παιδεία

ПАЙДЕЯ

В ДЗЕРКАЛІ ЄВРОПОЦЕНТРИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ УКРАЇНСЬКОГО КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

МАТЕРІАЛИ

міжнародної науково-практичної конференції присвяченої 97-й річниці з дня народження МІШЕЛЯ ФУКО

16–17 березня 2023року

м. Вінниця – 2023

Департамент освіти і науки
Вінницької обласної державної адміністрації
Департамент освіти і науки Вінницької міської ради
Національна академія педагогічних наук України;
Комунальний заклад вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»
Комунальний заклад вищої освіти «Вінницька академія безперервної освіти»
Державний заклад вищої освіти «Університет менеджменту освіти»
Національної академії педагогічних наук України
Національний університет фізичного виховання і спорту України
Інститут психології Німецького університету спорту Кельну, м. Кельн, Німеччина
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
Аріельський Університет, м. Аріель, Ізраїль
Криворізький державний педагогічний університет
Державний університет фізичного виховання і спорту, м. Кишинів, Молдова
Ленкоранський державний університет, м. Ленкорань, Азейбаржан
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
Комунальний вищий навчальний заклад Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка
Київський національний університет технологій та дизайну
Київський університет імені Бориса Грінченка
Бердянський державний педагогічний університет
Вище професійне училище № 42 м. Погребище
Стебницька загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 18
Дрогобицької міської ради Львівської області
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Європейська асоціація науки і освіти, м. Берлін, Федеративна республіка Германія

ПАЙДЕЯ В ДЗЕРКАЛІ ЄВРОПОЦЕНТРИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ УКРАЇНСЬКОГО КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

МАТЕРІАЛИ

МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ ПРИСВЯЧЕНОЇ 97-Й РІЧНИЦІ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ МІШЕЛЯ ФУКО

16–17 березезня 2023 року

PAIDEIA IN THE MIRROR OF EUROCENTRIC TRANSFORMATIONS OF THE UKRAINIAN CULTURAL AND EDUCATIONAL SPACE
materials of the International scientific and practical conference dedicated to the 97th anniversary of Michel Foucault's birth

March 16–17, 2023

Вінниця – Київ 2023

УДК 37+1+796+612+31+572+004+005
П 12

Пайдея в дзеркалі європоцентричних трансформацій українського культурно-освітнього простору: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. присвяч. 97-й річниці з дня народження Мішеля Фуко (16–17 берез. 2023р.) / Комунал. закл. вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж», Комунал. закл. вищої освіти «Вінницька академія неперервної освіти», Держ. закл. вищої освіти «Університет менеджменту освіти» Нац. акад. пед. наук України; за заг. ред.: В. М. Федорця, Ю. Г. Паламарчук, О. В. Клочко, Т. Р. Браніцької. Вінниця : Видавництво: ТОВ "Друк плюс" 2023. 252 с.

Paideia in the mirror of Eurocentric transformations of the Ukrainian cultural and educational space: materials of the Internation. science and practice conf. dedicate 97th anniversary of the birth of Michel Foucault (March 16–17, 2023) / Communal Higher Education Institution "Vinnytsia Humanities Pedagogical College", Public Higher Educational Establishment "Vinnytsia Academy of Continuing Education", State higher educational institution "University of educational management" National Acad. ped. Sciences of Ukraine; in general ed.: V. M. Fedorets, Yu. G. Palamarchuk, O. V. Klochko, T. R. Branitska. Vinnytsia: Publishing House, LLC "Druk Plus", 2023. 252 p.

У збірнику висвітлюється широкий спектр педагогічних, освітніх і філософських питань щодо рецепції і ціннісного переосмислення ідей давньогрецької культурно-освітньої системи пайдеї Людиномірні ідеї пайдеї та її людинотворчий потенціал репрезентуються як концептуальні основи європоцентричних трансформацій української освіти й етично-ціннісні передумови її гуманізації і антропологізації. Розглянуто концептуальний спадок Мішеля Фуко як одного з класиків дослідження давньогрецької пайдеї.

Методологічний, етичний і ціннісний потенціали пайдеї розкривається в тезах доповідей за такими науково-дисциплінарними напрямами: педагогіка, філософія освіти, соціальна філософія, фізична культура і спорт, педагогічна психофізіологія, педагогіка здоров’я та формування безпечного і здорового освітнього середовища, цифрова педагогіка та цифрові технологій і STEM-освіта, педагогічна антропологія, соціологія освіти, психологія, освітній менеджмент, спеціальна освіта та інклюзія. Важливим тематичним напрямом збірника матеріалів конференції є формування дискурсу Перемоги України та розвитку національної ідентичності, культури і патріотизму.

Збірник адресовано науковцям, викладачам, методистам, вчителям, освітнім менеджерам, психологам, студентам, тренерам.

Рекомендовано до друку Вченою радою Комунального закладу вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж» Протокол № 11 від 15 червня 2023 р.

ISBN 978-617-95332-4-2

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор: В. М. Федорець – кандидат медичних наук, доцент;
Заступники головного редактора:
Ю. Г. Паламарчук – кандидат наук з фізичного виховання та спорту;
О. В. Клочко – доктор педагогічних наук, професор;
Т. Р. Браніцька – доктор педагогічних наук, професор;
Редакційна колегія:
О. Є. Афтимичук – доктор хабілітат педагогічних наук, професор;
О. О. Бекас – кандидат біологічних наук, доцент;
М. В. Гриньова, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України;
Р. С. Гриньов – кандидат фізико-математичних наук, доцент;
Т. В. Галич – кандидат педагогічних наук, доцент;
В. В. Гнатюк – кандидат біологічних наук, доцент;
Г. І. Жара – доктор педагогічних наук, доцент;
А. О. Жиденко – доктор біологічних наук, професор;
Т. Д. Каменщук – кандидат педагогічних наук, доцент;
О. В. Майданик – кандидат педагогічних наук, доцент;
Т. А. Махиня – кандидат педагогічних наук, доцент;
Л. І. Нєжданова – викладач;
І. Л. Сіданіч – доктор педагогічних наук, професор;
Г. С. Тарасенко – доктор педагогічних наук, профессор;
Л. М. Олійник – кандидат педагогічних наук, доцент;
Д. С. Присяжнюк – кандидат педагогічних наук, доцент;
Т. Є. Рожнова – кандидат педагогічних наук, доцент;
З. Ф. Самчук – доктор філософських наук, старший науковий співробітник;
С. О. Семеріков – доктор педагогічних наук, професор;
В. С. Товстоган – кандидат педагогічних наук, доцент;
В. В. Уліщенко – доктор педагогічних наук, професор;
Ю. В. Черпак – кандидат педагогічних наук

Magnum miraculum est homo.[1]

ПЕРЕДМОВА

16-17 березня 2023 року у місті Вінниця на базі Комунального закладу вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж» відбулася Міжнародна науково-практична конференція – «**Пайдея в дзеркалі європоцентричних трансформацій українського культурно-освітнього простору**», присвячена **97-й річниці з дня народження Мішеля Фуко.** В організації конференції брали участь двадцять чотири заклади вищої освіти та освітні організації (Додаток 1, с. 245).

Провідними закладами в організації конференції були:

Комунальний заклад вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж» (*кафедра теорії та методики фізичного виховання, завідувачка кафедри Юлія Григорівна Паламарчук – кандидат наук з фізичної культури і спорту*);

[1] *лат. Велике диво є людина*

Комунальний заклад вищої освіти «Вінницька академія безперервної освіти» *(«Кафедра педагогічних наук, професійної та початкової освіти», завідувачка кафедри – Тетяна Ромуальдівна Браніцька, доктор педагогічних наук, професор; лабораторія «Здоров'я, антропології та психофізіології», керівник лабораторії – Василь Миколайович Федорець» – кандидат медичних наук, доцент*);

Державний заклад вищої освіти **«Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України** (*«Кафедра педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти», завідувачка кафедри – Ірина Леонідівна Сіданіч, доктор педагогічних наук, професор*).

Конференція відбувалася відповідно до плану реалізації освітніх проектів (Додаток 2, с. 246).

Основна проблематика конференції (Додаток № 3, с. 247) визначалася питаннями рецепції і етично-ціннісного осмислення традиції людиномірних і людинотворчих ідей давньогрецької культурно-освітньої системи пайдеї (дав. грец. παιδεί) та її сучасної інтерпретації – педагогіки-пайдеї. Проблематика, що перебувала в епіцентрі уваги учасників конференції, сформована відповідно до духу «Нової української школи», ідей європеїзації та інтернаціоналізації української освіти, а також інтенцій національного й культурного відродження. Під час роботи конференції були репрезентовані шляхи застосування ідей, смислів і цінностей пайдеї в європоцентричних трансформаціях української освіти та в її гуманізації і антропологізації.

У середовищі провідних дослідників у сфері гуманітарних дисциплін існує виразний консенсус із приводу того, що нашим сучасникам випало жити в епоху антропологічної кризи. В такі часи об'єктивно й закономірно актуалізується проблема людини, яка, на жаль, часто інтерпретується не відповідно до канонів наукової аподиктичності, неупередженості й верифікованості, а з озиранням на соціальні, культурні та кон'юнктурні стереотипи.

Епоха модерну не лише спокушала, а й утілювала в життя концептуальні тренди про людину-функцію, людину-споживача, надлюдну, будівника нібито світлого майбутнього, людину-трудоголіка, людину-кочівника, спрощену людину тощо. Згубними наслідками таких редукційних тенденцій є руйнування й тотальна комерціалізація традиційного університету як однієї з духовно-інтелектуальних основ демократії і свободи, а також функціональна мінімізація і значною мірою маргіналізація гуманітарних наук. Дегуманізаційна мімікрія під різними масками проникає в соціокультурну сферу, підриваючи спадкоємнісний фундамент суспільної форми буття, її трансісторичну місію і цивілізаційне покликання. Це призводить до небезпечної атомізації соціуму, до девальвації емпатії і руйнування самих основ соціального солідаризму.

Відповідно до духу антропологічного повороту (англ. anthropological turn), проблематику гуманізації та антропологізації соціокультурної сфери загалом, а освіти й педагогіки зокрема, ми розглядаємо як ключову й визначальну, а відтак апелюємо до нагальної потреби ціннісного осмислення одного з унікальних і дещо призабутих в технічно-інноваційному світі витоків світової і європейської культури – до пайдеї (дав. грец. παιδεί) як культурно-освітньої практики гуманізації і розкриття людської природи в її духовній, інтелектуальній і кордоцентричній сутнісних засновках.

Пайдея нами розглядається як культурно-освітня система і традиція, що розкриває шляхи до розуміння й інтерпретації людини як істоти духовної, вільної, гармонійної, багатомірної, розумної, творчої, милосердної, трансцендентної і обов'язково трансгресійної – тобто такої, яка ніколи не вдовольняється досягнутим

рівнем особистого й суспільного розвитку, а перманентно намагається вдосконалити себе і світ довкола себе.

Вказані ідеї розглядалися як методологічно-концептуальні конструкти, які можуть бути застосовані в різних науково-дисциплінарних напрямах, а саме: у педагогіці, філософії освіти, соціальній філософії, фізичній культурі і спорті, антропології, соціології освіти, педагогічній психофізіології, педагогіці здоров'я та формуванні безпечного й здорового освітнього середовища, цифровій педагогіці і цифрових технологіях, психології, освітньому менеджменті, спеціальній освіті та інклюзії.

На конференції аналізувалися ідеї і концептуальні підходи Мішеля Фуко, розглядалися шляхи використання здобутків вченого в гуманітаристиці, включаючи педагогічну теорію та практику, а також застосування їх у фізичній культурі й спорті, цифрових технологіях, спеціальній педагогіці, менеджменті тощо. Висвітлювався евристичний внесок Мішеля Фуко у філософію, педагогіку, історію, соціологію.

Особлива увага приділена проблематиці дискурсу Перемоги України, розвитку національної ідентичності, культури й патріотизму – себто тим аспектам, які утворюють стрижень становлення українства як культурно-цивілізаційного й політичного фактора сучасного світопорядку.

Матеріали конференції укладені на підставі широкої і принципової наукової дискусії. В них акумульовано духовну та інтелектуальну складову репрезентованих концептуальних підходів і оприлюднених інтерпретацій, а також розлогий спектр ідеї та візій учасників конференції.

Організатори конференції висловлюють щиру вдячність за методологічну й духовну підтримку, а також допомогу в організації й проведенні конференції: Марині Вікторівні Гриньовій, доктору педагогічних наук, професору, члену-кореспонденту Національної академії педагогічних наук України (м. Полтава); Зореславу Федоровичу Самчуку, доктору філософських наук, старшому науковому співробітнику, заслуженому діячу науки та техніки (м. Київ); Сергію Олексійовичу Семерікову, доктору педагогічних наук, професору (м. Кривий Ріг); Роману Станіславовичу Гриньову, кандидату фізико-математичних наук, доценту (Арієльський Університет, м. Арієль, Ізраїль); Ользі Євгенівні Афтемчук, доктору хабілітат педагогічних наук, професору (Державний університет фізичноо виховання і спорту, м. Кишенів, Молдова); Тетяні Євгенівні Рожнові, кандидату педагогічних наук, професору (м. Київ); Ганні Іванівні Жарі, доктору педагогічних наук, професору (м. Чернігів); Алла Олександрівна Жденко, доктору біологічних наук, професору; Тетяні Дмитрівні Каменщук, кандидату педагогічних наук (м. Вінниця).

Організатори конференції

І у формі пайдеї, «культури», греки зрештою передали іншим давнім народам у спадок сукупний результат усієї своєї творчості. … Без грецької культурної ідеї не було б жодної «античності» як історичної єдності та жодного європейського «культурного світу»
Вернер Йєгер («Пайдея. Виховання античного грека» Том 1.)

Соціальні практики здатні породити такі галузі знання, які не тільки сприяють виникненню нових предметів дослідження, нових понять та нових технік, а й виробляють абсолютно нові форми суб'єкта як такого та суб'єкта пізнання зокрема.
Мішель Фуко (Істина та правові настанови. Курс у Католицькому єпископальному університеті Ріо-де-Жанейро, прочитаний з 21 по 25 травня 1973 року).

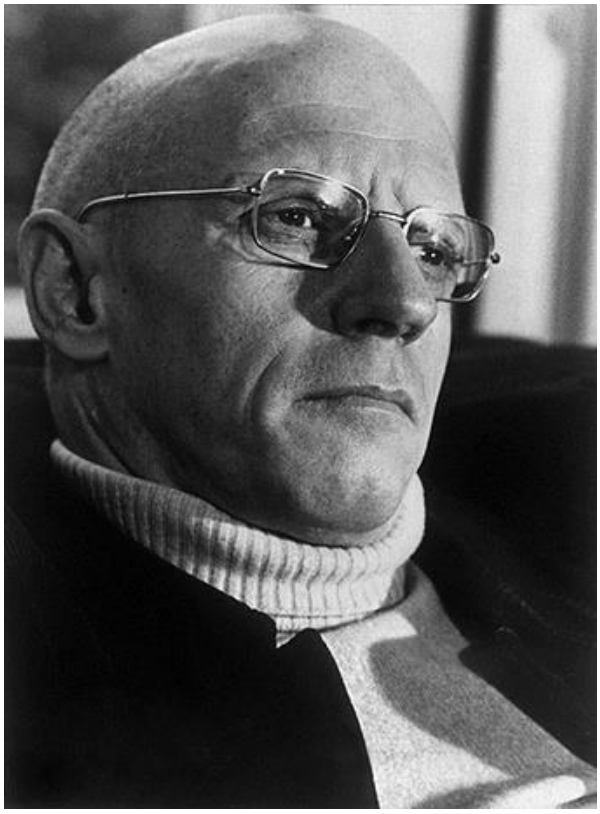

Науково-практична конференція присвячується пам'яті видатного французького філософа, вченого, педагога, соціолога, історика МІШЕЛЯ ФУКО (фр. Michel Foucault; 15 жовтня 1926, Пуатьє – 25 червня 1984 Париж) [1; 2] (див. стор. 244).

РОЗДІЛ І. ЛЮДИНОТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПАЙДЕЇ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ І ПРАКТИЦІ

PAIDEIA IN UKRAINE:A CRITICAL EXAMINATION OF EUROCENTRIC INFLUENCES

Serhiy O. Semerikov – Professor, Doctor of Science, Kryvyi Rih State Pedagogical University (Kryvyi Rih, Ukraine), Institute for Digitalisation of Education of the NAES of Ukraine, Zhytomyr Polytechnic State University, Kryvyi Rih National University, Academy of Cognitive and Natural Sciences

Анотація. Концепція Пайдеї, що сягає корінням у давньогрецьку культуру та освіту, еволюціонувала в Україні з часів чорноморських полісів до сьогодення. У цій статті досліджується вплив євроцентричних трансформацій на концепцію Пайдеї у сучасному українському культурному та освітньому просторі. Європоцентризм – лінза, через яку культура Європи часто сприймається як взірцева, – відіграв вирішальну роль у формуванні системи освіти України та її культурного сприйняття. У цьому дослідженні використовуються якісні підходи (короткі інтерв'ю та неповний огляд джерел) для вивчення історичного та сучасного розуміння Пайдеї в Україні, впливу європейських моделей освіти та сприйняття української культури як всередині країни, так і за кордоном. Отримані дані розкривають складну взаємодію між європоцентричними трансформаціями та концепцією Пайдеї з позитивними та негативними наслідками для освіти, культури та ідентичності України.

Ключові слова: Паїдея, євроцентричні трансформації, Україна, система освіти, культурне сприйняття, ідентичність, європейські моделі, культурне розмаїття, глобалізація.

Abstract. The concept of Paideia, rooted in ancient Greek culture and education, has evolved significantly in Ukraine. This paper explores the impact of Eurocentric transformations on the concept of Paideia within the Ukrainian cultural and educational space. Eurocentrism, the lens through which Europe's culture is often viewed as superior, has played a crucial role in shaping Ukraine's education system and cultural perception. This study employs a qualitative approach, including interviews and a comprehensive literature review, to examine the historical and contemporary understanding of Paideia in Ukraine, the influence of European education models, and the perception of Ukrainian culture both domestically and internationally. The findings reveal a complex interplay between Eurocentric transformations and the concept of Paideia, with positive and negative consequences for Ukraine's education, culture, and identity.

Keywords: Paideia, Eurocentric transformations, Ukraine, education system, cultural perception, identity, European models, cultural diversity, globalization.

Introduction. The concept of *Paideia* has been widely discussed in the context of ancient Greek culture and education. It refers to the education and upbringing of an ideal member of the Greek polis or state. However, the concept of Paideia has undergone significant transformations over the years, influenced by various factors such as political events, social changes, and globalization. In this paper, we explore how Eurocentric transformations have impacted the concept of Paideia in the Ukrainian cultural and educational space.

Eurocentrism is viewing the world from a European perspective, often with an implicit assumption that European culture is superior to other cultures. The Ukrainian cultural and educational space has undergone significant transformations over the years, influenced by various factors such as political events, social changes, and globalization. These transformations have impacted the way Ukrainian culture is perceived both within Ukraine and internationally.

This paper aims to examine how Eurocentric transformations have impacted the concept of Paideia in Ukraine. Specifically, we aim to analyze how Eurocentric transformations have affected Ukraine's education system and cultural perception both within Ukraine and internationally. We will address the following research questions:

How have Eurocentric transformations in Ukraine impacted the concept of Paideia?

How have European models of education influenced Ukraine's education system?

How have Eurocentric transformations impacted the way Ukrainian culture is perceived both within Ukraine and internationally?

Literature review. According to Paideia was the process of forming a human being into the image of the ideal citizen, who embodied the values of justice, wisdom, courage, and moderation. Paideia involved not only practical skills and knowledge but also moral and intellectual virtues, as well as aesthetic and spiritual cultivation. Paideia was also closely linked to the concept of areté, which means excellence or virtue in Greek argues that Paideia was the essence of Greek civilization and culture and that it influenced the development of Western thought and education.

However, the concept of Paideia has undergone significant transformations over the years, influenced by various factors such as political events, social changes, and globalization. For instance, traces the evolution of Paideia from its origins in the Homeric age to its decline in the Roman Empire. He shows how Paideia changed from a holistic and humanistic ideal to a more specialized and technical notion, reflecting the social and cultural shifts in the ancient world. Moreover, he examines how different philosophical schools, such as Platonism, Stoicism, Epicureanism, and Neoplatonism influenced Paideia. also compares Paideia with other educational traditions, such as the Jewish, Christian, and Oriental ones.

In addition to historical studies, there are also contemporary studies that explore the relevance of Paideia to modern educational practices For example, proposes a model of education based on the concept of care, which she relates to the ancient idea of Paideia. She argues that care is essential for human development and learning and that education should aim to foster caring relations among students, teachers, and communities. She also suggests that education should include academic subjects and arts, humanities, and civic education. Similarly, advocates for a revival of Paideia as a way of life rather than a mere transmission of information. He contends that education should be a spiritual exercise that transforms one's self and relation to the world. He also emphasizes the importance of philosophy as a practice of wisdom and freedom.

Eurocentrism is another topic that has been extensively examined in the literature. Eurocentrism is viewing the world from a European perspective, often with an implicit assumption that European culture is superior to other cultures. Eurocentrism has been criticized for its historical inaccuracies, cultural biases, and political implications. For instance, challenges the Eurocentric view of world history, which posits a linear progression from the classical Greek and Roman civilizations to Christian feudalism and European capitalism. He argues that this view ignores or distorts the contributions of other civilizations, especially the Arab-Islamic one, to the development of humanity. He also exposes how Eurocentrism is an ideological justification for colonialism and imperialism.

Moreover, there are alternative perspectives that seek to counter or overcome Eurocentrism. For example, introduces the concept of Orientalism, which refers to the representation of the East by the West as exotic, backward, and inferior. He argues that Orientalism is a scholarly discourse and a political practice that shapes the relations between Europe and its colonies. He calls for a critical awareness of Orientalism and its effects on Western and Eastern cultures. Likewise, proposes the concept of hybridity, which refers to the mixing and merging of different cultures in a postcolonial context. He argues that hybridity challenges the binary oppositions between colonizer and colonized, center and periphery, self and other. He suggests that hybridity offers a possibility for cultural diversity and creativity.

Finally, a body of research specifically focuses on the Ukrainian cultural and educational space. This includes studies on the history of Ukrainian education cultural transformations, and the influence of external factors such as globalization. These studies reveal that Ukraine has experienced various challenges and opportunities in its cultural and educational development. For instance, traces the evolution of Ukrainian education from its origins in Kyivan Rus to its modern forms in independent Ukraine. He shows how different political regimes, religious traditions, linguistic policies, and national movements have influenced Ukrainian education. He also analyzes how Ukrainian education has contributed to or hindered the formation of Ukrainian identity and culture.

Furthermore, examines the cultural transformations that Ukraine has undergone since its independence in 1991. He argues that Ukraine has faced a dilemma between two competing models of culture: the national one, which emphasizes the distinctiveness and authenticity of Ukrainian culture, and the postmodern one, which celebrates the diversity and hybridity of Ukrainian culture. He also explores how different cultural actors, such as artists, intellectuals, politicians, and civil society, have responded to this dilemma and shaped the cultural landscape of Ukraine. Additionally, investigates the impact of globalization on Ukraine's cultural and educational space. He argues that globalization has posed threats and opportunities for Ukraine's cultural and educational development. He also discusses how Ukraine has tried to balance its integration into the global system with preserving its national sovereignty and identity.

The literature review has shown a rich and diverse body of research on Paideia, Eurocentrism, and the Ukrainian cultural and educational space. However, gaps in the literature also need to be addressed. For example, there needs to be more studies that examine how Eurocentric transformations have impacted the concept of Paideia in Ukraine. Moreover, there is a need for more comparative and interdisciplinary studies that explore the similarities and differences between Paideia and other educational traditions and the connections and interactions between Paideia and other aspects of culture. Therefore, this paper aims to fill these gaps by analyzing how Eurocentric transformations have affected Ukraine's education system and cultural perception both within Ukraine and internationally. We will use relevant theories and concepts from the literature review, such as care, hybridity, Orientalism, and areté.

Methodology. This study employs a qualitative research methodology using a case study approach. A case study is a research method that involves an in-depth and detailed investigation of a specific phenomenon or situation within its real-life context. A case study can provide rich and holistic insights into the research topic and allow for the exploration of multiple perspectives and sources of evidence. In this study, the case is the Ukrainian cultural and educational space, and the phenomenon will be the impact of Eurocentric transformations on the concept of Paideia.

This study's data collection methods and sources include primary and secondary sources. The primary sources for this study consist of 7 short interviews with key informants, such as educators, scholars, and cultural actors, who have relevant knowledge

and experience on the research topic. All informants belong to the central educational, scientific, and cultural institution of Kryvyi Rih region – the Kryvyi Rih State Pedagogical University.

The interviews were conducted online using a mobile communications. The interviews were not recorded but partially transcribed for data analysis. The secondary sources for this study consist of existing literature, such as books, articles, and media, that discuss the concept of Paideia, Eurocentrism, and the Ukrainian cultural and educational space – the secondary sources accessed through the Scopus database.

This study may encounter some limitations or challenges during the research process. One potential limitation is the sample size of the interviewees. Due to time and resource constraints, this study may only be able to interview a small number of informants who represent diverse perspectives and backgrounds on the research topic. This may limit the generalizability and validity of the findings. To address this limitation, this study used purposive sampling to select informants who are knowledgeable and experienced on the research topic, as well as triangulation to cross-check the data from different sources and methods. Another potential challenge is the access to certain data sources. Due to language barriers or availability issues, this study does not include some relevant data sources that are written not in Ukrainian and English languages or that are not available online or in public domains. This may limit the scope and depth of the literature review. To address this challenge, this study used translation tools or services to access data sources in other languages, as well as alternative data sources that are accessible online or in public domains.

In this research, we use the AI tools:

GPT 4.0 API: "search_web", "grammar_check" and "citation_generator" tools,

Grammarly GO to complete sentences using the selected tone and dictionary,

Scopus AI to create draft summaries for selected sources,

Elicit to identify main themes and

find relevant papers without strict keyword matches.

Analysis. The data were analyzed using a thematic analysis approach, which identified four main themes:

The historical and contemporary understanding of Paideia in Ukraine

The influence of European models of education on Ukraine's education system

The perception of Ukrainian culture, both within Ukraine and internationally

The impact of Eurocentric transformations on education, culture, and identity in Ukraine

The first theme relates to the historical and contemporary understanding of Paideia in Ukraine. The data show that Paideia has been a part of Ukrainian culture and education since ancient times when Kyivan Rus adopted the Byzantine education model, which was influenced by Greek culture and philosophy. Paideia was also present in the Cossack era when Ukrainian educators promoted a holistic and humanistic education to develop moral, intellectual, and physical virtues in students. However, the concept of Paideia was suppressed or distorted during the periods of foreign domination and Soviet rule, when Ukrainian culture and education were marginalized or assimilated by other cultures. The data also show Paideia has been revived or reinterpreted in contemporary Ukraine, especially after its independence in 1991. Some informants positively viewed Paideia as a valuable and relevant concept for modern education. For example, one informant said:

I think Paideia is a very important concept for our education system. It means that we should educate not only the mind, but also the heart and the soul. We should teach our students not only facts and skills, but also values and virtues. We should help them become not only professionals, but also citizens and human beings.

Other informants expressed a critical or skeptical view of Paideia as an outdated or irrelevant concept for modern education. For example, another informant said:

I think Paideia is a very old-fashioned concept for our education system. It means that we should educate our students according to some ideal or universal standards that do not reflect the reality or diversity of our society. We should teach our students what we think is good or true and what they need or want to know. We should help them become not only followers but also leaders and innovators.

The second theme relates to the influence of European education models on Ukraine's education system. The data show that various European models of education have influenced Ukraine's education system over the years, such as the Polish-Lithuanian Commonwealth model in the 16th-18th centuries, the Austro-Hungarian model in the 19th century, the Soviet model in the 20th century and the Bologna Process model in the 21st century. The data also show that these European education models have positively and negatively affected Ukraine's education system. On one hand, some informants praised these models for bringing modernization, standardization, and internationalization to Ukraine's education system. For example, one informant said:

I think these models have improved our education system a lot. They have introduced new curricula, methods, and technologies that make our education more relevant and competitive globally. They have also created more opportunities for mobility, cooperation, and exchange with other European countries.

On the other hand, some informants criticized these models for imposing homogenization, centralization, and colonization on Ukraine's education system. For example, another informant said:

I think these models have harmed our education system a lot. They have erased our own traditions, values, and identities that make our education unique and meaningful in our own context. They have also created more dependency, inequality, and exploitation with other European countries.

The third theme relates to the perception of Ukrainian culture both within Ukraine and internationally. The data show that Ukrainian culture has been perceived differently both within Ukraine and internationally over the years. The data also show that these perceptions have been influenced by various factors such as political events, social changes, and globalization. For instance, within Ukraine, the data show that there has been a dilemma between two competing models of culture: the national one, which emphasizes the distinctiveness and authenticity of Ukrainian culture, and the postmodern one, which celebrates the hybridity of Ukrainian culture. The data also show that national movements, regional differences, and linguistic policies have influenced this dilemma. For example, one informant said:

I think Ukrainian culture is a unique and authentic culture that has its own history, language, and identity. I think we should preserve and promote our culture as a way of expressing our national pride and sovereignty. I think we should also resist the influence of other cultures, especially Russian culture, that threaten our culture.

Another informant said:

I think Ukrainian culture is a diverse and hybrid culture that has many influences, sources, and expressions. I think we should embrace and celebrate our culture as a way of expressing our cultural creativity and diversity. I think we should also respect the influence of other cultures, especially European culture, that enrich our culture.

Internationally, the data show that there has been a contrast between two opposing representations of Ukrainian culture: the Orientalist one, which portrays Ukrainian culture as exotic, backward, and inferior, and the Occidentalist one, which portrays Ukrainian culture as modern, progressive, and superior. The data also show that

these representations have been influenced by colonialism, imperialism, and globalization. For example, one informant said:

think Ukrainian culture is often seen as an Orientalist culture by the West. They see us as a part of the East, not the West. They see us as a backward, poor, and corrupt country that needs their help and guidance. They see us as a source of cheap labor, natural resources, and geopolitical interests.

Another informant said:

I think Ukrainian culture is sometimes seen as an Occidentalist culture by the East. They see us as a part of the West, not the East. They see us as a modern, and democratic country that offers them opportunities and inspiration. They see us as a destination of tourism, education, and business.

The fourth theme relates to the impact of Eurocentric transformations on education, culture, and identity in Ukraine. The data show that Eurocentric transformations have positively and negatively impacted education, culture, and identity in Ukraine. On one hand, some informants highlighted the positive impacts of Eurocentric transformations on education, culture, and identity in Ukraine. For example, one informant said:

I think Eurocentric transformations have helped us improve our education system by making it more compatible with European standards and expectations. They have also helped us enhance our cultural identity by making it more visible and attractive to the world. They have also helped us strengthen our national identity by making it more aligned with European values and aspirations.

On the other hand, some informants emphasized the negative impacts of Eurocentric transformations on education, culture, and identity in Ukraine. For example, another informant said:

I think Eurocentric transformations have harmed our education system by making it less responsive to our own needs and interests. They have also harmed our cultural identity by making it less original and distinctive from other cultures. They have also harmed our national identity by making it less independent and sovereign from other countries.

Discussion. The study's findings show that Eurocentric transformations have positively and negatively impacted the concept of Paideia in Ukraine. On one hand, Eurocentric transformations have helped to modernize, standardize, and internationalize Ukraine's education system, as well as to enhance, diversify, and promote Ukrainian culture both within Ukraine and internationally. On the other hand, Eurocentric transformations have also imposed homogenization, centralization, and colonization on Ukraine's education system, as well as erased, distorted, or exploited Ukrainian culture both within Ukraine and internationally. The findings also show different views and attitudes towards the concept of Paideia in Ukraine, ranging from positive to negative, traditional to contemporary, and national to postmodern. The findings suggest that Paideia is not a fixed or universal notion but a dynamic and contextual one that reflects Ukraine's historical, social, and cultural changes.

The results are consistent with some previous studies that have explored the concept of Paideia in ancient Greek culture and its relevance to modern education examined the topic of Eurocentrism and its impact on cultural and educational spaces, and focused on the Ukrainian cultural and educational space. However, the results also diverge from some previous studies in some aspects. For example, the results challenge Jaeger's view of Paideia as the essence of Greek civilization and culture, as he shows that other cultures and civilizations have influenced Paideia over time. The results also challenge Amin's view of Eurocentrism as a linear progression of world history, as he shows that Eurocentrism has been a complex and contradictory process of cultural

interactions, and Wilson's view of Ukrainian culture as a dilemma between two competing models, as he shows that Ukrainian culture has been a contrast between two opposing representations.

Conclusion. The main findings of the study are as follows:

The concept of Paideia has been a part of Ukrainian culture and education since ancient times, but it has also undergone significant transformations over the years, influenced by various factors such as political events, social changes, and globalization.

Ukraine's education system has been influenced by various European education models over the years, which have positively and negatively affected Ukraine's education system and the concept of Paideia.

Ukrainian culture has been perceived differently both within Ukraine and internationally over the years, influenced by various factors such as colonialism, imperialism, and globalization.

Eurocentric transformations have positively and negatively impacted education, culture, and identity in Ukraine, affecting students' learning outcomes, cultural identity, and national pride.

The study encountered some limitations or challenges during the research process. One area for improvement was the sample size of the interviewees, which may limit the generalizability and validity of the findings. Another area for improvement was the access to specific data sources, which may limit the scope and depth of the literature review. One challenge was the language barrier, which may affect the communication and interpretation of the data. Another challenge was the ethical issue, which may affect the consent and confidentiality of the informants.

For future research, some possible areas for further investigation or exploration are:

How other concepts or traditions of education, such as those from Jewish, Christian, or Oriental sources, have influenced or been influenced by Ukrainian culture and education?

How do other factors or dimensions, such as gender, class, or religion, affect or are affected by Eurocentric transformations in Ukraine?

How could other methods or techniques, such as quantitative analysis or mixed methods, complement or supplement the qualitative approach used in this study?

For policy changes, some possible proposals are:

To revise or reform Ukraine's education system to make it more responsive to its needs and interests and more compatible with European standards and expectations.

To preserve or promote Ukrainian culture as a unique and authentic culture that reflects its history, language, and identity and a diverse and hybrid culture that embraces its influences, sources, and expressions.

To balance or integrate Ukraine's national identity with its European identity and respect or cooperate with other countries' identities.

Acknowledgments. The author would like to thank the participants who generously shared their insights and experiences, contributing to the research findings presented in this paper. The author would also like to express gratitude to the reviewers whose constructive feedback and thoughtful suggestions greatly improved the quality of this manuscript. This work was partially supported by the Institute for Digitalisation of Education of the NAES of Ukraine. Lastly, the author would like to acknowledge the Kryvyi Rih State Pedagogical University for the support and resources provided during the research process.

References

1. Alt, R.A., Eberly, R.A.: Between campus and planet: toward a posthumanist paideia. Review of Communication 19(2), 94–110 (2019), https://doi.org/ 10.1080/15358593.2019.1595108
2. Amin, S.: Eurocentrism: Modernity, Religion, and Democracy. A Critique of Eurocentrism and Culturalism. Monthly Review Press, New York, 2 edn. (2009), URL https://contrapoder.net/wp-content/uploads/2021/05/ 08.-AMIN.pdf
3. Bhabha, H.K.: The Location of Culture. Routledge, London and New York (1994), URL
https://ia802702.us.archive.org/23/items/TheLocationOfCultureBHABHA/the%20location%20of%20culture%20BHABHA.pdf
4. Brigham, M.P.: Toward an Engaged and Engaging "Garden" Paideia for General Education and Beyond: Centripetal and Centrifugal Dimensions of Classrooms, Coursework, and Curricula. The Journal of General Education 70(1-2), 1–26 (06 2021), ISSN 0021-3667, https://doi.org/10.5325/ jgeneeduc.70.1-2.0001
5. Costa, C.: The paideia of effort as a drive for critical thinking. In: Guarcello, E., Longo, A. (eds.) School Children as Agents of Change: Raising up Critical Thinking and Judgement in the Early Years, pp. 97–105, Routledge (2023), ISBN 978-100095281-0; 978-103244721-6, https://doi.org/10.4324/9781003374282-12
6. Doner, J.: Rebirth of paideia: ultimacy and the game of games. Educational Philosophy and Theory 50(6-7), 719–727 (2018), https://doi.org/10.1080/00131857.2017.1374848
7. Fedorets, V.: Anthropological-value reflection of the paideia as a cultural comparative way of improving the health preserving competence of a physical education teacher. Visnyk pisliady-
plomnoi osvity. Seriia "Pedahohichni nauky" (8(37)) (2019), URL http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/visnyk_PO/8_37_2019/Bulletin_8_37_Pedagogika_Vasyl_Fedorets_UA.pdf
8. Glasser, I.: Paideia and Israel Education. Journal of Curriculum Studies Research 4(2), 89–100
(Dec 2022), https://doi.org/10.46303/jcsr.2022. 15, URL https://curriculumstudies.org/index.php/CS/article/view/163Paideia in Ukraine: a critical examination of Eurocentric influences 11
9. Hadot, P.: Philosophy as a way of life: Spiritual exercises from Socrates to Foucault. Blackwell (1995), URL https://tinyurl.com/ydv2ws4x
10. Jaeger, W.: Paideia: The Ideals of Greek Culture, vol. 1. Basil Blackwell, Oxford (1954), URL https://archive.org/details/paideiaidealsofg0001jaeg
11. Koshelieva, O.: Evolution of the cultural model of the Ukraine image in the international information space. Culture and Arts in the Modern World (22), 59–70 (Jun 2021), https://doi.org/10.31866/2410-1915.22.2021.235894
12. Kubicek, P.: Regional Polarisation in Ukraine: Public Opinion, Voting and Legislative Behaviour. Europe-Asia Studies 52(2), 273–294 (2000),
https: //doi.org/10.1080/09668130050006790
13. Magocsi, P.R.: A History of Ukraine. University of Toronto Press (1996), URL https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/8750/file.pdf
14. Marrou, H.I.: A History of Education in Antiquity. The New American Library, New York (1964), URL https://archive.org/details/historyofeducati00marr
15. Moghadam, V.: Against Eurocentrism and Nativism: A review essay on Samir Amin's Eurocentrism and other texts. Socialism and Democracy 5(2), 81–104 (1989), https://doi.org/10.1080/08854309108428045
16. Noddings, N.: Is Teaching a Practice? Journal of Philosophy of Education 37(2), 241–251 (2003), https://doi.org/10.1111/1467-9752.00323

17. de Oliveira Viana, M.M., Terra, L.S.V.: Formaci´on Paideia en atenci´on primaria: an´alisis de la democracia institucional y las relaciones de poder en las pr´acticas laborales en salud. Salud Colectiva 17, e3298 (may 2021), https://doi.org/10.18294/sc.2021.3298
18. Said, E.W.: Orientalismo. Debolsillo, 2 edn. (2008), URL https://archive.org/details/said-e.-w.-orientalismo-ocr-2008
19. Self, J.: The stories that reveal the soul of Ukraine (2022), URL https://www.bbc.com/culture/article/20220322-the-stories-that-reveal-the-soul-of-ukraine
20. Stake, R.E.: The Art of Case Study Research. SAGE Publications (1995) 21. van der Walt, J.L., Oosthuizen, I.J.: The Possible Infusion of Ubuntu and Paideia Values into Neoliberal Tendencies in Higher Education Institutions. Christian Higher Education 21(5), 338–357 (2022), https://doi.org/10.1080/15363759.2022.2029620
22. Wilson, A.: The Ukrainians: Unexpected nation. Yale University Press, New Haven and
London, 4 edn. (2015), URL https://shron1.chtyvo.org.ua/Andrew_Wilson/The_Ukrainians_Unexpected_Nation_anhl.pdf
23. Yin, R.K.: Case Study Research and Applications: Design and Methods . SAGE Publications, 6 edn. (2017)

UDC 378.147.61/811.111

THE IMPACT OF DISTANCE LEARNING ON THE EDUCATIONAL PROCESS IN HIGHER SCHOOLS OF UKRAINE

Branitska Tatiana R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,The Head of the Department of Pedagogical Sciences, Professional and Primary Education, practicing psychologist (Ukraine)of Communal Higher Educational Institution "Vinnytsya Academy of Continuous Education

Logutina Nataliya V. – PhD in Pedagogy, Associate Professor of the Department of Philology and Humanitarian Sciences of Communal Higher Educational Institution "Vinnytsya Academy of Continuous Education"

Анотація. Зміст цієї статті відображає стан, проблеми, перспективи та вплив дистанційного навчання в умовах карантинних заходів на період спалаху пандемії Covid-19, під час військової агресії в Україні для удосконалення освіти, самоосвіти та навчання. Проаналізовано переваги та недоліки дистанційного навчання за таких умов у вищій школі України.

Ключові слова: вплив дистанційного навчання, переваги та недоліки дистанційного навчання, денна, заочна, змішана форма навчання

Annotation. The content of this article reflects the state, problems, prospects and impact of distance learning in the conditions of quarantine measures during the outbreak of the Covid-19 pandemic, during the military aggression in Ukraine for the improvement of education, self-education and training. The advantages and disadvantages of distance learning under such conditions in higher schools in Ukraine are analyzed.

Keywords: impact of distance learning, advantages and disadvantages of distance learning, full-time, part-time, mixed education.

Due to the rapid development of technology, studying courses using a variety of media are being delivered to students in various locations in an effort to serve the educational needs of growing populations. In many cases, developments in technology allow distance education programs to provide specialized courses to students in remote geographic areas with increasing interactivity between student and teacher. Although the ways in which distance education is implemented differ markedly from country to country, most distance learning programs rely on technologies that are either already in place or are being considered for their cost effectiveness. Such programs are particularly beneficial for the many people who are not financially, physically, or geographically able to obtain traditional education.

New global challenges and threats force educators to respond quickly and change the form of studying, adapt the learning content and create the necessary conditions for it. Educational institutions of different levels and types of accreditation in the most countries of the world are actively introducing distance education due to the ban on attending educational institutions. Distance form as a way of getting an education is a component of the general education system, which involves the study of all professional oriented disciplines in accordance with the curriculum, specialty and course [3].

It is worth noting that in Ukrainian free economic zones before the pandemic were dominated by full-time (full-time, evening), part-time, mixed education, external studies, each of which has its advantages and disadvantages, we are going to discuss here. The rapid development of information technology in general has formed the need and special interest in distance learning at the beginning of the XXI century. However, the successful implementation of distance learning requires specially designed courses, proper technical support, trained professionals and effective teaching methods. Unfortunately, there is still no fixed methods of organizing distance learning. That is why educational institutions practiced mostly mixed learning - traditional with elements of distance learning if it is possible [1].

What Works Best For You during the period of military aggression here in Ukraine?

Now that you have a rundown of the distance learning definition, and the different kinds that are rather available, you can decide whether it’s a right fit for you and your life and for your future prifessional activity. Many students find distance learning to be a fulfilling and practical way to receive higher quality education, without needing to attend a traditional university.

Whether you’re looking for a program that will allow you to work, or whether you might have a certain condition that keeps you at home most of the time, distance learning can be a great way to learn valuable knowledge and tools for your future.

Distance learning – also referred to as 'on-line learning' – is an alternative route to studying a degree course offered by a university. Instead of attending lectures and seminars on campus, you study at home or work. All teaching, materials, and support are delivered online [2].

Despite its numerous drawbacks, distance learning still provides better learning options for students wishing to enjoy greater convenience and flexibility in pursuing a course. The greatest benefits of distance education is that it allows students to access numerous learning tools using minimum financial resources. Studying online is even made more interactive with the use of video conferencing software. That improves the ability to acquire and retain knowledge on a given subject [3].

However, distance education limits social interaction, involves use of complex technology and has a negative perception among some employers. Any student wishing to enroll for distance learning diploma or degree should weigh between its pros and cons

to determine whether or not it's a good option. But still generally, distance education can be the perfect option for Ukrainian students.

References

1. Branitska, T., Logutina, N., Academic Success in the Context of Distance Learning // Modern management: theories, concepts, implementation (Monograph) - Section 2: Management and Administration in Education //Publishing House: Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu//2021- p. 230-236
2. Наталія Логутіна, Studying remotely in the system of higher education // Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Педагогіка. Психологія» - Вип. № 1 – 2022 - с. 34-38
3. Mohd Hishamuddin Harun, Integrating e-Learning into the workplace // The Internet and Higher Education – Vol. 4, Issues 3–4,- 2001,- P. 301-310

УДК 330.101:338.2:378

ЯКІСНА ОСВІТА ЯК ІНВЕСТУВАННЯ У ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТА ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ: ШЛЯХИ ЗРОСТАННЯ

Гаращук Олена Василівна – доктор економічних наук, професор, Полтавський державний аграрний університет

Куценко Віра Іванівна – доктор економічних наук, професор, Державна установа «Інститут економіки природокористуваннята сталого розвитку Національної академії наук України»

Анотація. В статті розкривається феноменологія якісної освіти як метастратегії інвестування у формування інтелектуального потенціалу та людського капіталу.

Ключові слова: якісна освіти, інвестування в освіту, інтелектуальний потенціал, людський капітал, педагогіка

Abstract. The article explores the phenomenology of quality education as a meta-strategy for investing in the development of intellectual potential and human capital.

Keywords: quality education, education investment, intellectual potential, human capital, pedagogy.

„Якщо Ви вважаєте, що отримання освіти є надзвичайно дорогим, то спробуйте підрахувати, скільки коштує невігластво."
Дерек Бок – 25-й президент Гарвардського університету

Реалії постіндустріального етапу суспільного розвитку на якому разом з усім людством нині перебуває Україна є такими, що соціально-економічний прогрес забезпечується на основі інтелектуального потенціалу суспільства, передусім через застосування знань працюючих в національній економіці.Їх інтелектуальний потенціал у поєднанні з іншими особистісними характеристиками, які визначають здатність людини до продуктивної праці, а саме: практичних умінь, навиків, мотивації та стану фізичного і морально-психологічного здоров'я – являє собою людський капітал, що поряд з індивідуальним, може мати також і загальносуспільний рівень.

Високий рівень розвитку інтелектуального потенціалу та людського капіталу як суспільства в цілому, так і кожного його окремого члена – це результат ефективної діяльності системи освіти; отже зростання ролі в соціально-економічному житті інтелектуального потенціалу відповідно зумовлює набуття освітою і, у першу чергу – вищою, фаховою особливого значення.

Українська освіта вищого рівня, як відомо, має досить високий авторитет у світі, однак сьогодні в нашій країні як вища освіта, так і вся освітня система переживає нелегкі часи. Це зумовлено складними суспільно-політичними та економічними обставинами періоду трансформації від адміністративно-планової системи до ринкової демократичної, що сьогодні значно загострились та ускладнились у зв'язку з широкомасштабною російською агресією.

Вказана ситуація являє собою значну загрозу для збереження людського капіталу належного рівня, що в разі її реалізації матиме згубні наслідки для всієї національної економіки нашої держави. Згідно думки засновника теорії людського капіталу Г. Беккера, руйнація людського капіталу для потенціалу країни має більш серйозні наслідки, ніж втрата матеріальних цінностей [1]. Адже з руйнацією великого обсягу знань, що зосереджені у людях чи у реалізованих технологіях, економіка втрачає основу для подальшого свого розвитку.

Означена ситуація вимагає здійснення цілеспрямованих заходів, що мають на меті збереження, розвиток та успішну реалізацію на благо всієї держави її інтелектуального потенціалу та людського капіталу. Вказане завдання неможливо вирішити без забезпечення належної якості освіти й насамперед фахової. Адже нині освіта не лише в житті людини, а і суспільства відіграє все зростаючу роль. Зокрема, із підвищенням освітнього рівня населення, зростанням питомої ваги осіб з вищою освітою люди стають більш заможнішими. Адже людина з вищою освітою виконує більш кваліфіковану працю, яка водночас є і більш оплачуваною. В цілому, саме освіта слугує основою для розвитку цивілізації, прогресу людства, забезпечуючи гармонійне співіснування людського суспільства та навколишнього природного середовища [2, с. 62-63].

Все це означає, що в освітню сферу вигідно вкладати: час, сили, гроші. Дослідження багатьох американських науковців, зокрема Л. Леслі та П. Брінкмана та ін. підтверджують, що інвестиції у вищу освіту у США приносять відчутні вигоди: уже за перший рік після закінчення закладу вищої освіти фахівці заробляють більше, ніж було вкладено за весь період навчання [3].

Відповідно до статистичних даних населення США складає менше 5 % загальної чисельності всіх жителів планети, а величина світового валового внутрішнього продукту – понад 20 % (з урахуванням паритету купівельної спроможності). Це є результатом того, що названа країна виділяє значні інвестиції в розвиток людського капіталу, обсяг яких перевищує 15 % її валового внутрішнього продукту.

При цьому у США використовується широкий спектр економічного інструментарію, успішна реалізація якого сприяє зростанню ролі та значення освітньої сфери в соціально-економічному житті країни. В числі означених інструментів – капіталізація знань, а саме: розробка системи заходів, стимулюючих бізнес вкладати інвестиції в освітню діяльність. Відповідно, наразі частка бізнесу у витратах на освіту та науку у США складає 75 %. Важливо зазначити, що 60 % робочої сили названої країни – це люди з вищою та незакінченою вищою освітою. І вказаний показник постійно зростає. Також у цій країні має місце щорічне підвищення (на 3-4 %) продуктивності праці, відбувається прискорений розвиток економіки, заснованої на знаннях.

Міжнародний досвід розвитку освіти та економіки, зокрема таких країн як Велика Британія та США, свідчить, що для подолання кризової ситуації яка є начвна в нашій Україні, підвищення життєвого рівня населення, надзвичайно важливим є забезпечення суттєвого зростання інвестицій в освітню сферу. Адже за даними ЮНЕСКО, 60 % різниці в доходах населення зумовлено саме його освітнім рівнем. Поряд із цим зростання освітнього рівня населення значно полегшує пристосування робочої сили до характерних для сьогодення постійно змінюваних умов виробництва. Іншими словами: освіта робить працю людини більш ефективною, а цінність високоосвіченого працівника на ринку праці – більш високою.

Цього неможливо досягти без забезпечення високої якості освіти, що досягається завдяки дотримання таких принципів управління зазначеним процесом як: системності; соціальної обумовленості; перспективності та випереджаючого характеру управління;єдності та ієрархічності управління; неперервності, циклічності та динамічності; технологічності та гнучкості; оптимальності.

Реалізація зазначених принципів щодо досягнення високої якості освіти досягається завдяки активній участі в цьому процесі держави, бізнесу, некомерційних організацій, у тому числі стосовно розробки навчальних планів і програм, державних освітніх стандартів як компонентів освітнього процесу у здійснені навчального процесу на основі сучасних передових освітніх технологій. Щоправда, при цьому важливо забезпечити активне використання перш за все електронних можливостей мережі Інтернет, суттєво розширюючи змістовні можливості навчальних програм, посилення єдності «загальноосвітньої школи – закладу вищої освіти – виробництва».

Такий підхід сприяє не лише формуванню людського капіталу, а й економіки, заснованої на знаннях як головного рушія суспільного прогресу.

Отже, освіта має розвиватись у тісному зв’язку з економікою і суспільством, адекватно нині діючій законодавчій базі. Важливо також, щоб вклад працівника освітньої діяльності знаходився у прямому зв’язку з матеріальним і кар’єрним його зростанням.

Список використаних джерел

1. Becker G. Don't spare money for people. Business Week. 1996. №6. P. 24-34.
2. Гаращук О. В., Куценко В. І. Інноваційний компонент соціальної безпеки – пріоритет розвитку України. Чернігів: ПАТ «ПВК «Десна», 2022. 160 с.
3. Leslie L., Brinkman P. The Economic Value of Highe rEducation. – N.Y.: Macmillan Publishing Company, 1988. 288 p.

УДК 351.745:377

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В ТРАДИЦІЯХ ПАЙДЕЇ

Гельбак Анжела Миколаївна – кандидат психологічних наук, доцент Донецький державний університет внутрішніх справ

Анотація. Розкрито особливості професійної підготовки поліцейських у закладі вищої освіти зі специфічними умовами навчання в традиціях пайдеї.

Ключові слова: поліцейські, заклад вищої освіти із специфічними умовами навчання, професійна підготовка поліцейських, професійно важливі якості.

Abstract. The peculiarities of the professional training of police officers in a higher education institution with specific conditions of study in the traditions of the Paideia are revealed.

Keywords: policemen, institution of higher education with specific training conditions, professional training of policemen, professionally important qualities.

Актуальність проблеми. Повномасштабне вторгнення військ рф на територію України 24 лютого 2022 року різко змінило перебіг усіх управлінських процесів в Україні. Сфера вищої освіти не стала винятком. На сьогодні питання первинної професійної підготовки, підготовки у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, післядипломної освіти персоналу для Національної поліції України є вкрай актуальним. Постала об'єктивна необхідність перегляду значної кількості існуючих уявлень про цілі, завдання, форми і методи системи професійного навчання поліцейських. У зв'язку з цим вартують уваги антропокультурний та історичний підходи. В традиціях пайдеї ідеальний громадянин повинен володіти інтелектуальними, моральними і фізичними якостями. Триєдина сукупність – виховання вільних громадян античного поліса, формування високих моральних якостей і навчання предметів загальної освіти – включала практичні, предметні цінності навчання і орієнтацію на соціалізацію осіб в межах аристократичного статусу [4].

Мета публікації – зробити аналіз особливостей підготовки працівників і працівниць поліції у закладі вищої освіти із специфічними умовами навчання в розрізі традицій пайдеї.

Поліцейські є джерелом безпеки для цивільного населення, оскільки реагують на локальні загрози та надзвичайні ситуації з метою збереження громадського порядку. Екстремальні ситуації, які нерідко мають місце у роботі працівників поліції, вимагають розвитку наступних особистісних якостей: [2. с. 241]:

- фізична підготовка;
- критичне мислення;
- розсудливість;
- навички вирішення проблем;
- комунікативні навички;
- сильний моральний характер;
- почуття етики;
- співчуття, емпатія та повага до інших;
- відданість громаді – сильна ініціатива та наполегливість;
- терпіння і толерантність.

Загально філософський контекст визначення принципу пайдеї ґрунтується на розумінні його як онтологічного процесу, мета якого полягає в представленні людської сутності як цілісної моделі. Процес трансформації передбачає формування особистості, самосвідомості та громадської свідомості.

Досліджуючи професійне становлення особистості на прикладі ВНЗ системи МВС України, Т. Малкова робить висновок, що процес професійного розвитку поліцейського розпочинається на етапі навчання у навчальному закладі. У цей період в особистості виникає уявлення про професійну діяльність, афективно-оціночне ставлення до роботи, морально-психологічні властивості [1, с. 317].

Дослідники В. Барко, І. Охріменко, В. Мєдвєдєв, О. Вагіна, С. Охріменко дійшли до висновку, що оволодіння професією патрульного офіцера й ефективність

подальшої діяльності значною мірою залежать від ступеня сформованості основних індивідуально-психологічних якостей, що визначається такими особливостями [5]:

– середній або високий рівень загальних здібностей (вербальний і невербальний інтелект, творчість);

– середньо-сильний, середньо-слабий або сильний тип нервової системи, високий або середній рівень її лабільності;

– формування рис характеру (спонтанність, сміливість, впевненість, оптимізм, відповідальність, наполегливість, самовладання, чесність; відкритість до нового досвіду; помірна поблажливість);

– високий або середній рівень комунікативних навичок;

– прагнення до цікавої та суспільно корисної роботи;

– незалежність, самостійність, самовдосконалення.

Українські вчені О. Євдокімова, І. Жданова, В. Швець зазначають, що професійно важливі якості поліцейського формуються поступово на основі когнітивних, комунікативних та регуляторних психічних процесів. Когнітивні процеси є визначальними для свідомого засвоєння змісту та методів діяльності працівника поліції, комунікативні виступають основою організації різних форм спілкування з колегами та громадянами, а регуляторні забезпечують здатність до самоконтролю, саморегуляції й регуляції професійної діяльності [3. с. 46-47, с. 51].

Слід вказати на те, що в період воєнного стану необхідною умовою є пошук психологічних ресурсів (готовність до активних дій, упевненість у собі, вміння знаходити вихід із складних ситуацій тощо), які є одним із компонентів процесу саморегуляції.

Висновки. Отже, розуміння античного принципу пайдеї вкрай важливе при розробці сучасних стратегій освіти. Система підготовки поліцейських в Україні являє собою гнучку модель, що реагує на виклики часу і забезпечує розвиток професійно важливих якостей поліцейського.

Список використаних джерел

1. Малкова Т. М. Професійне становлення особистості (на прикладі вищих навчальних закладів системи Міністерства внутрішніх справ України) : монографія. Київ, 2012. 395 с.

2. Пряхіна Н. О., Когут Я. М., Жидецький Ю. Ц. Професійно важливі якості сучасного поліцейського. URL: http://surl.li/gtvzt

3. Рудяк І. В. Особливості самовідношення жінок-працівників органів внутрішніх на різних етапах професіогенезу. Вісник Національного університету оборони України. 2014. Вип. 1. С. 292–297. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnaou_2014_1_54 (дата звернення: 16.05.2022).

4. Федорець В. М. Антропологічно-ціннісна рефлексія пайдеї як культурно співвідносний шлях удосконалення здоров'язбережувальної компетентності вчителя фізичної культури. Вісник післядипломної освіти. Випуск 8(37) «Серія «Педагогічні науки». С. 153-210.

5. Barko V., Okhrimenko I., Medvediev V., Vagina O., & Okhrimenko S. Professional Psychological Profileof a Modern Patrol Officeras the Basis of Efficient Official Activities. Postmodern Openings. 2020. 11(3). P. 1–19. URL: https://lumenpublishing.com/journals/index.php/po/ article/view/2922/2514 (дата звернення: 12.04.2023).

УДК 32.4 (477)

СЕРЕДОВИЩНІ ВПЛИВИ НА ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Глебова Наталя – доктор соціологічних наук, професор, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Запоріжжя

Анотація. Розвідку присвячено аналізу впливів освітнього і соціального середовища на планування старшокласниками професійного майбутнього та виявленню якісних характеристик розвитку свідомого ставлення старшокласників до вибору майбутньої професії. Виявлено чинники мотивації до успішного навчання та характер перешкод успішному навчанню. Встановлені чинники вибору майбутньої спеціальності, роль оточення у виборі майбутньої професії, спеціальності та місця подальшого навчання.

Ключові слова: професійне майбутнє, освітнє і соціальне середовище, чинники впливу, школярі старших класів

Abstract. The study is dedicated to analyzing the influences of the educational and social environment on the career planning of high school students and identifying qualitative characteristics of their conscious attitude towards choosing a future profession. The factors motivating successful learning and obstacles to academic achievement are revealed. The study also investigates the factors influencing the choice of future specialization, the role of the environment in career selection, and preferences regarding fields of study for further education.

Keywords: career planning, educational and social environment, influencing factors, high school students

Історія суспільного розвитку засвідчує, що соціальні інститути освіти зароджуються у Стародавній Індії, Стародавньому Римі, де в школах за певну плату вчителі навчали дітей з аристократичних сімей граматики, філософії, музики, красномовства, юриспруденції, медицини тощо. Діти з інших родин, як правило, навчалися безпосередньо в процесі трудової діяльності. За таких умов визначальну роль у навчанні й вихованні дітей продовжувала відігравати сім'я. У середньовіччі освіта набуває більш організованого характеру, але планомірна передача знань існує здебільшого в межах соціального інституту релігії. Християнська церква в Європі запроваджує цілу систему спеціальних навчальних закладів для підготовки осіб духовного стану.

Докорінно змінюється інститут освіти в індустріальному суспільстві XIX-XX ст. Ці зміни було зумовлено потребами науки, науково-технічного прогресу, змінами в культурі й житті людей.

Сьогодні освіта дає небачену раніше віддачу, а приріст національного доходу за рахунок капіталовкладень у сфері освіти досягає 40-50 %. Сучасна освіта перетворилася на багатоступеневу систему, яка дає змогу людині постійно працювати й освоювати раніше набуті людством знання й навички. Освіта стає визначальним чинником у процесі соціалізації особистості, засвоєння нею навичок та соціального статусу. Здобута освіта визначає подальшу кар'єру людини, її місце в житті [3]. Тому в розвинених суспільствах існує ціла освітня система профорієнтації старшокласників ще за партою.

Вітчизняними вченими розроблені концепції профорієнтації учнівської молоді (Є. Павлютенков, В. Зінченко, М. Тименко, М. Янцур), та професійного

самовизначення учнівської молоді в умовах освітнього округу (А. Гуцан, О. Морін, З. Охріменко, О. Пархоменко), розроблена методологія досліджень учнівських етапів підготовки до професійного навчання (Г. Бал, Л. Дзюбко П. Перепелиця, В. Рибалка, Л. Дзюбко Л. Гриценок, О. Мельник).

Старшокласники сьогодні, як ніколи раніше, добре обізнані зі станом справ – вони добре бачать, що останніми роками соціально-економічний розвиток країни супроводжується розвитком ринку праці, для якого характерними є зростання безробіття, загострення конкуренції, виникнення нових вимог до рівня підготовки фахівців, які здатні швидко адаптуватися до сучасних умов. Вченими сьогодні виокремлюються поведінковий, психодинамічний і гуманістичний напрями. Принципові розбіжності між ними здебільшого виникають під час вирішення трьох проблемних питань: про фактори, характер і сутність професійного розвитку особистості [5]. Зрозуміло, що вирішення цих проблем залежить від багатьох чинників, однак важливим є і самовизначення молодої людини ще під час шкільного навчання.

Дослідники вказують, що кризові явища суспільства даються взнаки й тут: значно поглибився розрив між рівнем знань, що його забезпечують звичайні школи, і рівнем знань учнів привілейованих гімназій та ліцеїв, де навчаються діти заможних батьків. Через це й перспективи продовжити навчання у вузі теж дуже неоднакові. Діти з матеріально незабезпечених сімей втрачають можливість одночасно із середньою здобути професійну освіту, оскільки значно скоротилася кількість ПТУ.

Скорочення мережі позашкільних дитячих установ (спортивних, музичних, природничо-технічних тощо) призвело до значного зростання кількості неформальних груп підлітків, котрі демонструють здебільшого не найліпші взірці поведінки й моральних цінностей [1].

Сучасні професії потребують ґрунтовних знань, фундамент яких закладається ще в школі. А в школі з кожним роком ускладнюється шкільна програма, пропущені години все важче надолужити самотужки, і багатьом старшокласникам доводиться звертатись до послуг репетиторів, щоб отримати прийнятні для здійснення мрії про навчання бали під час іспитів і ЗНО.

Тому такі чинні нормативні документи, як «Державна національна програма „Освіта: Україна XXI століття” [2], Конвенція про професійну орієнтацію та професійну підготовку в галузі розвитку людських ресурсів №142 (ратифіковано Україною 3 травня 1979 р.) [4], Положення про професійну орієнтацію молоді, яка навчається [6], обґрунтовують упровадження єдиної системи професійного орієнтування учнівської молоді, яка охоплює освітні заклади дошкільної, загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної та вищої освіти, а також заклади культури, фізичної культури і спорту, підприємств і громадських організацій, для забезпечення супроводу розвитку професійної кар’єри випускників загальноосвітніх шкіл [2]. Автори концепції «Нова українська школа» зауважують, що «за експертними прогнозами, найбільш затребуваними на ринку праці будуть вміння навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити мету та досягати її, працювати в команді, спілкуватися в культурному середовищі, тому на часі педагогіка партнерства: тісна й плідна співпраця між учителем, учнем і батьками, які мають стати рівноправними учасниками освітнього процесу» [7].

Отже, науковці, що досліджують методи профконсультаційної роботи зі старшокласниками, зазначають, що головна проблема, яка виникає під час входження людини у професійне середовище, є її відповідність, як носія потенційних можливостей виконання конкретних функцій, рівню вимог професійного середовища. Для вирішення проблеми існує ряд суспільних засобів,

і серед них чільне місце належить системі професійної орієнтації учнівської молоді. Важливість цієї ланки підготовки особистості до життя та майбутньої праці суттєво зросла в умовах реформування системи середньої освіти в Україні й надання їй профільної спрямованості. Адже запровадження профільного навчання у старшій школі певним чином змінює традиційне бачення процесу професійного самовизначення учнівської молоді [5]. Можемо виснувати, що освіта завжди була особливою функцією суспільства й держави, спрямованою на формування й розвиток соціально значущих якостей кожної людини як члена суспільства й громадянина держави.

Список використаних джерел

1. Дворецька Г. В. Соціологія. Навчальний посібник. Вид. 2-ге, перероб. і доп. К. 2002. 472 с.URL: http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-67.html
2. Державна національна програма «Освіта: Україна XXI століття». URL:https://sites.google.com/site/smcprofil/materials/normative
3. Изменение общества через изменение образования: иллюзия или реальность? Харьков : Изд-во НУА, 2015. 552 с.
4. Конвенція про професійну орієнтацію та професійну підготовку в галузі розвитку людських ресурсів №142 (ратифіковано Україною 3 травня 1979 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/993_057
5. Мельник О. В. Зміст, форми та методи профконсультаційної роботи зі старшокласниками в процесі профільного навчання. К.: «Мегапринт», 2008. 76 с.
6. Положення про професійну орієнтацію молоді, яка навчається (Наказ Міністерства освіти України, Міністерства у справах молоді і спорту України від 2 червня 1995 року №159/30/1526).URL:https://www.slideshare.net/ssuser721be01/ss-86340990
7. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. URL: https://don.kyivcity.gov.ua/content/nova-ukrainska-shkola.html

УДК373.2.015.31:172.15

СЕРЕДОВИЩЕ ВЕЛИКОГО МІСТА ЯК ГАРМОНІЗУЮЧИЙ РЕСУРС ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНИНА

Гончаренко Алла Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент, Київський університет імені Бориса Грінченка

Анотація. Розкривається актуальність ознайомлення дітей з Києвом, як основа виховання поваги до культурних цінностей українського народу, його історико-культурного надбання і традицій. Особливості столиці розглядаються як умова повноцінного буття дошкільників та становлення їх як активних учасників і творців міста.

Ключові слова: діти дошкільного віку, кияни,соціокультурні особливості, національно-патріотичне виховання

Abstract.The relevance of children's familiarization with Kyiv is revealed, as a basis for fostering respect for the cultural values of the Ukrainian people, their historical and cultural heritage and traditions. The peculiarities of the capital are considered as a condition for the full life of preschoolers and their formation as active participants and creators of the city.

Keywords: children of preschool age, Kyivans, sociocultural features, national and patriotic education

Актуальність проблеми. З-поміж засад державної політики у сфері освіти та принципів освітньої діяльності виокремлюємо «…виховання патріотизму, поваги до культурних цінностей Українського народу, його історико-культурного надбання і традицій» [1]. Суголосна й Стратегія національно-патріотичного виховання (2019), яка має розгортатися в різних напрямах, сферах, задіюючи механізми й на місцевому рівні. Розглядаємо цю позицію як ознайомлення дитини дошкільного віку зі своїм рідним містом – з Києвом.У дошкільному дитинстві закладаються ті ціннісні основи ставлення до свого, рідного, які стають підґрунтям формування патріотизму у найвищому його прояві.

Актуальність проблеми обумовлювалася протиріччями: наявність унікальних історичних, природничо-кліматичних, соціокультурних особливостей столиці та ситуативне їх використання у педагогічній роботі вихователя закладу дошкільної освіти; усвідомлення педагогами потреби у долученні дитини-киянина до історії, традицій міста та стихійність чи уривчастість добору регіонального змісту; періодичність застосування регіонального матеріалу та відсутність у педагогічній роботі цілісного й систематизованого комплексного змісту. Таким чином, стихійно досягнутий рівень обізнаності дітей з рідним містом, розуміння його проблем та посильні внески у покращення життя носять фрагментарний характер.

Базовий компонент дошкільної освіти (Стандарт дошкільної освіти) декларує соціально-громадянську компетентність як здатність дитини дошкільного віку до прояву соціальних почуттів, любові до Батьківщини, готовності до посильної участі в соціальних подіях, що спрямовані на покращення спільного життя (Освітній напрям «Дитина в соціумі») [2]. Звужуючи напрями національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку та з міркувань врахування регіональних особливостей, визначаємо *за мету* наукового дослідження залучення до освітнього процесу соціокультурних, природних особливостей столиці задля забезпечення умов для підтримки гармонійного повноцінного буття дошкільників, виховання любові та почуття причетності до життя рідного міста. Серед завдань завбачували пробудження інтересу дітей до самобутньої культури столиці, прилучення до її духовних джерел, закладення основ соціально та патріотично відповідальної особистості.

Суголосними були висновки опитування педагогів і батьків щодо виховання киянина у дошкільному дитинстві. Однак дещо різнилися погляди щодо проблем у просторі столиці та можливість виокремити такі, де були б посильними внески дітей. Обізнаність батьків щодо змінності міського простору та його покращення для життя виявилася вищою на 20 %, аніж у педагогів.

В основі ідеальної моделі лежить принцип родиноцентризму. Цей принцип у дослідженні розглядається як інтеграція індивідуального, родинного й суспільного на регіональному ґрунті. Реалізація змісту буде успішною за умови взаємного й спільного цілеспрямованого інтересу педагогів та батьків.

Дослідження надає пріоритет могутньому впливу практичних, ігрових методів і відсуває вбік словесні, як менш ефективні. Орієнтувалися на те, що дошкільна педагогіка – не педагогіка слова, а – педагогіка дії [4]. Навчання носило непрямий, невиражений характер, де вирішальним є безпосередня діяльність дитини. Наголошуємо на поєднанні почуттєвих переживань та дійово-поведінкових реакцій дитини, домінує орієнтир на підтримку співробітництва, розвиток дитячих форм життєдіяльності. Акцент зроблено на підсилення у дітей мотивації до пізнання, підтримання їхніх сил та культивувати натхнення й задоволення від новизни, завбачуваного результату, докладених зусиль.

Застосовувався й орієнтир на ознайомлення дітей зі способами творення соціокультурного ландшафту столиці – через власний приклад. Покладалися на могутній природний механізм дошкільника – наслідування, через який дитина пізнає світ Києва. Орієнтир не стільки на знання дитини, скільки на її буття: розвиток і виховання вмілого, самостійного, життєво компетентного киянина[3].

Завершення цілісного дослідження надасть дошкільній освіті столиці пріоритету, відобразить її здобутки, задовольнить потреби прогресивного столичного педагога і батьків та буде корисною для маленького киянина.

Список використаних джерел

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Голос України*. 2017. 27 верес. (№ 178-179). С. 10–22.
2. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: https://ezavdnz.mcfr.ua/867838
3. Гончаренко А. На часі – регіональні програми. *Дошкільне виховання*. 2018. № 12. С. 2-4.
Максимова О. О. Ознайомлення дітей з суспільним довкіллям : навчальний посібник. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2022. 175 с.

УДК 378:37.011.3-051:5

АКТУАЛІЗАЦІЯ МЕТОДОЛОГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПАЙДЕЇ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН

Гріньова Марина Вікторівна – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член Національної академії педагогічних наук України, ректор Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка;

Гриньов Роман Станіславович – кандидат фізико-математичних наук, доцент, Арієльський Університет, Арієль, Ізраїль;

Анотація. У статті аналізуються шляхи інтегративного застосування давньогрецької культурно-освітньої системи пайдеї та педагогіки серця І. А. Зязюна з метою вдосконалення методології та практик викладання природничих дисциплін, а також для розвитку педагогічної майстерності. Актуалізується використання концепту фронезису як способу інтелектуалізації та аксіологізації вчителя та освітнього процесу.

Ключові слова: природничі дисципліни, пайдея, фронезис, педагогіка добра, методологія, вчитель, педагогічна майстерність, методологія

Abstract. The article examines the ways of integrative application of the ancient Greek cultural-educational system "paideia" and the pedagogy of the heart by I. A. Zyazyun with the aim of improving the methodology and teaching practices of natural sciences, as well as for the development of pedagogical expertise. The use of the concept of "phronesis" is actualized as a means of intellectualization and axiolization of the teacher and the educational process.

Keywords: natural sciences, paideia, phronesis, pedagogy of goodness, methodology, teacher, pedagogical expertise, methodology

Актуальність проблеми. У системі «Нової української школи» ефективне викладання природничих дисциплін [5] визначає формування природничих компетентностей. Природничі дисципліни є також визначальними у формуванні сучасного наукового світогляду. Вони розкривають цілісну картину світу, що включає глибоке й технологічно орієнтоване розуміння фізичних, хімічних,

біологічних, географічних феноменів. Природнича підготовка є необхідною в сучасному технічному й технологічному світі, який розвивається в напрямі NBIC-конвергенції, що є науково-технологічною основою 6-го технологічного укладу. Шостий технологічний уклад включає інтеграцію та синергетичну взаємодію нано-, біо-, інформаційних та когнітивних технологій (NBIC-конвергенція). Водночас природнича освіта як така, що відзеркалює реалії фізичної, хімічної та біологічної природи на основі вивчення складних феноменів і закономірностей, потребує актуалізації антропологічного компонента. Тобто фізико-хімічна і біологічна природа, втілена у величному космосі, з сучасних методологічних позицій не є безвідносною до людини і не має розглядатися тільки як система феноменів і закономірностей.

Відповідно до гуманістичного і поліпарадигмального духу науки постмодерну при викладанні природничих дисциплін необхідно актуалізувати антропологічний вимір. У сучасній поліпарадигмальній науці це подано як антропний принцип (великий і малий). Указані антропологічні спрямування є співвідносними педагогічно орієнтованій концепції антропологізації К. Д. Ушинського та антропологічному тренду сучасності [4], сутність якого полягає в необхідності формування в освітян системних знань про людину на основі актуалізації потенціалу різних наук – психології, антропології, соціології, культурології, біології людини та ін. Результатом антропологізації буде гуманізація та інтелектуалізація освітнього процесу,а також професіоналізація вчителя.

Таким чином, виходячи з ідей гуманізації й антропологізації природничої освіти, як і освітнього процесу загалом, які є співвідносними європоцентричним трансформаціям української освіти, ми актуалізуємо питання про необхідність звернення до європейських освітніх і культурних традицій витоків гуманізму, які розкриваються в освітніх системах. Такою центральною освітньою традицією є давньогрецька культурно-освітня система пайдея [6; 8; 9], яка розкривала в людині її кращі антропологічні якості, представлені у форматі духовних арете (розум, доброта, милосердя) та тілесних арете (краса, сила, здоров’я). Застосування методологічного й аксіологічного потенціалів пайдеї в природничій освіті є цікавим перш за все наявністю системоорганізуючого антропологічного виміру, гуманізмом та гуманітарним потенціалом, який певною мірою може розглядатися як етично-ціннісний контекст вивчення природничих дисциплін, а також як ефективна педагогічна практика, яка може актуалізувати когнітивний потенціал особистості.

У науковій педагогічній літературі проблематика застосування ідей давньогрецької культурно-освітньої системи пайдеї в процесі вивчення природничих дисциплін розкрита недостатньо. Враховуючи значущість гуманізації, антропологізації та аксіологізації освітнього процесу, які є співвідносними європоцентричним трансформаціям української освіти, включаючи реалізацію концепції «Нова українська школа», ми визначаємо зазначену проблему як актуальну.

Мета. Проаналізувати методологічні шляхи застосування давньогрецької культурно-освітньої системи пайдеї для удосконалення викладання природничих дисциплін.

Результати. Основна етично-ціннісна інтенція пайдеї полягає в пробудженні й формуванні в людині людяності. Відповідно в пайдеї як центральні визначаються такі духовні арете (доброчинності), які центруються навколо серця, а саме – милосердя, доброта, співчутливість. Указана гуманістична й кордоцентрична спрямованість пайдеї співвідноситься з педагогікою добра Івана Андрійовича Зязюна [3]. Людиномірні ідеї пайдеї в наших педагогічних практиках

застосовуються інтегративно з педагогікою добра І. Зязюна, а їх потенціал розкривається в педагогічній майстерності вчителя [1-3].

У процесі викладання природничих дисциплін визначальне значення має інтелектуальна складова, що включає в себе наявність як аналітичного, системного, так і феноменологічного мислення, які є необхідними, щоб розкрити в освітньому процесі природу багатьох природних феноменів. Інтелектуальним чинником,у системі якого значною мірою інтегрується й проявляється аналітичне, системне, феноменологічне мислення, є фронезис (концепт Арістотеля) – практична мудрість. Фронезис як інтелектуальний феномен цікавий тим, що він є як результатом інтелектуальних і ціннісних рефлексій життєвих досвідів,так і інструментом ефективної адаптаціїй діяльності та відповідно містить метакогнітивну та інтуїтивну складові. Педагогічно орієнтований фронезис, який розглядається в системі фахових компетентностей педагога, ми бачимо як важливу складову педагогічної майстерності [1-3].

Важливим напрямом у застосуванні методологічного потенціалу пайдеї є активне використання маєвтично-діалогічних практик (сократівська педагогіка) у процесі викладання природничих дисциплін та розвитку педагогічної майстерності [1-3]. Маєвтично-діалогічні практики є необхідними для навчально орієнтованої репрезентації та створення когнітивних передумов для аналізу природніх феноменів шляхом конструювання й застосування систем питань.

Висновки. У практиці викладання природничих дисциплін, а також для розвитку педагогічної майстерності ефективним є інтегративне застосування давньогрецької культурно-освітньої системи пайдеї та педагогіки серця І. А. Зязюна. Застосування концепту фронезису є важливою методологічною стратегією інтелектуалізації, аксіологізації і гуманізації як вчителя, так і освітнього процесу, що є співвідносним дитиноцентричним спрямуванням «Нової української школи».

Список використаних джерел

1. Гриньова, М. В. (2018). Педагогічна майстерність учителя як основа педагогіки добра І.А. Зязюна. *Імідж сучасного педагога*, (6 (183)), 14-18.
2. Гриньова, М. В., Гриньов, Р. С., Даниско, О. В., Довга, Т. Я., Дзюба, Т. М., Дяченко-Богун, М. М., & Хоменко, П. В. (2018). Витоки педагогічної майстерності Засновник і видавець.
3. Зязюн, І. А. (2000). *Педагогіка добра: ідеали і реалії (науково-методичний посібник)* (No. 1). Міжрегіональна академія управління персоналом.
4. Корабльова, В. (2013). Антропологізація як метадисциплінарний тренд: межі застосування. *Науковий вісник Чернівецького університету. Філософія*, (663-664), 218-223.
5. Пащенко, В. О., & Гриньова, М. В. Методологія методики викладання природничих дисциплін в Полтавському державному педагогічному університеті.
6. Федорець, В. М. (2019). Антропологічно-ціннісна рефлексія пайдеї як культурно співвідносний шлях удосконалення здоров'язбережувальної компетентності вчителя фізичної культури. *Вісник післядипломної освіти. Серія: Педагогічні науки*, (8), 153-210.;
7. Massey, G. (2022). Teaching wisdom: phronesis, translator education and the learning organization. In *3rd CTER Congress"(Re-) Profiling Translation Pedagogy: Translators, Interpreters and Educators", Krakow (online), 17-18 March 2022*.
8. Michaelides, P. E. (2020). Contradictions and bridges-Greek paideia and the kosmic whole: modern education and the global economic hole: In Polis, Cosmopolis and Globalization, K. Boudouris (ed.), Athens: Ionia Publications, 2020, pp. 157-192. In *The 30th International Conference of Philosophy on Polis, Cosmopolis and Globalization*.
9. Trott, K. D. (2020). Defining" Teacher". *Virginia English Journal*, *70*(1), 6.

УДК378.091.315.7(043.3)

ОСОБЛИВОСТІ ЗАГАЛЬНОПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ, СПРЯМОВАНОЇ НА ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

Каплінський Василь Васильович – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця;

Дамзін Олександр Вікторович – аспірант, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця

Тетерук Роман Олегович – аспірант, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця

Анотація. В статті розкриваються особливості загальнопедагогічної підготовки здобувачів вищої освіти заочної форми навчання, спрямованої на особистісно-професійне становлення майбутнього педагога. В дослідженні розглядаються педагогічні методики, інноваційні підходи та освітні ситуації, які сприяють особистісному та професійному зростанню майбутніх учителів.

Ключові слова: педагогіка, загальнопедагогічна підготовка, педагогічна технологія, педагогічні ситуації, педагогічні інновації, особистісно-професійне становлення

Abstract: The article reveals the peculiarities of general pedagogical training for students of distance learning in higher education, aimed at their personal and professional development as future educators. The study explores pedagogical methodologies, innovative approaches, and educational situations that contribute to the personal and professional growth of prospective teachers.

Keywords: pedagogy, general pedagogical training, pedagogical technology, pedagogical situations, pedagogical innovations, personal and professional development.

Вивчення педагогічних дисциплін за заочною формою навчання потребує дещо інших форм і методів роботи, ніж на стаціонарі. Вони спрямовані на визначення ключових положень і застосування відповідних технологій їх засвоєння.

У зв'язку з тим, що на педагогіку, наприклад, дається лише три лекції на 4 об'ємних розділи, то замість тематичних розробляються узагальнюючі лекції (одна лекція на кожний розділ). Це вимагає і відповідної методики.

Практичні заняття також відрізняються від занять на стаціонарній формі навчання. Вони мають в основному інтегрований характер (мається на увазі інтеграція теоретичної і практичної складових освітнього процесу): спочатку обговорюються теоретичні позиції споріднених тем (наприклад, методи педагогічних досліджень, методи навчання і методи виховання), а потім вони відпрацьовуються і закріплюються на основі виконання практичних завдань, розв'язання педагогічних ситуацій і аналізу відеоситуацій.

Свої особливості мають форми і методи контролю. В більшій мірі у роботі зі здобувачами вищої освіти усіх рівнів використовується тестовий контроль, оскільки таким чином забезпечується всеохопність програмного матеріалу, і він є більш економним в часі. Так, з базової дисципліни «Педагогіка» розроблено 300

тестових завдань різних видів, які відповідають послідовності вивчення тем за навчальною програмою і досить зручні у використанні.

Інноваційний характер має комплексний державний екзамен, що включає педагогіку. Інноваційність полягає у тому, що одне з екзаменаційних завдань передбачає аналізу живої педагогічної ситуації, що демонструвалася на екрані. Причому відеоситуації не повторюються (їх кількість відповідає кількості студентів, що беруть участь у державній атестації) Відбір відеоситуацій здійснюється за такими критеріями: відповідність змісту ситуації програмному змісту державного екзамену;проблемність; можливість застосування теоретичних положень при аналізі та розв'язанні ситуації;лаконічність (максимум 2-3 хв.).

Відображаючи живий навчально-виховний процес, відеоситуації виявляють вміння майбутнього фахівця застосовувати набуті теоретичні знання у практичній діяльності. Аналіз педагогічних явищ, які демонструються на екрані, здійснюється за такою логікою:спочатку студент має визначити проблему, відображену в ситуації;актуалізувати теоретичні знання, необхідні для вирішення проблеми;запропонувати шляхи вирішення проблеми або оцінити й обґрунтувати педагогічну доцільність чи недоцільність того способу, який мав місце при розв'язанні ситуації.

Для зручності аналізу відеоситуації студентам даються окремі алгоритми, які відображають різні аспекти навчально-виховної діяльності педагога.

Такий підхід спрямований на виявлення у майбутніх педагогів і викладачав закладів вищої освіти того важливого компоненту змісту освіти, що називається досвідом творчої діяльності. Цей важливий досвід часто залишається поза увагою, оскільки головний акцент під час проведення державної атестації робиться на перевірці теоретичних знань та досвіду репродуктивної діяльності.

Посібники і методичні рекомендації з дисциплін педагогічного циклу, навіть якщо вони розробляються для стаціонарної форми навчання, обов'язково зорієнтовані на заочну форму. Головний критерій подання в них матеріалу – *подати весь обсяг програмного матеріалу*, але стисло у лаконічних ключових положеннях. Такий характер притаманний для посібників і методичних рекомендацій для підготовки до курсових екзаменів і державної атестації.

Слід окремо наголосити на важливості оперативного відображення кращих зразків виконання різноманітних завдань, що даються студентам заочної форми навчання, у соцмережах. Популярними є педагогічні відеоматеріали з конкурсів педагогічної майстерності та фрагменти індивідуальних творчих дидактичних і виховних проектів до перегляду яких в соцмережах з подальшим аналізом активно залучаються заочники.

Для результативної роботи в інформаційному просторі створюється реєстр інформаційних платформ, сервісів, програм, які є продуктивними для організації освітньої діяльності з навчальних дисциплін, різних видів практики.

За останні роки простежується позитивна динаміка, щодо удосконалення системи практичної підготовки з педагогічних дисциплін магістрів заочної форми навчання, що зумовлена загальними процесами входження української вищої освіти у європейський освітній простір і необхідністю підвищення якості підготовки фахівців відповідно до Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в європейському просторі вищої освіти: так, зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки у порівнянні з 2020-2021 та 2021-2022 н. р. *збільшено кількість кредитів на проведення асистентської практики з двох до чотирьох* у 2022-2023 н.р.

Впродовж 2020-2021, 2021-2022, 2022-2023 н.р. *удосконалювались цілі, завдання, зміст практик* відповідно до вимог формування й розвитку загальних

(універсальних, ключових тощо) компетентностей та необхідності вміти безперервно вчитися впродовж життя.

В порівнянні з минулими роками у 2022-2023 н. р. активізувалася робота студентів під час переддипломної практики із *упровадження інноваційних методів навчання та управління освітнім процесом*.

Список використаних джерел

1. Дамзін О. В. Проблема становлення майбутнього вчителя фізичної культури як особистості та педагога-професіонала в контексті історії і сьогодення. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія.* 2022. Випуск 72. С. 27-38. https://vspu.net/nzped/index.php/nzped/issue/view/197/220

2. Каплінський В. В., Дамзін О. В. Загальнопедагогічні компоненти особистісно-професійного становлення фахівців з фізичного виховання та формування відповідального ставлення до їх набуття(кін. XX – поч. XXI ст.).*«Вісник науки та освіти (Серія «Педагогіка)»*: журнал. 2023. № 1(7) 2023. С. 480-492.https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-1(7)-480-491

УДК 37.016:81-028.31(477.82)

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОГО СВІТУ УЧНЯ-ЧИТАЧА ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ДИТИНОЦЕНТРИЧНИХ ІДЕЙ ПЕДАГОГІКИ-ПАЙДЕЇ

Мхитарян Ольга Дмитрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Анотація. В статті розкривається особливості формування духовного світу учня-читача як відображення дитиноцентричних ідей педагогіки-пайдеї. Розкривається значимість духовних аспектів в розвитку особистості учнів, актуалізується значення дитиноцентричних підходів до освіти.

Ключові слова: духовний світ, учень-читач, дитиноцентризм, педагогіка-пайдея, педагогіка, читацька компетентність, онтологія

Abstract. The article explores the peculiarities of developing the spiritual world of a student-reader as a reflection of child-centered ideas in paideia pedagogy. It emphasizes the significance of nurturing the spiritual aspects of students' personalities, with a focus on child-centered approaches to education.

Keywords: spiritual world, student-reader, child-centeredness, paideia pedagogy, pedagogy, reading competence, ontology.

У суспільно-політичних реаліях України найважливішим завданням національної системи освіти стає розвиток духовного світу особистості, а саме: морально-етичних і соціально-політичних загальнолюдських цінностей [2, с. 19–20]. Особливе значення в цій справі відводиться гуманітарним предметам, передусім українській літературі, покликаній формувати, збагачувати внутрішній світ дитини, позитивно впливати на її самосвідомість, спрямовувати морально-етичний потенціал, розвивати інтелектуальні, творчі здібності, естетичні смаки. Однак невисока якість літературної освіти актуалізує пошук альтернативних шляхів розв’язання читацьких складнощів учнів у контексті сучасних освітніх викликів. У зв’язку з європейським вибором українців і відповідними трансформаціями вітчизняної освіти засобами розбудови Нової української школи

одним із ефективних напрямів розв'язання цієї проблеми виступає філософсько-педагогічна рефлексія пайдеї як принципу формування особистості, її цілісної автономної свідомості, заснованої на діалектичній єдності засадничих суперечностей соціокультурного життя.

Загальнофілософське тлумачення античного принципу пайдеї виявляється в розумінні його як онтологічного процесу, метою якого є тотальне перетворення людської сутності на основі формування особистості, її самосвідомості та громадської свідомості [3, с. 82]. Висвітлення пайдеї як квінтесенції західноєвропейської культури й освіти презентовано в дослідженнях М. Хайдеггера, В. Йегера, М. Фуко, А. Марру та ін., якими акцентовано значення пайдеї як механізму діалектичного зіткнення особистого та громадського, індивідуального та соціального.

Теоретико-методичне підґрунтя формування духовного світу особистості учнів під час навчання української літератури становлять ідеї: навчання й виховання особистості засобами мистецтва слова (Т. Бугайко і Ф. Бугайко); морального та естетичного виховання учнів у процесі вивчення української літератури (Н. Волошина, С. Жила, Є. Пасічник, Б. Степанишин); формування національної свідомості, духовного світу, морально-етичних та родинних цінностей особистості на уроках української літератури (Ю. Бондаренко, А. Ситченко, Г. Токмань, В. Уліщенко, В. Шуляр, Т. Яценко). Однак формування духовного світу учнів у контексті дитиноцентричних ідей педагогіки-пайдеї, що визначається необхідністю об'єднання прагматизму цивілізації та духовності культури, може сприяти подоланню суперечностей між виховними можливостями художнього твору й нерозв'язаними проблемами емоційно-розумового розвитку школярів, що заважають формуванню їх читацької компетентності, перешкоджаючи духовному становленню.

Метою дослідження є уточнення теоретичних підходів до розв'язання проблеми виховання духовності учнів на уроках української літератури в аспекті осмислення методологічно-ціннісного потенціалу педагогіки-пайдеї.

Усталено *пайдею* розуміють як виховання, навчання та давньогрецький аналог освіти [1], що є правильно, але не досить вичерпно. Важливим є усвідомлення онтологічного аспекту феномена пайдеї (М. Хайдеггер), що означає трансформацію людини в напрямі, де проявляються її сутнісні риси у процесі засвоєння тогочасної духовної, культурної, гуманістичної, здоров'язбережувальної, інтелектуальноїй етичної традицій і системних уявлень про людину, а також розкриваються можливості та визначаються особливості, шляхи та межі вдосконалення. Крім того, йдеться й про значущість пайдеї для формування громадянина, який є носієм духовних цінностей (Д. Уілсон). Водночас пайдея є способом забезпечення сталості існування та шляхом рефлексії себе як людини, яка знаходиться в гармонійних стосунках із собою і світом. Відтак значення пайдеї не зводиться до формування когнітивних функцій, а передбачає цілісний і багатовимірний духовно-інтелектуальний, фізіологічний розвиток людини на основі її діалогу з досягненнями культури певного етапу розвитку суспільства.

Кореляція педагогіки-пайдеї з концептами сучасної парадигми літературної освіти дає змогу твердити про певне співвіднесення цього елліністичного поняття з процесом формування читацької компетентності. Пояснення *читацької компетентності* як набутої у процесі навчання літератури інтегрованої здатності школяра, що складається зі знань, умінь, досвіду, цінностей і ставлення, які цілісно реалізуються в процесі практики, може трактуватися як аналог «арете» (доброчинності) і як результативна та ефективна діяльність, а також

як ідея утримання і підтримання себе в необхідному для реалізації соціальних та майбутніх професійних функцій стані. Окреслені уявлення є близькими до давньогрецької ідеї турботи про себе, що у межах компетентнісної парадигми «починається» з «техне» (мистецтва, майстерності, уміння) і продовжується в турботі про себе, в професійному розвитку й бутті, розкриваючи життя як нескінченність, творчість, активність, діяльність – «потік життя» (за У. Джеймсом) та «потік свідомості» [1]. І якщо в основі компетентності лежить просвітницька ідея відрізку (за Дж. Моссе), що має початок і завершення, то пайдея є великим наративом (за Ж.-Ф. Ліотаром) що у своїй парадигмальній основі, містить сферу, круг чи замкнутий цикл. Тож пайдея спрямована не тільки на зовнішнє, а перш за все на створення людиною себе, розкриття своєї онтології, людського образу і зв'язку з іншим буттям. Цим указані феномени доповнюють один одного як інструменти реалізації буття, тому важливою є їх консолідація, а не конкуренція.

Пайдея як діалектика вічного (історично стійкого, субстанціального) та плинного (мінливого, акцидентального) також пов'язана із простором людської свободи та розкривається в діалектиці традиції та інновації в соціокультурні [3, с. 87]. Через це перспективні педагогічні технології ґрунтуються на суб'єкт-суб'єктній основі освіти, а визначальним аспектом індивідуалізації навчання, стає виявлення, структурування, цілеспрямований розвиток у процесі навчання суб'єктного досвіду кожного учня (І. Якиманська), а саме: уявлень, понять, способів пізнавальної діяльності, ціннісних орієнтирів, що набуває особливого значення під час формування духовності компетентного учня-читача.

Оскільки саме в діяльності культурний рівень людини піднімається до рівня духовного, виникає необхідність створення таких *виховних ситуацій*, що навіюють вихованцям відповідні морально-етичні почуття. Проєктування виховних ситуацій у навчанні літератури зорієнтовує на використання проблемного навчання, методом і формою якої є проблемна ситуація, що викликає певне розумове ускладнення й тому служить поштовхом до активної мисленнєвої діяльності школярів. Пропоновані учням задачі життєвого змісту й проблемні ситуації, що стимулюють самостійне мислення і почування, збагачують їхній досвід інтерпретаційної роботи над текстом і формують знання про твір, ставлення до прочитаного та способи дії над текстом, що має формувальний вплив і на виховання особистості кожного з них.

Отже, важлива місія рідного художнього слова, що передусім виявляється в можливостях естетичного ушляхетнення й розумового розвитку людини та чітко вираженими перевагами в таких виховних аспектах, як національна ідентифікація й патріотизм, зобов'язує забезпечувати оптимальні умови для їх літературного розвитку в контексті практико-технологічного осмислення ідей педагогіки-пайдеї.

Список використаних джерел

1. Jaeger W. Paideia: the ideals of Greek culture. InternetArchive. Oxford, B. Blackwell, 1939. URL: https://archive.org/details/paideiaidealsofg0003jaeg (дата звернення : 14.03.2023).
2. Нова українська школа: Концептуальні засади реформування середньої школи.URL: http://surl.li/hoha(дата звернення: 03.04.2023).
3. Яценко О. Д. Античний принцип пайдеї перед викликами сучасної соціокультури. Освітній дискурс: зб. наук. праць. 2017. Т. 2. (Вип. 2), частина ІІ : філософські науки. С. 79–89. URL: http://surl.li/gjuhx(датазвернення: 03.04.2023).

УДК 378.02: 372.8

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ САМОУПРАВЛІННЯ САМОСТІЙНОЮ РОБОТОЮ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Нагаєв Віктор – доктор педагогічних наук, професор, Державний біотехнологічний університет, м. Харків

Новікова Вікторія - кандидат педагогічних наук, доцент, Державний біотехнологічний університет, м. Харків

Чалий Ігор - кандидат технічних наук, доцент, Державний біотехнологічний університет, м. Харків

Нагаєва Галина – кандидат економічних наук, доцент, Державний біотехнологічний університет, м. Харків

Анотація. Метою науково-практичних досліджень є удосконалення теоретичних і методичних основ формування стратегії самоуправління самостійною роботою студентів в умовах дистанційної організації навчання. Розглянуто теоретичні, методичні та методологічні аспекти процесу самоуправління самостійною роботою здобувачів вищої освіти в умовах впровадження педагогічної технології управління навчально-творчою діяльністю студентів. Розглянуто технологічні етапи запропонованої педагогічної технології в контексті вітчизняного та закордонного досвіду (мотиваційно-орієнтувальний, планувальний, пізнавально-перетворювальний, контрольно-аналітичний, регулювально-розвивальний). Обґрунтовано дидактичні методи, форми та засоби дистанційної організації стратегії самоуправління самостійною роботою студентів у SMART-освітньому комунікативному середовищі. Проаналізовано результати педагогічних експериментів з визначення впливу елементів самоуправління навчально-творчою діяльністю здобувачів на рівень сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців.

Ключові слова:дистанційне навчання; самоуправління самостійною роботою студентів;педагогічна технологія; навчально-творча діяльність.

Abstract. The aim of the scientific and practical research is to improve the theoretical and methodological foundations for forming the strategy of self-management of independent work of students in the conditions of distance learning organization. The theoretical, methodological, and methodological aspects of the process of self-management of independent work of higher education seekers are considered in the context of the implementation of the pedagogical technology of managing students' educational and creative activities. The technological stages of the proposed pedagogical technology are discussed in the context of domestic and foreign experience (motivational-orientational, planning, cognitive-transformative, control-analytical, regulatory-developmental). The didactic methods, forms, and means of distance organization of the strategy of self-management of independent work of students in the SMART educational communicative environment are justified. The results of pedagogical experiments to determine the impact of elements of self-management of educational and creative activities of seekers on the level of formation of professional competence of future specialists are analyzed.

Keywords: distance learning; self-management of independent work of students; pedagogical technology; educational and creative activity.

Актуальність проблеми. В цифрової педагогіки освітній простір потребує інноваційних перетворень організації дистанційного навчання. Ці зміни зумовлюють формування нових принципів та форм самоуправління самостійною роботою студентів, яка має базуватися на впровадженні віртуального творчого освітнього середовища, інноваційних педагогічних технологій, електронних платформ та цифрових засобів передачі інформації. Швидкий перехід на віртуальну педагогічну платформу виявив ряд проблем як для викладачів, так і для студентів з точки зору організації самостійної роботи. Педагогічний досвід Державного біотехнологічного університету свідчить, що необхідною умовою якісного дистанційного навчання є формування хмарного освітнього середовища, побудованого не лише на сучасних електронних платформах, але й на впровадженні адекватних педагогічних технологіях[6; 8]. Сьогодні викладачу необхідно оволодіти педагогічними прийомами впливу на мотивацію студентів, які навчаються у онлайн-середовищі, на підтримку їх стійкого інтересу до навчання в цілому та самостійній роботі над предметом, удосконалити методику оцінювання результативності процесу навчання в нових умовах. При цьому основний акцент переноситься на формування особистісної стратегії самоуправління самостійною роботою студентів.

Основою таких змін стає наукове обґрунтування концепції самоуправління самостійною роботою студентів з урахуванням впровадження SMART-освітніх технологій [3]. Особливо актуальною дана проблема постає в умовах організації дистанційної форми навчання, що доводить необхідність технологізації педагогічного впливу засобами інтерактивних цифрових технологій педагогічної взаємодії суб'єктів освітнього процесу під час самостійної роботи (СР).

Метою статті є аналіз сучасних дидактичних підходів щодо організації самостійної роботи студентів в умовах дистанційного навчання; визначення особливостей формування стратегії самоуправління самостійною роботою студентів під час впровадження педагогічної технології управління навчально-творчою діяльністю (НТД).

Результати. Самостійність як якість особистості студента виявляється у самостійній роботі, яка дозволяє ефективно відпрацьовувати професійні вміння та навички без допомоги ззовні [1; 2]. Управління самостійною роботою студентів визначається технологічним процесом планування стратегії освітньої діяльності, мотивації та самоорганізації НТД, впровадження дієвої системи зворотного зв'язку на основі здійснення функцій саморефлексії. Концептуальним напрямом ефективного функціонування системи управління СР є зміна чинної парадигми освіти, в центрі якої знаходиться університет, викладач та його професійні знання, на нову − гуманістичну парадигму життєтворчості, в центрі якої має стати студент, його потреби до творчості на основі самоуправління у структурі професійної компетентності [7; 10].

Як зазначається в останніх положеннях національної стратегії розвитку освіти в Україні – освіта майбутнього повинна ґрунтуватись на поєднанні інформаційно-цифрових технологій та індивідуальних технологій розвитку особистості у межах загальної електронної платформи [11]. Відповідний

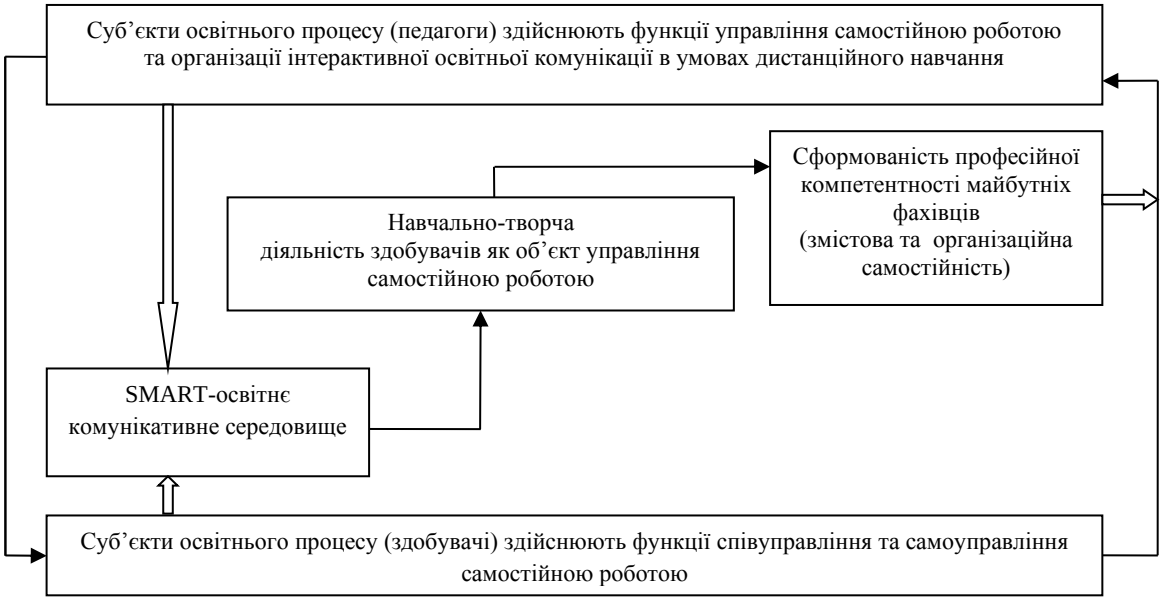

Рисунок 1. Модель стратегії самоуправління самостійною роботою студентів в умовах технологічного забезпечення дистанційного навчання.

напрямок професійної підготовки тісно пов'язаний з проблемою технологізації самоуправління самостійною роботою студентів, що може вирішуватися на основі системного підходу з пошуком нових педагогічних технологій [12].

Виходячи з цих положень, нами запропоновано до впровадження педагогічну технологію управління навчально-творчою діяльністю здобувачів в системі в системі організації їх самостійної роботи (рис. 1).

Метою її впровадження є підвищення творчої активності студентів на всіх етапах вивчення певної дисципліни, стимулювання систематичної, регулярної пізнавальної діяльності, підвищення рівня індивідуалізації та диференціації навчання, що позитивно позначається на якісних показниках професійної підготовки кадрів і сприяє формуванню творчої особистості майбутнього фахівця.

В основі управління СР має бути покладена методологія, спрямована на індивідуальну роботу студентів зі структурованим навчальним матеріалом, що передбачає творче спілкування з віддаленими експертами [5; 9]. Система самоуправління СР студентів має бути побудована на основі активної навчально-творчої діяльності з можливістю впливати на механізми її реалізації. До ознак та умов НТД студентів в умовах самоуправління СР слід віднести: високу мотивацію до навчання; активну роль студента як суб'єкта педагогічного процесу; володіння інформаційною культурою; знання та вміння працювати з інформаційними системами. Оскільки останні аспекти не отримали в освітній практиці закономірного розвитку, для організації самостійного й індивідуального навчання важливо розробити дієву дидактичну систему організації управління навчально-творчою діяльністю студентів.

Наприклад, педагогічна технологія управління НТД на мікрорівні дозволяє індивідуалізувати НТД студентів у багатьох аспектах (зміст навчання, темп засвоєння навчального матеріалу, методи НТД, контроль НТД). Студент має можливість виконувати індивідуальну роботу у формі індивідуальних занять під керівництвом викладача або самостійно у позааудиторний час за окремим графіком з урахуванням особистих потреб і можливостей. Також вважаємо необхідною умовою самостійності НТД студентів можливість створення інформаційних центрів з надання освітніх послуг в умовах спеціалізованого навчального

середовища [9].

Для ефективного самоуправління СР педагогічна система закладу вищої освіти на макрорівні має визначатися такими складниками: 1) навчальний заклад як організаційна структурна мережа управління СР; 2) навчально-інформаційні центри з координації самоуправління СР; 3) інформаційні ресурси підтримки самоуправління СР; 4) технічні і програмні засоби забезпечення самоуправління СР; 5) викладачі-консультанти; 6) студенти. Самостійна робота студентів базується на їхній навчально-творчій діяльності, що пов'язана з умінням працювати з інформаційно-дидактичним модулем, на який покладаються консультативні і навчально-дидактичні функції. Основним складником самоуправління СР в умовах педагогічної технології управління НТД є інформаційно-навчальне середовище, яке має містити: інформаційно-навчальний матеріал; засоби контролю знань; засоби спілкування [10]. За цих умов викладач має бути спроможним: організувати інформаційно-освітнє середовище; вміти використовувати його для активізації НТД у межах СР; активно використовувати комунікативні можливості для організації інтенсивного зв'язку між суб'єктами навчального процесу.

Оскільки міра самоуправління НТД студентів тісно пов'язана з повнотою представлення викладачем даних про структуру і засоби навчання та контролю, для організації СР важливо побудувати відповідну дієву інформаційну систему. Наприклад, високий рівень самостійності за педагогічною технологією управління НТД здійснюється за допомогою технологічних карт - силабусів, в яких представлено систему дидактичного забезпечення навчального процесу в різноманітних індивідуальних формах. Педагогічний вплив забезпечується процесом управління (викладачем), співуправління (викладачем і студентами) та самоуправління (студентами). При цьому для ефективної реалізації системи самоуправління СР потрібно забезпечити високий рівень децентралізації управлінського впливу, створити таку структуру дидактичного процесу, за якої студенти матимуть можливість доповнювати інформаційну підсистему елементами самопланування, самоорганізації та самоконтролю відповідно завдань фахової підготовки.

Організаційними компонентами самоуправління СР за педагогічною технологією є такі: 1) організація роботи викладача з впровадження дидактичної моделі СР; 2) самоуправління НТД студентів під час їхньої самостійної та індивідуальної роботи; 3) налагодження дієвого діалогового зв'язку в системах: «викладач-студент» та «студент-студент»; 4) контроль та самоконтроль результатів СР.

Розглянемо технологічну послідовність реалізації наведеної вище моделі самоуправління СР за педагогічним досвідом Державного біотехнологічного університету. Самоуправління СР починається з представлення студентам технологічної карти-пам'ятки, яка містить банк необхідної інформації, методичні рекомендації із самостійного вивчення курсу у вигляді навчальних цільових завдань, способів їх вирішення та форм контролю. Студенти забезпечуються необхідною навчальною літературою в електронній формі. Обмін інформацією між викладачем і студентом здійснюється через електронну платформу «Moodle», науковий центр дидактики менеджмент-освіти у формі індивідуальних консультацій, системи наочної стендової інформації, а також через мережеві зв'язки: Zoom, googlemeet, wibex та ін. Дидактичні форми організації навчального процесу розробляються і підбираються з урахуванням максимального впливу на ефективність формування професійних здібностей фахівців аграрної сфери. Враховуючи умови самоуправління СР студентів і вимоги щодо формування творчих здібностей фахівців (дистанційність педагогічного впливу,

опосередкований обмін інформацією, високий рівень самоуправління та ін.), такими дидактичними формами є: виконання індивідуальних завдань творчого характеру, підготовка презентацій, наукових робіт, опрацювання нової додаткової літератури з наступним обговоренням дискусійних питань тощо. При цьому основний акцент робиться на самопланування особистісної стратегії навчання, яке має різноманітні творчі прояви НТД. Самостійне виконання індивідуальних творчих робіт (курсових проектів, навчально-дослідних завдань, тематичних кросвордів тощо) позитивно впливає на реалізацію потреб і навчальних цілей в умовах самоуправління і у підсумку забезпечує розвиток організаційної та змістової самостійності у розрізі професійної компетентності майбутніх фахівців.

Researchresults. Фокусоване інтерв'ю експертів, яке було проведене авторами (вибірка 63 викладачі Державного біотехнологічного університету, час проведення 2021-2023 роки). Дослідження свідчать про те, що на онлайн заняттях увага педагогів фокусується насамперед на фасилітаційних функціях (презентації та методичному забезпеченні організації самостійної та індивідуальної роботи студентів у межах навчальної програми). Від педагогів виникає потреба здійснювати більше комунікацій зі студентами, мотивувати їх, допомагати орієнтуватися в ресурсах інформації. Успішна інтерактивна комунікація «викладач-студент» припускає знання педагогом мотивації та рівня відповідальності студентів за результати навчання. Дослідження мотивів цілепокладання студентів також може бути привабливим для педагогів, оскільки розкриває особисту відповідальність студентів за результати навчальної діяльності та, зокрема, за характер і результати своєї самостійної роботи. Студенти, формуючи особистісну стратегію самоуправління навчання, ставлять цілі, передбачають перешкоди та будують плани організації СР. Під час навчання вони використовують різні стратегії, щоб засвоїти матеріал, розвити базові та спеціальні компетентності. Вагомим освітнім результатом процесу самоуправління СР є формування вмінь самоконтролю своєї навчальної діяльності. Для цього необхідно співвідносити отриманні результати з встановленими раніше цілями, критеріями, оптимізувати освітню траєкторію, обґрунтовувати шляхи саморозвитку.

Організація самостійної роботи студентів в умовах дистанційного навчання має базуватись на наступних компонентах:дослідження мотивів навчання студентів на основі теорії самоуправління; ознайомлення з сучасними методиками навчання, з фокусом на віртуальне навчання.Студенти отримують точні рекомендації, у якій формі, у який час потрібно подавати звіти про результати самостійної та індивідуальної роботи. Особливе місце займають рекомендації з етики та етикету віртуального навчання. Експерти зазначили, що великі труднощі мають студенти, які не вміють (або не хочуть) підтримувати необхідний темп віртуальної комунікації під час семінарських, індивідуальних занять. В зв'язку з цим цікаві висновки щодо застосування індивідуалізації темпу навчання на своїх заняттях. Гнучкий темп необхідний для першокурсників, які не звикли до навчання у вищому навчальному закладі, для студентів з обмеженими можливостями. Відмінність доступу до Інтернету та типу електронних ресурсів також може викликати втому у деяких студентів. Наприклад, здобувачі, які проходять навчання за допомогою мобільного телефону або повільного інтернет-з'єднання, можуть мати меншу продуктивність навчання ніж той здобувач з ноутбуком та високошвидкісним Інтернетом.

Інша особливість організації стратегії самоуправління СР полягає в тому, що студенти можуть бути перевантажені когнітивними вимогами до контенту та потенційно складними цифровими інтерфейсами. Організація самостійної роботи у позааудиторний час повинна мати цілеспрямований та організований характер. З

цією метою викладач проводить моніторинг взаємодії студентів із навчальними матеріалами. Коли студенти раптово перестають відвідувати заняття або їхня успішність знижується, це може бути ознакою комунікативного розладу. Крім того, студенти, які не розуміють матеріалу курсу або відчувають, що їм не вистачає навичок або ресурсів для виконання поставлених завдань, можуть уникати відвідування цих курсів. Тому, потрібно збільшити мотиваційний вплив щодо пізнання студентами в першу чергу основ самоуправління навчально-творчою діяльністю, у форматі онлайн-навчання.

Висновки. Відповідно до умов організації самостійної роботи студентів за педагогічною технологією управління НТД [6], характерними рисами самоуправління СР можуть бути: *технологічність* за системою дидактичних модулів, що дозволяє студентам сформувати індивідуальну стратегію самоуправління НТД; *гнучкість* (студенти відвідують навчальні заняття за індивідуальним графіком); *паралельність* (НТД може здійснюватися одночасно з іншим напрямом підготовки); *інноваційна роль студента* (розвиваються нові форми діяльності студентів, такі як: самоуправління, самоорганізація, автодидактика, рефлексія, використання сучасних інформаційних технологій та ін.); *управлінська функціональна спрямованість НТД студентів*, яка розширює і оновлює функції того, хто навчається, робить його суб'єктом педагогічного процесу на основі функцій управління, співуправління та самоуправління; *децентралізація педагогічного впливу* (паритетність стосунків між викладачами та студентами забезпечує збільшення питомої ваги самоуправління НТД).

Ефективна організація самостійної роботи студентів в умовах дистанційного навчання потребує опрацювання методичного забезпечення реалізації стратегії самоуправління навчально-творчою діяльністю здобувачів. Надійність електронних платформ організації самоуправління навчанням у сукупності з інформаційно-комунікативними технологіями дозволяє забезпечити інтерактивність самостійної роботи, підвищити рівень індивідуалізації та гарантовано досягати дидактичних цілей. Безсумнівні переваги реалізації технологічного забезпечення процесу самоуправління навчально-творчою діяльністю студентів доводять високий рівень якості освітнього результату - гнучкість, мобільність, продуктивність. Водночас, суттєвими проблемами, які пов'язані з дистанційним навчанням для студентів, є асинхронна комунікація та відсутність навичок планування та організації самостійної роботи, яка стає головною частиною навчального навантаження здобувача. У цьому процесі пріоритетним є формування навичок ефективного тайм-менеджменту студентів на методологічному та методичному рівні педагогічної науки та практики.

Список використаних джерел

1. Aditya, B. R., Ferdiana, R., & Kusumawardani, S. S. (2021). Categoriesfor Barriersto Digital Transformationin Higher Education: An Analysis Basedon Literature. International Journal of Information and Education Technology, 11(12), 2021. P. 658–664. https://doi.org/10.18178/IJIET.2021.11.12.1578.

2. Apandi, A.M., &Raman, A. (2020). Factors Affecting Successful Implementationof Blended Learning at Higher Education. International Journal of Instruction, Technology, and Social Sciences, 1(1), 2020. P. 13-23.

3. Bazelais, P., Doleck, T., Lemay, D.J. (2018). Investigating the predictive power of TAM: A case study of CEGEP students' intentions to use online learning technologies. Education and Information Technologies, 23(1), 2018. P. 93–111. https://doi.org/10.1007/s10639-017-9587-0.

4. Carter, Jr., Rice, M., Yang, S., Jackson, H.A. (2020) Self-regulated learning in online learning environments: strategies for remote learning. Information and Learning Sciences, 121 (5/6), 2020. P. 321-329.

5. Klochko, O.V., Nagaev, V.M., Kljchko, V.I., Pradivliannyi, M.G., Didukh, L.I. (2018). Computer oriented systemsas a means of empowerment approach implementation to training

managers in the economic sphere. Information technologies and learning tools. Vol 68, № 6, 2018. p. 33-46. URL: https://doi.org/10.33407/itlt.v68i6.
6. Klochko, O., Nagayev V., Kovaleko, O., Fedorets, V. (2021). Forming of professionally creative competence of prospective agrarian managers by facilities of digital technologies. Society. Integration. Education : proceedings of the International Scientific Conference. May 22th 23th, IV (11), 2021. P. 460-474, doi: http://dx.doi.org/10.17770/sie2020vol4.4847.
7. Lazarieva, T. A. (2012). Modeliuvannia zmistu tvorchoho navchannia z tekhnolohichnoho obladnannia kharchovoi haluzi inzheneriv-tekhnolohiv. Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity: zb. nauk. pr. / Ukr. inzh.-ped. akad. Kharkiv, 2012. Vyp. 37. P. 81–87.
8. Luzan, P., Koshuk, O., Titova, O., Mosia, I. (2021). The Technology of the Learning Outcomes Test Development. Advanced Manufacturing Processes III. Inter Partner 2021. Lecture Notesin Mechanical Engineering. Springer, Cham, 687-696 (2022) https://doi.org/10.1007/978-3-030-91327-4_66.
9. Nagayev, V. M.(2018). Metodolohichni zasady upravlinnia navchalno-tvorchoiu diialnistiu studentiv [Methodological principles of management of educational and creative activities of students]: monohrafiia. Kh.: «Stylna typohrafiia», 2018. 151 p.
10. Novikova, V. (2020) Pedahohichni umovy formuvannia profesiinoi kompetentnosti fakhivtsiv pererobnykh i kharchovykh v yrobnytstv v protsesi vyvchennia khimichnykh dystsyplin. Innovatsiina pedahohika. Prychornomorskyi naukovo-doslidnyi instytut ekonomiky ta innovatsii. Vypusk23, Tom 2. 2020. S.62-65.DOI https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/23-2.12.
11. Pro skhvalennia Stratehii rozvytku vyshchoi osvity v Ukrainina 2022-2032 roky. Rozporiadzhennia KMU vid 23 liutoho 2022 r. № 286-r. URL: https://zakon.rada.gov.ua.
12. Ryan R. M., Deci E. L. (2017) Self determination theory: Basic psychological needs in motivation, development, andwellness. London, NewYork: Guilford Press, 756 p.

УДК 373.5.016:821.161.2.09(092)Франко]:172

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ПРЕДМЕТІВ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ (НА ПРИКЛАДІ ПОВІСТІ ІВАНА ФРАНКА «ЗАХАР БЕРКУТ»)

Нежданова Лілія Іванівна – викладач кафедри філології та гуманітарних наук Комунального закладу вищої освіти «Вінницька академія безперервної освіти», м. Вінниця

Анотація. У статті досліджено сутність та структуру громадянської компетентності школярів, показано на прикладі повісті Івана Франка «Захар Беркут» формування такого напряму громадянської компетентності семикласників, як демократія.

Ключові слова: громадянська компетентність, структура громадянської компетентності, демократія, демократичний устрій держави, монархічний устрій держави, випереджальне навчання, інтеграція предметів, повість І. Франка «Захар Беркут».

Abstract. The article deals with the essence and civic competence structure of schoolchildren. The formation of such a direction of civic competence as democracy on the example of “Zakhar Berkut”, Ivan Franko’s story, for the seventh-grade students is shown.

Keywords: civic competence, civic competence structure, democracy, state democratic system, state monarchial system, anticipatory learning, subjects’ integration, Ivan Franko’s story “Zakhar Berkut”.

Актуальність проблеми. У період героїчного спротиву українського суспільства російській збройній агресії, боротьби нації за своє право на життя в незалежній державі, фундаментом якої є цінності цивілізованого демократичного світу,особливої значущості набуває формування громадянських та соціальних компетентностей, пов'язаних з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини,добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей. Їх набуття сприятиме включенню учнівської молоді, майбутніх громадян України, в суспільно-політичні процеси. Фундаментом освітнього процесу, за словами І. Беха, є цінності. Саме тому однією із складових формули НУШ є наскрізний процес виховання, який їх формує. Патріотизм, відповідальність, свобода, демократія, повага до рідної мови та культури, повага до закону, солідарність [4] – це цінності, які є підґрунтям для формування громадянської компетентності, яка допоможе людині усвідомити своє місце в суспільстві, обов'язок і відповідальність перед співвітчизниками, батьківщиною і державою в умовах війни нашого народу за незалежність та в післявоєнний час. Крім того, за словами О. Пометун, одним з найважливіших завдань виховання є формування людини-громадянина, для якої демократичне громадянське суспільство стане осередком реалізації творчих можливостей, задоволення особистих та соціальних інтересів [7, с. 18]. На необхідності формування громадянської компетентності наголошується в постанові Президії АПН України „Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності", у якій ставляться завдання виховувати в школярів важливі громадянські вміння та навички [3, с. 6]. Результатом громадянської освіти має стати сформованість у молоді громадянської компетентності як складного інтегрованого утворення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У законі України «Про освіту» визначено мету повної загальної середньої освіти, однією з ланок якої є формування цінностей і небхідних для успішної самореалізації компетентностей. У концепції «Нова українська школа» визначено одинадцять ключових компетентностей для життя, серед яких вказано громадянські та соціальні компетентності. Цим освітянським законодавчим актам передувала Концепція громадянської освіти в школах України. Отже, увага нашої держави до проблеми формування громадянської компетентності школярів спонукала науковців шукати шляхи її розв'язання. Наше дослідження виявило низку праць як зарубіжних, так і вітчизняних учених, як-от: Г. Алмонда, С. Верби, Р. Даля, Н. Лазуріної, О. Кучер, Т. Мацейків, О. Пометун, Т. Ремех, Т. Смагіної, В. Степаненка, Н. Степанової, В. Шахрай, - які досліджують дефініцію «громадянська компетентність», визначають структуру громадянської компетентності, її зміст на різних ступенях школи, шляхи формування громадянської компетентності учнів. Проте практичного інструментарію для вчителя-словесника з методики формування громадянської компетентності через інтеграцію предметів в педагогічній літературі розроблено недостатньо.

Мета. Дослідити сутність поняття «громадянська компетентність», структуру громадянської компетентності, виробити на цій основі складові громадянської компетентності учнів основної школи; показати на прикладі повісті Івана Франка «Захар Беркут» можливості предметів мовно-літературної освітньої галузі для формування в учнів громадянської компетентності, пов'язаної з ідеями демократії.

Результати. Термін «громадянська компетентність» активно досліджується в педагогічній науці., тому й має багато варіантів тлумачень. Так О. Пометун під громадянською компетентністю розуміє здатність людини активно,

відповідально й ефективно реалізовувати громадянські права та обов'язки з метою розвитку демократичного громадянського суспільства [7, с. 18]. О. Кучер визначає громадянську компетентність як функцію громадянського суспільства, що створює ґрунт для ефективної громадянської діяльності особи, соціальних груп і всього суспільства (у широкому сенсі) та як параметр діяльності особи, соціалізованої під впливом громадянських знань,навичок та вмінь, що передбачає наявність громадянських цінностей і якостей, дотримання правил поведінки та відповідальність як соціальну якість людини (у вузькому сенсі) [5, с. 40–41]. Т. Ремех підтримує думку науковців про те, що громадянська компетентність – це готовність і здатність особистості активно й ефективно діяти відповідно до демократичних принципів і громадянської позиції [8, с. 37]. В основу свого дослідженя ми взяли визначення В. М. Шахрай, яка стверджує, що громадянська компетентність – це якісний рівень громадянської культури особистості, який виявляється в здатності та готовності індивіда до адекватної участі в суспільно-громадських процесах. Цей рівень характеризується наявністю знань про суспільні явища, сутність та тенденції суспільного розвитку, ефективними способами набуття таких знань та їх поповнення, ціннісно-моральною позицією індивіда, вміннями реалізовувати свої права та обов'язки в конкретних соціальних ситуаціях В. М. Шахрай [11].

Для того, щоб вчителі-словесники могли чітко розуміти напрями набуття учнями громадянської компетентності, треба визначити її структуру. На сьогодні в педагогіці є напрацювання з цього питання. Зокрема О. Пометун виділяє такі компоненти громадянської компетентності:знаннєвий (знання, уявлення), діяльнісний (уміння й навички), ціннісний або мотиваційно-ціннісний (ставлення, ціннісні орієнтації, переживання тощо), процесуальний, технологічно-процесуальний або особистісно-творчий (сфера самореалізації) [8, с. 66–67]; Л. Борис – громадянські знання; громадянські вміння та досвід участі в соціально-політичному житті суспільства; громадянські чесноти – норми, установки, цінності й якості, притаманні громадянинові демократичного суспільства [1]; Т. Ремех – мотиваційний, ціннісний, когнітивний, операційно-поведінковий [8, с. 38]. Подібні визначення структури громадянської компетентності знаходимо й в інших наукових працях, де описано такі, наприклад, її елементи, як знаннєвий, ціннісний, діяльнісний і процесуально-особистісний [9, с.13].

Погоджуємося із думкою Т. Мацейків, що змістове наповнення громадянської компетентності має свої особливості на різних етапах освіти [6]. Опираючись на висвітлені вище підходи до визначення структури громадянської компетентності, ми вважаємо, що фокус уваги в основній школі доцільно зосередити на таких складових: знаннєва, емоційно-ціннісна, діяльнісна (Таб. 1.).
У статті подаємо наше бачення того, як засобами уроку літератури, а саме під час аналізу повісті Івана Франка «Захар Беркут», можна формувати в дітей громадянську компетентність, зокрема уявлення про демократичний устрій держави, його переваги порівняно з монархічним, про ознаки демократії в учнівському самоврядуванні (знаннєва складова), розвиток почуттів, настроїв стосовно подій громадського життя, створених І. Франком у творі, виявлення цінностей демократії (емоційно-ціннісна складова), моделювання ситуацій, у яких семикласники братимуть участь у житті як тухольської громади, так і своєї шкільної,ухвалюватимуть рішення (діяльнісна). Для прикладів ми взяли перших два розділи повісті «Захар Беркут», які містять експозицію та зав'язку твору.

В освітніх документах, зокрема Концепції «Нова українська школа», Державному стандарті базової середньої освіти йдеться про інтеграцію предметів.

Таблиця 1. Табличне представлення структури громадянської компетентності

Знаннєва	Емоційно-ціннісна	Діяльнісна
Знання про державу, її закони. Права, відповідальність громадянина. Уявлення щодо себе, своїх соціальних ролей. Знання, необхідні для участі в житті класу, школи, громади.	Почуття, настрої стосовно об'єктів громадсько гожиття. Супінь зацікавленості суспільним життям. Основні морально-етичні та соціально-політичні цінності. Норми поведінки.	Готовність і здатність орієнтуватися в ситуації. Готовність до компетентної участі в суспільному житті. Спроможність ухвалювати рішення, контролювати свою діяльність, навчатися самостійно. Навички, необхідні для участі в житті класу, школи, громади.

У семикласників ще немає такої навчальної дисципліни, як правознавсто, але слова «демократія», «демократична держава» активно використовуються в українському суспільно-політичному дискурсі: їх чутно в телеефірах, від популярних блогерів у ютубі, навіть у сімейних дискусіях, бо ж Україна обрала демократичний шлях свого розвитку. Пропонуємо в цій розвідці своєрідну випереджальну інтеграцію літератури та правознавства з урахуванням вікових можливостей семикласників.

На нашу думку, первинні знання про різницю між демократичним та монархічним державними устроями школярі можуть набути в процесі роботи над аналізом повісті Івана Франка «Захар Беркут». Погоджуємося з думкою Т. Ремех, що формування громадянської компетентності як готовності діяти в освітньому процесі може здійснюватись винятково в спільній діяльності вчителя та учнів [8, с. 36], тому низка завдань, яка подається нижче, виконується школярами за підтримки вчителя або разом із ним.

Демократія (*з грецької мови* – народовладдя) - форма державного керівництва і загалом політичної організації суспільства, що характеризується участю народу в державних справах (*словник іншомовних слів*).

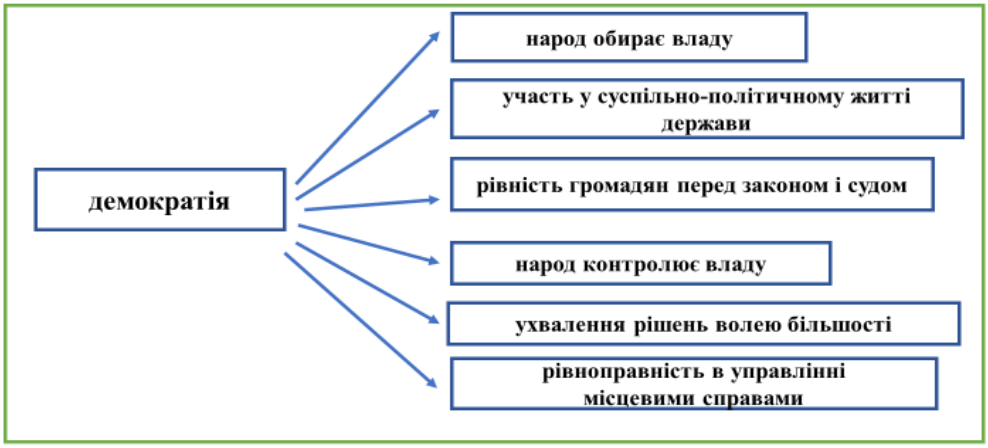

Рисунок 2. Схема «Демократія» для ілюстрації і виконання завдання 2.

Завдання 1. *У тлумачному онлайн-словнику іншомовних слів знайдіть лексичне значення слова «демократія». Доберіть до нього український відповідник.*

Завдання 2. *Із перелічених ознак виберімо ті, які властиві демократичній державі. Ті ознаки, які залишаться поза нашим вибором, – це ознаки монархії. Результат цього дослідження – разом створимо схему «Демократія» (Рис. 2).*

Народ обирає владу, участь народу в суспільно-політичному житті держави, рівність громадян перед законом і судом, влада належить монархові (цареві, королеві, імператорові), народ контролює владу, влада передається в спадок і зберігається довічно, ухвалення рішень волею більшості, рівноправність в управлінні місцевими справами, монарх не несе відповідальності перед народом за результати свого правління.

Завдання 3. *Поміркуйте! У якій Україні ви хочете жити – в демократичній чи монархічній?* Обгрунтуйте *свою думку.*

Слово вчителя. Як ви дізналися, слово «демократія» походить із грецької мови й означає «влада народу». Тухольська громада входила до складу Галицько-Волинського князівства, у якому влада належала князеві Данилові Галицькому, який спирався на бояр-землевласників, тобто тут ми не бачимо в управлінні князівством народовладдя. Але устрій співжиття тухольців суттєво відрізнявся від державно-політичного устрою всього князівства.

Таблиця 2. Орієнтовний варіант заповненої таблиці (для виконання завдання 4)

Держано-політичний устрій Галицько-Волинського князівства	**Устрій життя тухольської громади**
Князь був володарем земель князівства.	Полонини, навколишні ліси були власністю громади.
Князь створював та видава закони, укази.	Жили за законами предків, ухвалювали рішення на громадській раді.
Князь слідкував, щоб закони виконувалися.	Громада слідкувала за тим, щоб рішення ради виконувалися.
Князь чинив суд над людьми, які не виконували закони.	Суд чинився громадською радою.
Князь очолював військо без виборів його кандидатури.	Очільника боротьби з татаро-монголами Захара Беркута обрала громада.

Завдання 4. Доповніть таблицю (Таблиця 2). *У колонці ліворуч записані ознаки державно-політичного устрою Галицько-Волинського князівства в XIII столітті, який по своїй суті був більше монархічним. Колонка праворуч «Устрій життя тухольської громади» порожня і є протилежністю до лівої. Опираючись на зміст повісті, заповніть колонку праворуч.*

Завдання 5. *Поміркуйте, за якими законами жила тухольська громада – монархії чи демократії? Обгрнтуйте свою думку.*

Завдання 6. *Хто був уважний, читаючи повість, і скаже, чому тухольській громаді вдалося зберегти демократичні закони співжиття предків в умовах XIII на противагу князівській владі Данила Галицького? («Так, справді, се була величезна гірська криївка, з усіх боків тільки з великим трудом доступна,— але такі були в тих часах ненастанних війн, усобиць і нападів майже всі гірські села, і тільки дякуючи тій своїй неприступності, вони змогли довше, ніж подільські села, охоронити своє свобідне, староруське громадське життя, яке деінде силувалися чимраз більше підірвати горді, війнами збагачені бояри»* [10]*)*

Слово вчителя. У Галицько-Волинському князівстві влада належала великому князеві, який спирався на бояр-землевласників. Саме їм князь міг подарувати землі за певні заслуги. **Чи пам'ятаєте Ви, чому боярин Тугар Вовк з'явився в селі Тухлі?** *(« …недавно князь Данило дарував йому в Тухольщині величезні полонини і ціле одно пригір'я Зелеменя; недавно він появився в тих горах і побудував собі гарну хату…»* [10]).

Завдання 7. *Знайдіть у І та ІІ розділах репліки, роздуми Тугара Вовка на адресу тухольської громади (або ж читння відповідних уривків за ролями). Опираючись на створену схему «Демократія» , визначте, які закони демократичного устрою тухольських гуцулів він хотів зламати та для чого? (рівність у правах з усією громадою, свобода, рівність перед законом усіх членів громади, справедливість).*

«– А так, ще питатися вашої громади! Мені князь дарував той ліс і тоту полонину, і мені ні в кого більше дозволятися».

«– Громадського суду! – скрикнув Тугар Вовк.– То й я мав би ставати перед тим судом?»

«І Тугар Вовк, що йшов передом у важкій, понурій задумі та міркував над тим, як би то завтра стати гідно і в цілім блиску перед тими смердами та показати їм свою повагу та вищість».

«– На суд громадський? – повторив, немов зачудуваний, Тугар Вовк, обертаючись лицем до Захара. – Я княжий слуга і боярин. Ніхто не має права судити мене, окрім князя і рівних мені бояр» [10].

Завдання 8. «Павутинка дискусії». *Питання для дискусії «Чи варто було тухольській громаді вступати в конфлікт з боярином Тугаром Вовком?»*

«Павутинка дискусії»

Тухольцям не потрібно було йти на конфлікт з Тугаром Вовком!

Я згоден (згодна)!	Я не згоден (не згодна)!
_____	_____
_____	_____
_____	_____

Висновок

_____

Важливим показником громадянської компетентності є вміння оцінити себе як суб'єкта громадського життя, рівень включеності в нього, результативність цього процесу. Тут ідеться про діяльнісну складову формування громадянської компетентності, яка теж може бути реалізована через уроки літератури. Зокрема, для того щоб знання про демократію, демократичний устрій держави, здобуті на матеріалі повісті І. Франка «Захар Беркут»,школярі застосували в житті, можна вдатися до прийому моделювання ситуації. Школа – це своєрідна школярська держава, у якій дітям завдяки самоврядуванню надається можливість вчитися громадянськості, розвивати організаторські здібності. Ставши учасниками шкільного самоврядування, учні починають розуміти, що кожен має право й можливість проявляти ініціативу, коригувати шкільне життя, робити його цікавішим, тобто в школярів формуються вміння реалізовувати свої права та обов'язки в конкретних соціальних ситуаціях. Пропонуємо кілька ситуацій, у яких семикласники вчаться бути активними членами шкільної спільноти, брати на себе відповідальність.

Завдання 9. Моделювання ситуації.

Ситуація 1. Уяви, що ти президент школи. На зборах шкільного парламенту тебе критикують за те, що ти не доніс до директора закладу ухвалу шкільного парламенту про одну Перерву позитивного настрою, під час якої зі

шкільного радіо вітатимуть із Днем народження дітей та вчителів. Як ти діятимеш у цій ситуації?

Ситуація 2. Ти як школяр/школярка звернувся/звернулася до одного із членів шкільного парламенту з проханням розглянути твою пропозицію про суботник із плетінням сіток для військових. Але з невідомих тобі причин такий захід не був організованим. Як ти діятимеш у цій ситуації?

Ситуація 3. Ти домовилася/домовився з кількома однокласниками, що у вихідні відвідаєте притулок для собак і принесете тваринам їжу. На місце зустрічі прийшла/прийшов тільки ти. Як діятимеш у цій ситуації?

Ситуація 4. Тебе попросив/попросила президент школи долучитися у вихідні до акції «Полікуй книгу», яку зініціював шкільний парламент на прохання бібліотекаря. У тебе були інші плани. Як діятимеш у цій ситуації?

Формуванню знаннєвого, діяльнісного та емоційно-ціннісного компонентів громадянської компетентності семикласників сприятиме тест, який виявить, наскільки учні розуміються на демократичних процесах в їхньому освітньому закладі – учнівському самоврядуванню, наскільки знають його закони, свої права та обов'язки в ньому, а також ще раз їм підказує, що вони мають можливість бути активними членами організації шкільного життя. Нагадаємо, що прояви сформованості діяльнісного компонента громадянської компетентності школярів – це прагнення впливати на шкільне життя, готовність до компетентної участі в ньому, спроможність ухвалювати рішення, важливі для шкілярської громади, лідерство, командність, вміння ставити запитання й відповідати на них, обґрунтовувати власну позицію, робити свідомий вибір. Крім того, запропонований тест є своєрідним містком між подіями XIII століття, описаними в повісті І. Франка «Захар Беркут», і сучасним життям учнів, адже завдання вчителя літератури – огранізувати роботу над аналізом твору так, щоб школярі побачили його актуальність і для свого часу, виявили в ньому зачуще для себе. Таке завдання для семикласників, як і наступні, пропоновані далі, – це рефлексія, яка, за словами Т. Мацейків, є привласнення школярем крізь призму власних (іноді таких, що склалися стихійно), «зовнішніх» переконань і цінностей, зумовлених природою і соціумом, у процесі інтеріоризації [6].

Завдання 10. Тест.

1.Вищим органом в управлінні життям тухольців була громадська рада. Що є вищим органом учнівського самоврядування?

А шкільний парламент **Б загальні збори** В рада старост

2.У громадській раді брати участь мав право кожен повнолітній тухолець. Хто має право брати участь у загальних зборах учнівського самоврядування?

А школярі освітнього закладу Б школярі та вчителі В школярі, учителі, батьки

3.Керівника в боротьбі з татаро-монголами Захара Беркута тухольці самі обрали на громадській раді. Як обирається президент шкільного парламенту?

А голосуванням усіх школярів на виборах Б призначається директором школиВ обирається на раді старост

Завдання 7, 8, 9 спрямовані також і на формування емоційно-почуттєвої складової громадянської компетентності (у своїй позитивній спрямованості), яка відображає почуття, настрої як стосовно об'єктів громадського життя, створених письменником, так і реальні в життєвому просторі семикласників.

Емоційно-почуттєвий компонент громадянської культури також можна характеризувати і ступенем зацікавленості суспільним життям [11].

Виділяючи ціннісний складник громадянської компетентності, Т. Ремех визначає його суть (цільові установки соціальної діяльності, здатність брати на себе

відповідальність, підтримувати інших, вибудовувати з ними взаємодію на паритетних основах) та вияви (усвідомлення й визнання таких цінностей, як особистість, гідність людини, толерантність, демократичні принципи життя, повага до прав і свобод людини, демократичних норм, інститутів громадянського суспільства, законів держави) [8, с. 38]. Формуючи такі соціально-політичні цінності, як свобода, демократія, відповідальність, повага до рідної мови та культури, повага до закону, солідарність, толерантність, ми формуємо паралельно й громадянську компетентність. Т. Мацейків зазначає, що зміст аксіологічного (ціннісного) складника громадянської компетентності складають емоції, почуття, ставлення, мотиви, установки, ціннісні орієнтації, якості тощо [6]. Які цінності мають сповідувати члени громадянського демократичного суспільства, якими якостями вони наділені? Уже в перших розділах повісті І. Франка «Захар Беркут» школярі знайдуть відповіді на ці запитання. Під час аналізу наступних розділів діти виявлять інші цінності - громадянський обов'язок, громадянська мужність, активна громадянська позиція, патріотизм, свобода. А на початку вивчення твору пропонуємо учням читання за ролями початкових уривків повісті і виявити цінності, які віддзеркалені в них.

Завдання 11. Читання за ролями Прочитайте за ролями два уривки з повісті І. Франка «Захар Беркут»**.** Які моральні якості Максима Беркута й Тугара Вовка проявилися в їхніх діалогах? Розподіліть їх у дві колонки таблиці (*Таблиця 3*). Хто з них заслуговує на вашу повагу й чому?

Таблиця 3. Для аналізу моральних якостей Максима Беркута й Тугара (до завдання 11).

Максим Беркут	**Тугар Вовк**
▪ гідність ▪ доброзичливість ▪ урівноваженість ▪ повага до людей ▪ справедливість ▪ повага до закону ▪ відповідальність ▪ повага до інтересів громади	▪ пихатість ▪ злість ▪ гнівливість ▪ зневага до простолюду ▪ несправедливість ▪ жадібність ▪ прагнення до підкорення ▪ своїй волі інших людей ▪ нехтування інтересів громади ▪ невизнання законів

Уривок 1. Від слів *«Але Тугар Вовк става чимраз понурий, чоло його морщилося і очі з виразом здержуваного гніву звернулися на Максима. …*» до слів «*…Тугар Вовк відвернувся*» [10].

Уривок 2. Від слів «*Аж ось насеред села з ними пострічалася дивна компанія…*» до слів *«…– Побачимо! – сказав гнівно й уперто Тугар Вовк*» [10].

Завдання 12. Моделювання ситуації. Уявіть, що Максим і Тугар Вовк живуть у наш час, ви близько з ними знайомі й знаєте їхні моральні якості. Вони обоє беруть участь у виборах на посаду Президента нашої країни. За кого з них ви проголосуєте, а за кого – ні й чому? Які моральні якості потрібні високопосадовцеві, щоб він служив своєму народові, був гарантом його прав і свобод? А з якими якостями людина стане диктатором, тому народ демократичної держави не повинен її обирати на державні посади?

Завдання 8-11 для семикласників – це своєрідна рефлексія, яка, за словами Т. Мацейків, є привласнення школярем крізь призму власних (іноді таких, що

склалися стихійно) «зовнішніх» переконань і цінностей, зумовлених природою і соціумом, у процесі інтеріоризації [6].

Висновки. Предмети мовно-літературної освітньої галузі відкривають перспективи для формування громадянської компетентності школярів на різних етапах освіти. Зокрема навчальні програми та підручники з української літератури надають учителеві можливість формувати громадянську компетентність школярів і в основній школі, використовуючи активні форми й методи навчальних занять. На прикладі повісті Івана Франка «Захар Беркут» у статті запрпоновано варіант того, як в основній школі, використовуючи інтеграцію предметів та елементи випереджального навчання, у семикласників можна розвивати такий напрямок громадянської компетентності, як уявлення про демократію, демократичний устрій держави, про соціальні ролі громадянина демократичної держави (знаннєвий компонент громадянської компетентності); зацікавлювати дітей громадським життям в їхньому освітньому закладі, місті чи селі, прививати морально-етичні та соціально-політичні цінності, формувати в семикласників моральні якості особистості громадянського суспільства, що керується принципами демократії (емоційно-ціннісний компонент громадянської компетентності), моделювати на уроках ситуації, у яких у школярів розвиваємо здатність брати на себе відповідальність, готовність до участі в житті школи (учнівському самоврядуванні), місцевої громади, волонтерській діяльності, до компетентної участі в суспільно-політичному житті демократичної України після досягнення дітьми повноліття (діяльнісний компонент). У подальших наукових розвідках досліджуватимемо потенціал предметів мовно-літературної освітньої галузі, упровадження в практику шкіл сучасних форм, методів та прийомів для формування цінностей та компетентностей школярів, задекларованих у Концепції «Нова українська школа» та Державному стандарті базової середньої освіти.

Список використаних джерел

1. Борис Л. Формування громадянської компетентносі студентів засобами інтеграції історії та літератури. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://surl.li/hzdpf
2. Закон України «Про освіту» / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ru.osvita.ua/legislation/law/2231/
3. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://osvita.khpg.org/index.php?id=976002302
4. Концепція «Нова українська школа» / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://surl.li/hoha
5. Кучер О. А. Формування громадянської компетентності учнів профільних класів засобами варіативних суспільствознавчих предметів [Текст] : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (історія та суспільствознавчі дисципліни)» /О. А.Кучер. – К., 2014. – 252 с.
6. Мацейків Т. Емоційно-ціннісний складник громадянської компетентності особистості / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://surl.li/jaqrs
7. Пометун О. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки / О. І. Пометун // Вісник програм шкільних обмінів. – 2005. – №23. – С.18–20.
8. Ремех Т. О. Сутність і структура громадянської компетентності учня нової української школи. Український педагогічний журнал. 2018. №2 . С. 34 - 41.
9. Формування громадянської компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів відповідно до вимог нових державних освітніх стандартів / укладач Степанова Н. М. Черкаси, 2014. 42 с.
10. Франко І. Захар Беркут / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://surl.li/jhmdx
11. Шахрай В. Громадянська компетентність особистості як проблема сучасного суспільства / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://surl.li/jaqvz

УДК 37.014.5:061.1ЄС:(477)

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ДІТЕЙ-БІЖЕНЦІВ В ШВЕЙЦАРСЬКІЙ ШКОЛИ

Сагіна Ніна Олександрівна – студентка, Державний заклад вищої освіти «Університет менеджменту освіти» Національної академії наук України, м. Київ

Анотація. В статті аналізуються особливості інтеграції українських дітей-біженців в швейцарські школи. Репрезентуються значимість практично орієнтованих стратегій спрямованих на інтеграцію дітей-біженців.

Ключові слова: інтеграція дітей-біженців в швейцарські школи, професіоналізація педагога, швейцарська освіта, українські діти-біженці, психологічна допомога, міжкультурна комунікація

Abstract. The article analyzes the peculiarities of integrating Ukrainian refugee children into Swiss schools. The significance of practical-oriented strategies aimed at the integration of refugee children is presented.

Keywords: integration of refugee children into Swiss schools, teacher professionalization, Swiss education, Ukrainian refugee children, psychological assistance, intercultural communication.

Актуальність проблеми. Внаслідок російського вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року, понад 60 % українських дітей були змушені залишити свої будинки, міста, країну та виїхати за кордон [2; 5; 6]. По всьому світу почали приймати українських біженців, створюючи особливі умови для спрощення набуття тимчасового статусу захисту. Швейцарія також стала приймати українських біженців, починаючи з 11 березня 2022 року [3; 8]. Швейцарська влада активувала особливий статус захисту, так званий тимчасовий статус захисту (Status S.) Біженці з України отримали право на проживання у Швейцарії терміном на 1 рік з можливістю продовження [1].

Освіта у Швейцарії є обов'язковою для всіх. Діти, в яких є статус "S", або хто чекає на нього, зобов'язані ходити до дитячих садків, шкіл та інших навчальних закладів тощо. У Швейцарії великий досвід прийняття дітей-біженців. Тому система інтеграції відпрацьована на багаторічному досвіді [4; 5; 7]. Першочерговим завданням у школі для таких учнів є створення безпечного середовища, де вони почуватимуться впевнено та спокійно. Чому така важлива інтеграція? Тому, що вона дає можливість набуття нового досвіду, здобути освіту, для когось розпочати нове життя. Для українських дітей це допомога вийти зі стану очікування, у стан жити тут і зараз.

Проблема мігрантів у Європі та інтеграційна політика, включно з освітньою досліджували Лавриненко С., Малиновська О., Пилинським Я., Пуригіною О., Шиманською О., Kulsha A. (2023) [6], Hoffacker A. (2016) [5], Roth M. (2015) [7], Welfens P. (2022) [8], Albrecht C. et Panchenko T. (2022) [3], Himmelrath A.et Blass K. (2016) [4].

У науковій педагогічній літературі та в роботах з менеджменту освіти проблематика організації освітнього процесу у вимушено переміщених українських учнів у Швейцарії висвітлена недостатньо. Враховуючи значимість розкриття вказаної проблеми для ефективної адаптації вимушено переміщених українських учнів у Швейцарії та в інших країнах, ми репрезентуємо її як актуальну.

Мета. Проаналізувати особливості інтеграції українських дітей-біженців у швейцарські школи.

Результати. Швейцарська освіта орієнтована на економіку і її запити. Система середньої освіти значно відрізняється від української. Освіта безплатна, триває 11 років і має відмінності (шкільний календар, навчальні дисципліни, навчальні програми) в кожному з кантонів. Освіта розпочинається вже з 4 років. Початковий рівень триває 8 років, учні поступово освоюють нові навички. Особлива увага приділяється вивченню мов. Навчання проводиться мовою лінгвістичного регіону, тобто французькою, німецькою, італійською або ретороманською, особливо в ретороманських муніципалітетах. Вивчають також дві нові мови: німецьку або французьку та англійську. Визначено як обв'язкові такі навчальні дисципліни: математика, історія, географія, природничі науки, музика, спорт (фізична культура). Більшість швейцарців обирають школу професійної освіти, оскільки після її закінчення вони здобувають професію. Одним з цікавих моментів є те, що вони навчаються як у класах, так і на підприємствах, набуваючи важливого досвіду і отримуючи плату за роботу і навчання. Існує кілька форм навчання: дистанційне, екстернат, сімейне (домашнє).

Швейцарці розглядають інтеграцію як «творче для їхнього суспільства явище» [4], відповідно до полікультурної освітньої політики готують «Учителів без кордонів», які професійно, толерантно інтегрують дітей незалежно від їх культури, віри, кольору шкіри тощо. Швейцарська освітня система спрямована на міжкультурну взаємодію, реалізацію принципів рівності й близькості та значною мірою визначається ідеєю про те, що діти-мігранти збагачують шкільне життя [4; 5; 7]. Для дітей-біженців є безперешкодний доступ до освіти. Таким чином школа представляє собою захищений простір і сприяє активній участі дітей-біженців у суспільному житті. Учителі, які працюють з дітьми-біженцями, проходять інтеграційні курси. Для інтеграції українських дітей у школах Швейцарії створено інтеграційні класи. Одним з визначальних шляхів інтеграції є вивчення мови регіону, в якому дитина проживає.

В інтеграційних класах, та в класах де є діти-біженці, цьому питанню приділяється багато уваги та часу. Для покращення інтеграції залучають батьків, які беруть активну участь у шкільному житті. Педагоги прагнуть створити у класі безпечну навчальну атмосферу, оскільки розуміють, що дити з психологічною травмою складніше сприймає навчальний матеріал. Для досягнення навчальних цілей та інтеграції дітей в освітній процес залучають одного двох учнів-т'юторів, які допомагають у шкільному житті дитині-біженцеві. Також активно використовується робота психолога.

Було проведено експериментальне дослідження з метою визначення актуальних проблем в інтеграційній роботі з дітьми-біженцями. За мотиваційним критерієм проаналізовано розуміння вчителями проблем інтеграції і отримано такі результати: 80 % учителів як актуальну визначають співпрацю з батьками; 90 % актуалізують визначальний характер вивчення мови для інтеграції; 89 % впевнені що «потрібно проводити спеціальні уроки, щоб зрозуміти, в якому психологічному стані учні». Дана структура відповідей вказує на високий професіоналізм і гуманізм швейцарських учителів, а також відображає соціальну, лінгвістичну і міжкультурну спрямованість їх освітньої системи та вказує на високий рівень педагогізації (в розумінні співпраці школи і батьків) та психологізації (ідея зрозуміти психологічні проблеми дитини і допомогти їх вирішити). У результаті дослідження батьків українських дітей-біженців було встановлено, що 94 % «беруть участь у шкільному житті дитини», 87 % вважають, що «важливо вивчати іноземну мову», 63 % впевнені, що «потрібно продовжувати освіту за українською

системою», а 37 % вважають, що важливо сконцентрувати увагу на навчанні у Швейцарії. Така структура окреслених батьками освітніх проблем вказує на їхню спрямованість бути адаптованими до швейцарського суспільства при збереженні своєї освітньої і національної ідеї та ідентичності.

Висновки. Для ефективної освітньої і соціальної інтеграції українських дітей-біженців у швейцарські школи необхідно врахувати такі стратегії: попередня психологічна підготовка класу до взаємодії і прийняття дитини-біженця; активне застосовування т'юторство; актуалізація професійного вдосконалення педагогів за напрямом спеціальної підготовки для роботи з дітьми-біженцями, що включає розвиток навичок ефективної міжкультурної комунікації, знань і розумінь культури дитини-біженця, розвиток толерантності, людяності і емпатії; психологізація освітнього процесу і активне залучення психолога до роботи з дітьми-біженцями; розвиток умінь педагога діагностувати і враховувати психологічний стан дитини-біженця, що передбачає розуміння станів фрустрації, стресу, тривоги, страху, депресії та ін.; активна взаємодія з батьками дітей-біженців (педагогізація); застосовування особистісного спілкування з дитиною-біженцем, зокрема маєвтично-діалогічних практик; формування портфоліо дитини-біженця, в якому вона представлена оптимістично, гармонійно та як соціально адаптована і успішна особистість; актуалізація педагогічних дій, спрямованих на розкриття в дитини її соціальної, етнічної і особистісної ідентичності; сприяння актуалізації і самореалізації особистості дитини-біженця та розкриттю її творчого, інтелектуального та особистісного потенціалів; залучення дитини-біженця в соціальну взаємодію в класі, у шкільне життя, з відповідним формуванням системи соціальних зв'язків; актуалізація участі дитини-біженця в освітніх проєктах.

Список використаних джерел

1. Агентство ООН у справах біженців у Швейцарії https://help.unhcr.org/switzerland/
2. Офіційний сайт ООН https://news.un.org/en/story/2022/03/1115122)
3. Albrecht, C., & Panchenko, T. (2022). Fluchtbewegungen aus der Ukraine: Ursachen, Auswirkungen und Prognosen. *ifo Schnelldienst*, *75*(Sonderausgabe April), 29-36.
4. Himmelrath, A., & Blass, K. (2016). Die Flüchtlinge sind da. *Wie zugewanderte Kinder und Jugendliche unsere Schule verändern und verbessern. Bern: hep*.
5. Hoffacker, A. (2016). *111 Ideen zur Integration von Seiteneinsteigern: Flüchtlings-und Migrantenkinder von Anfang an richtig begleiten,[geeignet für die Klassen 1-4]*. Verlag an der Ruhr.
6. Kulsha, A. (2023). Wege zur Integration von Flüchtlingen in den deutschen Bildungsprozess. In *Діалог культур у Європейському освітньому просторі*. Київський національний університет технологій та дизайну.
7. Roth, M. (2015). *Flüchtlingskinder in der Berner Volksschule: die Organisation der Volksschulbildung von Flüchtlingskindern aus der" Phase 1" in den Gemeinden des Kantons Bern* (Doctoral dissertation, Pädagogische Hochschule Bern, Institut Sekundarstufe 1).
8. Welfens, P. J. (2022). Hilfszusagen für die Ukraine: Erfassung, Effekte, Problemperspektiven. In *Russlands Angriff auf die Ukraine: Ökonomische Schocks, Energie-Embargo, Neue Weltordnung* (pp. 181-205). Wiesbaden: Springer Fachmedien Wiesbaden.

УДК 17:37.013(075.8)

МЕТОДОЛОГІЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ ШЛЯХІВ ВИКОРИСТАННЯ ФЕНОМЕНУ СОФРАСЮНЕ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧІВ ПРЕДМЕТІВ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ

Сіданіч Ірина Леонідівна – доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти Державного закладу вищої освіти «Університет менеджменту освіти» Національної академії наук України.

Анотація. У статті проводиться аналіз феномену софросюне (поміркованості, «чистого розуму», розсудливості) з метою застосування його в методології й педагогічних практиках підготовки викладачів предметів духовно-морального спрямування.

Ключові слова: софрасюне, викладач, духовно-моральне спрямування, методологія, пайдея, методика, етика, педагогіка.

Abstract. The article presents an analysis of the phenomenon of sophrosyne (moderation, "sound mind," prudence) with the aim of its application in the methodology and pedagogical practices of preparing teachers for subjects of spiritual and moral direction.

Keywords: sophrosyne, teacher, spiritual and moral direction, methodology, paideia, methodology, ethics, pedagogy.

Актуальність проблеми. Важливим аспектом професійної підготовки викладачів духовно-морального спрямування й зокрема за напрямом християнська педагогіка [1; 2] є сприяння розвитку й проявленню в них гармонійної і гармонізуючої, професійної та соціально прийнятної поведінки. Актуальним в даному аспекті є розвиток професійної суб'єктності як необхідної умови ефективного професійного функціонування. Значущим у поведінковому аспекті є також характер фахівця. Характер особи-фахівця як система оптимальних для соціального і професійного функціонування якостей, окрім цільового принципу та доцільності певної поведінки, значною мірою впливає на існування людини в професії, на її розвиток, специфіку професійного зростання й реалізації, на особливості вирішення конфліктів та ін. Зрозуміло, що характер дорослої людини ми в відносно короткочасному періоді навчання змінити не можемо й не ставимо таку мету, але водночас певні зміни поведінки призводять до характерологічних трансформацій. Перш за все в процесі підготовки фахівця можемо деяким чином модифікувати професійну поведінку шляхом актуалізації певних якостей, цінностей, смислів, інтенцій, які впливають на особистість.

Одним з методологічно-концептуальних інструментів, які ми при цьому застосовуємо, є актуалізація гуманістичних ідей давньогрецької культурно-освітньої систем пайдеї [3; 5; 7], яка значною мірою може бути представлена також як історично-педагогічна передумова європейської демократії, свободи, взаємоповаги. Пайдея як освітня система формувала людину, виділяючи в ній два взаємодоповнювальних виміри – духовний і тілесний, особливо акцентуючи увагу на їх гармонійній взаємодії. Провідною вважалася духовна складова пайдеї. Вона була перш за все спрямована на розвиток важливих і тих, що визначає поведінку людини, духовних арете(дав. грец. ἀρετή – доброчинність, переваги) – доброти, милосердя, людяності, розуму. Крім вказаних духовних арете особливе місце

займала ідея гармонійного існування, яка репрезентувалася як поведінковий та когнітивний стереотипий характерологічна якість – софрасюне (дав. грец. σωφροσύνη) [4; 6; 8]. Термін софрасюне має багато значень, провідними серед яких можна назвати чистий розум, поміркованість, гармонійність, розсудливість. При порівнянні соціальної значущості поведінкового феномену софрасюне як давньогрецького ідеалу громадянина і як очікуваного результату навчання з українською культурною традицією визначається близькість, якщо не тотожність в його інтерпретаціях і розумінях.

В українській культурі, включаючи професійну педагогічну поміркованість, миролюбство, світлий, не затьмарений надцінними ідеями чи іншими проблемами розум цінується завжди. Наявність поміркованості й чистого розуму є важливою умовою ефективного професійного функціонування в умовах гуманізації освіти. Сучасний український вчитель є носієм доброти, миру, спокою, гармонійності й розуму. Для порівняння зазначимо, що це тотально відрізняє його від ідеалу радянського педагога, який мав бути одержимий ідеями комунізму та класової боротьбий весь цей «ідеологічний мотлох» повинен був індокринувати своїм учням, роблячи їх дисгармонійними, а замість чистого розуму формувати засмічену ідеологією ментальність.

У науковій педагогічній літературі проблема застосування ідей пайдеї, включаючи розвиток гармонійності (софросюне) як професійно необхідного поведінкового стереотипу у викладачів предметів духовно-морального спрямування, розкрита недостатньо. Актуальність даної проблеми перш за все визначається професійним запитом на гармонійну, поміркована, толерантну поведінку викладачів, яка розглядається як значущий аспект розвитку їхніх фахових компетентностей і професіоналізації. Указані вище аспекти проблематизації дають нам можливість представити проблему розвитку гармонійності (софросюне) у викладачів предметів духовно-морального спрямування як актуальну.

Мета. Провести методологічно орієнтований аналіз феномену софрасюне (поміркованості, чистого розуму, розсудливості) для застосування в підготовці викладачів предметів духовно-морального спрямування та для розробки відповідної методології і методик.

Результати. Розглянемо деякі важливі для педагогічної теорії і практики аспекти софросюне, використовуючи роботи античних авторів. При вивченні «Держави» Платона [4; 6; 8] і його діалогів «Хармід» [4; 8] та «Алківіад І» [4; 6] визначається феномен σωφροσύνη (софросіне), який інтерпретується як соціально й професійно важливий поведінковий, етичний і когнітивний феномен. Сутність софросюне розкривається як розсудливість (розважливість, здатність до всебічного й цілісного обмірковування). Платон нам це подає в діалозі «Хармід» – «…розсудливістю здається йому вміння все робити, дотримуючись порядку і не поспішаючи, – в дорозі, і в міркуваннях, і в усьому іншому також». Він також наголошує в цьому діалозі на тому, що софросюне є «здатність, завдяки якій той, хто нею володіє, може з обережністю обирати те, що потрібно» [4; 8].

Важливою є думка Платона про те, що «σωφροσύνη» (софросіне) - «…це наука наук переважно і вона управляє іншими науками та, керуючи при цьому і над наукою про благо, вона приносить нам користь» (Діалог Платона «Хармід») [4; 8]. Значущим є етичний аспект софрасюне. Він подається як здатність розрізняти добро і зло. Цінним аспектом софросюне за Платоном є здатність «займатись своїм». Актуальними аспектами софросюне є здатність до самовиховання, володіння собою та самообмеження, а також міра і помірність. Зокрема Арістотель

вказує на те, що поміркованість є «охоронцем розсудливості». Платон в «Державі» вказує що: «…розсудливість подібна до деякої гармонії» [4].

Вказані вище аспекти софрасюне розкривають даний поведінковий і когнітивний феномен як такий, що системно визначає професійну поведінку особи як гармонійну, розумну, послідовну, доцільну, прийнятну, толерантну. Відповідно актуалізація феномену софрасюне є важливою в системі навчальної дисципліни «Основи християнської педагогіки» [1; 2]. Вказана дисципліна може бути також розширена й доповнена ідеями пайдеї [4; 6; 8] і християнської пайдеї.

Висновки. На основі аналізу робіт античних авторів та шляхом ціннісної рефлексії українських традицій і педагогічних досвідів та практик ми визначаємо софросюне (поміркованість, чистий розум, розсудливість) як системну поведіково-характерологічну й когнітивну якість особистості, розвиток якої є актуальним для формування фахових компетентностей та професійної суб'єктності викладачів предметів духовно-морального спрямування та для розробки відповідної методології й методик. Особливо значущою є необхідність розвитку софрасюне в процесі викладання навчальної дисципліни «християнська педагогіка».

Список використаних джерел

1. Огірко, О. В. (2009). Християнська етика для всіх: Словник християнськоетичних термінів. *Львів: ЛНУВМБТ ім. С. З. Гжицького, 272*.
2. Сіданіч, І. Л. (2012). Духовно-моральне виховання дітей в історії педагогіки та вітчизняної школи: монографія. *К.: Дорадо-Друк*.
3. Федорець, В. М. (2019). Антропологічно-ціннісна рефлексія пайдеї як культурно співвідносний шлях удосконалення здоров'язбережувальної компетентності вчителя фізичної культури. *Вісник післядипломної освіти. Серія: Педагогічні науки*, (8), 153-210.
4. Федорець, В. М. (2019). *Аналіз елліністичного феномену софросіне в контексті розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителя фізичної культури*
5. Peters, F. E. (1967). *Greek philosophical terms: A historical lexicon*. NYU Press.
6. Renaud, F., & Tarrant, H. (2015). *The Platonic Alcibiades I: The dialogue and its ancient reception*. Cambridge University Press.
7. Straume, I. (2020). Bildung from paideia to the modern subject. In *Oxford Research Encyclopedia of Education*.
8. Tuozzo, T. M. (2011). *Plato's Charmides: Positive Elenchus in a'Socratic'Dialogue*. Cambridge University Press.

УДК 130.2 : 37.01

ФОРМУВАННЯ В СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ ЕКОЛОГІЧНОГО СВІТОГЛЯДУ НА ЗАСАДАХ АНТИЧНОГО ПРИНЦИПУ КАЛОКАГАТІЇ В КОНТЕКСТІ ІДЕЙ ПАЙДЕЇ

Тарасенко Галина Сергіївна – доктор педагогічних наук, професор, Комунальний заклад вищої освіти «Вінницька академія безперервної о світи»

Анотація. *В статті обґрунтована доцільність формування екологічного світогляду сучасної людини на основі античного принципу калокагатії.* Автор доводить необхідність гармонійного поєднання філософії прагматизму та духовної культури в екологічному вихованні молоді.

Ключові слова: *калокагатія, пайдея, виховання, культура, екологічний світогляд.*

Abstract. The article substantiates the expediency of forming the ecological outlook of modern man on the basis of the ancient principle of kalokagatia. The author proves the need for a harmonious combination of the philosophy of pragmatism and spiritual culture in the ecological education of young people.

Keywords: kalokagatia, paying, education,culture, ecological outlook.

Актуальність проблеми. Справжнім критерієм вихованості сучасної людини може бути такий світогляд, у якому екологічна культура конституюється як смисложиттєва цінність. Екологічний світогляд інтегрує знання про природу, усвідомлення власної ролі і місця в природі у ціннісну картину світу, яка зумовлює життєву орієнтацію людини, спосіб її ставлення до природи. Саме зараз проблеми *небайдужості* та *калокагатії* повинні стати центральними в сучасних гуманітарних дослідженнях – і це допоможе врятувати планету. Збайдужілому суспільству, яке втрачає відчуття зв'язку добра і краси, загрожує повна моральна деградація і здичавіння.

Метою статті є *обґрунтування доцільності формування екологічного світогляду сучасної людини на основі античного принципу калокагатії.*

Результати. Поняття давньогрецької естетики «калокагатія» (грецьк. kalos – гарний, agathos – хороший) виражає ідеальне єднання фізичної краси та духовної досконалості і справедливо тлумачиться як ідеал виховання людини. З легкої руки давньогрецького філософа Платона, калокагатію сучасні учені і практики й досі сприймають як норму виховання, коли результат вихованості оцінюється багатовекторно – *«за красою тіла і за багатогранною чеснотою душі»* (Платон). Античний ідеал громадянина, вихованого за принципами калокагатії, і сьогодні зміцнює наші уявлення про гармонійний розвиток особистості на тлі злиття тілесного розвитку й моральної досконалості. Для давніх греків краса і моральність зливалися воєдино, а моральне ніколи не відокремлювалося від прекрасного. Це поняття завжди виражало гармонію морально-етичного та естетичного вимірів людського буття на землі [3].

В античній Греції калокагатія як категорія функціонувала на межі етико-естетичних уявлень і слугувала для характеристики людського ідеалу. У Сократа ідея калокагатії завжди стояла на одному рівні з мудрістю й справедливістю та обіймала весь комплекс доброчинства. За Аристотелем, бути калокагатійним означало бути одночасно й прекрасним, і доброчинним у всьому і завжди. Платон, а за ним і Гегель сприймали калокагатію як гармонію душі й тіла. На думку німецького філософа, калокагатія є властивістю обирати найкраще (Гегель).

Глибоким розумінням калокагатії освячена й творчість мандрівного українського філософа Г. Сковороди, який шукав у світі символів знаки християнських чеснот, які мають бути притаманні доброчесній людині.

Знаменно, що пошуки калокагатії зародились в натрахпайдеї як універсальної науки про виховання особистості ще в часи давньогрецької цивілізації. В роботах видатних філософів античний принцип пайдеї розглядається як спосіб експлікації духу, духотворчості, що робить можливим буття людини в символьно-семіотичному просторі культури. Глибоке філософське обґрунтування та осмислення принципу пайдеї знаходимо в І. Канта та Г. Гегеля. В традиціях класичної філософської думки пайдея – механізм гармонізації особистості, сфера інтеріоризованої свободи, що регламентована усвідомленням відповідальності. Тобто, античний принцип пайдеї фіксує феномен прийняття людиною алгоритму здійснення «правильного» з боку культури та суспільства вибору [5, с.83]. Пайдея в такому сенсі означає керівництво змінами особистісної сутності людини.

Пайдея з давніх-давен означала гармонійне виховання, що готує особистість до адекватного суспільним цілям способу життя [4]. Народжена ж нею калокагатія забезпечувала сукупність достоїнств і чеснот, що перетворюють їхнього носія на соціалізованого члена суспільства, на носія суспільного блага.

Тому калокагатія на сучасному рівні глобальних проблем людства сприймається як ідеал позитивних якостей, що відповідають інтересам суспільства, потребам збереження планети Земля на основі справедливості, розуму, толерантності і дбайливості. Калокагатія і нині залишається для сучасної людини ідеалом у досягненні природної досконалості. Про надзвичайний інтерес науковців і практиків до ідей пайдеї (до калокагатії у тому числі) свідчать знакові філософські заходів, що відбулись на перетині століть: XX-й Всесвітній філософський конгрес «Пайдейя: філософія у вихованні та освіті людини» (1998 р.), Віденська міжнародна конференція «Пайдейя для XXI століття» (2002 р.). Про надзвичайну актуальність цих ідей для людства свідчить те, що на зламі тисячоліть наукові форуми було присвячено саме пайдеї як універсальній етико-естетичній системі виховання індивіда [1].

Щодо розв'язання сучасних проблем екології на планеті принцип калокагатії є своєрідним провідником у світ гармонії добра і краси. Необхідно враховувати, що за сучасних умов значно змінюється характер пізнання природи. Воно стає більш цілісним, комплексним і тяжіє до універсальності. Важливість гармонійного розвитку раціонального, логічного та "ірраціонального", емоційного в пізнанні природи розуміють сьогодні і представники фундаментальних наук, які підкреслюють, що сьогодні замість вузько раціонального наукового світогляду повинно народитись нове, цілісне світосприйняття, що відповідає новому етапу розвитку культури (Б. Раушенбах, Б. Патон, В. Глушков та ін.). Сучасні науковці все більше схиляються до думки про те, що повноцінний світогляд може ґрунтуватися лише на вмінні поєднувати аналітичні здібності із здатністю відволікатися від пошуку чисто наукових зв'язків в природі. Важливо уміти відчувати нові тенденції в розвитку цих зв`язків, які дуже часто спочатку виражені лише мовою естетичних уявлень. Сформований на цій основі світогляд і можна вважати екологічним. Він переростає аналітичний погляд на природу, що не визнає цінності та суб`єктивної міри її об`єктів та явищ. Дійсно екологічний світогляд віддзеркалює рівень усвідомленого духовно-матеріального освоєння природи, яке олюднює кожний її феномен.

Тому екологічний світогляд не може бути результатом лише наукового пізнання природи. Духовний ідеал людства – гармонійна єдність Істини, Добра і Краси – сьогодні стає справжнім критерієм соціокультурної значущості будь-яких етичних чи екологічних норм. Ідея єдності Істини, Добра, і Краси належить до класу вічних теоретичних положень, на яких ґрунтується соціально-культурна діяльність кожного покоління. В соціальній практиці ця ідея втілюється в етичних і естетичних нормах культури, які, в свою чергу, є детермінантами формування екологічних норм взаємодії суспільства з природою. Отже, екологічні орієнтири суть рефлексії не лише інтелектуального, але й етичного та естетичного характеру. Орієнтуючись на добро, людина не може обминути красу, адже, як справедливо зазначає І. Зязюн, ідея добра тісно пов`язана з ідеєю вищої краси. Збіг етичного з естетичним відбувається тоді, коли для оцінки міри досконалості морального світу людини найточнішими є естетичні оцінки [2, с. 46].

Таким чином, етичне та естетичне в екологічному світогляді не просто співіснують, але й взаємодіють, справляючи великий вплив одне на одного. Ці процеси відбуваються суголосно до сучасної реалізації принципу калокагатії. Своєрідним "каталізатором" їхньої взаємодії є система соціально визначених норм

поведінки, які вироблені людською культурою і орієнтовані на єдність Добра і Краси.

Висновки. Античні ідеї пайдеї акумулюють та впроваджують у сучасне життя найпростіші та найфундаментальніші принципи людського співіснування на землі. Насамперед, це уявлення про особистий простір свободи на тлі соціальної відповідальності за планету, яка під тиском екологічних проблем поступово погіршує умови існування людського роду на Землі. Вихід із цієї проблеми якраз і полягає в поверненні головного наповнювача поняття калокагатія в сучасний філософський та освітній дискурс. Розуміння сутності цього принципу вкрай важливе при розробці сучасних стратегій освіти, встановлення пріоритетів виховної діяльності за умов необхідності вдалого поєднання філософії прагматизму та духовної культури в екологічному вихованні молоді.

Список використаних джерел

1. *Зоріна О. С.*Універсальність давньогрецької пайдеї та інваріанти її екстраполяції на процес підготовки студентів-журналістів URL: http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2034
2. Зязюн І. А. Естетичний досвід особи.К.: Вища школа при КДУ, 1976.174 с.
3. Савельєва М. Калокагатія. *Філософський енциклопедичний словник* / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. 742 с.
4. *Сацик І. К.* Естетична концепція Миколи Зерова: калокагатія. URL: https://md-eksperiment.org/post/20201026-estetichna-koncepciya-mikoli-zerova-kalokagatiya
5. Яценко О. Д. Античний принцип пайдеї перед викликами сучасної соціокультури. *Освітній дискурс. Гуманітарні науки.* 2017. Вип. 2(2). С. 79-89. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eddcsp_2017_2%282%29__9

УДК 355. 233:796(477)

ЕТАПИ, МЕТА, ВИДИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ ДЛЯ РОЗВИТКУ ДІАГНОСТУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ

Плохута Ігор Сергійович – викладач, Національний університет оборониУкраїни імені Івана Черняховського

Анотація. В даній тезі ми обґрунтуємо та визначаємо етапи для розвитку діагностувальної компетентності у майбутніх докторах філософії. Види навчальних занять, які творчо адаптуються в контекстну методику розвитку їх діагностувальної компетентності. Кожний етап детально розкриваємо та визначимо головні завдання.

Ключові слова: етапи, види навчальних занять, розвиток діагностувальної компетентності, майбутні доктора філософії.

Abstract. In this thesis, we will justify and define the stages for the development of diagnostic competence in future philosophy doctors. We will explore various types of educational activities creatively adapted into the contextual approach to enhance their diagnostic competence. Each stage will be thoroughly elaborated, and the main objectives will be identified.

Keywords: stages, types of educational activities, development of diagnostic competence, future philosophy doctors.

Мета. Розкрити основні етапи, завдання, зміст, види навчальних занять, інструментарій для розвитку діагностувальної компетентності у майбутніх докторах філософії.

Пропонуємо авторську методику «Діагностувальна компетентність майбутніх докторів філософії та її розвиток» реалізовувати в 3 етапи. На нашу думку це мають бути такі основні етапи:

– ціннісно-мотиваційний;

– розвивальний;

– підсумковий.

Перший етап у нас буде ***ціннісно-мотиваційний***, який спрямований на розвиток їх цінностей і мотивації діагностувальної діяльності, збагачування ціннісного ставлення до активності в навчальній діяльності, набуття діагностувальної компетентності для успішної майбутньої діагностувальної діяльності як педагога та науковця. Головні завдання даного етапу такі:

1) сприяння усвідомленню ними цінностей своєї майбутньої діяльності як суб'єкта військово-педагогічного процесу в ВВНЗ;

2) сприяння позитивному ставлення до обраної професії, прагнення цілеспрямовано розвивати діагностувальну компетентність як суб'єкта діагностувальної діяльності в військово-педагогічному процесі ВВНЗ;

3) сприяння свідомому виконанню функціональних обов'язків, прагненню досягнути розвиненості діагностувальної компетентності як суб'єкта науково-педагогічної діяльності;

4) мотивування до активної навчально-пізнавальної діяльності для розвитку діагностувальної компетентності.

Ці основні завдання будемо вирішувати методами, методичними прийомами та основними видами навчальних занять. Зокрема, це навчальні бесіди; дискусії; заохочення; повчальні історії, які ґрунтуються на досвіді викладачів і специфіці діагностувальної діяльності науково-педагогічних працівників; навіювання, яке впливає на почуття, а вже через них і на розум і волю майбутніх докторів філософії таким чином, щоб спонукатимуть до активних навчальних дій; анкетування; тестування; самоконтроль; самооцінювання.

Будемо з'ясовувати основні потреби, мотиви та цінності в майбутній діагностувальній діяльності, професійно важливі діагностувальні якості, які необхідні для успішного виконання військово-педагогічних діагностувальних завдань за призначенням, а характер імовірних дій у стандартних і нестандартних ситуаціях діагностувальної діяльності в ВВНЗ зможемоза допомогою тестування та анкетування.

Видами навчальних занять на даному етапі є лекційні, групові, практичні та семінарські заняття.

Другий етап буде ***розвивальним***, на якому здійснюється опанування важливими теоретичними та практичними діагностувальними знаннями щодо майбутньої діагностувальної діяльності, розвиток практичних умінь і здатностей щодо їх застосування у майбутній діагностувальній діяльності як фахівця-педагога. Головна увага звертається на розвиток гнучкості та критичності практичного, тобто діагностувального мислення, розвиток здатностей у роботі з ІКТ, системного і творчого їх використання у діагностувальній діяльності в системі вищої військової освіти.

Завданнями даного етапу такі:

1) розвиток творчого практичного – діагностувального – мислення як майбутнього військового педагога в науково-педагогічній діяльності;

2) розвиток діагностувальних навичок, умінь і здатностей як майбутнього

суб'єкта науково-педагогічної діяльності в системі військової освіти;

3) розвиток професійно важливих діагностувальних якостей як майбутнього суб'єкта науково-педагогічної діяльності;

4) розв'язання певних проблем діагностувального характеру як військовому науковцю та педагогу.

Ці завдання будемо вирішувати відповідними методичними прийомами, засобами, видами навчальних занять і методами розвитку діагностувальної компетентності, зокрема, це самостійна робота, лекція, семінар, групове та практичне заняття, вивчення спеціальної літератури, метод усного контролю та самоконтролю, ІКТ, презентації, дискусії, тестування, самооцінювання.

Слід наголошувати, що на цьому етапі пропонуємо використовувати всі види навчальних занять у вищій військовій школі.

А третій етап – ***підсумковий***, що передбачає перевірку успішності реалізації попередніх етапів методики розвитку діагностувальної компетентності. З цією метою проводиться педагогічне оцінювання рівнів розвиненості діагностувальної компетентності у майбутніх докторів філософії. З цією метою будемо використовувати п'ять критеріїв – аксіологічно-мотиваційний, інтелектуальний, діяльнісний, психологічний і рефлексивний, які дають можливість системно охоплювати зміст їх діагностувальної компетентності та вимірювати її розвиненість [2]. Вони дають можливість з'ясовувати такі головні аспекти щодо предмета нашого дослідження:

– з'ясовувати ціннісне ставлення досліджуваних до своєї майбутньої діагностувальної діяльності та її мотивацію, оскільки «…професійні цінності мають вирішальну роль спочатку у формуванні професійної компетентності майбутніх фахівців у процесі набуття професійної освіти, а потім – в її актуалізації у процесі професійної діяльності. Вони безпосередньо впливають на формування та насичення мотиваційної сфери майбутніх фахівців» [1, с. 207];

– з'ясовувати володіння системою діагностувальних знань, яка необхідні для діагностувальної діяльності майбутнім докторам філософії для реалізації діагностувальної функції в науково-педагогічній діяльності;

– визначення володіння системою діагностувальних навичок і вмінь, яка їм необхідні для діагностувальної діяльності, та здатність вибирати оптимальне рішення у діагностувальній діяльності;

– з'ясовувати розвиненість професійно-важливих діагностувальних якостей досліджуваних як суб'єктів науково-педагогічної діяльності;

– з'ясовувати сприйняття досліджуваними самих себе як суб'єкта діагностувальної діяльності.

Кожному критерію підібрані певні показники для вимірювання відповідних компонентів діагностувальної компетентності майбутніх докторів філософії в процесі їх освітньо-наукової підготовки та визначено методичний інструментарій їх оцінювання.

Головні завдання даного етапу будуть такі:

1) сприяння розвитку їх практичних діагностувальних умінь самооцінювання як майбутніх докторів філософії;

2) з'ясування рівнів розвиненості діагностувальної компетентності у майбутніх докторів філософії;

3) з'ясування уміння корегувати свою діагностувальну діяльність, визначати шляхи досягнення її цілей;

4) сприяти відповідальному ставленню до себе як до суб'єкта діагностувальної діяльності.

Важлива увага на цьому етапі приділяється розвитку діагностувальної

компетентності у майбутніх докторів філософії та педагогічному діагностуванню рівнів її розвиненості.

Вирішення цих завдань будемо такими методичними прийомами як методи контролю та самоконтролю.

Основними видами навчальних занять на цьому етапі є такі: практичні та контрольні заняття. Практичні заняття, а також ділова гра, на яких переважають вправи практичного характеру, що спрямовані на розвиток навичок, умінь і здатностей для успішної діагностувальної діяльності, а також аналіз професійних навчальних ситуацій, дискусія, рольова та ділова гра, методичні прийоми «мозковий штурм», «круглий стіл», прийоми контролю та самоконтролю.

Висновки. Розвиток діагностувальної компетентності у майбутніх докторів філософії є актуальним і досить важливим науково-педагогічним завданням на основних етапах їх освітньо-наукової підготовки у ВВНЗ. Методика розвитку діагностувальної їх компетентності як сукупність провідної думки, принципів, цілей, завдань, основних етапів, які в свою чергу складаються зі відповідних принципів, методів, методичних прийомів, засобів і організаційних форм їх навчання як майбутніх суб'єктів діагностувальної діяльності в системі вищої військової освіти та сприятимуть розвитку їх цінностей і мотивації, теоретичних і практичних діагностувальних знань, навичок, умінь і здатностей, професійно важливих діагностувальних якостей як суб'єктів педагогічної діяльності у ВВНЗ.

Список використаних джерел:

1. Ягупов В.В. Ціннісно-мотиваційний компонент професійної компетентності фахівців: методологічний аспект. *Вісник Національного університету оборони України*. 2022. №6 (64). С. 207–219. DOI: 10.33099/2617-6858–22–70–6–207-219.

2. Yahupov Vasyl, PlokhutaIgor. Criteria and indicators for assessing the diagnostic competence of future Philosophy Doctors in educational and scientific training process. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка* :науковий журнал. Педагогічні науки / [гол. ред. Г. Грибан]. 2023. Вип. 1 (111). С. 123–142.

УДК 378.147:811.111

ВИКОРИСТАННЯ ЛЮДИНОМІРНИХ ІДЕЙ ПАЙДЕЇ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПОЗИТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Фарамарзов Азер Суратулла Оглі – Ленкоранський державний університет (Азейбаржан)[1].

Володіти іншою мовою – це як мати другу душу.
Карл Великий

Анотація. У статті проводиться аналіз й актуалізуються шляхи використання людиномірних ідей пайдеї для розвитку позитивної мотивації до вивчення англійської мови. Дослідження зосереджено на педагогічних аспектах впровадження принципів пайдейї в процес вивчення мови. У статті наголошується на значенні педагогічної аксіології та методології у просуванні гуманістичного та особистісно орієнтованого підходу до освіти. Застосовуючи принципи paydeia, викладачі можуть створити більш привабливе та ефективне середовище для вивчення англійської мови.

Ключові слова: пайдея, мотивація, вивчення англійської мови, педагогіка, педагогічна аксіологія, методологія, гуманізація, освіта

Abstract. The article analyzes and updates the ways of using humanistic ideas of paideia for developing positive motivation for learning the English language. The study focuses on the pedagogical aspects of incorporating paideia principles into the language learning process. The article emphasizes the significance of pedagogical axiology and methodology in promoting a humanistic and student-centered approach to education. By adopting paideia principles, educators can foster a more engaging and effective environment for English language learning.

Keywords:: paideia, motivation, English language learning, pedagogy, pedagogical axiology, methodology, humanization, education.

Актуальність проблеми. Незважаючи на значний інтерес до опанування англійською мовою й потребу у її вивченні, освітній процес потребує від учня значних і постійних вольових зусиль та трансформацій себе. Певне психологічне напруження і значні вольові зусилля зумовлені наявністю системи чинників, серед яких як актуальні можна виділити наступні: при вивченні мови відбувається знайомство й входження через мову в іншу культури, оволодіння специфічними когнітивними алгоритмами, контекстуально закладеними в мову, розкриття фонетичного, ціннісно-смислового й образно-емоційного потенціалу іноземної мови та опанування особливою мовленевою емоційністю та мовленевою поведінкою. Окрім того, іноземна мова певним чином впливає на «Я-концепцію» індивіда, делікатно «змінюючи» її. Таким чином, для вивчення іноземної мови необхідними є сформовані метакогнітивні стратегії цілепокладання, досить стійка мотивація та деяка «інтелектуальна мужність» (у даному контексті згадеємо знамените «…май мужність жити своїм розумом…» І. Канта).

Як один із людиномірнихй інноваційних шляхів розвитку в студентів і школярів стійкої мотивацій до вивчення англійської мови ми розглядаємо застосування в освітньому процесі ідей давньогрецької культурно-освітньої системи пайдеї [1; 3-5]. У науковій педагогічній літературі вказана проблема розкрита недостатньо. Співвідносно до світових тенденцій гуманізації освіти вказана проблема є значущою. Важливою є відповідність ідей пайдеї природі людини, що є важдивим аспектом даної
проблематизації. Вище представлені аспекти проблематизації дають нам можливість представити проблему застосування ідей пайдеї для розвитку мотивації до вивчення іноземної мови як актуальну.

Мета. Проаналізувати й актуалізувати шляхи використання людиномірних ідей пайдеї для розвитку позитивної мотивації до вивчення англійської мови.

Результати. Визначальним аспектом рецепції ідей культурно-освітньої системи пайдеї [1; 3-5] для удосконалення філологічної освіти є її цілісне й духовно-ментальне осмилення людини. Пайдея розкривала природу людини (дав. грец. φύσι ς τουάνθρωπου) [1] перш за все через гуманітарні практики, через взаємодію людини й духовних сутностей – муз, як мусична освіта. У даному аспекті актуальною є згадка про Полігімнію (грец. Πολυύμνια; лат. Polyhymnia, «багата на гімни») як про одну з дев'яти муз. Полігімнія була покровителька ліричної поезії та красномовства. Представлення Полігімнії як покровительки ораторського мистецтва вказує на його вагомість і буттєвий та сакральний характер.

Відповідно в давньогрецькій освітній традиції риторика й ораторське мистецтво було центральним і визначальним в підготовці, що в подальшому було

продовжено в багатьох освітніх системах. В основі ораторського мистецтва лежить віртуозне володіння мовою, як це тепер формулюється, наявність мовленевої компетентності. Указана мовленєва компетентність невіддільна від комунікативної та інтелекту, а також є зв'язаною з репрезентативним потенціалом особистості.

Розглядаючи феноменологію мовлення, ми актуалізуємо увагу на тому, що в онтогенезі (процес індивідуального розвитку) інтелект людини формується як мовленевий. Тобто спочатку реалізується мовленева діяльність, відносно зв'язана з предметно-маніпулятивною, далі як мовленнєво-інтелекуальна, а потім як відносно незалежна інтелектуальна. Таким чином мовлення є тим феноменом, що фундує і трансформує людину в цілому, роблячи її Людиною Мовленевою (Homo Lingvalis), а згодом – Людиною Розумною (Homo Sapiens). В ораторському мистецтві як в особливій мовленнєвій діяльності інтегруються і розвиваються інтелектуальна, мовленнєва, соціальна, комунікативна діяльності людини.

Слідуючи вказаним ідеям, ми в процесі викладання іноземної мови активно застосовуємо практики ораторського мистецтваяк такого, що розкриває шлях до пізнання й опановування як іноземною мовою, так і як спосіб формування людиною самої себе. У цьому аспекті ораторське мистецтво ми розглядаємо як складову давньогрецької практики «турботи про себе» [2], яка була способом самоформування, самовдосконалення й рефлексії людини.

Важливими аспектами нашої педагогічної системи є звернення до ідей арете (дав. грец. .ἀρετή – доброчинність) [1; 3-5] та фронезису (дав. грец. φρόνησις – практична мудрість) (ідея Арістотеля) [3]. Знання і сам процес вивчення іноземної мови ми розглядаємо як «мовленеву доброчинність» – духовне чи, точніше, духовно-ментальне арете, що є значущим чинником мотивації до навчання. Актуальним є застосування в нашій педагогічній системі ідеї фронезису (дав. грец. φρόνησις) як практичної мудрості, яка проявляється через мову й завдяки мові. Тобто людина, знайомлячись і вивчаючи іноземну мову, краще починає розуміти також і свою мову, світ і саму себе, що в цілому добавляє їй мудрості, яка є саме практичною.

Висновки. Завершуючи тезисну репрезентацію наших педагогічних напрацювань, ми можемо провести узагальнення. Використання ідей пайдеї у формуванні мотивації до вивчення англійської мови, як і в самій практиці опанування нею, є продуктивним, людино мірним засобом, який інтегративно розкриває мовленнєву, когнітивну, діяльнісну, естетичну й морально-етичну природу людини й сприяє її самовдосконаленню та проявленню кращих якостей.

Список використаних джерел

1. Федорець, В. М. (2019). Антропологічно-ціннісна рефлексія пайдеї як культурно співвідносний шлях удосконалення здоров'язбережувальної компетентності вчителя фізичної культури. *Вісник післядипломної освіти. Серія: Педагогічні науки*, (8), 153-210.;

2. Foucault, M. (1988). Technologies of the self. In *Technologies of the self: A seminar with Michel Foucault* (Vol. 18).

3. Massey, G. (2022). Teaching wisdom: phronesis, translator education and the learning organization. In *3rd CTER Congress"(Re-) Profiling Translation Pedagogy: Translators, Interpreters and Educators", Krakow (online), 17-18 March 2022*.

4. Straume, I. (2020). Bildung from paideia to the modern subject. In *Oxford Research Encyclopedia of Education*.

5. Trott, K. D. (2020). Defining" Teacher". *Virginia English Journal*, *70*(1),

РОЗДІЛ ІІ. ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ ТА РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ Й ПАТРІОТИЗМУ В КОНТЕКСТІ РОЗКРИТТЯ ЕТИЧНО-ЦІННІСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПАЙДЕЇ ТА ІДЕЙ МІШЕЛЯ ФУКО

Гуманітарні науки з'явилися тоді, коли в західній культурі з'явилася людина
(М. Фуко, «Слова і речі. Археологія гуманітарних наук»)

УДК 378:331.107.226+37.014

НАУКОВО-ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА У ДЗЕРКАЛАХ ВИКЛИКІВ СУЧАСНОСТІ ТА ЗАДЗЕРКАЛЛЯХ ВІДСУТНОСТІ АДЕКВАТНИХ ВІДПОВІДЕЙ

Самчук Зореслав Федорович – доктор філософських наук, старший науковий співробітник, Заслужений діяч науки і техніки України, головний науковий співробітник Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України

Анотація. Науково-освітній політиці сучасності притаманна парадоксальна й фантасмагорична особливість: попри безпрецедентні можливості адекватного тестування проблемних явищ і тенденцій досконалими засобами інформаційного суспільства здебільшого доводиться мати справу або з упертим небажанням визнати проблемну ієрархію, або зі спробами її фальсифікувати – підмінити реальні проблеми проблемами уявними. Кожна з цих поведінкових стратегем зумовлена різними причинами, але їм притаманні спільні наслідки – інволюція проблем у хронічні форми, які кидають виклик існуванню не лише науки та освіти, а й держави та суспільства в цілому.

Ключові слова: науково-освітня політика, виклики й загрози сучасності, наукова картина світу, ієрархія значущості, причинно-наслідкові зв'язки, відповідальність як життєдіяльнісний імператив.

Annotation. The scientific and educational policy of our time has a paradoxical and phantasmagorical feature: despite the unprecedented opportunities to test problematic phenomena and trends appropriately via the sophisticated means of the information society, we mostly have to deal either with a stubborn reluctance to recognize the hierarchy of problems or with attempts to falsify it to substitute real problems with imaginary ones. Each of these behavioral stratagems has different causes, but all these stratagems have common consequences: the involution of problems into chronic forms that challenge the existence of not only science and education, but also state and society as a whole.

Keywords: scientific and educational policy, challenges and threats of our time, scientific worldview, hierarchy of significance, cause and effect relationships, responsibility as a vital imperative.

Термінологічний конструкт «науково-освітня політика» має багатоманітне семантичне навантаження, тому задля уникнення смислових непорозумінь зазначимо, що в нашому випадку йдеться насамперед і в основному про посередницьку функція держави, покликану гармонізувати й забезпечити

імплементацію на рівні суспільної практики потреб та інтересів трьох суб'єктів: 1) держави, 2) науковця (освітянина), 3) споживача наукового know-how і освітніх послуг.

Втім, доводиться констатувати, що низька ефективність виконання державою такої посередницької функції призводить до сумнівних наслідків як для науки й освіти, так і самої держави. На практиці забезпечуються інтереси хіба що вузького прошарку управлінців у сфері науково-освітньої політики, які намагаються навіяти суспільній свідомості України думку, що їхня хаотично-спазматична активність на ниві нововведень і «слідування у фарватері вимог цивілізованого світу» є саме тією панацеєю, на яку Україна давно очікувала і за досягнення якої вона зобов'язана управлінській вертикалі відданістю й беззастережною підтримкою не лише на найближчу, а й на віддалену перспективу.

Якщо в питанні стратегем розвитку освіти держава інколи ще наважується на аналітичні сентенції сегментативного спрямування, то взаємодія держави та науки, репрезентованої академічними установами, вже кілька десятиліть відбувається за фантасмагоричним принципом: нас (державу) не цікавить чим ви (наука) займаєтесь, а ви (наука) натомість ввічливо не педалюйте аспект сирітського фінансування, недостатнього навіть для фізичного виживання й збереження напрацювань наукових шкіл, не кажучи вже про якийсь розвиток, здобутки й «підкорення захмарних вершин».

Вийти з цього задзеркалля не вдається не стільки з причин об'єктивнихтруднощів такого завдання (хоча ці труднощі де-факто існують і ними не слід легковажити), скільки з огляду на суб'єктивне небажання позиціонувати такий стан речей як проблему (за принципом: нема проблеми – нема й головного болю щодо потреб їїрозв'язання). **Замість своєчасної і кваліфікованої артикуляції наявних проблем існує вже узвичаєне, стереотипізоване, за замовчуванням табуювання самого факту проблем, а тим більше – їхньої ієрархії та причинно-наслідкових зв'язків**. Максимум, на що можна розраховувати, це дізнатися з побаченого, прочитаного й почутого про «окремі недоліки» чи «негаразди» з вини тих, хто випав з обойми «недоторканних».

Тут важко не погодитися з аналітичним вердиктом Василя Левкулича: «Істотний проблемний аспект пов'язаний із управлінським волюнтаризмом та інтелектуальною примітивізацією доленосних рішень в освітньому кластері суспільного життя. Все частіше доводиться мати справу із ситуаціями, коли замість предметного й ґрунтовного розгляду можливих альтернатив розвитку на підставі аналізу причинно-наслідкових зв'язків і методів досягнення бажаних результатів з уст управлінців від освіти доводиться чути унтер-пришибеєвське «так треба», яке не залишає ні жодного діапазону для предметного дискурсу й полілогу, ні шансів на позитивний результуючий ефект» [2, с. 140].

Варто зауважити, що В. Левкулич слушно осмислює сучасний стан речей крізь призму інстанції дзеркала, відповідно до аналогії з яким має відбуватися коретний критеріальний моніторинг і аналіз ситуації в сфері науково-освітньої політики. На жаль, на прикладі сучасної України часто доводиться мати справу із випадками, коли ті, хто мали б регулярно дивитися на себе в дзеркало, взагалі ігнорують таку опцію, аби не розчаровувати себе побаченим і продовжувати перебувати в зоні максимального психосоматичного комфорту. Наслідком такого ігнорування дзеркала є потрапляння науково-освітньої сфери в ситуацію задзеркалля, виразно змальовану Льюїсом Керолом.

Які у випадку з «Алісою в Задзеркаллі», в українській науково-освітній сфері також ключового значення набуває оптичний фокус і ракурс – зокрема, вкидання в простір суспільної свідомості неоднозначних і амбівалентних ідей

сприяє отриманню максимальних прибутків з утілення на практиці принципу розділяй – і володарюй. Однак треба розуміти, що вигодоотримувачем у данному разі є вкрай вузький суспільний прошарок, який, власне, й здійснює реалізацію цього проєкту, а абсолютна більшість суспільства виявляється пошитою в дурні, перетворюється на класичну жертву маніпулятивного навіювання.

З огляду на такі кричущі диспропорції наведений засіб інформаційного впливу володіє всіма ознаками соціопатії, функціонуючи як соціальний патоген, який забезпечує перерозподіл суспільних прибутків на користь суб'єктів інформаційного шахраювання за рахунок об'єктів і цільової аудиторії інформаційного шахраювання, до складу якої належить абсолютна більшість соціуму. Тобто **в даному разі суспільство використовується виключно як засіб для забезпечення потреб і інтересів окремих членів соціуму – причому, доволі посередніх у ментальному, інтелектуальному й вольовому форматах, що робить ситуацію ще більш образливою і неприйнятною для суспільства**.

Напрошується запитання: чому владні інституції часто вмикають зелене світло інформаційного простору перед тематичними напрямами, які є вочевидь сумнівними в сенсі значущості й украй ризикованими за критерієм вірогідних наслідків? Очевидно, це відбувається з тих причин, що сумнівність значущості тематичних напрямів і ризикованість їхніх наслідків для суспільства в цілому не належить до цільових прерогатив таких владних інституцій і насамперед їхніх очільників, позаяк вони переймаються ризикованістю наслідків лише для себе, для своїх особистих чи вузькокорпоративних інтересів, потреб і намірів.

Застосування політичної технології хибних цільових орієнтирів дозволяє як окремим представникам влади, так і вертикалі влади в цілому забезпечити окреслені пріоритети якомога повніше: з одного боку, суспільство перемикає свою увагу з проблем реальних, розв'язання яких належить до компетенції і сфери відповідальності влади, на проблеми удавані, віртуальні, сфальсифіковані, відповідальність за які можна перекласти на кого завгодно; з іншого боку, педалювання амбівалентних ідей призводить до конфронтаційного протистояння різних частин суспільства, а це означає практичну неможливість консолідованих зусиль соціуму в питанні відстоювання тих матеріальних благ, прав і свобод, яких влада позбавляє своїх громадян з причин некомпетентності, безвідповідальності й клептоманії.

Як аргументовано доводить В. Левкулич, «ситуація ще більш проблематизується й набуває ледве не гротескних ознак, якщо взяти до уваги здебільшого тривіальне нерозуміння, а почасти й свідому плутанину в питанні концептуального взірця, на який слід орієнтувати життєдіяльність, реформування, модернізацію, трансформацію і т. ін. університетів сучасного ґатунку. Річ у тім, що формальним еталоном сучасного університету вважається університет дослідницького типу, а фактичним функціональним орієнтиром залишається концептуальний антипод – утилітарно орієнтований заклад вищої освіти» [2, с. 145].

Коректне розкриття змісту поняття університету передбачає його осмислення в сукупності трьох взаємозалежних складових: по-перше, ідеї університету, по-друге, місії університету як інтегратора його ціннісних взірців; по-третє, розгляду університету як історичного феномена, який еволюціонує відповідно до конкретно-історичних обставин. Попри існування великої багатоманітності місій, в абсолютній більшості вони зумовлені певною смисловою ієрархією, об'єднаною під егідою ідеї університету. Історичне еволюціонування університету так само має своїм критеріальним орієнтиром певну ідею університету – зокрема, в тому сенсі, що відсутність цільової спадкоємності й

функціональної когерентності між ідеєю університету та його конкретно-історичним форматом слугує надійним симптомом кризового стану освітнього функціоналу суспільної життєдіяльності.

Хоча кожна історична епоха розставляла власні акценти в ідеї університету, в цілому простежується виразна смислова й цілепокладаюча спадкоємність, основи якої закладені «сімома стовпами Храму Премудрості» Соломона – йдеться про сукупність трівіума (гуманітарні науки в складі логіки, риторики, граматики) та квадрівіума (природничі науки: арифметика, геометрія, астрономія, музика). З такими освітніми пріоритетами тісно корелює освітня парадигма Платона, його ідеал Академії. В епоху Нового часу вагомий внесок у розробку ідеї університету зробили І. Кант, І. Фіхте, Ф. Шеллінг та Дж. Ньюмен. Їхній концептуальний доробок розвинули і поглибили В. Гумбольдт, К. Ясперс, М. Гайдеггер, Х. Ортега-і-Гассет та інші дослідники. Зокрема, Джон Генрі Ньюмен мету університету вбачав у накопиченні й трансляції універсальних і неутилітарних знань, які формують відповідний світогляд і життєві орієнтири випускників університетів, забезпечуючи їх конкурентні переваги перед спеціалістами вузького профілю [12].

Поділяючи в цілому такий концептуальний підхід, Вільгельм фон Гумбольдт сформулював три принципи повноцінного функціонування університету. Перший принцип полягав у запереченні утилітарного підходу до знань, оскільки їх кумулятивний ефект здебільшого спрацьовує у віддаленій перспективі. Другий принцип застерігав від зловживань емпіричною складовою досліджень, наголошуючи на тому, що наука – це насамперед і в основному фундаментальне теоретичне пізнання, а емпіричний масив виконує лише обслуговуючу й ілюстративну щодо теорії функцію. Третій принцип наділяв пріоритетним статусом гуманітарну освіту, за відсутності якої освічена особистість є неможливою в принциві – як апріорі, так і апостеріорі [9].

Тут треба визнати, що наша сучасність має справу з подвійною проблемою: з одного боку, з недооцінкою значення гуманітаристики для збалансованого й повноцінного розвитку особистості, а з іншого боку, з ментальною невідповідністю гуманітаристики сучасного ґатунку своїй місії, покликанню. Зрештою, Україна в цьому аспекті не є прикрим винятком: у гуманітарному секторі західних (насамперед американських) університетів на, так би мовити, конкурентних засадах десятиліттями співіснують парадигми й методологічні підходи, які відрекомендовують один одного не інакше, як «квазінауковим шахраюванням», «науковими збоченнями», «популістичними химерами», «пропагандистським мотлохом» і т. п.

У цьому контексті ретельно відрежисована в українському науково-освітньому просторі істерія щодо плагіативного запозичення кількох абзаців ілюстративно-описового матеріалу, який підпадає під категорію «ні про що», набуває ознак скоріше безневинної дослідницької цноти, ніж смертного гріха й відлучення від «церкви» в особі науки. Однак такий вердикт тривіальної логіки й здорового глузду вочевидь суперечить далекосяжним планам антиплагіатної істерії. Вочевидь «сакралізація примар відкриває широкі горизонти для натужної імітації наукової діяльності, псевдонауки, евфеміністичного словоблуддя і компілятивних автоматизмів» [5, с. 187].

Філіп Кітчер мав рацію: коли наука починає претендувати на розв’язання невластивих їй проблем і береться за виконання непритаманних їй функцій, тоді вона перетворюється на елемент системи утопічної свідомості й так само утопічної соціальної практики [10]. Ще гіршою є ситуація, коли **від імені науки суспільству нав’язують пріоритети, котрі не мають нічого спільного ні з нагальною**

проблематикою суспільного буття й свідомості, ні зі справжніми викликами й загрозами. В цьому випадку торується шлях до екстремально небезпечного збочення – до антиутопічної дійсності, яка спотворює самі основи здорового глузду, перетворюючи людину на слухняну маріонетку зовнішніх маніпуляцій.

Зрештою, наука – це лише історичний тип свідомості, який підтверджує свою ефективність у певному часовому діапазоні. Вона навіть за відсутності негативних зовнішніх впливів є небездоганною, а той, хто її ідеалізує, ризикує потрапити в комічні ситуації. Щоб наведене твердження не здавалося тенденційним і упередженим, звернемося до фактів: «На аукціоні Bonhams в Лондоні продали кілька нотаток видатного вченого Ісаака Ньютона, у яких він пропонував лікувати бубонну чуму з допомогою блювотиння жаб. Ньютон пише, що кращий засіб для лікування чуми – «жаба, підвішена у димовій трубі протягом трьох днів, яка, нарешті, вивергає вміст шлунку на блюдо з жовтого воску незабаром після смерті». Пізніше все це, разом з висушеною і перетертою в порошок жабою перетворюється в таблетки для розсмоктування або нанесення на уражену ділянку» [4]. Загалом слід зауважити, що з-під пера Ісаака Ньютона вийшло чимало спірних праць у галузі алхімії, теології та філософії. Втім, це не лише не ставить під сумнів його науковий авторитет, а й слугує джерелом натхнення для евристичних відкриттів і креативних здобутків у науці: час-від-часу «єретичні» сентенції вченого набувають лідерського наукового статусу, реноме міждисциплінарного тренду.

Претензії науки як соціального інституту на домінування в культурі та суспільному житті були очевидними вже в часи вікторіанської Англії. Втім, лідируюче становище науки не є підставою для заперечення інструментальної ефективності інших форм освоєння буття – таких як міф, релігія чи мистецтво. Тим більше, що «принцип терпимості» Пола Феєрабенда припускає плідне й взаємовигідне співіснування наукового та позанаукового (ненаукового) знання, а «наука не відповідає і не може відповідати на запитання, що стосуються морального обов'язку, нашого покликання і сенсу життя» [3, с. 37].

Будьмо розважливими: ніхто й ніколи не довів, що форми суспільної свідомості повинні есхатологічно завершуватися наукою, що після неї не може виникнути інша форма суспільної свідомості, котра ефективніше виконуватиме функції, нині покладені на науковий тип пізнання. Це дало підстави Бернарду Ґретюзану підбити лаконічний підсумок: наука не може претендувати на осягнення життєвих реалій.

Процес мисленнєвої діяльності, спрямованої на «виробництво знань», завжди істотно суб'єктивний, позаяк не існує ідеального «об'єктивного» знання – в тому числі й наукового. Процес і динаміка еволюціонування наукових дискурсів значною мірою залежать від індивідуальних психологічних характеристик дослідника, а характер дискурсу визначається насамперед емоційними та вольовими характеристиками тих, хто бере в ньому участь. Як зауважив Френсіс Бекон, наука часто дивиться на світ очима, затуманеними найрізноманітнішими людськими пристрастями. Відтак, феномен наукового дискурсу виявляється химерним поєднанням не лише свідомих (усвідомлених), а й без свідомих мисленнєвих актів. Не випадково вчений здебільшого відчуває труднощі з чітким з'ясуванням, чому він діяв так, а не інакше.

Як слушно зазначає визначний польський інтелектуал Б. Вольнєвич, «на наших очах з'являється нова суспільна верства – верства «наукової на-півінтелігенції» – якій ця проста істина, що наука є не для кожного, є якнайбільше чужою й невідомою. Адже все має бути доступним для всіх (розумують вони), а

значить наука теж! А якщо для декого вона виявляється занадто важкою, то на це є простий спосіб: треба її полегшити, зробити доступнішою – тобто понизити рівень до можливостей широких мас» [1, с. 255].

Із прикрістю також доводиться констатувати згубність сучасної науково-освітньої політики для інтелектуального і кадрового потенціалу не лише освіти України, а й перспектив країни в цілому: фактично відбувається прискорене вимивання інтелектуальних ресурсів з України в більш розвинені й заможні країни. З точки зору викликів і загроз розвитку сьогочасного українського суспільства це – фундаментальна проблема. Вона є результатом тієї обставини, що існують значні відмінності глобальних та національних запитів на якісну вищу освіту, а оскільки зазначена проблема поки що розв'язується в основному на користь потреб глобалізму й за рахунок вітчизняних інтересів, то вимивання інтелектуального і кадрового потенціалу з України за станом на сьогодні має ознаки доконаного факту і безальтернативної тенденції. Якщо такому status quo не надати більш збалансованих ознак, то цілком об'єктивно й закономірно, що Україна невдовзі втратить навіть відновлювальну, регенераційну спроможність освітньої діяльності, а відтак – і зацікавленість до неї з боку глобального ринку освітніх послуг і виробничої сфери.

Сучасна Україна належить до числа тих небагатьох держав, які не застосовують жодних засобів для втримання власників якісної вищої освіти: вона не поповнила собою когорту автаркій, які накладають табу на спілкування із зовнішнім світом і забороняють виїзд своїх громадян за кордон; не вживає жодного протекціоністського механізму, покликаного пом'якшити чи хоча б частково компенсувати втрати від міграції за кордон кваліфікованої робочої сили; нарешті, Україна не володіє перевагами прискореного розвитку внутрішнього ринку і загалом високого рівня економічного зростання, які зроблять перебування в ній привабливим для володарів вищої освіти в оглядовій перспективі. За таких обставин відсутні будь-які підстави розраховувати на приріст соціального капіталу загалом і його освітньої складової зокрема.

З метою хоча б часткового нівелювання напруги, пов'язаної з окресленим аспектом, українські чиновники часто вдаються до послуг риторичної процедури, згідно з якою держава якщо й має моральне право розраховувати на випускників вузів, то лише в тому разі, коли ті належать до категорії, на яку поширювалося державне замовлення, сегмент якого щороку звужується й невдовзі може зовсім зійти нанівець. Аргументаційний інфантилізм подібних сентенцій має безліч вразливих місць. Обмежимось двома показовими аспектами. По-перше, навіть якби наведений аргумент і мав хоч якесь значення, все одно незрозуміло, чому досі не лише не втілені на практиці, а й навіть не осмислені як об'єктивна потреба протекціоністські заходи, покликані захистити інтелектуально-освітній рівень України?

По-друге, кожен випускник вузу – це не лише колишній студент, який опановував вищою освітою за державним замовленням чи за власні кошти: це індивід, який упродовж багатьох років був споживачем соціальних пільг і гарантій, користувачем усього спектра ресурсів країни, тож цілком об'єктивно й закономірно, що країна мала б розраховувати на нього як на складову свого соціального капіталу, а втрата такої складової всіма сучасними суспільствами (безвідносно до їх політичного та ідеологічного забарвлення) вважається не просто дрібною прикрістю, а підпадає під критеріальні ознаки загрози національній безпеці. Таким чином, ідеться не про якесь локальне непорозуміння, а про надзвичайно далекосяжний і загрозливий аспект, який слід розглядати в комплексі його взаємних зв'язків і зумовленостей.

Виникає запитання: чому на відміну від країн, що розвиваються, в розвинених країнах цінність і безальтернативність якомога вищого якісного рівня освіти ніким не ставиться під сумнів? Така особливість зумовлена тією обставиною, що в розвинених країнах власник якісного освітнього рівня майже автоматично отримує до своїх послуг розлогий діапазон соціального ліфтингу. Іншими словами, якщо випускник Гарварду матиме вже в перші роки після закінчення цього ВНЗ роботу, річний прибуток якої перевищуватиме $120 тисяч, то витрати на навчання в розмірі $60 тисяч упродовж року йому не здаються невиправданим марнотратством. Натомість якщо ви закінчили елітний український ВНЗ і не маєте жодних гарантій того, що ваш річний прибуток перевищить $6 тисяч, то навіть $2 тисячі за рік навчання викликатимуть сумніви щодо доцільності.

Виразним теоретико-концептуальним трендом кількох попередніх років є тематика якості освіти. Скромність здобутків на тлі титанічних зусиль у цій предметній сфері має два пояснення: по-перше, попри позірну самоочевидність якість освіти в критеріальному сенсі є надзвичайно невловимим явищем; по-друге, спроби вимірювати якість засобом кількісних параметрів наукометрії за елементарними канонами логіки буквально приречені на фіаско, проте це не стає на заваді застосуванню цього підходу знову й знову.

Безвідносно до специфіки нашого сьогодення можна стверджувати, що кожна домінуюча в ту чи іншу епоху парадигма критеріальних ознак якісної освіти є, висловлюючись концептуальною формулою Рене Декарта, лише «конкретно-історичною мірою істини», на зміну якій з часом неухильно приходить інша «конкретно-історична міра істини» – більш тотожна, адекватна й когерентна новим освітнім і суспільним реаліям. Тому не варто скеровувати зусилля на пошуки «єдино правильного концептуального підходу», а решту способів осмислення й інтерпретації освітньої дійсності, її перспектив, небезпек і загроз на її адресу вважати хибними й категорично неприйнятними: насправді абсолютна більшість концептуальних підходів є цілком сумісною, тому ними можна оперувати за взаємодоповнюючим принципом. Вони не є «істинними» чи «хибними», а можуть вимірюватися лише за шкалою переконливості – тобто бути переконливими чи непереконливими, більш переконливими чи менш переконливими.

Під таким критеріальним кутом зору пріоритетного значення набуває не апріорна ефективність і продуктивність концептуального підходу, а апостеріорна інтерпретаційна кваліфікованість і віртуозність симпатиків і лобістів конкретного концептуального напряму. Можна погодитися з тезою, що зняттю окресленої проблеми сприятиме «довгоочікувана парадигмальна єдність освіти, в межах якої буде консенсусно закріплено баланс усіх більш-менш істотних функціонально-інструментальних сегментів освітньої сфери, що дозволить перекинути екстраполяційний місток до питання якості освіти, симетрично узгоджуючи одиницю якості з одиницею значущості. Втім, за станом на сучасну пору така перспектива перебуває лише на стадії консолідованих побажань і благих намірів» [6, с. 5-6].

Ще одним теоретико-концептуальним трендом є тематика ефективності освіти. Тут ситуація дещо простіша, ніж з якістю: ефективність віддзеркалює співвідношення результату (ефекту) та витрачених ресурсів на його досягнення, а «ефективність освіти визначається мірою підготовленості людини до змін, до ефективних дій з розв'язання суперечностей суспільного розвитку. Кожна система освіти покликана створювати умови для успішної адаптації індивіда до соціокультурних реалій конкретно-історичного суспільства. Пріоритетна значущість реформування освіти полягає в тому, що це − єдина сфера суспільства,

яка, відтворюючи себе, істотним чином впливає на решту сфер, знаходячись біля витоків їхнього розвитку» [6, с. 5].

Спроби надати ієрархії компетенцій і навичок, запропонованій Всесвітнім економічним форумом, безальтернативних для сучасних українських реалій ознак викликають чимало виправданих нарікань. Справа в тому, що йдеться про ареал ринку праці, від імені якого відбувається систематизація компетентнісних взірців, а тут одна річ – якщо ієрархія компетентнісних пріоритетів сформована за результатами моніторингу країн G 7, а зовсім інша – коли відбувається тестування країн третього світу. В цьому контексті вочевидь риторичних ознак набуває запитання: наскільки наведена Всесвітнім економічним форумом ієрархія компетенцій і навичок когерентна реаліям ринку праці України?

Чи, можливо, під час прийняття політико-управлінських рішень Україні вже взагалі не варто зважати на власні національні інтереси, потреби й реалії ринку праці, а обслуговувати виключно інтереси зовнішніх «замовників»? Зрештою, навіть за умови, що такий статус-кво справді відповідає дійсності, суспільство заслуговує якщо не на демократичне обговорення, то, принаймні на те, щоб його поставили до відома щодо таких доленосних реалій, а водночас повідомили, який зиск і від яких «замовників» з усього цього має Україна – не той чи інший представник політико-управлінської вертикалі України, а Україна в цілому?

Риторичність сформульованого запитання перекидає місток аналогій до численних ілюзій, тенденційності та маніпуляцій, заручником яких є сьогочасна науково-освітня політика в Україні. Ар'ян Аппадураї у книзі «Соціальне життя речей: товари в культурній перспективі» привернув увагу до того, то товари з тотожними споживчими характеристиками можуть користуватися зовсім різним попитом споживачів, які репрезентують різні історичні й соціокультурні реалії [8]. Наведене зауваження є нібито тривіальним, проте насправді воно доволі креативне в сенсі загальнометодологічних аналогій, бо привертає увагу до значення інформаційного супроводу, який часто набуває більшого значення для сприйняття предмета, процесу й тенденції, ніж фактичний стан («споживчі характеристики»).

А якщо так, то не варто дивуватися лавиноподібному «промиванню мізків» з метою цілеспрямованого формування певних ментальних шаблонів і стереотипів. Такий маніпулятиво-навіювальний вплив розраховує на реакцію публіки в стилі «monkeys reaction to magic» – щире здивування мавп у відповідь на примітивне шахраювання з наперстками чи «зникаючою» монетою. Подібні маніпуляції на рівні суспільно-політичної свідомості Бен Шапіро позначив влучним терміном «фантомні війни». Саме цей феномен призводить до дезорієнтації і деморалізації масової свідомості, до розірвання самого етичного універсуму як своєрідної основи-основ предметного комунікації щодо резонансної проблематики [14].

Для формальної демократії навіювальна «корекція» масової свідомості є безальтернативною, бо саме маси освячують прийняття тих чи інших рішень, легітимізують їхній статус. Однак треба розуміти, що наукова істина й значущість наукових положень визначається не за результатами демократичних плебісцитів – точніше кажучи, демократизм процедур узагалі не має жодного стосунку до наукової коректності й ефективності, позаяк для легітимації і успішного функціонування таких опцій наука застосовує зовсім інші принципи й механізми. Крім того, інспірованість більшості нововведень лобістськими групами, що обслуговують аж ніяк не національні інтереси України, також не може не викликати запитань. Це не означає, що йдеться про обов'язкове апріорне чи апостеріорне нехтування національними інтересами України: просто, за логікою

речей, кожне нововведення мало б проходити перевірку на своєрідному «детекторі брехні» національних інтересів України.

Чому цього досі не відбувається і чому натомість ми маємо справу з тенденційною і навіть хворобливою одержимістю другорядними факторами – важко сказати однозначно. Можливо, причину слід шукати в пануванні атмосфери ідилічного тугодумства, у відверто аматорському політико-управлінському рівні, який, тим не менше, презентує себе з апломбом претензійності на інтелектуальну взірцевість і хрестоматійний канон. Зрештою, діагностика в даному разі – річ другорядна, як і усвідомлення того, що очевидної емансипації в цьому середовищі потребує ідея навіть не інтелекту, а звичайного здорового глузду. А першочергового значення набуває розуміння найбільш вірогідних наслідків: не треба бути володарем магічної кришталевої кулі, аби збагнути, що очікує на таке суспільство в оглядовому майбутньому – якщо уявити розгортання подій за найгіршим сценарієм, то ми опинимось напрочуд близько до істини. Зрештою, таке «напрочуд» виявиться доречним лише для необізнаних із причинно-наслідковими зв'язками.

Ключовий проблемний фактор сучасності – це примітивний, максимально здрібнений (очевидно, для потреби зручного «пережовування» сприйнятої інформації) світогляд і спосіб мислення (алгоритми, стереотипи, шаблони й лекала), який впорядковує та ієрархізує сприйняту інформацію, а також визначає доцільність відповідних життєдіяльнісних стратегем. У книзі «Світ, сповнений демонів. Наука як свічка в пітьмі» Карл Саган аргументовано стверджував, що «наука – це ефективне поєднання креативного та скептичного мислення» [13, с. 278]. Тут варто прислухатися до поради Альберта Ейнштена: **«Якщо змін потребує щось незначне, то слід змінити ставлення до цього; якщо ж необхідні істотні зміни, то потрібен upgrade мислення, перехід до нової, більш ефективної парадигми мислення, яка не ухилятиметься від проблем, а скеровуватиме свої зусилля на їх комплексне усвідомлення й розв'язання**» [7, с. 544].

У резонансній книзі «Не заради прибутку: навіщо демократії гуманітарні науки» професор Чиказького університету Марта Нусбаум привертає увагу до такої інструментальної опції гуманітарних дисциплін, як критичне мислення [11, с. 544]. На її думку, університети буквально зобов'язані культивувати дух критики. Потри стилістичні й навіть змістовні відмінності, що мають місце на рівні формулювання кожним університетом своєї місії, **родове покликання і функціональне призначення університетів полягає у, скажімо так, «капіталізації критичного мислення» споживачів освітніх послуг. Якщо з якихось причин неспроможний чи не бажає приділяти пріоритету критичного мислення належної уваги, це апріорі засвідчує його невідповідність університетському статусу**.

Список використаних джерел

1. Вольнєвич Б. Наукова критика та критерії науковості: (пер. Олег Гірний). *Філософія освіти. Philosophy of Education*. 2020. 26 (1). С. 250–259.

2. Левкулич В. Вища освіта у дзеркалі викликів та альтернатив сучасності. *Філософія освіти. Philosophy of Education*. 2022. 28 (1). С. 139–158.

3. Myers, D. G. (1994). *Exploring social psychology*. Mcgraw-Hill Book Company.

4. Панфілович О. *На аукціоні у Лондоні продають записи Ньютона з незвичайним (і вкрай неприємним) способом лікування чуми.* URL : https://thebabel.com.ua/hell/44583-na-aukcioni-u-londoni-prodayut-zapisi-nyutona-z-nezvichaynim-i-nepriyemnim-sposobom-likuvannya-chumi.

5. Самчук З. Перехрестя науково-освітніх альтернатив: монополія на прийняття рішень чи культивування компетентності? *Філософія освіти. Philosophy of Education*. 2023. 28 (2). С. 171–196.

6. Самчук З. Ф. Причинно-наслідкові зв’язки світоглядної зрілості та якісної освіти // *Автономія та врядування у вищій освіті: збірник наукових праць* / Авт. : О. І. Бульвінська, М. В. Гриценко, В. І. Рябченко, З. Ф. Самчук, Л. М. Червона / За ред. З. Ф. Самчука, М. В. Гриценко. К. : ІВО НАПН України, 2015. С. 4–123.
7. Слюсаренко О. Когерентність науки та освіти в діапазоні від інструментального потенціалу до проблемних факторів функціонування.*Modern problem sin science. Proceedings of the XIX International Scientific and Practical Conference.* Vancouver, Canada. 2022. P. 544-550.
8. Appadurai A. The Social Life of Things: Commodities in Cultural Perspective. Cambridge University Press, 1988. 339 p.
9. Humboldt W. von. *Gesammelte Schriften*. Band X : Herausgegeben von der Koniglich Preussischen Akademie der Wissenschaften. Berlin : B. Behr’s Verlag, 1903. S. 250–260.
10. Kitcher Ph.Science in a Democratic Society. Prometheus, 2011. 272 p.
11. Nussbaum M. *Not for Profit : Why Democracy Needsthe Humanities*. Princeton, NJ : Princeton University Press, 2010. 178 p.
12. Newman J. H. *The idea of University*. New Haven, CT : Yale Univ. Press 1996. 315 p.
13. Sagan C., Druyan A. *The Demon-Haunted World. Science as a Candle in the Dark*. Random House Publishing Group, 1997. 457 p.
14. Shapiro B. A Moral Universe Torn Apart. Creators Publishing, 2018. 126 p.

УДК 342.71(477)

ЕТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПАЙДЕЇ В РОЗВИТКУ ДИСКУРСУ ПЕРЕМОГИ УКРАЇНИ

Бень Вікторія Олександрівна – студентка, Житомирський державний університет імені Івана Франка

Анотація. У статті аналізуються шляхи актуалізації й використання етичного, аксіологічного та методологічного потенціалів давньогрецької культурно-освітньої системи пайдеї для розвитку дискурсу Перемоги України, професіоналізації військовослужбовців та її застосування для розвитку патріотизму та національної свідомості й ідентичності. Проблематика розглядається в контексті антропологічно-ціннісного осмислення феноменології інформаційного суспільства в умовах інформаційної й психологічної війни.

Ключові слова: дискурс Перемоги України, національна свідомість, національна ідентичність, патріотизм, етика, пайдея, професіоналізація військовослужбовця, методологія, інформаційна й психологічна війна.

Abstract: The article analyzes the ways to actualize and utilize the ethical, axiological, and methodological potential of the ancient Greek cultural-educational system, paideia, for the development of the discourse of Ukraine's Victory, professionalization of military personnel, and its application in fostering patriotism and national consciousness and identity. The research addresses the issues within the context of anthropological-value comprehension of the phenomenology of the information society in the conditions of information and psychological warfare.

Keywords: discourse of Ukraine's Victory, national consciousness, national identity, patriotism, ethics, paideia, professionalization of military personnel, methodology, information and psychological warfare.

Актуальність проблеми. В останні роки Україна пройшла складний шлях політичних, економічних та соціокультурних європоцентрично орієнтованих трансформацій, що значно вплинуло на формування національної свідомості й ідентичності [1]. Натепер перед нацією й державою стоїть визначальна й системоорганізуюча мета – перемогти в російсько-українській війні.Соціокультурними складовими цієї мети є перш за все формування дискурсу Перемоги України як комунікативного і ціннісно-смислового контексту соціального, професійного та особистісного буття. Дискурс Перемоги України нами розглядається як комунікативна, психологічна й ідеологічна умови професіоналізації військовослужбовця, а також представлена як важлива соціально-комунікативна й педагогічна умови розвитку національної ідентичності і патріотизму [7] як у військових фахівців, так і як актуальна складова суспільної свідомості.

Аналізуючи різні культурні й освітні традиції, а також шляхи й досвіди професіоналізації військовослужбовців ми звернули увагу на значний морально-етичнийіметодологічний потенціали давньогрецької культурно-освітньої системи пайдеї (дав. грец. Παιδεία) [9; 12; 14]. Відповідно вказані потенціали пайдеї можуть бути цілеспрямовано використані для розвитку дискурсу Перемоги України, професіоналізації військовослужбовця та розвитку патріотизму й національної ідентичності.

Пайдеяє давньогрецькою гуманістично орієнтованою культурно-освітньою системою. Співвідносно до проблем у сучасній Україні, серед яких, як вказувалося, первинною є війна, пайдея може розглядатися як особлива людиномірна етична та ціннісна система, занурена в європейську історію, культуру, етику. Пайдея спрямована на розкриття людської природи(дав. грец. φύσι ς τουάνθρωπου) [9] як людяної, розумної, етичної, милосердної. Відповідно вона покликана сприяти вихованню молоді, розвитку моральних якостей, а також формуванню гармонійної особистості з активною громадянською позицією. Натепер актуалізація етичного потенціалу пайдеї нами розглядається як педагогічний і культурний інструменти формування національної свідомості та ідентичності. Відповідно це реалізується шляхом ціннісної рефлексії витоків європейської культури, в основі яких лежить давньогрецька пайдея і зв’язана з нею філософія та мистецтво. Важливим аспектом рецепції й актуалізації потенціалів пайдеї як особливої й значущої спадщини минулих поколінь є її співвіднесення з вимогами сучасності, зокрема з прагненням до реалізації демократії, прав людини, інноваційного розвитку суспільства та держави.

Натепер в науковій літературі проблематика актуалізації етичного й методологічного потенціалів пайдеї для професіоналізації військовослужбовців [3] та формування дискурсу Перемоги України не розкрита. Враховуючи також значимості цієї проблеми для розвитку національної свідомості та ідентичності й розвитку патріотизму ми представляємо її як актуальну.

Мета. Проаналізувати шляхи актуалізації етичного, аксіологічного та методологічного потенціалів пайдеї для розвитку дискурсу Перемоги України та професіоналізації військовослужбовця в умовах інформаційного суспільства та інформаційної й психологічної війни.

Результати. Як свідчить аналіз бібліографії, вираз "особистість захисника" набуває особливого значення, коли з'являється у зв'язку з поняттями

"країна", "вітчизна", "батьківщина". В енциклопедії термін "захисник" стосовно військової діяльності найповніше розкривається в статті "Захист Вітчизни". Захист вітчизни розглядається як боротьба народу і держави за захист себе, свого суверенітету й національної цілісності від зовнішніх агресорів і спроб поневолення, при цьому підкреслюється важливість вітчизни як держави з певним порядком суспільного життя.

Дієслово "захищати" означає боронити, не бути переможеним, а також захищати себе, самозахист. Це слово актуалізує первинні й «первісні» уявлення про захист й охорону та опосередковано робить захист центральним і незалежним від соціального устрою життя: "Бог – мій захисник". Від дієслова захищати утворюються іменники, що означають як осіб чоловічого, так і жіночого роду з характеристиками, притаманними захисникові. Якщо розглядати концепт "захисник" співвідносно до феноменології державності, то варто зазначити, що захист державою своєї батьківщини розглядається етично й ціннісно орієнтовано – як моральний обов'язок і право її громадян. Таким чином ідея захисту і захисника вітчизни є природовідповідною і зв’язаною як з власним буттям особистості, так і з існуванням держави як соціально-політичного та територіального феномену. У наш час домінування інформаційних технологій вказані поняття захисту й захисника вітчизни відповідно проєктується яку психологічну реальність особистості, так і в інформаційну сферу держави, набуваючи певних метаморфоз, але водночас сутнісно зберігаючи певну сталість. Проблема захисту вітчизни як території і як народу переноситься у віртуальні та «інформаційні» світи, що потребує відповідного «інформаційно орієнтованого» і антропологічно-етичного переосмислення. Як методологічний інструмент такого антропологічно-етичного переосмислення може розглядатися звернення до давніх європейських традицій, а саме до етично-ціннісного і методологічного потенціалів давньогрецької культурно-освітньої системи пайдеї.

З феноменом держави та її захисту зв’язане поняття "громадянин". Громадянство включає в себе усвідомлення своїх прав і обов'язків перед державою [2], включаючи її захист. Таким чином, людина, орієнтована на захист держави, має високий рівень громадянськості. Поняття громадянськості включає в себе психологічну категорію відповідального й осмисленого ставлення людини до своїх прав і обов'язків перед державою. Це комплекс ставлень людини до своїх прав і обов'язків у межах держави або нації. У формуванні громадянськості як значимої соціально орієнтованої сфери особистості важливим є усвідомлення людиною своїх громадянських обов'язків, що включає в себе відповідальне, позитивне, життєтворче ставлення до своїх співгромадян та готовність до захисту. Відповідно життєві й професійні установки людини, втілені в продуктивній життєдіяльності, складають основу для формування характеру громадянина, в якому актуальним є спрямування на захист батьківщини. Вказаний аспект актуалізації громадянської свідомості співвідносно з проявленням готовності до захисту батьківщини є значущим напрямом формування професійної суб’єктності і відповідних установок майбутніх офіцерів збройних сил (Л.А. Снігур) [8]. Для реалізації зазначених спрямувань ми звертаємося до рецепції методологічного потенціалу давньогрецької культурно-освітньої системи пайдеї [9; 12; 14], у якій розкривався соціальний і політичний виміри буття особистості та актуалізувалися ідеї демократії співвідносно з інтенціями захисту батьківщини.

У сучасному світі ми постійно знаходимося в потоці інформації, яка досить часто є надлишковою для оптимального та гармонійного власного й

соціального існування. Соціальні мережі, новинні портали, електронні пристрої – всі вони надають нам безліч інформації, яку ми повинні опрацювати. Однак цей постійний потік може призвести до перенавантаження психіки, зниження здатності до зосередження та утруднення нашої спроможності аналізувати й продукувати власні думки. Частіше ми стаємо залежними від постійної перевірки повідомлень, оновлення сторінок соціальних мереж і споживання великого обсягу повідомлень, що забирає час і увагу, які можна було б використати для особистого розвитку та самореалізації.

Щоб подолати цей виклик, необхідно встановити баланс між інформаційними джерелами та своїм часом. Важливо обмежити час, проведений в мережі, визначити пріоритети й вибрати якісні джерела інформації. Застосування практик медитації, регулярні перерви при роботі з електронними пристроями та фокусування на собі, власних цілях допоможуть зберегти ясний розум і спроможність розвиватися.

Віртуальне спілкування стало невід'ємною частиною нашого повсякденного життя. Ми спілкуємося з друзями, колегами та родиною через соціальні мережі, електронну пошту та програми миттєвого обміну повідомленнями. Однак це не може повністю замінити спілкування віч-на-віч. Невербальна комунікація і брак особистої взаємодії можуть призвести до втрати зв'язку, браку близькості та непорозумінь у міжособистісних стосунках. Для побудови здорових міжособистісних стосунків у цифрову епоху важливо знаходити час для зустрічей віч-на-віч та офлайн-спілкування. Планування зустрічей з друзями та родиною, участь у групових заходах та розвиток навичок ефективної комунікації можуть допомогти підтримувати здорові та глибокі міжособистісні стосунки.

Хоча сучасний світ пропонує багато можливостей для розвитку, він також стикається з низкою загроз і викликів. Інформаційне перевантаження та роль віртуального спілкування, яке постійно зростає, можуть перешкоджати особистісному розвитку і психологічному здоров’ю. Однак, свідомо керуючи та збалансовуючи потік інформації й продовжуючи активно брати участь у спілкуванні віч-на-віч, ці виклики можна подолати і розкрити можливості для збереження здоров’я та особистісного розвитку. Розуміючи ці загрози та вживаючи відповідних заходів, ми можемо стати успішними та впевненими в собі людьми в сучасному суспільстві.

Вказані вище системні виклики, які сприяють розвитку психологічних і соціальних проблем особистості, створюють певні опосередковані ризики для розвитку дискурсу Перемоги України в російсько-українській війні. Важливим аспектом зазначеної проблеми є питання протидії інформаційній і психологічній війні російської федерації, яка спрямована на руйнування української державності й соціальної сфери. Інформаційна і психологічна війна [10; 11; 13] є значимою складовою гібридної російсько-української війни. Це визначає потребу в розвитку системи засобів протидії. До таких системних засобів належать, окрім інформаційних, також і гуманітарні, включаючи психологічні, культурні, соціальні складові.

Важливою складовою інформаційної і психологічної війни є актуалізація культурного й цивілізаційного потенціалів шляхом звернення до відповідних традицій. Враховуючи європейський цивілізаційний вектор України та наявні аспекти цивілізаційного конфлікту (за С. Хантінгтоном) [5; 6], ми актуалізуємо проблему застосування потенціалу давньогрецької культурно-освітньої системи пайдеї[9; 12; 14] для розвитку дискурсу Перемоги України як серед громадян, так і військовослужбовців. Гуманістичні та

демократичні ідеї пайдеї нами розглядається як освітньо-культурний та професійний інструментарій європоцентричної концептуалізації і трансформації професійних установок військових і цивільного населення. Відповідно одним з центральних і системоорганізуючих аспектів є формування дискурсу Перемоги України як реального інструменту реалізації системних інформаційних, психологічних, соціальних, професійних і культурних впливів.

З наявних у системі пайдеї [9; 12; 14] ідей для розвитку дискурсу Перемоги України та для актуалізації патріотичної і національної свідомості в процесі професійної підготовки військовослужбовців ми застосовуємо наступні – агате (дав. грец. ἀγαθόν – благо), арете (дав. грец.ἀρετή – доброчинність, довершеність), евтюмія (дав. грец. εὐθυμία – добрий настрій, душевний спокій), фронезис (дав. грец. φρόνησις – практична мудрість, ідея Арістотеля), софрасюне (дав. грец. σωφροσύνη – поміркованість, «чистий розум», гармонійність, одна з арете). Патріотизм, здатність та готовність до захисту України ми бачимо як як агате (дав. грец. ἀγαθόν – благо) для його носія і для суспільства (суспільне благо), а також як арете (дав. грец.ἀρετή – доброчинність, довершеність). Уточнюючи, зазначимо, що поняття арете первинно сформувалося в Давній Греції як військова доблесть і переваги як значимі особистісні духовно-психологічні якості. Від арете походить поняття аристократ – особа, яка потенційно здатна до військових доблестей і має гідність. Тобто ми в системі сучасної підготовки військовослужбовців повинні відроджувати класичні традицій арете, які є значимими для професійної діяльності військового – сміливість, мужність, здатність і готовність до захисту батьківщини. Для професійної підготовки військового актуальним є особистісно і соціально орієнтована ідея евтюмії (дав. грец. εὐθυμία – добрий настрій, душевний спокій) як особливої особистісно-психологічної якості, наявність якої робить людину стійкою до життєвих негараздів і викликів. Указаний концепт був розроблений Демокрітом і для сьогодні є актуальним для професіоналізації військового. Не менш значимим для підготовки військового є концепт фронезису (дав. грец. φρόνησις – практична мудрість), розроблений Арістотелем. Фронезис – це практична мудрість. У сучасній компетентнісно орієнтованій інтерпретації фронезис осмислений як професійно орієнтований, актуалізований розумовий, етичний та ціннісний потенціали військового, які можуть бути спрямовані на ефективне інтелектуально-професійне функціонування в умовах сучасної інтелектуалізованої й «оцифрованої» війни. Це перш за все вміння військового працювати з цифровими технологіями співвідносно до життєвих реалій і військових ризиків, здатність до професійної інтелектуальної творчості, що включає вирішення нестандартних, нетипових завдань тощо. Застосування вище представлених ідей пайдеї, сприяючи професіоналізації, формують дискурс Перемоги України. У системі цих понять Перемога розуміється як благо, а шлях до неї лежить через розвиток доброчинностей (арете), фронезису та інших складових. Важливою є актуалізація ідеї інтелектуалізації професійної діяльності військового, включаючи застосування концепції фронезису в його професійній діяльності. Фронезис може бути представлений у системі когнітивних складових фахових компетентностей військового, що має також і інтелектуалізований соціально-політичний вимір. У даному аспекті важливою є думка В. Липинського: «Чим вищий інтелект країни, тим більше розвинена в її провідних верствах здатність до спокійного і чесного спостереження суспільних явищ» [4, с. 352]. В. Липинський вважає, що індивід з вищою інтелектуальною, політичною, емоційно-психологічною підготовкою може суттєво впливати не тільки на процеси всередині групи, але й на хід суспільно-політичних та історичних

процесів. Він також вказує, що якою б розвиненою не була людина, вона завжди буде залишатися нижче народу. Тому офіцери Збройних сил України як представники інтелігенції та національної еліти повинні осмислювати і відчувати себе частиною народу та бути на крок попереду нього, і саме в цьому почутті місії захисту батьківщини й народу слід виховувати майбутніх вартових країни. Мінімальна лінія особистості визначається почуттям "Я", яке активно протистоїть "не Я", а мінімальна лінія соціальної зрілості характеризується усвідомленням свого місця серед інших, прийняттям певних соціальних норм, здатністю активно й свідомо брати участь у житті суспільства, брати на себе таку відповідальну місію, як бути захисником країни, що визначає здатність до активної діяльності. Орієнтація людини на захист держави є індикатором соціальної цілісності держави.

Розвиток дискурсу Перемоги України та формування національної свідомості, ідентичності та патріотизму на основі реалізації етичного потенціалу пайдеї є актуальним у сучасних соціально-політичних умовах. Цей сприяє формуванню системних наративів про Перемогу України, сприяє розвитку її іміджу та актуалізації національної гордості та самоідентифікації.

Створення наративу переможця вимагає визначення та підкреслення досягнень України в різних сферах. У політичній сфері це можуть бути зусилля, спрямовані на демократизацію країни, забезпечення стабільності та сприяння міжнародному співробітництву. В економічній сфері акцент може бути зроблений на розвитку інноваційного потенціалу, залученні інвестицій та створенні сприятливих умов для підприємництва. У культурній сфері результати можуть бути досягнуті в галузі літератури, мистецтва, музики та спорту.

Реалізація етичного потенціалу пайдеї спрямована на формування в громадян відповідних ціннісних орієнтацій, в основі яких є ідея батьківщини та її захисту. Важливим є утвердження ідей і цінностей справедливості, свободи, людської гідності, гуманізму, толерантності та взаємоповаги. Актуалізація етичного і ціннісного потенціалів пайдеї, окрім дискурсу Перемоги України й професіоналізації військовослужбовця [3], покликана формувати сприятливий моральний клімат у колективі та розвивати позитивну громадянську позицію. У даному аспекті значущою є освіта як визначальна складова розвитку дискурсу Перемоги України та формування національної свідомості. Актуалізація етичних цінностей та патріотизму в освітньому процесі, включаючи вдосконалення відповідних методик викладання, може покращити патріотичне виховання молоді. Дослідження та вивчення історичних досягнень України, вшанування визначних подій та особистостей, які зробили внесок у здобуття незалежності та суверенітету країни, сприятимуть вихованню патріотизму та гордості за Україну. Розвиток дискурсу Перемоги України шляхом актуалізації етичного та ціннісного потенціалів пайдеї, формування національної свідомості, ідентичності [1] та патріотизму [7] – це складний і багатогранний процес, який потребує об'єднання зусиль державних, громадських, освітніх і культурних інституцій та активної участі громадян. Це сприятиме також зміцненню національної єдності та забезпеченню сталого розвитку України.

Висновки. 1. Розвиток дискурсу Перемоги України та професіоналізації військовослужбовця з використанням етичного, методологічного та ціннісного потенціалів давньогрецької культурно-освітньої системи пайдеї є актуальною професійно-педагогічною та соціокультурною стратегіями, які сприяють формуванню позитивного іміджу держави та

Збройних сил, а також розвитку національної свідомості, гордості та ідентичності. Указані стратегії також сприяють розвитку справедливості, гідності, гуманізму, толерантності, доброти, милосердя та розобудові позитивного морально-психологічного клімату в колективах і загалом в суспільстві.

2. Освіта,включаючи військову, відіграє вирішальну роль у формуванні дискурсу Перемоги України, патріотизму та національної свідомості й ідентичності, що вказує на необхідність актуалізації в освітньому процесі класичних ідей пайдеї – арете, агате, фронезису, евтюмії та ін. Розвиток дискурсу Перемоги України є складовою майбутньої Перемоги у російсько-українській війні й вимагає спільних зусиль держави, громадськості, освітніх і культурних інституцій та актуалізації європейських культурно-освітніх традицій, зокрема пайдеї.

Список використаних джерел

1. Бевз, Т. (2022). Вплив глобалізації на утвердження національної ідентичності в умовах війни: виклики і загрози. Українознавство, (3 (84)), 8-26.
2. Гладун, В. (2020). УДК 37.035. 6 (091)(477) ORCID iD 0000-0001-9503-8973 Концепція національного виховання та громадської освіти К. Д Ушинського. *" Вересень", 3*(1 (84)).
3. Катаєв, Є. С. (2007). Особливості професіоналізації військовослужбовців контрактної служби. *Адреса редакції*, 150.
4. Липинський, В. (1995). Листи до братів-хліборобів. *К.: Філадельфія*, 15..
5. Муляр, В. (2016). Семюель Хантінгтон і його концепція" зіткнення цивілізацій".
6. Присухін, М. С. (2006). Концепція цивілізаційного підходу С. Хантінгтона. In *Соціально-економічний розвиток України на початку XXI сто-С 69 ліття: Зб. доп. 73-ї наук. конф. студ. КНЕУ. 11-12 квіт. 2006 р./Відп. за вип. М. І. Мирун К.:КНЕУ,2006.336с.*
7. Рижиков, В., Прохоров, О., & Колісник, О. (2022). Практичне значення гуманітарної підготовки військовослужбовців у формуванні патріотизму українських воїнів в умовах військового стану. *Наука і техніка сьогодні*, (5 (5)).
8. Снігур, Л. А. (2004). Психологія становлення громадянськості особистості: дис... д-ра психол. наук: 19.00. 07/Людмила Анатоліївна Снігур. *Південноукраїнський держ. педагогічний ун-т.–Одеса*.
9. Федорець, В. М. (2019). Антропологічно-ціннісна рефлексія пайдеї як культурно співвідносний шлях удосконалення здоров'язбережувальної компетентності вчителя фізичної культури. *Вісник післядипломної освіти. Серія: Педагогічні науки*, (8), 153-210.
10. Armistead, L. (Ed.). (2004). *Information operations: Warfare and the hard reality of soft power*. PotomacBooks, Inc..
11. Armistead, E. L. (2007). *Information warfare: separating hype from reality*. Potomac Books, Inc.
12. Doner, J. (2018). Rebirth of paideia: ultimacy and the game of games. *Educational Philosophy and Theory*, *50*(6-7), 719-727.
13. Forest, J. J. (2009). *Influence Warfare: How Terrorists and Governments Fight to Shape Perceptions in a War of Ideas: How Terrorists and Governments Fight to Shape Perceptions in a War of Ideas*. ABC-CLIO.
14. STEINER, D. (1988). The Search for Paideia.

УДК37.01:316.658.4

ВПЛИВ СИСТЕМ ОСВІТИ, ЯК ДЕРЖАВНИХ СТРУКТУР НА ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯН

Жиденко Алла Олександрівна – доктор біологічних наук, професор, професор кафедри біології, професор кафедри біологічних основ фізичного виховання, здоров'я і спорту, Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, м. Чернігів

Паперник Вікторія Вікторівна – кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології, доцент кафедри екології та охорони природи, Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, м. Чернігів

Анотація. У статті порівнюються різні системи впливу пропагандистської риторики на громадян: СРСР, сучасних Росії, України з їх історичними витоками та філософією Платона і Сократа. Показано, як системи освіти та державна пропаганда можуть маніпулювати людьми, позбавляти їх критичного мислення, можливості аналізувати факти та приймати правильні рішення. Пропонується преамбула нової «Концепції універсальної освіти України: базові положення та методологічні орієнтири».

Ключові слова: державна пропаганда, філософія Сократа і Платона, універсальна освіта, концепція.

Abstract. The article compares different systems of influence of propaganda rhetoric onUSSR and modern Russia residentsand Ukrainians with their historical origins and the philosophy of Plato and Socrates. It is shown how education systems and state propaganda can manipulate people deprive them of critical thinking and the ability to analyse facts and make the right decisions. The preamble of the new "Concept of universal education of Ukraine: basic provisions and methodological guidelines" is proposed.

Keywords: state propaganda, philosophy of Socrates and Plato, universal education, concept.

Актуальність проблеми. Коли країна другий рік воює, багато зла відбувається на нашій українській землі, виникає питання, звідки беруться нелюди, чому брехня може перемагати? Як зробити так, щоб люди на Землі були чесними та справедливими, не було підлості та зради, одна держава не могла раптово напасти та бомбити будинки мирних жителів, школи, дитячі садки, цивільну інфраструктуру та окупувати території іншої країни. Чому сусідня з нами держава стала імперією ненависті та зла, щодо нас, до України. У Росії з 19 століття вирішували два основні питання: «Хто винен і що робити?» Відповіді не знайшли і з початку 20 століття російська імперія вже руйнувалась і хтось дуже розумний дав гасло, «хто був нічим, той стане всім». Для цього відбуваються революції: одна, інша, з'являється нове гасло – «кухарка керуватиме державою», а де і як бути освіченим людям? Бути її підлеглими та виконувати розпорядження. Настала ера радянського союзу і знову нове гасло соціалізму: «хто не працює, той не їсть». Дуже навіть справедливе гасло, але з'явилося ще найкраще гасло, комуністичне: від кожного за здібностями і кожному за потребами. Живи та радуйся, що ти народився в такій «найкращій» у світі країні – радянському союзі. Але насправді ти опинився у країні брехні. Є маніпулятори та ті, ким маніпулюють. Виявляється, ти жив не в кращій країні, де процвітають, справедливість і добро, а навпаки в імперії брехні та зла. Люди всіх національностей, які проживали в СРСР, об'єднувалися терміном – радянська людина і ніхто не міг сказати, наприклад, радянський російський, або

радянський грузин, радянський татарин і вже тим паче радянський українець. Партійна верхівка цієї держави прагнула нівелювати національності, а державною мовою була, звичайно, російська мова, отже всі, хто були радянськими людьми, автоматично ставали росіянами. Після розпаду цієї імперії росіянам вселялася думка, що вони найкращі, тобто це було виховуванням російського шовінізму. Авсі інші національності, хто відокремилися, зрадили їхню спільну країну і тому їх треба покарати, «повернути в сім'ю». Тому рашистамвсе дозволено:солдати-піхотинці, як сарана крадуть і забирають усе, що бачать, стріляючи в усе, що рухається поруч – кішку, собачку, дитину, літню людину.Але страшно те, що більше 90% росіян схвалюють таку жорстокість. Державна система росії мало не з садка вселяє дитині любов до «вождя нації», якого треба захищати зі зброєю в руках, тому, як тільки дитина потрапляє в садок, її вчать маршировати і співати пісні про відданість вождеві, дитині не треба думати і міркувати, треба тільки підкорятися та виконувати все, що скаже вождь.

Мета. Порівняти вплив систем освіти як державних структур на виховання своїх громадян.

Результати. До Великої Жовтневої революції найбільш поширеними та популярними були церковнопарафіяльні школи (ЦПШ).У навчальному окрузі вони призначалися для селян, ремісників, небагатих дворян і ділилися на чоловічі та жіночі. ЦПШ були двох розрядів: великі – з чотирирічним курсом і малі – з дворічним. В них викладались одні й самі предмети: читання, краснопис і правила рахунку, мораль, катехізис, краснопис і рахунок, вивчалась практична механіка, місцеве земле описання, природнича історія, однак за скороченою програмою [1]. Церковнопарафіяльні школи працювали за єдиними правилами й програмами, що давало можливість вдосконалювати процес навчання дітей, надавати йому системності, а отже, підвищувати якість освіти. Позитивною рисою діяльності церковнопарафіяльних шкіл була також їх спрямованість на трудову і професійну підготовку учнів, особливо це стосувалося шкіл у сільській місцевості. Порівняльний аналіз навчальних планів церковнопарафіяльних та міністерських початкових шкіл показав, що предмети релігійного змісту (Закон Божий, церковнослов’янська грамота, церковний спів) існували у навчальних планах усіх початкових шкіл, незалежно від їхньої підпорядкованості. Як стверджує автор [2] в церковнопарафіяльних школах на вивчення предметів релігійного змісту відводилось 48 % навчального часу, в міністерських – 34 %, відповідно. Після Великої Жовтневої революції і знищення православної релігії у школах, настала ера створення радянської системи навчання. У словнику іноземних слів за 1989 рік видавництва "Російська мова", м. Москва, дається визначення терміну "педагогіка", де головним лейтмотивом є відданість Комуністичної партії: «Радянська педагогіка базується на міцному фундаменті марксистсько-ленінської теорії та має на меті підготувати всебічно розвинених, культурних, освічених, високоідейних, стійких, беззавітно відданих Комуністичній партії, Радянській Батьківщині членів товариства». Знищивши православну релігію, у більшовицькій Росії необхідно було створити радянську віру та ікони, якими стали портрети Маркса, Леніна та Сталіна. Визначний філософ А. Ф. Лосєв писав, що коли людина ставить себе на місце Бога, заперечуючи існування його, то людська особистість бере на себе божественні функції. У своїй роботі "Естетика Відродження" він запроваджує поняття титанічного гуманізму. Радянська релігійність як титанізм чи самообожнення, підтверджується численними радянськими піснями. Головні характеристики титанічного духу – це лють, гнів, ненависть, тривога, одержимість та основна – гординя. Але в той же час існував жорстокий відбір за принципом людської гідності, який проводився в радянській дійсності, оскільки головним

вважалося відданість вождям. Як пише Марина Столяр, що найдокладніше та аналітичне глибоке дослідження радянського титанізму здійснив О. І. Солженіцин, в «Архіпелаг ГУЛАГ» та в інших своїх творах і це є енциклопедія «зворотного боку» радянського гуманізму. Звичайно, для відображення тієї дійсності треба згадати персонажів Володимира Войновича з роману «Життя та надзвичайні пригоди солдата Івана Чонкіна». Але нова епоха Бориса Єльцина та його послідовника стала ще страшнішою. Їм уже не треба відданість партії, головним є відданість самому вождю, а для цього не потрібні «всебічно розвиненні, культурні, освічені, високоідейні» громадяни. Будучи шанувальником та послідовником Йозефа Геббельса,в. путін побудував потужну пропаганду в московії, використовуючи цитатисвого ідейного вчителя: «Чим жахливіше брехня, тим охочіше натовп вірить у неї. Найгірший ворог будь-якої пропаганди – інтелектуалізм. «Якщо ви скажете досить велику брехню і будете її повторювати, то люди в результаті в неї повірять». «Дайте мені засоби масової інформації, і я з будь-якого народу зроблю стадо свиней». На глибокий наш жаль, що й сталося з простим народоммосковії. Україна теж вийшла з СРСР, але для нашої держави витоками є Київська Русь, де завжди цінувалася освіченість, культура, мистецтво. Ми маємо козацьку філософію Григорія Сковороди, який народився у вільній козацькій родині, тому дух свободи він відчував змалечку.Філософ стверджує, що батьки мають простежити, до чого дитина має природний нахил, а вчителі мають цей нахил розвинути, вказати правильний шлях [3], що зараз має назвув педагогіці – дитиноцентризм. Тому за роки незалежності, дороги України і московіїповністю розійшлися, але це абсолютно не влаштовувало її правителя, він згадав ще одну цитату Геббельса «Забери у народу історію — і через покоління він перетвориться на натовп, а через покоління ним можна керувати, як стадом», і томувін знищує нашу країну. Від тупості та жорстокості даного правителя звернімося до витоків мудрості Сократа та його учня Платона. Давньогрецький філософ Сократ, який пов'язував чесноту зі знанням і вважав діалог основним методом знаходження істини. Не знайшовши належного знання у своїх співбесідників, Сократ проголосив: "Я знаю лише те, що я нічого не знаю, але інші не знають навіть того". Було би помилкою вважати дану тезу Сократа виявленням його тотального скепсису; звернемо увагу на те, що теза починається ствердно - "Я знаю". Але що знає Сократ? Про своє незнання.А це свідчить, принаймні, про те, що у нього є критерій для того, щоб відрізнити справжнє знання від незнання. Проте можна вважати важливим і виправданим вимогу ставитись до знання прискіпливо, виробляти критерії його оцінки [4, с. 69]. Інші автори дещо інакше інтерпретуютьодин з відомих висловів: «знаю, що нічого не знаю» – для них це є пояснення необхідності глибшого пізнання самого себе [5, 79]. Своїм найважливішим завданням Сократ вважав «виховання людей», зміст якого бачив у дискусіях і бесідах,а не в систематичному засвоєнні якихось знань. Будова світу, фізична природа речей непізнанні, знати можем тільки себе самих. Це розуміння предмета пізнання Сократ висловив формулою: «Пізнай самого себе». Центром філософії Сократа стає людина, її ставлення до сім'ї, суспільства,законів і не в останнє — ставлення до богів. У бесідах тадискусіях Сократ звертає увагу на пізнання суті доброчесності. А основними доброчесностями вважав стриманість (як підкоряти пристрасті), мужність (як подолати небезпеку) та справедливість (як дотримуватися божих та людських законів). Ці доброчесності людина дістає шляхом пізнання та самопізнання [5, с. 79]. Кращий учень Сократа, Платон (427-347 рр. до Р.Х.), поділяючи вихідні думки останнього, вважав, що вимогам Сократа щодо справжню знань можуть вповіщати ідеї - незмінні сутнісні основи буття всього сущого. Речі течуть і змінюються, міркував Платон, але світ не зникає; отже,

в основі речей лежать деякі ідеальні незмінні сутності. Їх не можна побачити, але можна осягнути розумом, адже, розуміючи сутність речей, ми можемо впізнати їх у змінних образах та з'явленнях. Ідеї постають якумови переходу від сприйняття речей до їх осмислення [4, с. 69]. Платонівська ідея або, як часто її називав Платон, "ейдос", – фактично об'єктивоване поняття. За переконаннями [5, с. 80], Платон — об’єктивний ідеаліст. Навколишній матеріальний світ, на думку Платона, є лише тінню і утворений від світу ідей, тобто матеріальний світ вторинний. Усі явища і речі матеріального світу виникають і гинуть (і тому не можуть стати справжніми або сущими), а ідеї є незмінними, нерухомими та вічними. Вище аніж усі ідеї, на думку Платона, стоять ідеї краси і добра. Ми з цим твердженням повністю згодні та використовуємо у нашому проекту «Концепції універсальної освіти України: базові положення та методологічні орієнтири» [6, с. 203]. У Преамбулі сказано, що сучасна освіта повинна виконувати глобальне призначення у системі взаємодій "людина –природа", "людина – людина", "людина – колектив", "людина – суспільство", "людина – ноосфера", що призводить до цілісності та повноти еволюційного розвитку, а саме: «…буде сприяти розумінню мети та сенсу життя людини, моральному прогресу суспільства та розвитку ноосферного мислення; формувати чуттєво-логічне сприйняття, причинно-наслідковий світогляд, системно-логічне мислення, полікультурну особистість» [6, 203].

Висновки. Тільки тоді держава стане процвітаючою та демократичною,коли її одним з головним завдань буде становлення людської особистості, розкриття унікальності кожної людини, її творчого потенціалу як основи реалізації її призначенняна основі алгоритму дії універсальних законів природи, які є незмінними та постійними. Розкриття ефективності та практичної цінності співробітництва людей на основі колективної творчості у групових формах суспільної діяльності.

Список використаних джерел

1. Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні (X – поч. XX ст.) / За ред. М. Д. Ярмаченка. К.: Радянська школа,1991.381 с.
2. Бричок С. Б. Церковнопарафіяльні школи в системі початкової освіти на Волині (друга половина XIX - 20-ті рр. XX століття) : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Житомирський держ. ун-т ім. Івана Франка. - Житомир, 2005. 183 с.
3. Ірина Троян. Вічний студент, вчитель-новатор, вегетаріанець та дауншифтер: 33 цікаві факти про неспійманого світом Сковороду. URL: https://nus.org.ua/articles/vichnyj-student-vchytel-novator-vegetarianets-ta-daunshyfter-33-tsikavi-fakty-pro-nespijmanogo-svitom-skovorodu/(дата звернення: 15.03.2023).
4. Петрушенко В. Л. Філософія: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти III-IV рівнів акредитації. 3-тє видання, перероблене і доповнене. Львів: "Новий світ-2000", 2004. 528 с.
5. Горлач М. І., Кремень В. Г., Ніколаєнко С. М., Требін М. П. та ін.: Основи філософських знань філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство Підручник. К.: Центр учбової літератури, 2008. 1028 с.
6. Поляков В. А., Колесник М. О., Жиденко А. О., Жара Г. І., Лісогор Т. М. Концепція універсальної освіти України: базові положення та методологічні орієнтири (проект). ВІСНИК Чернігівського національного педагогічного університету Випуск 152 Том 2 Серія: педагогічні науки. Чернігів 2018. С. 203-214.

УДК 327.8

ДЕГРАДАЦІЯ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРСТВА ЯК ДЕТЕРМІНАНТА КРИЗИ СВІТОПОРЯДКУ

Мищенко Валерій Сергійович – студент, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро

Анотація **.**Оскільки кризовий стан сучасного світопорядку є безперечним фактором, який безпосередньо чи опосередковано впливає на всі сфери життєдіяльності абсолютної більшості країн, то такий стан речей спонукає до ретельного аналізу його причинно-наслідкових зв'язків і виявлення засобів дієвої протидії негативним тенденціям і процесам.

Ключові слова**:** криза світопорядку, політичне лідерство, детермінанти розвитку, глобалізація, неолібералізм, ефективність управлінських рішень.

Annotation. Due to the crisis state of the modern world order is an indisputable factor that directly or indirectly affects all spheres of life in the absolute majority of countries, this condition of affairs motivate to deep analysis of its cause-and-effect relationships and the identification of effective countering negative trends methods and processes.

Keywords**:** world order crisis, political leadership, determinants of development, globalization, neoliberalism, effectiveness of management decisions.

Актуальність проблеми. Світопорядок, кризовий стан якого сьогодні є предметом консенсусу не лише у фаховому середовищі, а й на рівні масової свідомості, був сформований за результатами падіння Берлінського муру. Завершення епохи Холодної війни викликало надзвичайну ейфорію, впевненість у тому, що всі суб'єкти міжнародних відносин взаємодіятимуть на принципах взаємоповаги, а сама взаємодія буде значно ефективнішою і підвищить сукупний рівень життя й індекс щастя вже хоч би з тієї причини, що астрономічні обсяги фінансування засобів протидії геополітичним антагоністам можна було скерувати на соціально-економічну сферу й інфраструктурні проєкти.

Найбільш послідовні оптимісти взагалі стверджували, що історія як період протистояння країн і народів у різних сферах життєдіяльності підійшла до свого завершення й закономірно має поступитися місцем *постісторії*, в межах якої ідеологічні протистояння взагалі зникнуть, а весь пафос ідейного креаціонізму буде скеровано на максимізацію сукупного блага людства. Політика також нібито повинна була припинити своє існування в попередньому форматі, трансформувавшись у *постполітику* як один з елементів з обслуговування потреб глобального прогресу.

Ще однією ілюзією, за якою закріпився статус концептуального тренду, була гіпертрофія інституційної складової функціонування суспільств, країн і народів: вважалося, що безвідносно до соціокультурних, ментальних та історичних відмінностей ефективні інституції в будь-якому разі призведуть до позитивного результату, оскільки вони буквально в он-лайн режимі спроможні вносити необхідні корекції в найрізноманітніші перипетії динаміки розвитку. В цьому контексті наводився приклад Сінгапуру, Тайваню й особливо Ботсвани, яка, маючи ідентичний зі своїми сусідами етнонаціональний склад і природні умови, спромоглася завдяки саме ефективним соціальним інститутам і своєчасним

реформам досягти успіхів, котрі для сусідніх Зімбабве, Замбії, Лесото й Мозамбіку є безпрецедентними [1].

Мета. Кризовий стан сучасного світопорядку спонукає, по-перше, до осмислення його причинно-наслідкових взаємодій, по-друге, до виявлення ієрархії факторів, що зробили його не лише можливим, а й неухильним, по-третє, до окреслення засобів оптимізації наявних недоліків і знаходження переконливих відповідей на виклики й загрози світо порядковій дисфункціональності.

Отже, фактор соціальних інституцій, які функціонують на демократичних принципах, виявився ключовим аргументом на користь вторгнення США та їхніх союзників в Афганістан та Ірак після подій 11 вересня 2000 року. Можна було обмежитися «виховними» бомбометаннями та персональними переслідуваннями лідерів світового тероризму, проте аргументаційну перевагу отримав підхід, згідно з яким варто наважитися на повноцінне вторгнення з метою «експорту демократії», котра згодом нібито функціонуватиме за самовідтворювальним принципом, а експедиційний корпус можна буде повернути додому з почуттям виконаного обов'язку як перед цими країнами, так і перед людством у цілому.

Попри такі рожеві сподівання два десятиліття «школи демократії» не призвели до разючих змін ні в Іраку, ні в Афганістані: навіть володіючи величезними покладами нафти, Ірак сучасного зразка ледь зводить кінці з кінцями без фінансової допомоги США, а в депресивному Афганістані наркотрафік залишається основним джерелом прибутків багатьох соціальних верств.

Зрештою, доводиться мати справу з наслідками більш шокуючими: після значних демографічних змін частка шиїтів Іраку, які завжди виказували більшу лояльність сусідньому шиїтському Ірану, ніж країні, громадянами якої вони є, в загальній етноконфесійній структурі іракського суспільства впевнено перетнула позначку 50%, що фактично перетворило Ірак на добровільного сателіта Ірану, а Іран, як відомо, з часів Ісламської революції 1979 року й захоплення тоді ж посольства США в Тегерані, є найбільшим антагоністом Сполучених Штатів у регіоні Близького й Середнього Сходу. Іншими словами, офіційний Вашингтон потрапив у трагікомічну ситуацію: витративши на «демократичну модернізацію Іраку» навіть за консервативними оцінками близько $ 3 трлн, США врешті-решт отримали політичний режим, який є більш лояльним Ірану і при цьому ще й не припиняє залишатися реципієнтом допомоги Сполучених Штатів у різній формі.

Ситуація з Афганістаном не менш «ексцентрична»: тут окрім фінансових витрат США обсягом $ 1,5 – 2 трлн і п'ятизначної кількості вбитих і поранених американських військовослужбовців Сполучені Штати зазнали безпрецедентних репутаційних втрат – зокрема, підготовлена союзницькими силами армія офіційного Кабулу в складі понад 400 тисяч осіб не змогла протистояти вдвічі меншим за обсягом і значно гіршим за якістю озброєнь силам Талібану, втративши 90 % підконтрольних територій буквально за три місяці. США навіть не спромоглися вивезти з цієї країни новітні озброєння й військову техніку, яка, зокрема, істотно перевищує обсяги й номенклатуру військової допомоги Україні в її протистоянні Росії впродовж попереднього року.

Це змушує український генералітет і фахове середовище не лише із заздрістю поглядати на Афганістан, а й сумніватися в щирості повсякчас озвучуваного принципу «все, що можемо» під час чергового надання західними партнерами незначних обсягів зброї, за допомогою якої Україні можна спробувати хіба що героїчними зусиллями втримувати лінію фронту, але не перемогти у війні й не повернути захоплені Росією території. А той факт, що термін «героїчні зусилля» в даному разі є, по суті, політкоректним евфемізмом, покликаним

приховати грандіозні втрати України, сподіваюсь, не варто ретельно розтлумачувати.

Виведення коаліційних військ з Іраку та Афганістану підвело своєрідну результуючу риску не лише під спробами «демократичного транзиту» цих країн і їхніх політичних режимів, а й під загальною архітектонікою попереднього світопорядку. Втім, цим кроком глобальні геополітичні проблеми не вичерпали себе, а навпаки – вони спровокували появу додаткових точок біфуркації, оскільки багатьма амбітними політичними режимами це було сприйнято як можливість переформатування світопорядкової невизначеності під свої національні, регіональні та інші інтереси. Зокрема, Китай посилив агресивну риторику щодо Тайваню й практично запровадив режим блокади острова, яку вдається час від часу розривати лише за допомогою авіаносних груп США. Що ж стосується Росії, то вона зажадала «нової Ялти» й гарантій визнання легітимності її домінування ледве не на всій території пострадянського простору (за винятком країн Балтії). Власне, саме під приводом цієї ультимативної вимоги й відбулося широкомасштабне вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року.

Здебільшого сучасна криза світопорядку витлумачується у форматі порушення силових балансів: мовляв, баланс сили стабільного світопорядку спочатку поступився місцем силовимасиметріям, а згодом – вакууму сили в багатьох регіонах і життєдіяльнісних аспектах, фактично перекресливши попередню версію світопорядку. Такий підхід володіє надійним аргументаційним підґрунтям, проте він не вичерпує собою всієї багатоманітності причинно-наслідкових факторів і мотивів основних суб'єктів світопорядкової динаміки. Насправді політична складова лише postfactum віддзеркалює той status quo, який утворився внаслідок сукупної взаємодії багатьох інших передумов – фінансової, господарсько-економічної, ідейно-теоретичної, функціональної (чи пак – дисфункціональної).

Одним із основним асоціативних аналогів світопорядку попередньої третини століття вважається глобалізм. Саме парадигма глобалізму обґрунтовувала абсолютну більшість тих світопорядкових реалій, які нині опинилися в кризовому стані: світ без кордонів, режим вільної торгівлі, зведення до мінімуму національного суверенітету як необхідної передумови вільного руху ідей, людей, капіталів тощо.

Як зазначає Манфред Штегер, у сучасному розумінні термін «глобалізація» окреслює собою весь спектр прискорювачів економічних, політичних, культурних, ідеологічних та екологічних процесів [18]. Це багатоманітне явище охоплює глобальні, регіональні та локальні аспекти соціального життя. Однак якщо його причини є цілком об'єктивними й прийнятними, то наслідки – суперечливими й амбівалентними. З наведеною тезою повністю погоджується Квін Слободян, за авторства якого нещодавно вийшов друком резонансний бестселер [17].

Ще одна алармістська книга «Невдала глобалізація: нерівність, гроші та епоха Відродження держави» здійснює покроковий аналіз факторів, які завдали непоправної шкоди ідеї глобалізації [11]. Автори зазначають, що злий жарт із глобалізацією зіграло її позиціонування як надійного механізму успіху ледве не в усіх сферах життєдіяльності. Проте глобальна фінансова криза 2007–2008 років струсила з цієї псевдопанацеї фальшиву позолоту, а єврокриза та Brexit остаточно констатували, що глобалістський ліберальний проект зазнав краху.

Виразною наочною ознакою краху глобалізаційного мегатренду є прискорене відродження національних держав, отримання переваг міжнародної торгівлі лише вузьким колом бенефеціарів, а також дискредитація демократичних

цінностей інструментарієм демагогії і популізму, який набув ознак інформаційно-маніпулятивного цунамі [16]. Загалом наратив сильної держави й забезпечення національних інтересів вважається ключовим маркером занепаду глобалізаційного проекту. В цьому сенсі доволі показово, що резонансна книга Френсіса Фукуями, який ще на початку 1990-х був чи не основним фронтменом концепції «неухильної самоліквідації держави», має назву «Сильна держава: Управління і світовий порядок у XXI столітті» [12].

Другим за очевидністю й значущістю асоціативним аналогом світопорядку є фактор неолібералізму – причому, не стільки як ідеологічний тренд, скільки як корпоративна політична технологія самобрендування, яка демагогічно й маніпулятивно ототожнювала власні бізнесові й політичні інтересами з інтересами людства в цілому. Саме до цих аспектів привертає увагу книга Адама Коцько [14].

Професор політології Університету штату Огайо Бенджамін МакКін аналізує фатальні наслідки політичної та інтелектуальної гегемонії неолібералізму на кшталт безпрецедентного рівня несправедливості та масштабів нерівності, що призвело до реальної загрози на адресу фундаментальних прав і свобод, якими неолібералізм нібито й опікувався [15].

У ключових працях фундаторів неолібералізму Венді Браун простежує прагнення замінити демократичні порядки такими, що дисциплінують ринки, а демократичні держави – технократичними квазідержавами, які слухняно обслуговуватимуть потреби неоліберали [5]. Як переконливо доводить автор, інструментами досягнення такої мети є насамперед популізм та плутократія. За іронією долі, це матиме фатальні наслідки як для суспільства, так і для самого неолібералізму.

У книзі «Чому лібералізм зазнав невдачі (політика та культура)» професор політичних наук Університету Нотр-Дам Патрік Денін зазначає, що з трьох домінуючих ідеологій XX століття – фашизму, комунізму та лібералізму – на початку XXI століття спромоглася зберегти свою дієздатність лише остання [8]. Це створило особливу ситуацію, в межах якої прихильники лібералізму ігнорують той факт, що йдеться лише про ідеологію, а не про природний кінцевий стан політичної еволюції людства. Як акцентує Патрік Денін, лібералізм побудований на фундаменті протиріч – зокрема, він декларує мету рівних прав, проте водночас сприяє матеріальній нерівності, яка значною мірою стає на заваді рівності прав.

У книзі «Принципи боротьби з мінливим світопорядком: чому нації досягають успіху та невдач» Рей Даліо проаналізував повторювані закономірності й причинно-наслідкові зв'язки, що лежать в основі визначальних змін у сфері багатства та влади за попередні 500 років [7]. Аналізуючи життєдіяльнісні принципи Голандської, Британської та Американської імперій, він концептуалізує критеріальний маркер «Великого циклу», який спричинив успіхи та невдачі основних країн світу.

Старший науковий співробітник Гуверівського інституту Стенфордського університету, а за сумісництвом ще й старший науковий співробітник Белферівського центру науки та міжнародних відносин у Гарварді Найл Ферґюсон зауважив, що передбачення катастроф є вкрай невдячним завданням із огляду на їх поліаспектну природу. Річ у тім, що не існує циклів історії, які з високою вірогідністю дають підстави стверджувати про виникнення чергових землетрусів, пандемій, цунамі й навіть воєн. Ефективним засобом боротьби з такими ризиками може бути лише політика й управління на принципах превентивності. На жаль, превалювання популістів і демагогів у сучасній політиці призводить до того, що важливі попередження багатьох Касандр ігноруються, а повчальні уроки історії своєчасно не засвоюються [9].

В іншій книзі з промовистою назвою «Глобальний занепад. Як помирають інститути та економіки» Найл Ферґюсон доводить, що інститути, які колись були чотирма стовпами західного суспільства – представницький уряд, вільний ринок, верховенство права та громадянське суспільство – нині неухильно дегенерують [10]. Це є наслідком насамперед і в основному недбалості й самовдоволення політичних еліт. На думку автора, для подолання негативного мегатренду потрібні героїчне лідерство й радикальні реформи.

Результати. Доводиться констатувати, що з лідерством, яке виявилося б когерентним вимогам і запитам сучасності, існують великі проблеми: «Сучасна «індустрія лідерства» зводить своє покликання не до вдосконалення типів інтелекту та управлінського інструментарію, не до особистісної жертовності й стоїчної готовності понести «хрест своїх переконань навіть на Голгофу», а до приємних ритуалів, дотепних перфоменсів, пафосних театральних ефектів і загалом до того ментального примітивізму, згідно з яким набути фактичного статусу лідера цілком можливо в доволі заощадливий спосіб – прослухавши кілька лекцій іноземних «гуру», переглянувши одну з багатьох інтернет-методичок під умовною назвою «Як оперативно й без зайвих клопотів набути лідерських кондицій» і взявши участь у кількох вебінарах» [2, с. 111-112].

Як слушно зазначає Зореслав Самчук, «попри доволі гомогенний спосіб функціонування наша сучасність позначається різними концептуальними ідентитетами: хтось відрекомендовує її епохою симуляції, інші наполягають на доцільності термінологічних відповідників на кшталт суспільства ризику, ефекту метелика й чорного лебедя, а дехто стверджує про настання тривалого періоду тріумфуючого релятивізму, імперативами якого є смислова невиразність, критеріальна невизначеність і функціональна турбулентність. Така апріорна проблемність небезпечно доповнюється зниженням рівня наукового мислення й культури прийняття управлінських рішень, внаслідок чого звужується горизонт бачення проблемних викликів і ефективних відповідей на них» [4, с. 171].

Резонансна праця «Погане керівництво: що це, як це відбувається і чому це важливо» керівника досліджень Центру громадського лідерства та викладача державної політики в Школі управління Кеннеді (Гарвардський університет) Барбари Келлерман привертає уваги до хибності стереотипу про екстраординарність поганого керівництва: насправді, на переконання авторки, унікальні ознаки має ефективне керівництво, позаяк воно трапляється вкрай рідко, а от із випадками некомпетентності, дилетантизму, інфантилізму, корупції і клептоманії доводиться мати справу значно частіше [13].

Важливий теоретико-концептуальний внесок в осмислення перипетій і підводних рифів сучасного світопорядку здійснив Ноам Хомскі [6]. На багатьох наочних прикладах він ілюструє некомпетентність і безвідповідальність сучасних можновладців безвідносно до форм правління та суспільного ладу. Його висновок полягає в необхідності критичного переосмислення усталених практик прийняття політичних рішень і неприпустимості маніпулятивного нав’язування їхньої «безальтернативності» громадській думці.

Подібним чином міркують і провідні українські дослідники: «Сутнісна демаркація і візуалізація образу ідеального політика (чи пак – ідеальної моделі політика) відбувається за посередництва його особистісного портрета, принаймні в сукупності трьох складових такого портфоліо – світоглядної, аксіологічної та психологічної. Дійсність сучасногоу країнського політикуму залишає безліч запитань щодо кожної складової. Крім того, доводиться констатувати відсутність спроможності, вміння і бажання поглянути на предмет ідейного протистояння очима опонента. Це стає на заваді інтроспективності як умінню ефективно

засвоювати світоглядні пріоритети, мотиви і буттєві акценти зовнішнього середовища. У психіатрії це називається відсутністю зворотногозв'язку. Висловлюючись метафорично, «вони зовсім не дивляться в дзеркало» [3, с. 632].

У таких випадках і за таких обставин актуалізується сакраментальне запитання: що робити? Як аргументовано доводять Олег Рафальський та Зореслав Самчук, «ефективним інструментом суспільної модернізації може стати політика нового реалізму. Наведене словосполучення не випадкове: реалізм політики такого ґатунку наполягає на необхідності якомога адекватнішого сприйняття дійсності в усіх її істотних аспектах, а новизна наголошує на потребі оперування не закономірностями й особливостями суспільно-політичного статус-кво «взагалі», а з урахуванням новітньої динаміки, тенденцій, загроз і проблемних викликів. Лише дотримуючись таких вимог можна розраховувати на створення ефективної превентивної політики, а не її котрпродуктивної версії в перманентно кризовому, «пожежному режимі» [3, с. 634].

Висновки. До послуг таких ключових концептів предметного й проблемного поля даного дослідження, як «світопорядок», «глобалізація», «неолібералізм» та «лідерство» вдаються різні сфери знання гуманітарного профілю, проте здебільшого ними послуговується політологія – наукова думка політичного спрямування. І такий стан речей не випадковий, адже імперативною ознакою змістовно-функціональної основи наведених термінів є виразна політична складова – прийняття владно-управлінських рішень, які стосуються значних сегментів суспільної життєдіяльності й навіть людства в цілому.

Світопорядок – класичне явищем системного типу: він є можливим завдяки взаємодії певної сукупності елементів, а спосіб такої взаємодії і її ефективність визначають рівень дієздатності конкретно-історичних світопорядкових реалій. Відповідно кризовий стан системи світопорядку є наслідком причин дисбалансу елементів, що утворюють цю систему.

Істотними елементами системи світопорядку слід визнати невідповідність теоретико-концептуального забезпечення гостроті викликів і загроз, з якими довелося мати справу на практичному рівні, завищені очікування від глобалізації та неприйнятність претензій неоглобалізму на статус ідеологічної панацеї для потреб сучасності. Усі ці фактори здійснили взаємодоповнюючий, комплексний, системний ефект – щоправда, в даному разі він виявився негативним, призвівши до кризи й фактично руйнування світопорядку, утвореного третину століття тому на уламках Берлінського муру.

Зрештою, ключовим елементом, який призвів до стагнації світопорядку сучасного ґатунку, є фактор деградації політичного лідерства, неспроможного на адекватне й своєчасне реагування на виклики й загрози. *Наскільки б істотним не було значення соціальних інститутів та ідеологічного забезпечення їхнього функціонування,ці інструменти не володіють суб'єктним статусом, вони не є штучним інтелектом, котрий діє на власний розсуд: його діяльність спрямовує і координує політико-управлінська вертикаль, яка, власне й несе всю повноту відповідальності за той чи інший конкретно-історичний статус-кво.*

Фахове середовище викремлює чимало причин деградації політичного лідерства, проте в усіх рейтингах вирішальне значення відводиться світоглядній і аскіологічній здрібненості тих, хто, за логікою речей, мав би демонструвати взірці інтелектуальної глибини, ментальної виразності й морально-вольової непохитності. Філософія історії і культурологія часто оперують висловом «канути в Лету» для влучного й спонукально-евристичного окреслення образу ріки забуття: сучасні можновладці в своїй абсолютній більшості справді забули деякі фундаментальні регулятиви суспільно-політичної ефективності, які були відомі

освіченій частині людства ще з часів грецької античності. Йдеться про невичерпний потенціал парадигми пайдеї, комплексного, екуменічного гуманізму, перманентного самовдосконалення і прискіпливої відповідальності за всі рішення – як прийняті, так і неприйняті, як креативні, так і фатальні.

Список використаних джерел

1. Botswana's democratic consolidation: What will it take? https://www.afrobarometer.org/wp-content/uploads/migrated/files/publications/Policy%20papers/ab_r6_policypaperno30_democracy_in_botswana.pdf
2. Левкулич В. Вища освіта сучасності крізь призму концептуальних пріоритетів. *International Scientific Journal of Universities and Leadership*, (12), 100-116. 2021. https://doi.org/10.31874/2520-6702-2021-12-2-100-116.
3. Рафальський О. О., Самчук З. Ф. Цивілізаційні перехрестя сучасного суспільства. К. : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2018. 688 с.
4. Самчук З. Перехрестя науково-освітніх альтернатив: монополія на прийняття рішень чи культивування компетентності?. *Філософія освіти. Philosophy of Education*, *28*(2), 171–196. 2023. https://doi.org/10.31874/2309-1606-2022-28-2-10.
5. Brown W. In the Ruins of Neoliberalism: The Rise of Antidemocratic Politics in the West. Columbia University Press, 2019. 264 p.
6. Chomsky N. Who Rulesthe World? London : Penguin Books Ltd, 2017. 336 p.
7. Dalio R. Principles for Dealing with the Changing World Order :Why Nations Succeedand Fail. Avid Reader Press / Simon & Schuster, 2021. 576 p.
8. Deneen P. Why Liberalism Failed (Politics and Culture). Yale University Press, 2019. 264 p.
9. Ferguson N. Doom: The Politics of Catastrophe. London : Penguin Books Ltd, 2021. 496 p.
10. Ferguson N. The Great Degeneration : How Institutions Decay and Economies Die. London : Penguin Books Ltd, 2014. 192 p.
11. Flassbeck H., Steinhardt P. Failed Globalisation: Inequality, Money, And The Renaissance Of The State. Singapore :World Scientific, 2020. 319 p.
12. Fukuyama F. State Building: Governance and World Order in the Twenty-First Century.Cornell University Press, 2004.160 p.
13. Kellerman B. Bad Leadership: What It Is, How It Happens, Why It Matters. Harvard Business Review Press, 2004. 304 p.
14. Kotsko A. Neoliberalism's Demons: On the Political Theology of Late Capital. StanfordUniversityPress, 2018. 176 p.
15. McKean B. L. Disorienting Neoliberalism: Global Justiceand the Outer Limit of Freedom. Oxford University Press, 2022. 304 p.
16. Saul J. R. The Collapse of Globalism. London : Atlantic Books, 2018. 368 p.
17. Slobodian Q. Globalists: The End of Empire and the Birth of Neoliberalism. Harvard University Press, 2020. 400 p.
18. Steger M. B. Globalization: Avery Short Introduction. Oxford University Press, 2017. 176 p.

УДК 159.943.7:378.018.8

ЗНАЧЕННЯ ПАЙДЕЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРОСТОРУ

Рожнова Тетяна Євгенівна – кандидат педагогічних наук, доцент, директор Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України, м. Київ

Анотація. У статті здійснено теоретичний аналіз особливостей організації освітнього процесу у закладі вищої освіти в умовах європейського простору. Підняті проблеми, які виникають під час організації освітнього процесу в умовах воєнного стану. Розглянуто поняття «пайдея» та місце пайдеї в організації освітнього процесу у закладі вищої освіти в умовах європейського простору.

Ключові слова: пайдея, освітній процес, заклад вищої освіти, європейський простір.

Abstract. The article provides a theoretical analysis of the peculiarities of organizing the educational process in a higher education institution within the context of the European space. The issues that arise during the organization of the educational process under conditions of a state of war are addressed. The concept of "paideia" and its place in organizing the educational process in a higher education institution within the context of the European space are examined.

Keywords: paideia, educational process, higher education institution, European space.

Актуальність проблеми. Повномасштабна війна, суттєво обмежила можливість здобувачів вищої освіти фізично відвідувати заклади вищої освіти і тим самим підштовхнули науково-педагогічних працівників до пошуку нових форм та форматів організації освітнього процесу. Також, особливої уваги набуває організація виховної роботи здобувачів вищої освіти, тому ми вирішили підняти питання щодо значення пайдеї в організації освітнього процесу, а оскільки курс спрямований закладів вищої освіти на євроінтеграцію, тому вибір статті саме було визначено в цьому напрямку.

Метою статті є здійснення теоретичного аналізу організації освітнього процесу в закладі вищої освіти у ЗВО в умовах єропейського простору.

Результати. Проблеми організації освітнього процесу в умовах європейського простору потребує аналізу базових понять: «освітній процес», «заклад вищої освіти», «європейський простір», «пайдея».

У Законі України «Про освіту» дається визначення «освітній процес — система науково-методичних і педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості, шляхом формування та застосування її компетентностей» (Ст. 1. ЗУ «Про освіту») [1].

Також у цьому ж законі дається визначення закладу вищої освіти - «окремий вид установи, яка є юридичною особою приватного або публічного права, діє згідно з виданою ліцензією на провадження освітньої діяльності на певних рівнях вищої освіти, проводить наукову, науково-технічну, інноваційну та/або методичну діяльність, забезпечує організацію освітнього процесу і здобуття особами вищої освіти, післядипломної освіти з урахуванням їхніх покликань, інтересів і здібностей [1].

Поняття «пайдеї» трактується різними науковцями по різному. Шейко В. у підручнику «Культурологія» стверджує, що термін «пайдея» має дві інтерпретації. Перша: це безпосереднє виховання, навчання дитини. У ширшому значенні: освіченість, освіта, культура. У цьому терміні виражена не тільки ідея зв'язку освіти з вихованням, але й ідея глибокого контакту виховання та навчання, набуття стійких навичок. Усе це максимально досягається в мистецтві («техне»). Цей зв'язок стає найбільш відчутним тоді, коли йдеться про політичне мистецтво – навичку, необхідну кожному повноправному громадянинові поліса. Саме «ремісничий» бік грецької пайдеї свідчить про інтелектуалізм античної культури й рівень освіченості .Людина, що опанувала певні навички, вважається «знавцем». Знання стає критерієм оцінювання поведінки (Ахілл, «як лев, про лють лише мислить», а страшний циклоп Поліфем «ніякого не відав закону»); Друга: термін відкриває перед сучасною людиною естетичні основи античності, де освіта й культура завжди предметні, безпосередньо речовинні, «тілесні» (А. Ф. Лосєв). Греки створили унікальну систему освіти, у якій формувався не професіонал у певній сфері, а людина як особистість з визначеними ціннісними орієнтаціями. Безсумнівно, у цій спрямованості на людину й полягає гуманістичне значення античного розуміння культури, основа якого – людина як ідеал, ланка культурного процесу.

Сьогодні, коли росія намагається знищитиу українську культуру, традиції, народ, ми, як ніколи повинні акцент покласти в системі вищоїосвіти на студента, як особистість з національними цінностями та переконаннями. Тому саме в організації освітнього процессу питанню виховання на національній культурі, ми звертаємо увагу на досвід європейських країн, які сааме питанню формування людини, як особистості з визначеними ціннісними орієнтирами, приділяють значну увагу.

За 2022 рік доведено, що змішане навчання є одним із основних напрямів управління закладами освіти в умовах війни, а дистанційні технології освітньогопроцесу ми розглядаємо як природний етап еволюції традиційної системи освіти від дошки з крейдою до електронної дошки й комп'ютерних навчальних систем, від книжкової бібліотеки до електронної, від звичайної аудиторії до віртуальної аудиторії [3]. Також, слід акцентувати увагу на те, що виховний процесс також носить характер дистанційної форми.

Упродовж короткого часу в Українібуло сформовано засади інституційно-правового регулювання освітньої сфери на період дії воєнного стану. Таке регулюванняздійснюється в межах і відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII (зі змінами та доповненнями), Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 № 64/202210, затвердженого Законом України від 24.02.2022 № 2102-IX, а також згідно з іншими нормативно-правовими актами України [4].

Підготовка здобувачів вищої освіти в Навчально-науковому інституті менеджменту та психології (далі ННІМП) ДЗВО «Університет менеджменту освіти» за ОПП та ОНП, спрямована на підготовку всебічно розвиненої особистості, здатної до вибору індивідуальної освітньої траєкторії, навчання впродовж усього життя, розвиток професійної кар'єри, підприємництва й самозайнятості, яка здобула освітні та професійні компетентності відповідно до її інтересів, здібностей, можливостей, потреб національної економіки та суспільства. Мета освітнього процесу в ННІМП в умовах Європейського простору вищої освіти (далі – ЄПВО) – підготовка конкурентоспроможних фахівців для забезпечення розвитку та набуття ними необхідних загальних та фахових компетентностей відповідно до рівнів Національної рамки кваліфікацій (далі - НРК), а також

можливостей для особистісного розвитку. Освітній процес в ННІМП базується на принципах активізації мобільності студентів і науково-педагогічних кадрів; підготовки молоді до активного життя в демократичному суспільстві, закладення основ для реалізації їх професійної кар'єри й особистісного розвитку [5]. А отже, ми можемо стверджувати, що пайдея має місце для організації освітнього процесу здобувачів вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. Архів оригіналу за 12 жовтня 2017. Процитовано 12 жовтня 2017. URL:https://web.archive.org/web/20171016183506/http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/tt1001
2. Шейко В. М. «Культурологія». Режим доступу:[URL: https://subj.ukr-lit.com/kulturologiya-shejko-v-m-3-2-pajdeya-yak-proces-formuvannya-kulturnosti/].
3. Савлюк С. Управління закладами загальної середньої освіти в умовах упровадження технологій дистанційного навчання. /Світлана Савлюк/ Електронне наукове фахове видання «Адаптивне управління: теорія і практика. Серія «Педагогіка». Випуск 9(17), 2020. URL: https://amtp.org.ua/index.php/journal/article/view/271/245.
4. Освіта України в умовах воєнного стану. Інформаційно-аналітичний збірник. МОНУ, Інститут освітньої аналітики. К.: 2022., 358 с.. Режим доступу: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2022/Mizhn.serpn.ped.nauk-prakt.konferentsiya/Inform-analityc.zbirn-Osvita.Ukrayiny.v.umovakh.voyennoho.stanu.22.08.2022.pdf.
5. Рожнова Т. Є. Управління ЗЗСО в умовах змішаного навчання.Адаптивне управління: теорія і практика. Серія Педагогіка, 14 (27). Retrieved із https://amtp.org.ua/index.php/journal/article/view/513.

УДК 378. 147 – 056. 45

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ДАВНЬОГРЕЦЬКОЇ СИСТЕМИ ВИХОВАННЯ І НАВЧАННЯ ДІТЕЙ – «ПАЙДЕЇ» ДЛЯ ВІЙСЬКОВОГО СЬОГОДЕННЯ УКРАЇНИ

Рубан Валерій Олексійович – викладач кафедри суспільно-гуманітарних наук Комунального закладу вищої освіти «Вінницький гуманітарно- педагогічний коледж»

Анотація. В статті розкривається роль і значення давньогрецької системи виховання і навчання дітей – «пайдеї» для військового сьогодення України.

Ключові слова: педагогіка, пайдея, війна в Україні, виховання, навчання, захисники України, історія

Abstract. The article reveals the role and significance of the ancient Greek system of education and training of children - "paidei" for the military of Ukraine today.

Keywords: pedagogy, paidea, war in Ukraine, education, training, defenders of Ukraine, history

Пайдея, Пайдейя – (грецькою παιδεία – виховання дітей) процес підготовки громадян в античному полісі, формування зрілого чоловіка з нетямущої дитини [1; 2]. Антична школа (від грец. schole – дозвілля): початкова (читання, письмо, рахування, спорт, музика)та середня (з 6 ст. до н. е. спочатку в Афінах). Вік учнів – від 13 до 18 років. Навчальна програма передбачала всебічний розвиток. Її метою є загальнасередня освіта, яку греки називали enkyklios paideia (навчання

по всьому колу знань); малось на увазі вивчення «artes liberales», тобто семи «вільних мистецтв» (граматики, діалектики, риторики, арифметики, геометрії астрономії,музики). Плюс – заняття спортом. Центральне місце займали заняття з граматики і риторики. Антична граматика включала в себе уроки літератури, головним завданням яких було вивчення поетів – драматурга Гомера, трагіка Еврипіда, автора комедій Менандра і оратора Демосфена. Риторика вважалась вищою ступінню середньої освіти і охоплювала теорію красномовності, заучування прикладів та практичних вправ (декламацію). Систематичне вивчення риторики нерідко ставало предметом наступної вищої освіти.

Виховати мислення, спроможність міркувати, розвивати відому духовну культуру – така була мета античної середньої освіти. Отже, всі три ступені античного навчального процесу (елементарна школа, середня школа і вища освіта) збереглися і до наших днів.

Виховання в античній культурі займало центральне місце. Саме воно, на думку античних мислителів, відрізняло людину від тварини, елліна від варвара, вільного від рабів, філософа від черні. Виховання було пов'язане з політичною діяльністю, з формуванням суспільних рис, воно мало настільки універсальні функції, що випереджало сучасну ідею культури у виховному її розумінні.

Термін пайдея [1-5] має дві інтерпретації.

1. Це безпосереднє виховання та навчання дітей. У ширшому значенні: освіченість, освіта, культура. У цьому терміні виражена не тільки ідея зв'язку освіти з вихованням, але й ідея глибокого контакту виховання та навчання, набуття стійких навичок. Усе це максимально досягається в мистецтві («техне»). Цей зв'язок стає найбільш відчутним тоді, коли йдеться про політичне мистецтво – навичку, необхідну кожному повноправному громадянинові поліса. Саме «ремісничий» бік грецької пайдеї свідчить про інтелектуалізм античної культури й рівень освіченості. Людина, що опанувала певні навички, вважається «знавцем». Знання стає критерієм оцінювання поведінки (Ахілл, «як лев, про лють лише мислить», а страшний циклоп Поліфем «ніякого не відав закону»).

2. Термін пайдея [1-5] відкриває перед сучасною людиною естетичні основи античності, де освіта й культура завжди предметні, безпосередньо речовинні, «тілесні».

Греки створили унікальну систему освіти, у якій формувався не професіонал у певній сфері, а людина як особистість з визначеними ціннісними орієнтаціями. Безсумнівно, у ційспрямованості на людину й полягає гуманістичне значення античного розуміння культури, основа якого – людина як ідеал, ланка культурного процесу.

Величезне значення для античної культури мало те, що знання в Греції, на відміну від Єгипту, не було сакральним (яке передається тільки посвяченим). Звідси – доступність освіти для всіх вільних громадян поліса.

Основні цінності грецької пайдеї в цілому виходять за межі власне педагогічної сфери й формуються як норми та зразки в контексті культури. Вихідним є аристократичний тип культури, що базується на глибоких генеалогічних традиціях (часто герої Гомера ведуть свій рід від богів). Але зі знатністю походження пов'язується за звичай краса, фізична досконалість і навіть фізична перевага над іншими, аристократичні чесноти: уміння захистити в бою свою честь, вирізнятися з-поміж інших і досягти слави («слави до небес»). Чесноти успадковуються, але для цього вони повинні бути захищені в бою –єдиній школі життя, доступній гомерівським аристократам.

У полісі військові чесноти доповнюються цивільними, однак шлях до них пролягає через багаторічну освіту в школі. Мета такої освітньої роботи була одна –

усвідомлення учнем себе повноправним членом суспільства. Школа передбачала навчання читати й писати, знайомила з грецькою літературою. Викладалася також музика, адже багато віршів декламувалося під музику.

В античній Греції пайдевтична освіта починалася з дванадцяти років. Із цього віку хлопчики відвідували палестру, де займалися гімнастикою. У гімназіях музичне й гімнастичне мистецтва поєднувалися, часто проводилися змагання молоді, причому в присутності глядачів – вільних громадян, а під час обговорення державних справ слухачами й глядачами, у свою чергу, ставала молодь.

Власне, метою освіти була підготовка свідомих особистостей громадян. Проблема грецької освіти полягала в тому, що підготовка громадян не передбачала професійну освіту: в разі необхідності всі чоловіки міста ставали і воїнами, і політиками.

Отже, мета античного виховання й культури – розвинути в людині здатність до розумних суджень і естетичне відчуття міри та справедливості в справах цивільних і приватних.

Пайдея визначається як основний зміст античної культури. Однак цей освітній процес не зводився до опанування сумою норм і вимог, він був підготовкою до громадського життя відповідно до досить широкого набору норм і вимог, які розцінювалися греками як їх «мудрі винаходи» – номоі (закони).

У цьому й полягав певний сенс культури: розвинути в людині здатність до інтелектуальної діяльності й естетичне начало – почуття прекрасного. Це дозволяло потім знайти відчуття міри й справедливості в цивільних і приватних справах. При цьому антична людина не втрачала своєї єдності з природою. Природа була головною невід'ємною частиною космосу, до якого належали також боги і люди. Почуття причетності до природи часто переростало в «милування космосом», а пряме зіткнення з нею – у світоглядні засади. Незалежна, самодостатня антична людина пишалася своєю силою, розумом і здатністю жити «природно» і «по встановленому». Споглядаючи природний порядок, вона розбудовувала суб'єктивний логос у єдності з об'єктивним, тренувала свій розум. У суді, на народних зборах стародавній грек почував себе онтологічно в безпеці, оскільки поліс гарантував йому свободу, соціальну захищеність і реалізацію його честолюбних прагнень. Гарантом стабільності й порядку були навіть не закони, а сам природний порядок, що вкоренився у свідомості, про раціональний, вічний, життєвий, а отже, про «божественний» порядок речей. Єдність людини з природою зводилась у складнодосяжну, але не трансцендентну субстанцію, а «природне» життя перетворювалося на етичний ідеал освіти й культури.

Отже у лихому сьогоденні – нам, українцям є чому повчитися у античних греків та нарешті започаткувати їх дійсно ефективну систему виховання і навчання здобувачів освіти – майбутніх захисників України.

Список використаних джерел

1. Бойченко, М. І. Спадщина пайдеї і сучасна університетська освіта. *Організаційний комітет і редакційна колегія*.

2. Кравцова, О. О. (2010). Проблема дозвілля і рекреації в античній культурі. *Культура і мистецтво у сучасному світі*, (11), 88-93.

3. Розсоха А. П. Антична педагогіка. Переяслав-Хмельницький, 2013.

Історія європейської цивілізації. Рим / За ред. УмбертоЕко; пер. з іт. Харків : Фоліо, 2015. 1040 с.

4. Шейко В. М., Богуцький Ю. П., Германова де Діас Е. В. Культурологія: навчальний посібник. Харків: ХДАК, 2011. 473 с.

5. Jaeger, W. (2010). *Paideia: die Formung des griechischen Menschen*. Walter de Gruyter.

УДК 37.01

ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЗАХИСТ УКРАЇНИ» В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ТА ЛЮДИНОЦЕНТРИЧНИХ ІДЕЙ ПАЙДЕЇ

Свинарчук Валентин Миколайович – викладач кафедри теорії та методики фізичного виховання, КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж», м. Вінниця

Анотація. У статті наголошується на важливості формування патріотичних почуттів як стрижня розвитку сучасної студентської молоді в умовах збройної агресії росії проти України, розкрито особливості вивчення навчальної дисципліни «Захист України» крізь призму формування національних, загальнолюдських цінностей та педагогіки пайдеї.

Ключові слова: патріотизм, патріотичні почуття, національні і загальнолюдські цінності, студентська молодь, навчальна дисципліна «Захист України», російсько-українська війна, ідеї пайдеї.

Abstract. The article emphasizes the importance of the formation of patriotic feelings as the core of the development of modern student youth in the conditions of Russia's armed aggression against Ukraine, reveals the peculiarities of studying the academic discipline "Defense of Ukraine" through the prism of the formation of national, universal values and pedagogy of paideia.

Keywords: patriotism, patriotic feelings, national and universal values, student youth, academic discipline "Defense of Ukraine", Russian-Ukrainian war, paidei ideas.

Актуальність проблеми. Близько 9 років наше суспільство, наш український народ живе в умовах відкритої російської збройної агресії, яка розпочалася у лютому 2014 року російським збройним вторгненням у Крим з подальшим початком тимчасової окупації півострова; далі – з квітня 2014 року росія розпочала війну на сході України і з 24 лютого 2022 року – широкомасштабне вторгнення в Україну. Як зазначає А. Дацюк, держава-терорист не приховує своїх імперських цілей – намагання відновити російську імперію, розширити контроль над частиною світу й утримати за собою світову гегемонію, втрачену з розпадом СРСР та економічним занепадом [5]. За так званим «русским миром», який держава-агресорка несе в Україну, криється геноцид українського народу. Але Україна не впала на коліна, тисячі вірних їй синів і доньок виступили на захист своєї Батьківщини, державного суверенітету України і її територіальної цілісності, і зараз поповнюють лави захисників, мужньо боронячи свою Землю. Проте Кремль не очікував такого організованого опору від України, такої єдності українського народу, такої мужності, героїзму і стійкості українців,адже за путінським сценарієм бліцкриг мав тривати усього кілька днів.

Збройні сили України продемонстрували здатність успішно вести бойові дії навіть в умовах недостатнього ресурсного забезпечення, здатність досить швидкого відновлення і нарощування боєздатності.

Війна ще більше згуртувала українців, розбудила в них ті патріотичні почуття, котрі в декого досі дрімали. В умовах повномасштабної війни, яку розв’язала російська федерація проти України, є чітке розуміння того, що потрібні

нові підходи до національно-патріотичного виховання та військової підготовки юнаків і дівчат.

Мета. Розкрити особливості формування патріотичних почуттів у студентської молоді під час вивчення навчальної дисципліни «Захист України».

Результати. Ідея патріотизму в усі часи займала особливе місце не тільки в духовному житті суспільства, а й у всіх найважливіших сферах його діяльності – в культурній, ідеологічній, політичній, економічній, військовій та інших. Зміст і спрямованість патріотизму визначаються, насамперед, духовним і моральним кліматом суспільства, його історичними коренями, що живлять суспільне життя поколінь. Роль і значення патріотизму зростають на крутих поворотах історії, коли об'єктивні тенденції розвитку суспільства супроводжуються підвищенням напруги сил її громадян. Прояви патріотизму в такі періоди відзначені високими благородними поривами, прагненням зробити щось для свого народу, своєї Батьківщини. Це змушує говорити про патріотизм як про складне і, безумовно, неординарне явище.

Патріотизм трактують (М. Боришевський, О. Вишневський) як одну з найбільш значущих, незмінних цінностей, що властива усім сферам життя суспільства й держави, що виражає ставлення особистості до своєї Батьківщини й характеризує вищий рівень її розвитку в процесі діяльності на благо Батьківщини. Він представляє собою своєрідний фундамент суспільного й державного устрою, ідеологічну опору його життєздатності, одну з основних умов ефективного функціонування всієї системи соціальних і державних інститутів [2; 4].

Дослідження проблеми патріотичного виховання підростаючого покоління ґрунтуються на фундаментальних працях у галузі національної системи виховання (І. Бех, К. Журба, О. Захаренко, П. Ігнатенко, В. Киричок, Ю. Руденко, О. Сухомлинська, М. Стельмахович, Т. Усатенко, К. Чорна та ін.), в яких розкриваються основні завдання патріотичного виховання – формування усвідомлення своєї причетності до історії, традицій, культури свого народу, любов до своєї Батьківщини, вболівання за долю свого народу, його майбутнє [6, с.12]. Основною метою патріотичного виховання є виховання самостійного громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин [8, с.4-5].

Патріотичне становлення індивіда, підкреслює Р. Петронговський, відбувається як двоєдиний процес: на психологічному рівні – це формування уявлень, почуттів, звичок, настроїв та прагнень; на ідеологічному – формування патріотичної свідомості, ідей, поглядів і переконань [10, с.24].

О. Вишневський виділяє три етапи розвитку патріотичної свідомості людини:

1. Етап раннього етнічно-територіального самоусвідомлення є основою, фундаментом патріотичного виховання. Він припадає на дошкільний і молодший шкільний вік. На цьому етапі формується почуття патріотизму.

2. Етап національно-політичного самоусвідомлення, припадає на підлітковий вік, коли дитина з лона сім'ї та школи переходить у громадське середовище. На цьому етапі відбувається приєднання юнацтва до різноманітних дитячих й молодіжних громадських, політичних організацій і об'єднань, які в змозі допомогти виховати сьогоднішнього школяра, завтрашнього громадянина України.

3. Етап державницько-патріотичного самоусвідомлення, коли поняття «національного» виходить за межі етнічності та сягає рівня державності.

Характерними рисами даного етапу є вияв любові, поваги до своєї держави як головної мети нації [4].

Головним завданням патріотичного виховання, на думку видатного українського педагога Г. Ващенка, є «прищеплення молоді прагнення до високої мети», якою є «благо і щастя Батьківщини» [3, с. 101-102].

На психологічному рівні патріотичне виховання передбачає формування у молоді патріотичних почуттів, звичок, настроїв та прагнень. Необхідно зауважити, що по своїй суті виховання патріотичних почуттів тісно пов'язане з формуванням у підростаючого покоління загальнолюдських цінностей. Так структуру патріотичних почуттів можна представити через ставлення людини:

1) до себе: національна самосвідомість, честь, гідність, щирість, доброта, терплячість, чесність, порядність;

2) до людей: толерантність, національний такт, милосердя, благородство, справедливість, гостинність, відкритість, щедрість, готовність допомогти, усвідомлення своєї належності до українського народу як його представника, відповідальність перед своєю нацією;

3) до Батьківщини: віра, надія, любов, громадянська відповідальність, вірність, готовність стати на захист, бажання працювати для розвитку країни, підносити міжнародний авторитет, повага до Конституції та законів держави;гордість за успіхи держави, біль за невдачі, суспільна активність та ініціативність.

4) до національних цінностей: володіння українською мовою, бажання і потреба в накопиченні, збереженні та передачі родинних і національних звичаїв, традицій, обрядів, дбайливе ставлення до національних багатств, до рідної природи, сприяння розвиткові духовного життя українського народу; шанобливе ставлення до національних та державних символів; почуття дбайливого господаря своєї землі.

Формування патріотизму, патріотичних почуттів на сучасному етапі, в умовах воєнної агресії росії проти України, набуває особливого значення.Засвоєння патріотичних цінностей і норм є тривалим процесом. Вони не закладені у генах, це не природна якість, а соціальна, і тому не успадковується, а формується цілеспрямовано, системно, із використанням певних принципів та методів діяльності з підростаючим поколінням.Дороговказом цьому слугує історія нашої держави, боротьба її кращих синів за незалежність. В українському суспільстві усе більше стверджується необхідність відходу від тоталітаристської ідеології минулого, більш глибокого вивчення своєї багатовікової історії та культури, формування у молодого покоління засад національного світобачення.Молодь не просто має бути обізнаною з темою боротьби України за незалежність, знати наших національних героїв, але й володіти навичками, що допоможуть у складних життєвих ситуаціях під час війни та при захисті своєї країни.

Особливу роль в процесі національно-патріотичного виховання відведено такій навчальній дисципліні як «Захист України», метою вивчення якої є формування в учнівської молоді життєво необхідних знань, умінь і навичок щодо захисту України та дій в умовах надзвичайних ситуацій, а також системного уявлення про військово-патріотичне виховання як складову частину національно-патріотичного виховання [7, с. 2]. Сам зміст даного навчального предмета містить розділи і теми, які спрямовані на формування патріотичних почуттів, національної свідомості у молоді. Зокрема, в навчальному курсі розглядаються такі питання: Система національної безпеки України; Національні інтереси України та загрози національній безпеці; Воєнна доктрина України; Підготовка до Національного

спротиву в Україні; Основні засади забезпечення кібербезпеки України; Збройні Сили України на захисті України.

Вивчаючи тему «Історія розвитку українського війська», студенти знайомляться з легендарним минулим українських воїнів, починаючи від періоду Запорізької Січі і до сьогодення. Студенти переконуються, що всі періоди розвитку українського війська пронизані історичним оптимізмом української нації, силою духу козаків, патріотизмом, вірою у перемогу та любов'ю до Батьківщини. В усі часи (і сьогодні також) українські захисники з честю боронять і захищають не тільки Україну та український народ, але й загальнолюдські цінності – свободу, незалежність, справедливість,мир, істину, гідність, добро. Тому підготовка сучасної молоді до свідомого захисту своєї держави має базуватись на ідеях пайдеї, калокагатії, включати як військово-фізичну, так й інтелектуальну та духовно-моральну складову.

В рамках вивчення теми «Міжнародне гуманітарне право», студенти знайомляться з міжнародними документами Женевських конвенцій щодо правил ведення війни, гуманної поведінки в умовах війни та бойових дій, аналізу підлягає поведінка військових країни-агресора та порушення ними Женевських конвенцій та правил людяності.

Почуття патріотизму формується у студентів і під час проведення виховних заходів (до Дня Соборності України, до Дня Збройних Сил України, до Дня Героїв Небесної Сотні та ін.) і навчально-польових зборів. Так, у КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж» такі збори проводяться у співпраці з військовими частинами ЗСУ, які базуються в м.Вінниці та Вінницькій області. Військові діляться своїм досвідом та допомагають набути практичних навичок з тем: «Вогнева підготовка», «Тактична підготовка», «Основи медичних знань – тактична медицина» тощо.

В рамках вивчення дисципліни «Захист Вітчизни» і з метою військово-патріотичного виховання у 2017 р. було проведено Всеукраїнський тур по місцях історичних подій, який називався Всеукраїнський потяг єднання «Труханівська Січ». Серед 180 учасників заходу були учні 10-11класів, які виявили бажання пов'язати своє життя в майбутньому із службою в ЗСУ, вчителі «Захисту України», інструктори, учасники революції Гідності, учасники АТО. Протягом кількох тижнів відбувалося таборування і вишкіл в різних місцях історичних подій та на території військових частин, зокрема, на острові Джарилгач (Херсонська обл.), у військовій частині ЗСУ м. Миколаєва, на місцях козацьких боїв у Старосинявському районі Хмельницької області та ін.

Сьогодні заклади освіти та учасники освітнього процесу долучилися до волонтерства, організовують різні акції на підтримку бійців, внутрішньо переміщених осіб і тих, кому важко вижити під час війни.Загалом за час війни молодь навчилась багато чого: волонтерити, плести маскувальні сітки, брати участь у благодійних акціях, упорядковувати території населених пунктів, своєю творчістю висловлювати підтримку воїнам. Такі знання стали безцінними. Адже вони не просто допомагають виживати у складні часи, а гуртують молодь, допомагають кожному зрозуміти, що означає бути патріотом і громадянином своєї країни.

Висновки. Таким чином, проблема патріотичного виховання, як одна з найактуальніших, вимагає уважного розгляду і аналізу, так як недооцінка патріотизму як найважливішої складової суспільної свідомості, призводить до ослаблення соціально-економічних, духовних і культурних основ розвитку суспільства і держави.

Список використаних джерел

1. Бех І., Чорна К. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. *Гірська школа Українських Карпат.* 2015. № 12-13. С. 26-37. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gsuk_2015_12-13_25.
2. Боришевський М. С. Духовні цінності як детермінанта громадянського виховання особистості. *Цінності освіти і виховання особистості: наук.-метод. збірник.* К., 2007. С. 21-25.
3. Ващенко Г. Виховний ідеал. Полтава : Полтавський вісник, 1994. С. 101–102.
4. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : навч. посіб. Вид. 3-те, доопрац. і доповн. К. : Знання, 2008. 566 с.
5. Дацюк Андрій. Український вектор геополітики Росії: Передумови війни. Частина 2. – Режим доступу: https://web.archive.org/web/20171107031351/https://ua.112.ua/statji/ukrainskyi-vektor-heopolityky-rosii-peredumovy-viiny-chastyna-2-171814.html
6. Загородня А. Сучасне розуміння патріотичного виховання молоді. *Теорія та методика управління освітою.* 2013. №10. С. 10-23.
7. Захист України. 10-11 класи. Рівень стандарту. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. 2022. 65 с. – Режим доступу: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.zakhyst.Ukrayiny-10-11-standart.pdf
8. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. – Режим доступу: https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5d5/279/7ca/5d52797ca746c359374718.pdf
9. Кушерець Василь. Патріотизм – як употужнення України. – Режим доступу: https://znannya.org.ua/index.php/naukovi-statti/1413-patriotizm-yak-upotuzhnennya-ukrajini
10. Петронговський Р. Р. Формування патріотизму старшокласників у поза навчальній виховній діяльності: Дис. …канд. пед. наук: 13.00.01. Житомир, 2002. 180 с.

УДК 342.71(477)

ГРОМАДЯНСЬКА РЕЛІГІЯ ЯК ПІДГРУНТЯ РОЗВИТКУ ОСВІТИ-ПАЙДЕЙЇ В УКРАЇНІ

Талько Тетяна – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, м. Дніпро

Сорочук Людмила – кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник Відділу освітніх технологій та популяризації українознавства Відділу освітніх технологій та популяризації українознавства Науково-дослідного інституту українознавства МОН України, м. Київ

Анотація. Дана проблематика обумовлена необхідністю формування патріотичної, націєцентрованої громадянської позиції української студентської молоді. Саме завдяки громадянським звитягам українська спільнота успішно протистоїть і надалі зможе протистояти рашистській агресії в усіх її проявах. Під громадянською релігією розуміється «…бачення народом своєї історії у світлі трансцендентальної реальності, як сукупність таких цінностей, які на соцієтальному рівні набувають характеру сакральних і забезпечують «нормальне» функціонування суспільства» (Л. Кондратик). Головною функцією громадянської релігії є формування солідарності у суспільстві.

Ключові слова: громадянська релігія, Україна, освіта, пайдея, російська агресія, свідомий громадянин.

Abstract: The presented issue is motivated by the necessity to cultivate a patriotic and nation-centered civic position among Ukrainian students. It is through civic virtues that the Ukrainian community successfully resists and will continue to resist Russian aggression in all its manifestations. Civil religion is understood as "...the people's vision of their history in the light of transcendental reality, a set of values that acquire a sacred character on the societal level and ensure the 'normal' functioning of society" (L. Kondratyk). The main function of civil religion is to foster solidarity within society.

Keywords: civil religion, Ukraine, education, paideia, Russian aggression, conscious citizen.

Актуальність заявленої проблематики обумовлена необхідністю формування патріотичної, націє-центрованої громадянської позиції у нашої студентської молоді. Саме завдяки громадянським звитягам українська спільнота успішно протистоїть і надалі зможе протистояти рашистській агресії в усіх її проявах. Зазначимо також, що в умовах війни росії проти України процес переходу української спільноти до стану постсекулярності, який розпочався із набуттям нашою державою незалежності [5; 6], суттєво прискорився. Релігійність українців стала багато аспектною і набула яскравого політичного забарвлення [2; 3; 4]. Зокрема, про це свідчать події, які розгортаються на наших очах навкруг проросійськи налаштованих кліриків УПЦ МП.

Нині кращі громадяни нашої країни стали на захист рідної землі, зупиняючи російську навалу і відстоюючи гуманістичні цінності. Віра завжди була ціннісним підґрунтям української культури загалом і її освітянської складової. Пайдея як модель освітнього процесу, сформована давніми греками, має на меті виховання громадянина. Саме ця освітня модель стає актуальною у вимірах нашого сьогодення. Її переформатування у відповідності до сучасних націєтворчих процесів, що йдуть в Україні, потребує виявлення фундаментальних засад, на яких розгортається і повинен формуватися сучасний освітньо-виховний процес.

Ступінь розробки проблеми свідчить: розвідки стосовно феномена громадянської релігії в межах вітчизняного гуманітарного дискурсу є поодинокими, а використання концептуальних набутків у розробці вищеозначеного явища у якості методологічного підґрунтя для аналізу процесу становлення національної освіти, в основу якої закладено виховання громадянина,і взагалі відсутні. Тож маємо зауважити основні теоретичні набутки в інтерпретації феномена української громадянської релігії.

Підкреслимо, що вважаємо найсуттєвішим вкладом у розробку концептуального релігієзнавчого дискурсу про українську громадянську релігію науковий доробок вітчизняного науковця Л. Й. Кондратика, світлій пам’яті якого віддаємо шану цим дописом.

Сутнісну розробку поняття українська громадянська релігія Л. Й. Кондратик заснував на роботах американського суспільствознавця Р. Белла. Доробок американського дослідника було використано в якості методологічного підґрунтя для аналітичного опрацювання природи і сутності феномена української громадянської релігії. Л. Кондратик слушно зазначав, що серед науковців не існує визначеної позиції стосовно розрізнення традиційної і громадянської релігій. Подекуди останню ототожнюють із націоналізмом. Автор розглядав громадянську релігію«якбаченнянародом своєї історії у світлі трансцендентальної реальності, як сукупність таких цінностей, які на соцієтальному рівні набувають характеру сакральних і забезпечують

«нормальне» функціонування суспільства», підкреслюючи, що головною функцією громадянської релігії є «забезпечення солідарності у суспільстві, де співіснують різні соціальні, культурні, віросповідні та інші групи» [1, с. 39].

Акцентуючи увагу на зв'язку національного і релігійного чинників, науковець пов'язував відмінність між традиційною і громадянською релігією з розмежованістю сакрального, з різною смисловою спрямованістю цих феноменів. Громадянська релігія, так само, як і трансцендентальна, має своїм джерелом сакральне, але інтерпретує його відмінно від трансцендентальної релігії, орієнтованої на божественне. Науковець підкреслював, що громадянська релігія базується на сакральності спільноти (громади) на своїй території. Відтак, громадянська релігія – «це таке соціально-духовне утворення, яке, з одного боку, задовольняє потребу у знаходженні сакрального, а з другого – стверджує і відтворює сакральний вимір життя спільноти» [1, с. 52]. Сакральний сенс людського буття покладається у плеканні суспільних стосунків, яскравим втіленням яких є «вірність товариству на рідній землі».

Підсумовуючи, слід зазначити, що на виховний процес безпосередній вплив мають наступні риси української громадянської релігії: 1. Здатність віддати життя «за други своя»; 2. Переконаність у вічності існування українського народу; 3. Вписування історії народу у священну історію; 4. Освячення спільнотних стосунків; 5. Віра в одухотвореність землі, священність території, яка сприймається як сфера розгортання спільнотних стосунків – соціальних, культурних, політичних, родинних тощо; 6. Наявність святих і свого Пророка, яким є для нашого народу Тарас Шевченко; 7. Наявність усталених національних символів, цінностей і практик; 8. Усталення такого важливого поняття як споконвічність. Науковець підкреслював, що безсмертя є найважливішим положенням громадянської релігії, що зближує її з трансцендентальною релігією, «яка на світоглядному рівні існує як вирішення суперечності між конечністю і безконечністю, між смертю і безсмертям, між неможливістю в даний час сягнути бажаного і його отримання опісля» [1, с. 54].

Апофеозом розмислу про сутність української громадянської релігії, а, з нашої точки зору, і оптимістичною настановою для молодого покоління, є наступне твердження науковця: «Громадянська релігія – це визнання спільнотою своєї споконвічності, її віра не лише у безперервність свого буття, але й у невідворотність кращої долі» [1, с.64].

Список використаних джерел

1. Кондратик Л. Й. Українська громадянська релігія: природа і становлення: монографія. Луцьк: Надстир'я, 2020. 216 с.

2. Тетяна Талько, Ірина Грабовська, Світлана Кагамлик. Прояв антитоталітарних тенденцій в релігійному житті сучасної України (на прикладі неорелігійного руху Фалуньгун). У*країнознавчий альманах*, №30, 2022. С. 120–127.

2. Iryn aGrabovska, Tatyana Talko, Svitlana Kahamlyk. The phenomenon of Falun Gongin the context of development of anti-totalitarian tendencies in religious culture of Ukrainians. *Philosophy, Economics and Law Review*. №2, 2022. P. 24–36.

3. Iryna Grabovska, Tetiana Talko, Svitlana Kahamlyk, Maryna Honcharenko, Yuliia Sierova. Political Ideas Presented by Leaders of the "New Generation" Charismatic Movement Regarding the Formation of Postsecular Trends in Ukraine. *Wisdom*. Vol. 17 No. 1 (2021): 1-2021. P. 96–110.

4. Grabovska Irina, Talko Tetiana, Vlasova Tetiana. New religions as the postsecular epiphenomenon of globalization in the contemporary Ukrainian society. *HTS:Teologiese Studies/Teological Studies.* № 1, 2020. URL: https://hts.org.za/index.php/hts (24 February 2020).

5. Grabovska Irina, Talko Tetiana, Vlasova Tetiana. New Religions as Reflaction of the Contemporary Ukrainian Society.*Research Aspects in Arts and Social Studies*.

Vol.7/Red.Prof. Ana Pedro, Departament of Education, University of Aveiro, Aveiro, Portugal. BP International. 2023. P. 41–54.

УДК 1:[378:299.4]

ВПЛИВ ІДЕЙ МІШЕЛЯ ФУКО НА СУЧАСНУ ОСВІТУ

Товстоган Володимир Святославович – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та методики виховання, психології та інклюзивної освіти, Комунальний вищий навчальний заклад «Херсонська академія неперервної освіти», м. Херсон

Анотація. Розглядається історична ретроспектива зміни поглядівна трактування терміну «пайдейя», визначено актуальний зв'язок ідей М. Фуко із сучасними вимогами до освіти в суспільстві. Обгрунтовано вимоги до сучасного громадянина та його ролі в побудові громадянського суспільства.

Ключові слова: Мішель Фуко, громадянське суспільство, соціальна відповідальність, освітній процес, усвідомлені вчинки.

Annotation. The historical retrospective of the change of views on the interpretation of the term "paideia" is considered, the actual connection of M. Foucault's ideas with modern requirements for education in society is determined. The requirements for a modern citizen and his role in building a civil society are substantiated.

Keywords: Michel Foucault, civilsociety, socialresponsibility, educationalprocess, consciousactions.

Стислий огляд історичного аспекту стосовно трактування терміну «пайдейя» дає можливість нам переконатися, що він зазнавав і продовжує зазнавати певних трансформаційних змін. Це залежить від того, які науковці його вивчають – філософи, соціологи, історики тощо.

Так, згідно визначення, наведеного в вікіпедії, терміном «пайдейя» в V ст. до н.е.греки позначали «догляд за дітьми». Коли заходить мова про пайдею, неминуче згадують ім'я Вернера Єгера. Єгер зазначав, що термін «пайдея» римлянами перекладалось як humanitas. Зближуючи культуру та пайдейю, В. Єгер проголошує пайдевтичне її тлумачення. Це тлумачення – аксіологічне, ціннісне [4, с.11].

Ідея виховання культури знайшла своє продовження у дослідженнях Анрі Марру (Henri-Irénée Marrou) – в його роботі «Історія виховання в Античності». Марру від початку пов'язує це поняття з еллінізмом. Освіта, пайдейя в роботі А. Марру вже не заняття дитини, яку готують до дорослого життя – вона стає позначенням культури в тому значенні, яке це слово набуло в наш час, а саме: стан духовно розвиненої людини. Автор обґрунтував близькість понять (в еллінській культурі) «пайдеї» та «культури» і «цивілізації» [3, с.120].

З точки зору іншої дослідниці Ілзетраут Адо, пайдейя – це «загальна культура», сконцентрована, головним чином, у сфері риторичної освіти (мистецтва міркувати). В епоху еллінізму пайдейя отримала тенденцію до циклу вільних мистецтв та енциклопедичної освіти (остання отримала продовження у XVIII ст. у Франції і розповсюджена була у цивілізованих країнах Європи до кінця XX ст.). На думку сучасних дослідників, запропоноване І. Адо тлумачення пайдеї як «la cultur general» разом із поняттям «культури для себе» (la cultur desua), уведеним Поль

Мішелем Фуко (1926 – 1984) – французьким філософом, теоретиком культури і істориком, є взаємодоповнюваними. Адо бачила в епосі еллінізму кризу «загальної культури» (пайдеї) [1; 3].

Термін «особиста культура» («культура для себе»), уведений М. Фуко, виходить за межі пайдеї і навіть протиставляється їй. Турбота про себе універсалізується вченим і поширюється на все життя людини, відокремлюється від педагогіки: якщо «пайдейя» потрапляє у владу риторики, то «турбота про себе» стає прерогативою філософії (М. Фуко). Особиста культура або «турбота про себе» у М. Фуко насичена терапевтичними конотаціями, тому її розуміння доцільно назвати «терапевтичною» [2, с. 45].

Чим запам'ятався нам М. Фуко? Науковою сміливістю, вмінням ставити філософські запитання і знаходити власні відповіді на них; вести полеміку з філософами, пропонувати своє бачення суспільних проблем, зокрема, пов'язаних із освітою.

Показовим є аналіз ідей Е. Канта з метою з'ясувати, чому саме людство не подорослішало з часів Просвітництва: незважаючи на отримані знання, людство не навчилося використовувати свій розум для побудови громадянського суспільства. Вчений констатує той факт, що людство залишається жити в інфантильному неповнолітті, бо звикло знаходитися під керівництвом когось іншого, і не здатне користуватися самостійно своїм розумом. М. Фуко ставить риторичні запитання: чи достатньо, щоб стати людиною, засвоїти текст «Енциклопедії» (від А до Я)? чи достатньо цього буде, щоб назвати таку людину освіченою?; що робити із здобутими знаннями? І далі розкриває чинники інтелектуального інфантилізму: поки книжки замінюють здатність людині робити власні судження, духовний наставник – совість, а лікар визначає свої приписи, така людина – «неповнолітня». З зазначеного М. Фуко робить висновок: кожна людина має нести персональну відповідальність за стан, в якому вона опинилася.

Ідеї вченого перегукуються з відомим психологом Альфредом Адлером, учнем З. Фрейда: «ймовірно, більшість сучасних людей вихідці з сімей рабів». Вчений наголошував на відповідальності людини за своє життя, що саме вона є джерелом всього, що трапляється з нею в житті.

Не можна не звернути увагу на актуальність ідей М. Фуко стосовно громадського виховання людини, розвитку критичного мислення в неї, як ключової навички сучасності і майбутнього.

Дорослість, тобто незалежність мислення, вважає М. Фуко, вимагає мужності від людини. Відомо, що в суспільстві одні забобони змінюють інші, і тому боротися слід не з забобонами, а з установками, що сприяють виникненню забобон. Жодні революції не допомогли здійснити реформу способу мислення. Філософи (з часів І. Канта) відстоювали думку, що людина – суб'єкт історичного процесу, і це їй має надавати повну свободу дій, але, як стверджує Фуко, історія не довела справедливості цього твердження, установки.

На думку, вченого, досягти певної мети можливо, лише об'єднавши людство. Тому результатом освіченості людини, переконаний автор, має бути колективна взаємодія людей і соціальна мужність, як індивідуальний поступ кожної індивідуальності, кожної особистості. В цьому філософському протиріччі і має відбуватися зростання кожної особистості і суспільства: спільні дії безпосередньо залежать від рішення, прийнятого кожним.

Філософський етос тобто керівництво до дії, згідно з Фуко, – бути відповідальним за наслідки власних дій, діяти згідно з тими принципами, що кожна людина приймає за істинні, які вона виробила завдяки власному мисленню, а не

прийняла на віру. Така активна, свідома суспільна позиція вимагає мужності, необхідності відстоювати ідеї, цілі, потреби тощо.

М. Фуко вважає, що відмова мислити означає навмисно чинити зло. Необхідно прийняти виклик сучасності і, слідуючи проголошеній установці, «будувати» нового себе, і водночас, нове громадянське суспільство.

Здатність свідомо ставити собі мету і поступово її досягати робить людину самостійним суб'єктом історичного процесу – це проявляється не лише на соціальному рівні, а й на особистому рівні життя. Тому проблема освіти в аспекті співвідношення свободи та відповідальності кожного громадянина залишається актуальною, як за часів М. Фуко, так і в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Матеріалісти стародавньої Греції. Збори текстівГеракліта, Демокріта і Епікура / під ред. М. А. Диніка. Харків : Державне видавництво політичної літератури, 1956. С. 174-175.
2. Na, N., & Foucault, M. (2005). *Hermeneutics of the Subject*. Palgrave Macmillan, a division of Nature America Incorporated.
3. Шейко В. М., Богуцький Ю. П., Германова де Діас Е. В. Культурологія: навчальний посібник. Харків: ХДАК, 2011. 473 с.
4. Paideia die Formung des griechischen Menschen Erster Band Walterde Gruyter & CO Berlinund Leipzig 1936.

РОЗДІЛ ІІІ. ПАЙДЕЯ ТА ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, СПОРТ І РЕАБІЛІТОЛОГІЯ ЯК ЛЮДИНОТВОРЧІ ТА ГУМАНІЗУЮЧІ ПРАКТИКИ

УДК37.091.32:796.071.4-027.235-043.2(045)

РОЗУМНА ФІЗКУЛЬТУРА: ІННОВАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Аксьонова Олена Петрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри реабілітаційної педагогіки та здорового способу життя Комунальний заклад «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради

Ганчева Вікторія Володимирівна –.інструктор з фізичної культури та ЛФК спеціального закладу дошкільної освіти (ясла-садок) № 232 «Сіренький зайчик» Запорізької міської ради

Анотація. В статті презентується інноваційну технологію з фізичного виховання дітей дошкільного віку «Розумна фізкультура». Складовими технології є: навчальна програма з фізичного виховання для дітей і підлітків у системі дошкільної та початкової освіти «Школа розумного руху»; парціальна програма з інклюзивного фізичного виховання дітей 4-6 років у закладах дошкільної освіти «Рухомий мозочок: Movable Cerebellum»; методична розробка «Фізкультурний ранок «MULTICOLORED PYRAMID»; відео-канал на платформі YouTube під назвою «Розумні рухи».

Ключові слова: розумна фізкультура, інноваційна технологія, фізичне виховання, діти дошкільного віку.

Abstract. The article presents an innovative technology for physical education of preschool children called "Smart Physical Education." The components of this technology include: an educational program for physical education in preschool and primary education called "School of Smart Movement"; a partial program for inclusive physical education of 4-6-year-old children in preschool institutions named "Movable Cerebellum"; methodological development "Physical Morning – MULTICOLORED PYRAMID"; and a YouTube video channel titled "Smart Moves."

Keywords: smart physical education, innovative technology, physical education, preschool children.

Актуальність проблеми. У свій час відомий вчений Володимир Іванович Вернадський звернув увагу людства на перетворювальний вплив на Землю людини. «В результаті техногенної діяльності людини біосфера Землі докорінно перетворюється та стає, ноосферою – «сферою розуму», вона охопить все більшу частину Землі – від глибоких її надр до найвищих шарів атмосфери». Він визначив кілька загальних умов, які необхідні для створення ноосфери: людство має стати єдиним в економічному та інформаційному відношеннях; ноосфера – явище всепланетне, тому людство повинне прийти до цілковитої рівності рас, народів незалежно від кольору шкіри й інших відмінностей; ноосфера не може бути створена до припинення війн між народами». Саме в цьому полягає сенс ноосфери — не стихійне руйнівне втручання в природу, а науково обґрунтоване збереження

на Землі умов для життя і щастя людей [1]. Означене набуває важливого сенсу особливо зараз, в часи повномасштабної агресії рф проти людства.

Французький філософ Мішель Фуко в книзі «Наглядати і карати. Народження в'язниці» розмірковує в тому числі й про «покірливі тіла». «… сталося справжнє відкриття тіла як об'єкта й мішені влади. Можна було б дуже легко знайти ознаки тієї великої уваги, що її надавали тілу, –тілу, яким маніпулювали, яке моделювали, муштрували і яке корилося, відповідало, спритнішало, збільшувало свою силу» [2]. Чи це не про традиційну, авторитарну методику фізичного виховання? Методику стресів, навантаження, дисциплінарних акцій, приниження, булінгу. Зорієнтованість на закріплення правильної техніки, примус робити те і так, як то вбачає педагог: така методика йде всупереч сучасним вимогам до дошкільної освіти. Традиційна методика заняття з фізичної культури не зорієнтована на розвиток особистості, не забезпечує формування в дитині: ключових компетентностей; культури здоров'я; соціальних навичок і когнітивно-лінгвістичних здібностей.

Мета. Презентувати інноваційну технологію з фізичного виховання дітей дошкільного віку «Розумна фізкультура».

Результати. Інноваційна технологія з фізичного виховання дітей дошкільного віку «Розумна фізкультура» має таку структуру (рис. 1)

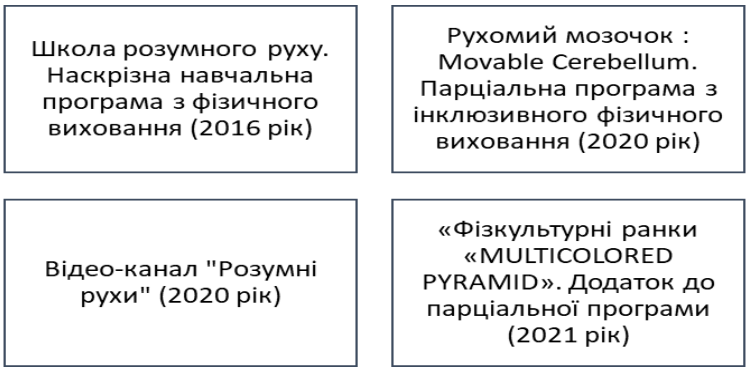

Рисунок 1. Складові технології «Розумна фізкультура»

У 2016 році офіційно затверджена наскрізна навчальна програма з фізичного виховання для дітей і підлітків у системі дошкільної та початкової освіти «Школа розумного руху». Зміст і наповнення програми відкрило інноваційний простір фахівцям з фізичного виховання стосовно методики розвитку рухового інтелекту дітей і підлітків [3].

Компетентнісна педагогічна парадигма впевнено опанувала дошкільну освіту. Базовим компонентом визначені компетентності та компетенції, на формування яких необхідно зосередити увагу освітянам. Серед них значне місце посідають комунікативна, мовленнєва компетентності, бо це шлях до встановлення стосунків, мирного та комфортного існування в соціумі [4].

За нашою концепцією, інклюзивне фізичне виховання – це здоров'я центрована дидактична система вчителя фізичної культури, яка функціонує на засадах принципів педагогіки партнерства з опорою на стратегії освіти без бар'єрів. Саме тому пошук нових форм і методів навчання дітей із загальним недорозвиненням мовлення, зокрема, дітей, які мають особливі освітні потреби, взагалі – одне з найактуальніших питань сучасної освіти. Це пов'язано з можливістю оновлення і якісного покращення мовленнєвого розвитку всіх дітей без винятку.

Відомо, що мозочок (Cerebellum, маленький мозок) бере участь у формуванні фонологічної короткочасної пам'яті – запам'ятовуванні слів, розумінні речень, і, відповідно, у процесах навчання. «Мозочок порівнюють з діяльністю скульптора, який створює чудову форму, відкидаючи від брили мармуру все зайве»[5].

З опорою на означені позиції була розроблена та апробована парціальна програма з інклюзивного фізичного виховання дітей 4-6 років у закладах дошкільної освіти «Рухомий мозочок : Movable Cerebellum» [6]. Методика заснована на компетентнісно-орієнтованому змісті освіти і базується на програмі «Школа розумного руху».

Циклічне включення до занять з фізичної культури рухових завдань компетентнісно-орієнтованого змісту: дозволить якісно покращити кінцевий результат засвоєння освітнього матеріалу; зробить заняття з фізичної культури інтегрованими, ефективними;переорієнтує спільну діяльність дітей і педагога з позиції фізичної підготовки на позицію систематичного процесу самовдосконалення; задовольнить програмні вимоги до сучасного заняття з фізичної культури.

Ранкова гімнастика за своїм функціональним впливом має:зачепити мозок (впливові ендорфіни); здивувати мозок (позитивна мотивація); настроїти мозок (активна психіка).

Враховуючи сучасні тенденції, які відбуваються в дошкільній освіті, в супереч авторитарним і маніпулятивним підходам до проведення ранкової гімнастики виникла потреба у розробці нових підходів до проведення цієї важливої форми в системі фізичного виховання дітей. Отже поступово була створена методична розробка «Фізкультурні ранки «MULTICOLORED PYRAMID», яка є додатком до парціальної програми з інклюзивного фізичного виховання «Рухомий мозочок: Movable Cerebellum». До складу кожного фізкультурного ранку «MULTICOLORED PYRAMID» входить одне рухове завдання, на виконання якого залучається емоційне, креативне, творче мислення дітей та максимальна кількість аналізаторів мозку.

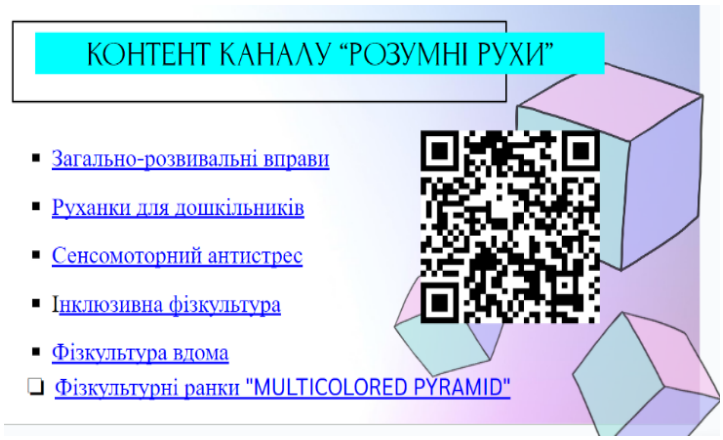

Рисунок 2. Контент каналу «Розумні рухи»

Рухове завдання подається сетами. Початок кожного наступного сету обумовлюється певним сигналом (жестом або вербально). Спочатку педагог виконує функцію лідера, по черзі подає зазначені сигнали на початок сетів. В разі, якщо діти не досить впевнено виконують рухові дії певного сету, до наступного сету не варто переходити. Якщо дозволяє час, сети повторюються в роздріб. З

часом функції лідера педагог делегує дітям. Тривалість фізкультурних ранків – від 8 до 10 хв., в залежності від часткових ситуацій.

І найголовніше: з урахуванням подій та тенденцій які відбуваються зараз в Україні (дистанційна освіта, воєнний стан, перебування в укритті), створений відео-канал на платформі YouTube під назвою «Розумні рухи». Контент каналу» (рис. 2).

Висновки. Ми безумовно переможемо в цій клятій війні. Бо ми сильні! Бо ми – разом. Однак кожен, хто вважає себе сучасним педагогом, має знищити будь-які авторитарні підходи. Реалії сьогодення вимагають від усієї педагогічної спільноти посилення індексу інклюзії. А це означає – не лише обіймати дитинуз особливими освітніми потребами та приділяти увагу саме їй. Це означає: працювати на рівних, бути партнерами з усіма. Саме тому в контексті теми тезисів публікуємо «9 НЕ» як рекомендації колегам по освітньому фронту заради перемоги.

Чого не слід робити педагогу під час організації та проведення рухових завдань за технологією «Розумна фізкультура»

- НЕ слід давати дітям чітких та довготривалих пояснень щодо виконання завдань. Вони мають бути такими, що інтригують.
- НЕ слід нав’язувати дітям спосіб виконання тих чи інших завдань. Довіряйте дитячій вмілості.
- НЕ слід ставити дітям закриті запитання під час брифінгу. Демонструйте дітям модель вільного довірливого спілкування.
- Не слід забувати про контроль ЧСС. Ми працюємо із серцем та мозком живих молодших людей.
- НЕ слід рахувати кількість повторень фізичних вправ, для цього є музичний супровід та інші способи дозування. Дайте кайфанути молодшим людям від руху.
- НЕ слід вчити дітей правильному виконанню рухових завдань. Кожна дитина має право зробити його згідно зі своєю уявою, досвідом, можливостями та мріями.
- НЕ слід нав’язувати / демонструвати дітям конкретні вихідні положення. Робіть паузу: вони вам таке продемонструють!
- НЕ слід забороняти дітям розмовляти, ділитися враженнями, виражати емоції. Бо в іншому разі, нащо вони прийшли на наше заняття?
- НЕ слід заучувати рухи / комплекси вправ до автоматизму. Це не буде при нагоді в реальному житті молодшої людини.

Список використаних джерел

1. Екологія. Підручник / С. І. Дорогунцов, К. Ф. Коценко, М. А. Хвесик та ін. К.: КНЕУ, 2005. 371 с. URL: https://buklib.net/books/33729/.
2. Мішель Фуко. Наглядати та карати. Народження в’язниці. URL: https://theukrainians.org/chytanka/nahliadaty-j-karaty/
3. Школа розумного руху. Наскрізна навчальна програма з фізичного виховання для дітей і підлітків у системі дошкільної та початкової освіти. Запоріжжя, 2016.
4. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). Затв. наказом МОН України № 33 від 12.01.2021. URL: https://osvita.ua/doc/files/news/791/79142/nakaz-33-bazovyy-komponent-doshk-osv.pdf .
5. Електронний ресурс: https://osvitanova.com.ua/posts/474-mozok-dytyny-i-iak-ioho-rozumity
6. Аксьонова О. П., Ганчева В. В., Гудко Н. Г., Євстафієва А. М. Рухомий мозочок : Movable Cerebellum. Парціальна програма з інклюзивного фізичного виховання дітей 4-6 років у закладах дошкільної освіти. Запоріжжя, 2020. 48 с.

УДК 37.091.32:796.071.4-027.235-043.2(045)

ROLUL FITNESS-UL CA PARTE COMPONENTĂ A UNUI STIL DE VIAȚĂ SĂNĂTOS AL POPULAȚIEI DIN REPUBLICA MOLDOVA

Aftimichuk Olga – Doctor Habilitat, profesor universitar, Universitatea de Stat de Educație Fizică și Sport, Moldova

Polyakova Varvara – Universitatea de Stat de Educație Fizică și Sport, Moldova

Анотація. Питання здорового способу життя сьогодні є досить актуальним. Представлені в статті соціологічні дослідження дозволили визначити місце фізичних вправ у житті наших співвітчизників. При цьому проведено дослідження цінності складових здорового способу життя в залежності від віку, місця проживання та роду занять.

Ключові слова: здоровий спосіб життя, фітнес, жителі Молдови.

Summary. The question of a healthy lifestyle is quite relevant today. The sociological research presented in the article made it possible to reveal the place of physical exercises in the life of our compatriots. At the same time, a correlation was made between the value of the components of a healthy lifestyle, depending on age, place of residence and occupation.

Keywords: healthy lifestyle, fitness, residents of Moldova.

Actualitatea. Să fii sănătos este mereu la modă, mai ales acum, într-o societate modernă în care un stil de viață sănătos a devenit mai relevant ca niciodată. Fitness-ul și tot ceea ce este legat de acesta este nimic mai mult și nimic mai puțin decât un mod de viață, iar activitățile sale contribuie cu siguranță la promovarea unui stil de viață sănătos.

Fitness-ul este definit ca calitatea sau starea de a fi în formă. În limba occidentală, în ceea ce privește o funcție specifică, fitness-ul este atribuit persoanelor care au o capacitate aerobă sau anaerobă semnificativă, adică forță sau rezistență.

Până de curând, fitness-ul era asociat cu un stil de viață care include nu numai exerciții fizice, ci și alimentație adecvată, somn sănătos, un stil de viață activ și, în consecință, poziționarea acestuia deasupra doar activității fizice obișnuite.

Scopul cercetării: identificarea locului pe care fitness-ul îl ocupă în viața locuitorilor țării noastre. Pentru aceasta am realizat un sondaj sociologic, care conține mai multe întrebări și pe care l-am împărțit pe un eșantion de 120 de persoane, ținând cont de vârstă, sex și ocupație.Ceea de ce noi am ținut cont, atunci când am realizat acest chestionar este îm ptimul rând vârsta, astfel pentru a aceasta am ales 4 categorii de vârstă: până la 20 de ani; 20-35 ani; 35-55 ani; 55 în sus. La fiecare din aceste categorii am ales un eșantion a câte 30 de persoane. Următorul criteriu a fost mediul de așezare, astfel din 120 de persoane 50 % dintre ele sunt din mediul urban și respectiv celelalte 50 % sunt din mediul rural. Celellate întrebări ale chestionarul meu sunt deschise, respectiv ca obiectiv principal a fost să observ care este rolul fitness-ului în viața oamenilor de la noi din țară.

Rezultatele cercetării. La prima întrebare deschisă, și anume cât de des practică fitness-ul, iată care sunt rezultatele. În ceea ce șine de mediul urban obținut următoarele date (fig. 1).

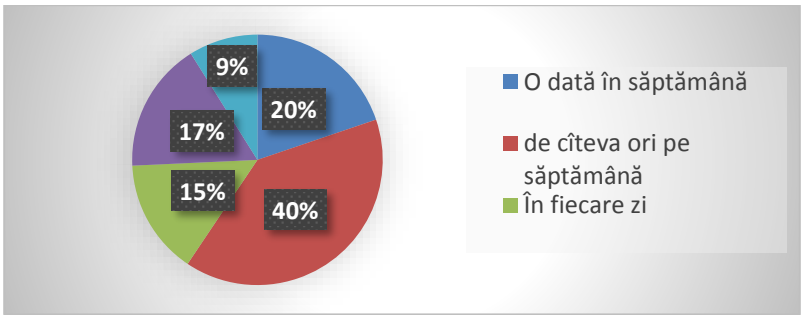

Fig. 1. Practicarea fitness-ului a persoanelor cu vârstă de până la 20 de ani, mediul urban

Fitness-ul în mediul urban este practicat de o bună parte a celor intervievați. Cei mai mulți dintre ei, adică 40 % îl practică de câteva ori pe săptămână, lucru care se explică ușor prin accesul nelimitat pe care îl au cei din mediul urban la sălile de fitness, stadioane, dar și parcuri. Procentajul celora care nu practică deloc fitness-ul are o cifră îmbucurătoare, fiind doar de 9%, iar mai târziu observăm că aceste 9 %, dintre care o bună parte dintre ei au declarat că nu practică sportul din cauza unor probleme de sănătate și de asemenea din lipsă de timp.

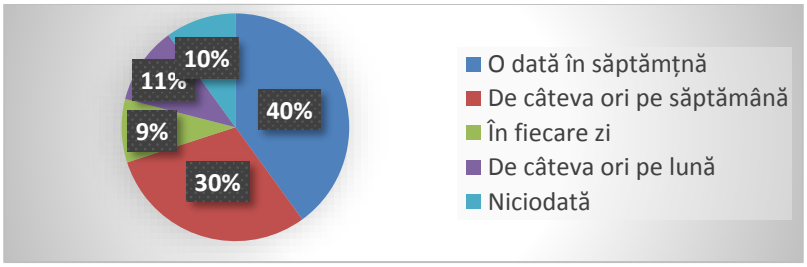

Fig. 2. Practicarea fitness-ului a persoanelor cu vârstă de pînă la 20 de ani, mediul rural

În ceea ce ține de practicarea sportului în rândul persoanelor de până la 20 de ani, mediul rural statisticile de asemenea sunt îmbucurătoare. În această ordine de idei, menționăm că majoritatea respondenților, adică 40 % practică sportul o dată în săptămână, iar 30 % de câteva ori pe săptămână, astfel obținem o medie de 45 % a populației care este activă din acest punct de vedere. Numărul celora care nu practică deloc fitness-ul este de 10 %, ceea ce se explică chiar de ei prin lipsa sălilor de fitness în localitatea de unde sunt, și respectiv incapacitatea de a pleca în localitatea de alături, din lipsă de timp și finanțe (fig. 2).

La ce-a de-a doua categorie de vârstă, rezultatele sondajului sociologic sunt încă mai îmbucurătoare. Astfel, persoanele cu vârsta cuprinsă între 20-35 de ani sunt mai active din punct de vedere a practicării fitnesss-ului, astfel în mediul urban 47 % dintre cei intervievați practică fitness-ul o dată în săptămână, iar pe de altă parte numărul celora care nu îl practică deloc atinge cifra de 10%. Cei care nu practică deloc sportul, motivează acest lucru prin lipsa de timp liber, dar pe de altă parte apare și dezinteresul pe care îl au unii intervievați vizavi de fitness, mod sănătos de viață (fig. 3).

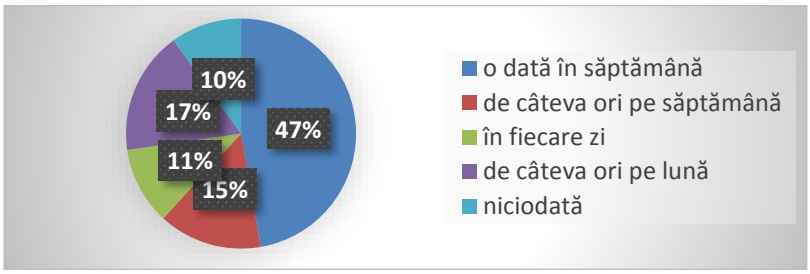

Fig. 3. Practicarea fitness-ului de către persoanele cu vârstă cuprinsă între 20-35 de ani, mediul urban

La aceiași categorie de vârstă, în mediul rural, deși s-ar părea că numărul celor care practică fitness-ul ar putea fi mai mic, decât în mediul urban, totuși cifrele bucură. O dată în săptămână fitness-ul este practicat de către 44 % dintre cei intervievați, iar ceea ce este cel mai îmbucurător este faptul că numărul celora care nu practică deloc fitness-ul este de 0 %, adică fiecare dintre ei practică fitness-ul. Acest lucru, poate fi explicat prin faptul că tinerii sunt interesați de un mod de viață sănătos, iar ceea e îi motivează să facă fitness este dorința de a arăta bine și respectiv pierderea în greutate (fig. 4).

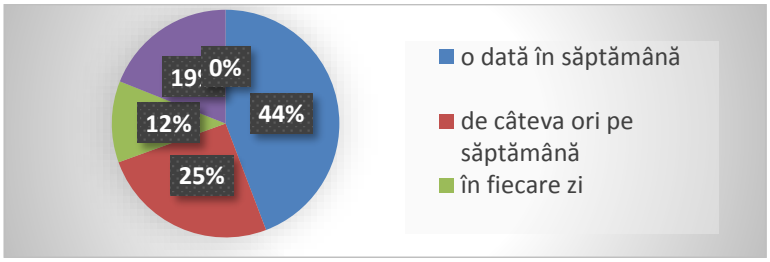

Fig. 4. Practicarea fitness-ului de către persoanele cu vârstă cuprinsă între 20-35 de ani, mediul rural

Ceea ce a fost de-a dreptul surprinzător, este faptul că persoanele cu vârsta cuprinsă între 35-55 ani din mediul urban, sunt cu mult mai active decât categoriile de vârstă menționate mai sus, în ceea ce ține practicarea fitness-ului. Astfel, se observă faptul că tocmai 59 % dintre cei intervievați practică sportul măcar o dată în săptămână, iar motivul care îi face să fie atât de activi este menținerea unei stări de bine și respectiv un corp sănătos. Cifra celor care nu practică deloc fitness-ul, la fel ca și la alte categorii de vârstă este de 10%. Cei care au răspuns că nu practică deloc fitness-ul, spun că aceasta este doar din cauza problemelor de sănătate, și nicidecum din cauza lipsei de timp (fig. 5).

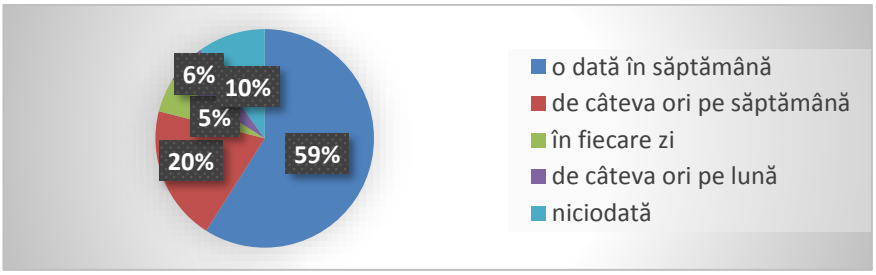

Fig. 5. Practicarea fitness-ului de către persoanele cu vârstă cuprinsă între 35-55 de ani, mediul urban

În mediul rural, la aceiași categorie de vârstă, adică 35-55 de ani, numărul persoanelor care practică fitness-ul măcar o dată în săptămână atinge cifra de 44 %, astfel observăm iarăși creșterea nivelului de activitate fizică la această categorie de vârstă, în comparație cu celelalte categorii, lucru care se explică prin practicarea fitness-ului de restabilire, astfel încearcă să se evite anumite probleme de sănătate.

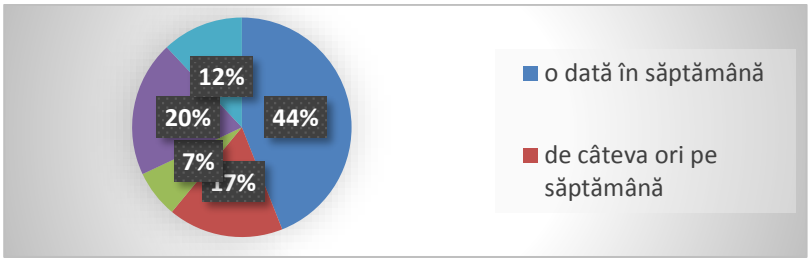

Fig. 6. Practicarea fitness-ului de către persoanele cu vârstă cuprinsă între 35-55 de ani, mediul rural

Numărul celora care nu practică deloc fitness-ul atinge cifra de 12 %, adică cu 2 % mai mult decât la celelalte categorii de vârstă, lucru pe care cei intervievați îl motivează cu lipsa de timp și încadrarea în diverse activități agricole (fig. 6).

La ce-a din urmă categorie de vârstă, adică persoanele cu vârsta de peste 55 de ani observăm un lucru, care este de apreciat și destul de plauzibil. Atât în mediul urban, cât și în cel rural nu există intervievat care să spună că nu practică deloc fitness-ul. Astfel, cei mai mulți dintre ei, în mediul urban, adică 36% practică fitness-ul o dată în săptămână, fiind urmați de cei care îl practică de câteva ori pe lună, adică 33 %. Cei intervievați afirmă ca sportul le menține starea de bine, chiar dacă nu îl practică atât de des (fig. 7).

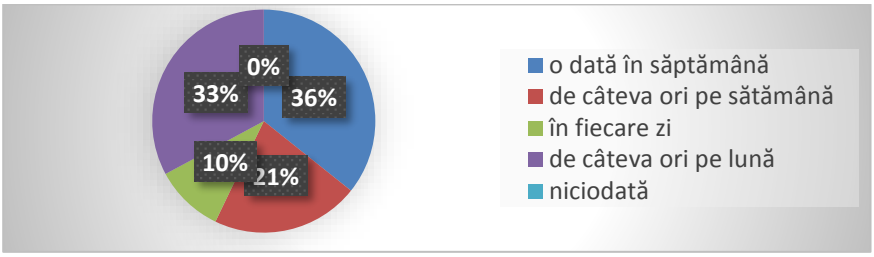

Fig. 7. Practicarea fitness-ului de către persoanele cu vârsta de peste 55 de ani, mediul urban

În mediul rural, la această categorie de vârstă persoanele sunt la fel de active, astfel 51 % dintre cei intervievați practică fitness-ul măcar o dată în lună, ei spunând iarăși că sunt încadrați în diferite activități agricole, iar atunci când apare ceva timp liber, este momentul oportun pentru activitate fizică. În fiecare zi fitness-ul este practicat de 10 % dintre intervievați, care afirmă că nu au nevoie de o sală de fitness, întrucât ei singuri pot improviza utilajul necesar, doar dorința este ceea de ce au nevoie (fig. 8).

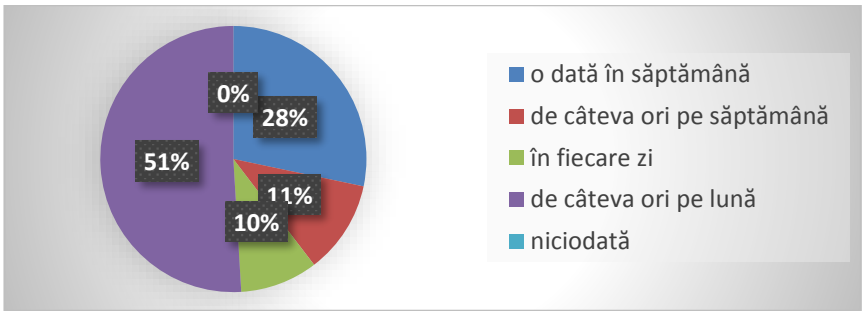

Fig. 8. Practicarea fitness-ului de către persoanele cu vârsta de peste 55 de ani, mediul rural

Cea de-a doua întrebare deschisă este despre tipul de sport pe care îl practică persoanele de la noi, iarăși din mediul urban și cel rural, pentru a vedea care este locul pe care îl ocupă fitness-ul în ceea ce ține de preferințele celor care au fost intervievați.

Astfel, în mediul urban, 42 % dintre intervievați practică fitness-ul. Această cifră este de-a dreptul îmbucurătoare, întrucât intervievații afirmă că fitness-ul a devenit pentru ei nu doar o activitate fizică, ci mai cu seamă un mod de viață, care îi ajută să fie în formă și să se simtă bine. Fitness-ul este urmat de alte sporturi, ceea ce putem observa mai jos (fig. 9).

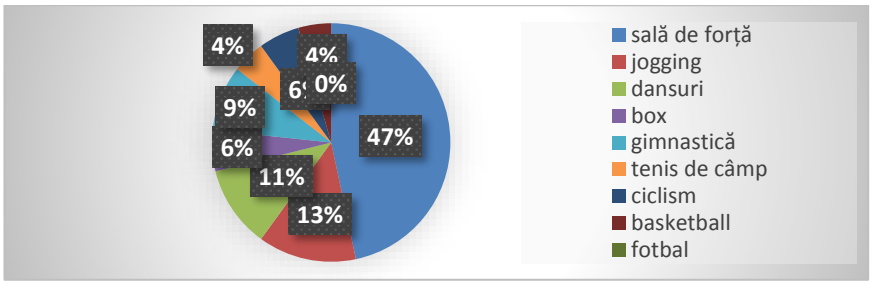

Fig. 9. Tipurile de fitness practicate de persoanele din mediul urban

În ceea ce ține de mediul rural, observăm că fitness-ul iarăși are întîietate printre cei intervievați, astfel 30 % dintre persoane îl practică, și menționează că este cel mai accesibil pentru ei, mai ales că în ultima perioada de timp în localitățile din care fac parte se deschid tot mai multe săli de fitness.

Pe lângă faptul că este accesibil, cei intervievați menționează că anume fitness-ul îi ajută să aibă o formă fizică bună, ceea ce îi face sp fie mulțumiți.

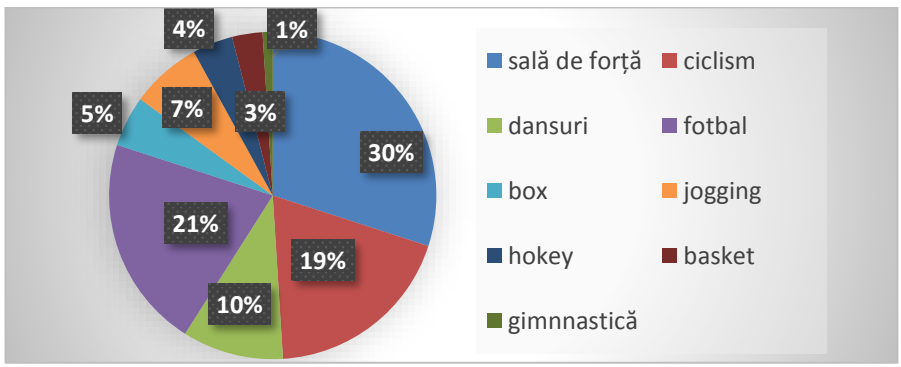

Fig. 10. Tipurile de fitness practicate de persoanele din mediul rural

Acest tip de fitness este urmat de ciclism, dansuri, fotbal, etc, lucru pe care îl puteți lesne observa în figura de mai jos (fig. 10).

A treia întrebare deschisă, și anume care este motivul ce stă la baza practicării fitness-ului. Pentru aceasta iarăși am intervievat persoanele, conform criteriului de așezare.

Am fost de-a dreptul surprinsă să observ că în mediul urban, majoritatea dintre cei intervievați au evocat drept motiv de bază, ce stă la baza practicării fitness-ului acela de a menține tonusul muscular, respectiv de a fi într-o formă bună. S-a mai menționat că anume fitness-ul îi mobilizează și le oferă energie pentru a face totalitatea activităților de rutine de pe întreg parcursul zilei. Cei mai puțini dintre intervievați, adică 7 % dintre ei afirmă că fitness-ul îi ajută să scape des stres, respectiv anume din acest motiv îl practică (fig. 11).

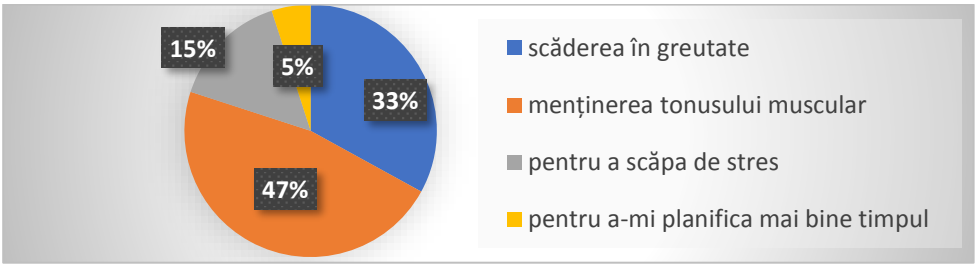

Fig. 11. Ce îi motivează pe oameni să practice fitness-ul în mediul urban

În mediul rural, situația nu este cu mult mai diferită decât în cel urban. Respectiv, motivul de bază din care se practică fitness-ul este pentru menținerea tonusului muscular. Cei intervievați adaugă că modul în care arată le determină starea de bine, deci este destul de semnificativ pentru ei. Acest motiv este urmat de scăderea în greutate, care atinge cifra de 40 %, ceia ce este cu 7 % mai mult decât în mediul urban.
Doar 1 % dintre cei intervievați afirmă că practică fitness-ul pentru a-și planifica mai

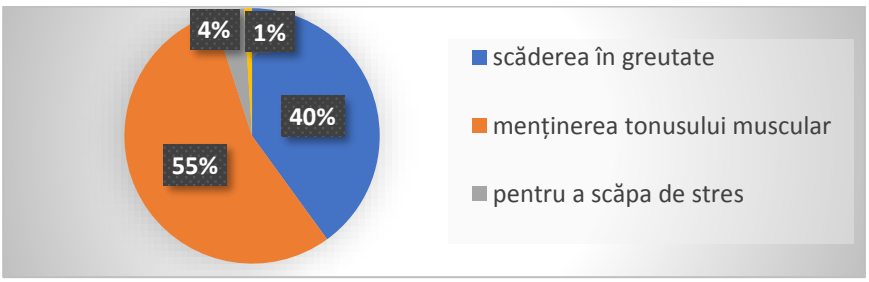

Fig. 12. Ce îi motivează pe oameni să practice fitness-ul în mediul rural

bine timpul, și aceasta fiindcă cei din mediul urban care au fost intervievați spun că totalitatea activităților diverse pe care sunt nevoiți să le facă pe parcursul zilei îi motivează și organizează pe deplin, iar fitness-ul este practicat cu totul din alte motive, decât acela de a se organiza (fig. 12).

Concluzii. În urma realizării acestui chestionar, am ajuns la concluzia că pentru o bună parte din intervievați, fitness-ul ocupă un rol important, întrucât datorită acestuia se mențin într-o formă fizică bună, dar totodată și o stare emoțională bună.

• Cei mai mulți dintre ei practica sportul măcar o dată pe săptămână, lucru care reprezintă un progres în ceea ce ține practicarea fitness-ului, ca fiind un atribut al unui mod sănătos de viață.

• Persoanele din mediul urban sunt mai încadrate în diferite activități de fitness, decât cele din mediul rural, deși procentajul tinerilor care practica fitness-ul atît în mediul rural, cât și în cel urban este practic același.

• Cele mai practicate tipuri de sport, atât în mediul urban, cât și în cel rural sunt activitățile la sala de forță, lucru care se explică prin apariția unui număr tot mai mare de săli de forță.

• Unul din cele mai invocate motive, din care fac sport, atât cei din mediul rural, cât și cei din mediul urban este scăderea în greutate, care a devenit o problemă acută, din cauza nealimentației corecte și lipsa mișcării, apoi fiind urmat de menținerea tonusului muscular, astfel se observă tendința oamenilor de a arăta bine și de a fi într-o formă fizică bună.

УДК 796.01

РОЗВИТОК СПОРТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК ЧИННИКАДУХОВНОГО ТА ФІЗИЧНОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Білогур Влада Євгеніївна – доктор наук, професор, Мелітопольский державний педагогичний університет імені Богдана Хмельницкого

Анотація. Глобалізація, як головна парадигма сучасного розвитку, пов'язана з особливостями сучасної епохи, є центральною із начною мірою об'єднуючою темою для природничого та гуманітарного знання. Проблематика, що розглядається парадигмою глобалізації, допомагає формувати світоглядні основи виживання людства, прискорюючи цим темпи його впровадження у соціальну практику. Глобалізація розкриває перед нами безліч прикладів прояви механізмів виживання людства в умовах нестабільності в антропо-соціо-культурних системах.

Ключові слова: концепція спортивної культури, глобалізація, спортивний менеджмент, спортивна людина, культура душі, тіла, дух.

Abstract: Globalization, as the main paradigm of contemporary development, is associated with the characteristics of the modern era and serves as a central and significant theme that unites natural and humanitarian sciences. The issues addressed by the globalization paradigm help form the worldview foundations for the survival of humanity, accelerating its implementation in social practice. Globalization presents numerous examples of humanity's survival mechanisms in the context of instability within anthropo-socio-cultural systems.

Keywords: sports culture concept, globalization, sports management, sports individuals, culture of soul, body, and spirit.

Актуальність проблеми. Концепція спорту розглядається як вираження родової природи людини, що зводиться до фізичного і духовного вдосконалення, гармонії душі із внутрішньою сутністю людини.

Місце і роль спортивної культури в умовах глобалізації в контексті вітчизняного та зарубіжного досвіду для утвердження і розвитку людського

організму, які зумовлюють формування спортивної людини, досліджується. Виявлено, що концепція спортивної культури формує модель розширення впливу спорту на всі сфери життя суспільства в умовах глобалізації, що сприяє об'єднанню людства. Розкрито сутність спорту як основної детермінанти впливу на розвиток культури спортивної особистості

Мета. Показати розвиток спортивної культури в умовах глобалізації, як невід'ємної частини глобальної культури та впливової сили, здатної консолідувати суспільство.

Спорт є важливим елементом культури і одним із найпоширеніших видів діяльності. Спорт є соціальним, культурним та економічним феноменом глобалізованого суспільства. Цей тип суспільства вимагає розвитку концепції спортивної культури та її реалізації в культурній практиці спортивного менеджменту. Ядром дослідження є концептуалізація базових спортивних схем у системі міждисциплінарного простору як чинника формування загартованої цілісної спортивної особистості. В основі культури спортивного менеджменту знаходиться розвиток спортивної особистості, використання гуманістичних і культурологічних засад для формування цілісної концепції спортивної культури.

Глобалізація розглядає інтенсифікацію всесвітніх соціальних відносин і визначає їх як наслідок модернізації, розглядаючи її в чотирьох інституційних вимірах: 1) світова капіталістична економіка; 2) система національних держав; 3) світовий військовий порядок; 4) міжнародний поділ праці, який зводиться зрештою до світової економіки та світової політики.

Глобалізація сприяє утворенню мироцілісності, що належить до класу великих систем. Імперативом сучасності стає інтеграція до глобальної економіки та розвиток ринкових відносин для як найшвидшої модернізації та набуття високої конкурентоспроможності. Економічні основи глобалізації наштовхуються не тільки на політичні інтереси національних господарств (протекціонізм), а й на техніко-економічні обмежування [1, с. 198].

Спортивна культура неможлива без формування духовних цінностей, які є відображенням усього різноманіття природи, краси, гідності, сенсу життя, так званих самоцінних, смислових цінностей, які сприяють розвитку людини як цілісної особистості. Духовні цінності разом із фізичними виконують роль аксіологічного забезпечення людської життєдіяльності, що відображає внутрішній стан світу людини. Духовні цінності в сукупності з фізичними складають спортивну культуру людини, оскільки вона є формою існування індивідуального та людського в контексті взаємодії культури, освіти, спорту, орієнтованих на формування цілісної особистості [2, с. 491].

Велику роль у розвитку спортивної культури особистості, як висловлювання родової сутності змагальності у світі спорту, грають:

1. Мотивація, як одна з найважливіших ролей у досягненні результатів спортсмена. Але не можна вважати, що чим вище є мотивація спортсмена, тим результативнішими є його успіхи. Нагорода за успіх є стимулом, а уявлення про неї – мотивацією. Надмірно висока мотивація підвищує рівень тривоги та страху спортсмена і потребує стійкості, швидкості реакції, витримки.

2. Психологічне забезпечення є вирішальним чинником досягнення успіху, тому необхідна тісна співпраця лікаря, психолога, тренера, спортсмена, які забезпечують створення гідного психоемоційного клімату в колективі, створюють ефективну психодіагностику спортсмена з урахуванням типології нервової системи, особистісних особливостей особистості; вчать спортсмена мистецтву самоконтролю та саморегуляції, щоб свідомо керувати собою на всіх етапах спортивної діяльності. У сучасних умовах відбувається глобалізація інновацій,

міграційних процесів, науки та освіти, політичних інститутів, культури та спорту [3, с.231].

Глобалізаціяу спорті – це перетворення спорту на явище глобального, загальнолюдського плану, яке істотно впливає на всі сторони життя людей. Спортивна глобалізація сприяє усвідомленню взаємозалежності світу як єдиного цілого. Глобалізація міграційних процесів призводить до зростаючої кількості біженців, масштабної нелегальної міграції, різних форм переміщення людей, підвищеного попиту на висококваліфіковану робочу силу. Все це веде до того, що формується глобалізм як тип свідомості планетарного масштабу [4, с. 209].

Глобальність представляє сьогодні якісну характеристику спортивного світу, яка розкриває рух до інтегрованості та цілісності, проявляється у всіх вимірах буття та людської свідомості, означає формування спільності соціальних, економічних, політичних, правових, спортивних відносин. У різних куточках світу люди по-різному реагують на глобальні зміни: глобалізація здатна не лише об'єднувати, а й роз'єднувати народи. І навіть через спорт. Усі вище викладені процеси свідчать, що глобалізація перетворюється на головну парадигму суспільного розвитку [5, с. 70].

Список використаних джерел

1. Білогур, В. Є. (2014). Формування концепції цілісної особистості: теоретико-методологічні виміри. Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії, 59, с. 192-203.
2. Воронкова, В. Г., Нікітенко, В. О. (2013). Сучасна геокультура як соціокультурний феномен культурної глобалізації. Київ: «Видавництво «Гілея», 72, с. 487-492.
3. Максименюк, М. Ю. (2010). Соціально-філософський дискурс розвитку поліетнічного соціуму. Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії, 40, с. 224-238.
4. Мельник, В. В. (2015). «Аксіологічний поворот» сучасної філософії від культури як буття до буття культури. Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії, 63, с. 208-217.
5. Олексенко, Р. І. (2015). Вплив комунікацій на ціннісні орієнтири особистості. Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: зб. наук. пр. М-во освіти і науки України, Запорізькадержавна інженернаакадемія. Запоріжжя, 62, с. 65-73.

УДК: 796.012.2:371.134

ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО ЗАНЯТЬ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Кара Світлана Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, Бердянський державний педагогічний університет

Хатунцева Світлана Миколаївна – доктор педагогічних наук, професор, Бердянський державний педагогічний університет

Анотація. В статті розглядаються психологічні та педагогічні аспекти формування мотивації студентів до занять з фізичного виховання

Ключові слова: педагогіка, психологія здоров’я, педагогка здоров'я, мотивація, фізичне виховання, рухова активність

Abstract. The article examines the psychological and pedagogical aspects of fostering motivation among students towards engaging in physical education.

Keywords: pedagogy, health psychology, health education, motivation, physical education, physical activity.

Актуальність проблеми. Останніми роками на тлі інтенсифікації освітнього процесу у вищих освітніх закладах спостерігається тенденція зниження об'єму рухової активності студентів, що негативно позначається на показниках їхнього фізичного стану, у зв'язку з чим особливої значущості набувають питання формування і зміцнення здоров'я молоді.

Здоров'я і благополуччя сучасної молоді є запорукою здоров'я і благополуччя нашої нації. Тому питання формування, підтримання, збереження здоров'я, вдосконалення фізичного стану та розвитку, відновлення розумової та фізичної працездатності студентів шляхом залучення їх до занять фізичною культурою та спортом, стає надзвичайно актуальним. Одним із шляхів підвищення фізкультурно-оздоровчої діяльності студентів є формування позитивної мотивації до занять фізичними вправами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти вирішення зазначеної проблеми знайшли відображення в багатьох дослідженнях. Питання мотивації людської діяльності розглядали вітчизняні й зарубіжні психологи С. Занюк, А. Маслоу та ін. Теоретико-методичні засади фізичного виховання вивчали Е. Вільчковський, Л. Волков, О. Дубогай, Т. Круцевич, О. Куц, Л. Пилипей та ін. Мотивацію студентів до занять різними видами спорту розглядали О. Марченко, Н. Підбуцька, В. Цибульска та ін.

Мета. Проаналізувати психологічні та педагогічні аспекти формування мотивації студентів до занять з фізичного виховання.

Результати. Поняття «мотив» має широкий діапазон і включає в себе потреби, спонукання, інтерес, захоплення, схильність, прагнення тощо. Щоб потреби трансформувалися в інтерес, вони повинні пройти складний шлях мотивації [3].

Аналіз сучасних педагогічних та психологічних досліджень свідчить про те, що формування навчальної мотивації – одна з важливих проблем вищої школи. «Мотивація навчальної діяльності» – це сукупність зовнішніх спонукань, індивідуальних прагнень і раціональних доводів, що визначають прийняття людиною аргументованого рішення про продовження навчальної діяльності; персоніфікований процес формування внутрішньої готовності до прийняття такого рішення, обумовленого соціальними обставинами й особистісними якостями людини, що визначає і стимулює її навчально-пізнавальну активність.

Основним фактором, що впливає на мотивацію до навчання студентів, є оволодіння знаннями, вміннями та навичками. При низькій мотивації викладачу доводиться використовувати різні способи стимулювання навчальної діяльності.

На переконання більшості науковців [1; 4; 5] у студентської молоді можна сформувати мотивацію до рухової активності.

Покращення фізичного стану студентської молоді, зміцнення їхнього здоров'я можливо тільки за умови систематичних цілеспрямованих занять фізичними вправами у різних формах – під час освітнього процесу, занять улюбленим видом спорту у секціях, самостійних занять.

Тому формування мотивації студентів до занятьфізичною культурою та спортом має стати одним із пріоритетних напрямків роботи закладів освіти, у тому числі вишів. Важливим у цьому аспекті є формування ціннісного ставлення студентів до самостійних занять фізичною культурою.

Ефективна організація освітнього процесу неможлива без урахування спонукальних причин, які визначають діяльність студента, а отже, процес

формування мотивації студентів до фізичного виховання передбачає з'ясування тих складників мотивації, на які можна й треба здійснювати цілеспрямований педагогічний вплив.

Аналіз педагогічної літератури свідчить, що на формування мотивів та потреб до занять фізичними вправами впливає сукупність зовнішніх і внутрішніх умов. Становлення мотивації залежить від таких зовнішніх умов: діяльність і рівень педагогічної майстерності викладача фізичного виховання, зміст занять, форми та методи навчання і розвитку рухових якостей, матеріально-технічне оснащення фізкультурно-спортивної бази вищого закладу освіти, психологічний клімату групі, єдність вимог педагогічного колективу. Внутрішніми умовами становлення мотивації можуть бути ті якісні зміни психологічного розвитку, структурні психологічні новоутворення, які виникають у студентів закладів вищої освіти під час їх залучення до занять фізичними вправами.

На мотивації до фізичного виховання як заохоченні до рухової активності акцентує увагу Є. Захаріна [2], яка вважає, що зацікавити студента до занять фізичною культурою можна двома шляхами цілеспрямованого впливу – на окремі мотиви і на мотиваційну сферу в цілому.

Досліджуючи питання формування мотивації студентів до занять фізичною культурою таспортом, науковці Л. Татарченко, М. Присяжна, Є. Лашко [6] сконцентрували дослідження на вивченні можливостей підвищення інтересу студентів до занять фізичною культурою та спортом шляхом застосування нових сучасних методів рухової активності. Автори вважають необхідним створення умов для формування усвідомленої потреби в заняттях фізичними вправами, підвищення рівня неспеціальної фізичної освіти в цілому, а також пошук і впровадження нових форм організації освітнього процесу.

Одним ішляхів підвищення мотивації студентів до занять фізичним вихованнямможебути залучення їх до виконання тих вправ, які їм більше подобаються (силові,швидкісно-силові, вправи на швидкість, координацію, гнучкість, витривалість, рівновагу). Така фізична діяльність проходить більш ефективно, коли вона більш вмотивована, є цікавою і привабливою для студентів.

Постійна підтримка навчальної мотивації студентів дозволить їм свідомо засвоювати знання, формувати вміння і навички; розвивати позитивне ставлення до процесу фізичного виховання, сприяти залученню до систематичних занять фізичними вправами і спортом.

Висновки. Дослідження умов формування мотивації студентів до занять з фізичного виховання у є однією з ключових проблем у педагогіці, психології та фізичному вихованні.

Постійна підтримка навчальної мотивації дозволить студентам свідомо оволодівати знаннями, формувати вміння і навички; розвивати позитивне ставлення до процесу фізичного виховання, систематично займатися фізкультурно-оздоровчими і спортивними вправами під час навчальної та поза навчальної діяльності.

Список використаних джерел

1. Долженко Л., Погрєбняк Д. Формування мотивації до рухової активності студентської молоді з різним рівнем фізичного здоров'я. *Теоріяі методика фізичного виховання і спорту*. 2014. №4. С. 52-56.

2. Захаріна Є. А. Особливості формування мотивації студентів до здоров'язберігаючої діяльності. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.Серія15:Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. 2015. Вип.3(1), с. 164-167.

3. Кара С. І. Мотиваційний компонент у структурі професійного інтересу майбутніх учителів фізичного виховання. *Вісник Чернігівського нац. пед. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка (Пед. науки. Фіз. виховання та спорт)*. № 112 (Т.2). Чернігів, 2013. С. 138-140.
4. Круцевич Т. Ю., Безверхня Г. В. Рекреація у фізичній культурі різних груп населення: навч. посібник. К.: Олімпійська література, 2010. 248 с.
5. Нестерова Т. В., Павлюк А. А. Структура мотивації до занять з фізичного виховання і спорту студентів вищих навчальних закладів. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Фізична культураі спорт у сучасному суспільстві: досвід, проблеми, рішення»*. К., 31 жовтня 2014. С. 51-58.
6. Татарченко Л. І., Присяжна М. К., Лашко Є. Л. Формування мотивації студентів до занять фізичною культурою та спортом. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*, 2021 (2(340) Ч.2), 83-91.

УДК: 616-056.2+612.21](045|046):378.093.2.011.3

СТАТЕВІ ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОЇ РОБОТОЗДАТНОСТІ ТА АЕРОБНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ ЯКІ ВЕДУТЬ РІЗНИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ

Паламарчук Юлія Григорівна – кандидат з фізичної культури і спорту, завідувач кафедри кафедри теорії та методики фізичного виховання, КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Здрилюк Аліна Віталіївна – викладач, КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Анотація. У результаті дослідження студентів встановлено, що показники аеробних можливостей у групі хлопців в середньому вірогідно вищі, ніж у групі дівчат цього ж віку. Відносні показники фізичної роботоздатності та максимального споживання кисню у хлопців також вищі, що на нашу думку, пояснюється вищим значенням у них активної маси тіла – м'язового компонента, який зумовлює високі значення аеробного метаболізму. За результатами педагогічного спостереження встановлено, що маса тіла фізично активних підлітків вірогідно менша, ніж у малоактивних, а відносний показник аеробної продуктивності організму у них вірогідно більший, ніж у підлітків, які ведуть фізично малоактивний спосіб життя.

Ключові слова: фізична роботоздатність, аеробна продуктивність, студенти.

Abstract. As a result of the study of students, it was established that the indicators of aerobic capabilities in the group of boys are probably higher on average than in the group of girls of the same age.Relative indicators of physical performance and maximum oxygen consumption in children are also higher, which, in our opinion, is explained by the higher value of their active body mass – the muscle component, which leads to high values of aerobic metabolism.According to the results of pedagogical observation, it was established that the body mass of physically active teenagers is probably less than that of inactive ones, and the relative indicator of aerobic productivity of the body is probably higher than that of teenagers who lead a physically inactive lifestyle.

Keywords: physical performance, aerobic performance, students.

Актуальність проблеми. Актуальною проблемою сьогодення є вдосконалення фізичного здоров'я дітей та молоді [1; 2], що зумовлено аеробними можливостями організму [4; 8]. Головною лімітуючою ланкою аеробної продуктивності виступає кардіореспіраторна система [3; 9]. Тому при вивченні впливу фізичних навантажень на організм людини її дослідження є пріоритетним. Водночас ефективність функціонування кардіореспіраторної системи є одним із головних факторів, що зумовлює рівень так званого фізичного стану [5; 6], який, як і фізичне здоров'я, характеризується величиною аеробної продуктивності організму людини, зокрема відносним показником максимального споживання кисню [10; 11]. Тому фізичне здоров'я людини можна оцінювати за рівнем фізичного стану.

Цілеспрямоване вдосконалення аеробної продуктивності можна здійснювати за допомогою різних режимів фізичних тренувань [7; 8]. Проте проблему корекції аеробної продуктивності організму фізичними вправами не можна вважати вирішеною.

Визначення рівня аеробних можливостей у студентів різної статі дозволить розширити можливості розв'язання проблеми покращення здоров'я підростаючого покоління.

Мета. Обґрунтувати шляхи покращення аеробних можливостей організму студентів, як головного фактора фізичного здоров'я.

Методи: теоретичний аналіз і узагальнення науково-методичної літератури; педагогічне спостереження; анкетування, пульсометрія, степергометрія; методи математичної статистики.

Результати. Аеробні можливості організму визначаються показниками фізичної працездатності та максимального споживання кисню, які характеризують інтенсивність аеробних процесів метаболізму. Вибірка обстежуваних нами студентів представлена хлопцями і дівчатами 15 – 17 років, які навчаються у Комунальному закладі вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж». У групі хлопців середній вік становить на момент дослідження – 15,9 років, а в групі дівчат – 16,5 років.

У результаті дослідження студентів встановлено, що показники аеробних можливостей у групі хлопців в середньому вірогідно вищі, ніж у групі дівчат цього ж віку (табл. 1).

Зокрема, середні значення абсолютного показника фізичної працездатності ($PWC_{170\ абс.}$) у хлопців вірогідно вищі ніж у дівчат на 39,1 % ($P < 0,05$), тобто середнє значення показників $PWC_{170\ абс.}$ дівчат становить 60,9 % показника хлопців.

Як відомо, між показниками фізичної роботоздатності і максимального споживання кисню існує сильна кореляційна залежність, тому її середнє значення абсолютного показника VO_{2max} у групі хлопців також вірогідно вище, ніж у групі дівчат – на 24,2 % ($P < 0,05$). Таким чином у середньому показник дівчат становить 75,8 % показника хлопців.

Для об'єктивної оцінки аеробних можливостей організму людини застосовують відносні значення показників фізичної працездатності й максимального споживання кисню, які розраховуються на 1 кг маси тіла людини. Тобто відносна величина показника залежить від маси тіла людини. Треба зазначити, що результати наших досліджень вказують на достовірну різницю між середніми показниками маси тіла у групах дівчат і хлопців – 19,04 % ($P < 0,05$) на користь хлопців.

Відносні показники фізичної працездатності та максимального споживання кисню у хлопців також вищі, що на нашу думку, пояснюється вищим

значенням у них активної маси тіла – м'язового компонента, який зумовлює високі значення аеробного метаболізму.

Так, відносна величина середнього значення PWC_{170}вища у групі дівчат на 25,5 % (P < 0,05).

Що стосується оцінки аеробних можливостей у студентів, то за критеріями середня величина $VO_{2max відн.}$ хлопців відповідає «доброму» рівню аеробної продуктивності РАП, а дівчат – відповідно відмінному РАП. У вибірці дівчат, яка становить 35 осіб виявлено лише одну студентку, яка мала надмірну масу тіла і «добрий» РАП (3%). В усіх решти дівчат РАП відповідав «відмінному» рівню. У групі хлопців-студентів оцінка відносного показника $VO_{2\ max}$ дозволяє здійснити розподіл студентів за РАП на чотири підгрупи. Так, з «відмінним» РАП виявлено 24 % хлопців, з «добрим» – 30 %, з «посереднім» – 45 %, а також виявлено 1 % з рівнем «нижче посереднього». За даними припущеннями, це пов'язано з надмірною масою тіла у підлітка за рахунок жирового компонента.

Таблиця 1.

Середні значення показників фізичної працездатності, максимального споживання кисню та маси тіла студентів

Показники	Середні значення				Вірогідність відмінності показників	
	$\bar{x}$	±m	$\bar{x}$	±m	t	p
	Дівчата (n=35)		Хлопці (n=34)			
Масатіла, кг	51,73	0,8	63,9	1,3	7,97	<0,05
$PWC_{170\ абс.}$, кгм·хв$^{-1}$	723,4	19,0	1189,6	32,5	12,38	<0,05
$PWC_{170\ відн.}$, кгм·хв$^{-1}$·кг$^{-1}$	14,0	0,25	18,8	0,51	8,45	<0,05
$Vo_{2maxабс.}$, мл·хв$^{-1}$	2469,8	32,34	3262,3	55,3	12,4	<0,05
$Vo_{2maxвідн.}$, мл·хв$^{-1}$·кг$^{-1}$	48,1	0,5	51,67	0,99	3,22	<0,05
РАП	Відмінно		Добре			

За результатами анкетування ми розділили компонент студентів на 2 категорії: перша – хлопці й дівчата, фізична активність яких висока; друга – хлопці й дівчата, які не вирізняються фізичною активністю і ведуть малорухливий спосіб життя. Таким чином, було сформовано 4 групи студентів.

Результати показників дослідження обох груп представленні у таблиці 2 у вигляді середніх значень. Як видно з указаної таблиці, у групі фізично активних дівчат середнє значення показників маси тіла вірогідно менше на 10,6 % (P < 0,05), ніж у групі малоактивних. Це відобразилося на середньому значенні показників максимального споживання кисню в обох групах. Зокрема, показник $VO_{2\ maxвідн.}$ фізично активних дівчат, який становить у середньому –50,6 мл · хв$^{-1}$· кг$^{-1}$, вирогідно вищий за показники у групі малоактивних. Різниця становить 8,22 % (P < 0,05). Середні значення інших досліджуваних показників дівчат інших груп – фізичної працездатності, абсолютного показника максимального споживання кисню – вірогідно не відрізняються (табл. 2.).

Як видно з рисунка 3, серед хлопців з високим рівнем фізичної активності виявлено 37 % осіб з «відмінним» РАП, на відміну від групи малоактивних, де таких студентів 22 %.

Таблиця 2.

Показники аеробних можливостей студентів в залежності від способу життя

Показники	Середні значення				Вірогідність відмінності показників	
	$\bar{x}$	±m	$\bar{x}$	±m	t	p
	Фізично активні		Малоактивні			
Дівчата (n=35)						
Масатіла, кг	48,91	1,5	54,1	1,06	2,8	<0,05
$PWC_{170\ абс.}$, кгм·хв$^{-1}$	726,08	43,7	738,1	23,6	0,24	>0,05
$PWC_{170\ відн.}$, кгм·хв$^{-1}$·кг$^{-1}$	14,73	0,54	13,6	0,26	1,9	>0,05
$Vo_{2maxабс.}$, мл·хв$^{-1}$	2474,33	74,2	2494,77	40,1	0,25	>0,05
$Vo_{2maxвідн.}$, мл·хв$^{-1}$·кг$^{-1}$	50,60	0,57	46,44	0,59	5,1	<0,05
РАП	Відмінно		Відмінно		-	
Хлопці (n=34)						
Масатіла, кг	61,31	2,5	65,11	1,7	1,3	>0,05
$PWC_{170\ абс.}$, кгм·хв$^{-1}$	1203,9	79,4	1182,76	37,3	0,24	>0,05
$PWC_{170\ відн.}$, кгм·хв$^{-1}$·кг$^{-1}$	19,57	1,03	18,35	0,69	0,98	>0,05
$Vo_{2maxабс.}$, мл·хв$^{-1}$	3286,62	134,9	3250,7	63,5	0,24	>0,05
$Vo_{2maxвідн.}$, мл·хв$^{-1}$·кг$^{-1}$	53,91	1,53	50,6	1,3	1,65	>0,05
РАП	Добре		Добре		-	

Тобто їх рівень фізичної активності не впливає на величину аеробної продуктивності організму. В обох групах величина $VO_{2\ maxвідн.}$ відповідає

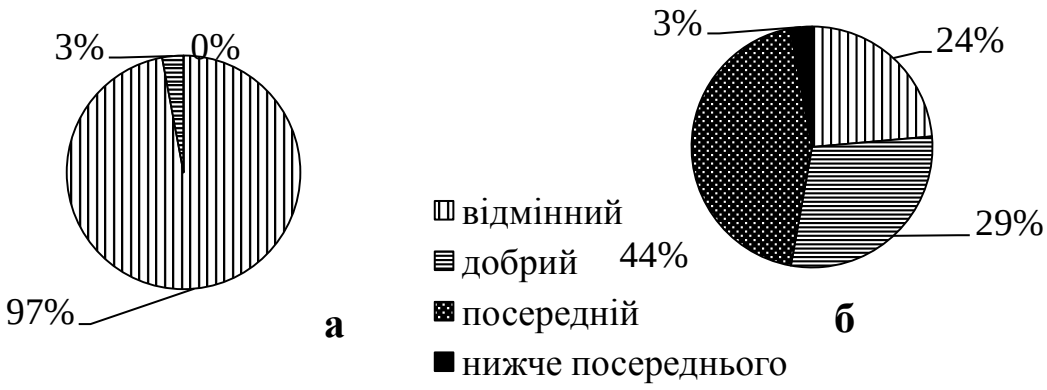

Рисунок 1. Розподіл студентів за оцінкою рівня аеробної продуктивності: а) дівчата; б) хлопці

«доброму» РАП, а у дівчат – «відмінному». Відсоткове співвідношення хлопців і дівчат з різним рівнем аеробної продуктивності представлено на рисунку 3.1 та рис.

3.2. У групі дівчат з високим рівнем фізичної активності показники $VO_{2\ max відн.}$ відповідають «відмінному» РАП відносно їх вікової групи. У групі дівчат з низьким рівнем фізичної активності виявлено 3 % (1 особа) з «добрим» РАП. Усі інші мають також відмінний РАП.

У другій групі переважають хлопці з «посереднім» РАП (50%) тоді, як у групі фізично активних, таких 36 %. У цій же групі виявлено осіб з РАП «нижче посереднього», на відміну від першої групи, у представників якої РАП не опускається «нижче посереднього» рівня.

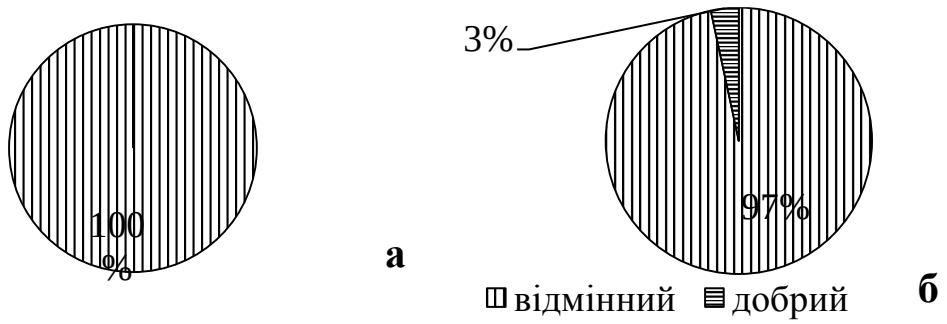

Рисунок 2. Розподіл дівчат за оцінкою рівня аеробної продуктивності та залежно від способу життя: а) фізично активні; б) малоактивні

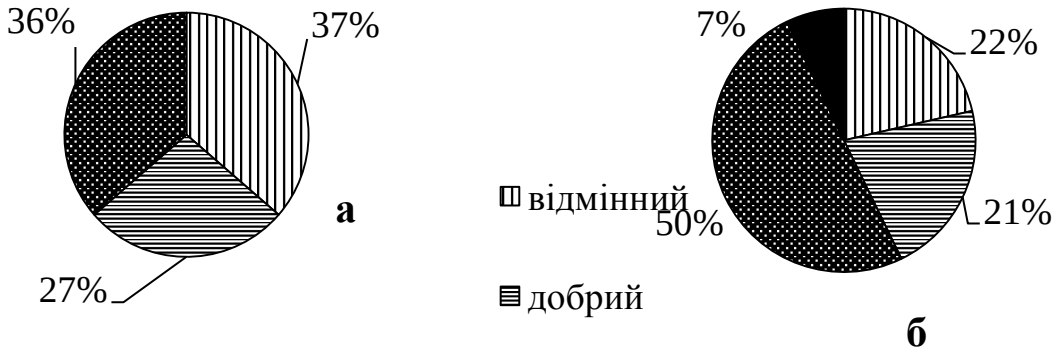

Рисунок 3. Розподіл хлопців за оцінкою рівня аеробної продуктивності та залежно від способу життя: а) фізично активні; б) малоактивні

Описаний вище розподіл хлопців за РАП дозволяє припустити, що їх не фізична активність не здійснює цілеспрямованого впливу на розвиток фізіологічних систем, які відповідають та розвиток за вдосконалення аеробних можливостей організму.

Висновки. 1. Аналіз наукової літератури свідчить, що фізичне здоров'я людини характеризується не лише наявним станом фізіологічних функцій організму, але і їхніми резервними можливостями, розвитком аеробних та анаеробних можливостей організму. Аеробну продуктивність організму визначають за допомогою абсолютних і відносних показників VO_2max.

2. Аеробні можливості організму студентів визначали за допомогою показників фізичної працездатності та максимального споживання кисню, які характеризують інтенсивність аеробних процесів метаболізму та фізичне здоров'я.

Показники аеробних можливостей у групі хлопців у середньому вірогідно вищі, ніж у групі дівчат цього ж віку, що пояснюється вищим значенням у них активної маси тіла – м'язового компонента, який зумовлює високі значення аеробного метаболізму (різниця – 19,04 % ($P < 0,05$) на користь хлопців).

У вибірці дівчат, яка становить 35 осіб, виявлено лише одну студентку, яка мала надмірну масу тіла і «добрий» рівень аеробної продуктивності (3 %). В усіх інших дівчат аеробна продуктивність відповідала «відмінному» рівню. У групі хлопців встановлено – «відмінний» рівень аеробної продуктивностіу 24 % осіб «добрий» – у 30 %, з «посередній» у – 45 %, а також виявлено 1 % осіб з рівнем «нижче посереднього».

3. За результатами педагогічного спостереження встановлено, що маса тіла фізично активних підлітків вірогідно менша, ніж у малоактивних, а відносний показник максимального споживання кисню у них вірогідно більший, ніж у підлітків, які ведуть фізично малоактивний спосіб життя.

Список використаних джерел

1. Ажиппо О. Модель залучення студентів та молоді до фізкультурно-спортивної дозвіллєвої діяльності. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. Луцьк, 2015. № 1 (29). С. 23–27.
2. Андрєєва О. В. Теоретико-методологічні засади рекреаційної діяльності різних груп населення : автореферат; НУФВСУ. Київ, 2014. 44 с.
3. Бекас О. О. Вікові та статеві особливості рівня фізичного стану молоді і його залежність від способу життя : автореф. дис. канд. біолог. наук: 03.00.13. Київ, 2001. 19 с.
4. Мірошніченко В. М., Нестерова С. Ю. Особливості прояву аеробних та анаеробних можливостей організму молоді з різним соматотипом. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : збірник наукових праць. № 3 (19), 2012.
5. Серорез Т. Б. Аеробна і анаеробна продуктивність організму, як фактори, що визначають рівень фізичного здоров'я. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту.* 2014. № 6. С. 58-63.
6. Апанасенко Г. Л., Волгина Л. Н., Бушуев Ю. В. Експрес-скринінг рівня соматичного здоров'я дітей та підлітків: метод. Вказівки. Київ, 2002. 12 с.
7. Бекас О. О., Галаченко В. В. Аналіз існуючих методів дослідження фізичного стану людини. Фізична культура, спорт та здоров'я нації. 2006, С. 469-472.
8. Бекас О. О., Паламарчук Ю. Г. Педагогічні умови впливу на фізичний стан старшокласників. *Актуальні проблеми фізичного виховання та методики спортивного тренування.* 2009. 111-116 с.
9. Фурман Ю. М., Бекас О.О. Вікові особливості рівня особливості рівня фізичного здоровя молоді 12-24 років і його корекція різними режимами бігових навантажень. *Вісник морфології.* Вінниця, 2000. Т. 6. С. 117-118.
10. Judge T. A. Watanabe S. Another look at the job satisfaction-life satisfaction relationship. *Journal of Applied Psychology.* 1993. Vol. 78. P. 939–948. .
11. Вовченко І. І. Програмування занять з оздоровчої ходьби для студентів молодшого шкільного віку з різним рівнем фізичного стану. Київ, 2003. С. 205.

УДК:796.853.23"465*10|*11":572.784]:612.21-042.3

ВПЛИВ ЕНДОГЕННО-ГІПОКСИЧНОГО ДИХАННЯ НА ФУНКЦІЇ РЕСПІРАТОРНОЇ СИСТЕМИ ДЗЮДОЇСТІВ 10–11 РОКІВ

Паламарчук Юлія Григорівна – кандидат з фізичної культури і спорту, завідувач кафедри теорії та методики фізичного виховання, КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж», м. Вінниця

Майданик Олена Василівна – кандидат педагогічних наук, декан факультету педагогіки та фінансово-економічної діяльності, КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж», м. Вінниця

Козачковська Ірина Вікторівна – викладач кафедри теорії та методики фізичного виховання, КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж», м. Вінниця

Анотація. В статті репрезентуються результати дослідження впливу ендогенно-гіпоксичного дихання на функції респіраторної системи дзюдоїстів 10-11 років. Встановлено, що застосування ендогенно-гіпоксичного дихання протягом 20 тижнів занять викликає позитивні зміни функції респіраторної системи у дзюдоїстів 10-11 років, тому їх можна застосовувати у тренувальному процесі спортсменів. Такі дослідження відкривають можливості застосування дихальної гімнастики в гіпоксичних умовах (з використанням апарату «Ендогенік-01»), як тренувального засобу з метою покращення стану респіраторної системи спортсменів.

Ключові слова: респіраторна система, дзюдоїсти, ендогенно-гіпоксичне дихання, спорт, педагогіка спорту

Abstract. The article presents the results of the study of the influence of endogenous hypoxic breathing on the functions of the respiratory system of judokas aged 10-11 years. It has been established that the use of endogenous hypoxic breathing during 20 weeks of classes causes positive changes in the respiratory system function in 10-11-year-old judokas, so they can be used in the training process of athletes. Such studies reveal the possibilities of using respiratory gymnastics in hypoxic conditions (using the "Endogenic-01" device) as a training tool to improve the condition of the respiratory system of athletes.

Keywords: respiratory system, judokas, endogenous hypoxic breathing, sport, sports pedagogy

Актуальність проблеми. Спортивна боротьба на сучасному етапі її розвитку відрізняється високими вимогами до рівня всебічної підготовленості спортсменів. Особлива увага надається фізичній підготовці. Здатність вибірково проявляти значні м’язові зусилля дозволяє борцям успішно виконувати комбінації, вчасно застосовувати контрприйоми, що значно підвищує надійність реалізації технічних дій. Високий рівень фізичної підготовленості визначається достатньою функціональною готовністю спортсмена до інтенсивних фізичних навантажень, що в цілому позитивно впливає на його змагальну діяльність [1; 2; 3].

Відомі нам публікації присвячені вивченню впливу занять різними видами спорту на функціональні можливості дітей та підлітків [4; 5]. Водночас недостатньо наукової інформації, щодо шляхів удосконалення функціональної підготовленості на початкових етапах підготовки дзюдоїстів. Враховуючи важливість вивчення цієї

проблеми, було сформульовано мету дослідження і визначено його основні завдання.

Мета. Дослідити ефективність застосування ендогенно-гіпоксичного дихання на функції респіраторної системи дзюдоїстів 10–11 років.

Результати. Під час педагогічного експерименту вивчавли кумулятивний ефект від занять ендогенно-гіпоксичним диханням на функції зовнішнього дихання дзюдоїстів 10-12 років.

У процесі дослідження проведено констатувальний експеримент, метою якого було встановити і проаналізувати функції зовнішнього дихання юних дзюдоїстів на підготовчому етапі річного циклу тренувань. Було відібрано контингент досліджуваних хлопчиків віком від 10 до 11 років, які займаються дзюдо на базі міської ДЮСШ. За віковим фактором сформовано досліджувані групи – 10-11 років. Виділено по одній контрольній групі, а також основні групи. Хлопчики, що входили в контрольні групи тренувалися за програмою ДЮСШ з дзюдо три рази на тиждень.

Таблиця 1.

Показники функцій зовнішнього дихання дзюдоїстів 10–11 років на початку та після завершення педагогічного експерименту

Показники	Вік дзюдоїстів					
	Контрольна			Основна		
	n=10			n=10		
	Належні значення	До	Після	Належні значен-ня	До	Після
ФЖЕЛ						
ФЖЕЛ, л	2,4	2,4±0,4	2,5±0,46	2,3	2,3±0,5	2,6±0,42
МОС25, л/с	4,3	4,1±0,3	4,1±0,35	4,1	3,8±0,28	4,1±0,34
МОС50, л/с	3,0	2,5±0,32	2,6±0,45	2,9	2,5±0,3	2,9±0,24
МОС75, л/с	1,5	1,2±0,3	1,3±0,5	1,4	1,1±0,4	1,5±0,32
ОФВ1	2,24	1,86±0,1	1,95±0,2	2,1	1,08±0,03	2,1±0,02•
МОД						
ЧД $хв^{-1}$	-	23,4±0,2	22,5±0,4	-	22,9±0,1	18,1±0,3•
ХОД, л	4,0	9,8±0,35	9,4±0,2	3,9	10,7±0,6	11,1±0,8
ДО, л	0,3	0,4±0,03	0,35±0,03 5	0,3	0,6±0,04	0,35±0,03
МВЛ						
МВЛ, л	51,2	77,6±0,6	79,4±0,8	48,4	70,1±0,63	75,2±0,54 •
РД, %	85	87,5±1,1	89,2±0,9	85	81,0±0,9	84,1±1,0•
ЖЕЛ						
ЖЕЛвид, л	2,5	2,2±0,1	2,35±0,2	2,4	1,9±0,02	2,4±0,03•
ЖЕЛвд, л	2,5	1,9±0,2	2,1±0,12	2,4	1,8±0,05	2,3±0,03•
Ровд, л	1,2	1,2±0,2	1,3±0,3	1,2	1,1±0,1	1,3±0,23
Ровид, л	0,9	0,4±0,03	0,6±0,01	0,8	0,2±0,03	0,5±0,02
ДО/ЖЕЛ, %	-	26,6±0,5	25,2±0,9	-	29,1±0,7	27,1±0,5

Примітка.• – вірогідність різниці у основній групі до і після експерименту (P< 0,05).

Представники основних груп, окрім відвідування тренувальних занять з дзюдо (3 рази на тиждень), щоденно в домашніх умовах займалися на апараті «Ендогенік-01» за розробленими програмами.

Функції респіраторної системи вивчали за результатами спірографії. Отримані величини засвідчили, що не всі досліджувані показники функцій зовнішнього дихання юних борців відповідають нормі, яка встановлювалася за віковим фактором. Частина досліджуваних як у контрольних, так і в основних групах мали різний ступінь зниження показників, що характеризують легеневі об'єми та бронхіальну прохідність до початку обстеження.

Результати проведених досліджень представлені у таблиці1.

Отримані середні значення показників зовнішнього дихання у представників контрольних і основних груп до початку експерименту засвідчують наявність зниження відносно норми об'ємів форсованого дихання: МОШ25, МОШ50, МОШ75, ОФВ1, що свідчить про наявність обструктивних порушень у певній зоні розгалуження бронхіального дерева, а саме в зоні великих, середніх чи дрібних бронхів.

Показники ж хвилинного об'єму дихання, навпаки, перевищують норми, що свідчить про не економний режим дихання у стані спокою, за рахунок цього резервні об'єми дихання дещо знижені.

Показники максимальної вентиляції легень у представників усіх груп перевищували норми до початку обстеження.

Під впливом занять ендогенно-гіпоксичним диханням протягом 20 тижнів зареєстровано вірогідні зміни деяких показників функцій зовнішнього дихання у віковій групі 10–11 років (табл.1), що свідчить про ефективність застосованої методики. Це стосується об'єму форсованого видиху (ОФВ1) – середня величина показника збільшилася на 94%, частота дихання (ЧД) зменшилася на 21%, максимальна вентиляція легень (МВЛ) збільшилася на 7,3%, резерв дихання (РД) збільшився на 3,8%, життєва ємність легень на видиху (ЖЄЛвид.) збільшився на 26,3 %, а ЖЄЛ вдиху – на 21,7%. У контрольній групі не відбулося вірогідних змін показників зовнішнього дихання. Усі інші параметри, що характеризують функцію респіраторної системи, не зазнали суттєвих змін.

Таким чином, у результаті застосування ендогенно-гіпоксичного дихання у основних групах дзюдоїстів 10-11 років нормалізувалися легеневі об'єми та бронхіальна прохідність у 14 % осіб, покращилися дані параметри у 27,3 % спортсменів з рівня «значно зниженого» до «помірно зниженого» (рис. 1).

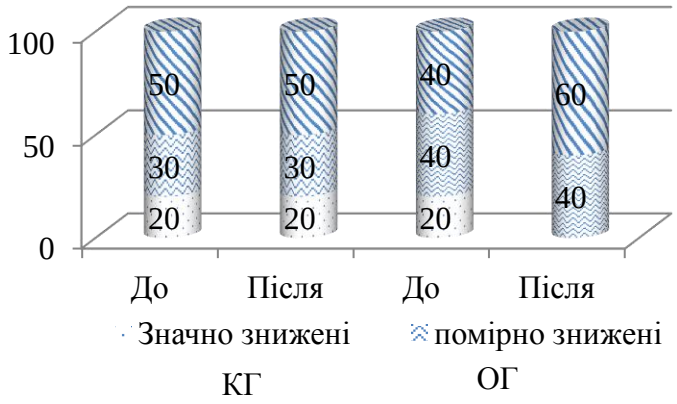

Рисунок 1. Відсоткове співвідношення борців 10–11 років з різним рівнем показників зовнішнього дихання до початку та після завершення педагогічного експерименту

На нашу думку, неоднорідність зрушень під впливом тренувань на апараті «Ендогенік-01» у показника зовнішнього дихання борців 10-11 років пояснюється морфо-функціональними змінами на початку пубертатного періоду, які відбуваються в організмі хлопчиків другої вікової групи.

Висновки. В даному дослідженні проведено апробацію експериментальної програми самостійних занять ендогенно-гіпоксичним диханням з тренувальною метою у дзюдоїстів 10-11 років. У тренувальній програмі застосовано адаптаційний та тренувальний режими, тривалість педагогічного експерименту 20 тижнів.

Виявлено ефективність впливу тренувальних занять з апаратом «Ендогенік-01» щодо окремих показників зовнішнього дихання у дзюдоїстів 10-11 років. Порівняльний аналіз показав, більші зрушення отриманих показників відбулися у основній групі дзюдоїстів 10-11 років, що свідчить про ефективність застосованої методики.

Список використаних джерел

1. Бекас О. О., Паламарчук Ю. Г. Judo. Фізична підготовка юних спортсменів: навч.-метод. посіб. Вінниця: Т. П. Барановська, 2014. 152 с.
2. Бекас О. О., Паламарчук Ю. Г. Застосування диференційованого підходу до навчально-тренувального процесу дзюдоїстів 10–11 років. *Актуальні проблеми фізичного виховання та методики спортивного тренування:* Зб. наук. пр. – Вінниця: ВДПУ, 2012. С. 106–113.
3. Бекас О. О., Паламарчук Ю. Г. Модернізація педагогічного контролю у тренувальному процесі дзюдоїстів на етапі попередньої базової підготовки. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації:* Зб. наук. пр. Вінниця, 2011. Вип. 12, Т. 2. С. 26–30.
4. Веріго Є. Л. Практичне керівництво по ендогенному диханню. Київ, 2004. 320 с.
5. Веріго Є. Л. Гіпоксично-ендогенне дихання на апараті «Ендогенік-01». Лекція. Чернівці, 2005. 72 с.
6. Іонов, І. А., Комісова, Т. Є., Слюсарєв, В. Ф., & Шаповалов, С. О. (2017). Фізіологія кардіореспіраторної системи.

УДК 796.011.3:796.422(091)

АНАЛІЗ ТЕХНІКИ БІГУ НА ВИТРИВАЛІСТЬ

Присяжнюк Дмитро Степанович – кандидат наук з фізичної культури і спорту, доцент, доцент кафедри теорії та методики фізичного виховання КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Мартинюк Юлія Григорівна – кандидат наук з фізичної культури і спорту, викладач кафедри теорії та методики фізичного виховання КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Сізова Вероніка Юріївна – кандидат наук з фізичної культури і спорту, викладач кафедри теорії та методики фізичного виховання КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Анотація. В статті проводиться аналіз техніки бігу на витривалість з метою врахування їх практиках роботи тренера та вчителя фізичної культури. У циклічних видах легкої атлетики швидкість бігу залежить від двох біомеханічних чинників – частоти і довжини бігових кроків. Практика фахівців і висновки вчених свідчать, що раціональна техніка бігу на витривалість є однією з умов досягнення високих спортивних результатів.

Ключові слова: підготовка, тренування, втома, техніка бігу, довжина кроків, частота кроків, швидкість бігу спорт, легка атлетика

Abstract. The article highlights the development of the methodology for endurance running training, starting

from the mid-19th century and ending with the creation of the modern training system in our days. The evolution of training techniques and approaches in endurance running is examined, from historical practices to contemporary methods used in sport competitions. The significance of endurance running in sports and its impact on athletes' performance is also discussed.

Keywords: endurance running, training methodology, sports, competitions, runner.

Актуальність проблеми. У циклічних видах легкої атлетики швидкість бігу залежить від двох біомеханічних чинників [4]. Однак збереження цих чинників при бігові на різні дистанції має свої особливості, що пов'язано з довжиною змагальної дистанції. Відомо, що швидкість бігу залежить від двох чинників – довжини і частоти (темпу) бігових кроків та від здібності бігуна зберігати їх оптимальне співвідношення, які характерні для кожної дистанції. Однак збереження довжини і частоти кроків при бігові на різні дистанції під час прогресуючого втомлення має свої особливості, які пов'язані з довжиною дистанції.

Ряд авторів [1; 5] визнають, що в бігу на середні й довгі дистанції важливо зберігати частоту кроків при їхній відносно постійній довжині.Інші спеціалісти [2; 3] доводять, що зниження швидкості бігу на витривалість в першу чергу пов'язано зі зменшенням довжини бігових кроків.

Мета. Проаналізувати техніки бігу на витривалість під впливом втомлення.

Результати. Розглянемо питання, як змінюється техніка бігу в стані втомлення на фінішному відрізку змагальних дистанцій (800 м і 5000 м). Відомо, що при стандартній роботі, яка виконувалася з субмаксимальною швидкістю, її ефективність у стані втомлення падає через підвищення кисневого запиту, зниження споживання кисню і, як наслідок, гострої гіпоксії.

У цьому стані гостро проявляються енергетично невигідні для організму гліколітичні процеси. Одночасно у нервових і м'язових тканинах зменшується склад основного джерела енергії м'язового скорочення – АТФ і збільшується кількість його невідновленого компонента АДФ. Це призводить до того, що в роботу включаються додаткові волокна працюючих м'язів, що також підвищує кисневий борг. При стандартній роботі з великою потужністю склад АТФ також знижується, але меншою мірою. Тому логічно чекати, що в бігу на середні й довгі дистанції, які також належить до зон субмаксимальної і великої потужності, фізіологічні механізми втомлення мають ту ж основу: зменшення вмісту АТФ у м'язах може проявлятися в падінні сили їх скорочення. За даними А. Артинюка і В. Кряжева, на фініші бігу на середні дистанції сила відштовхування має тенденцію до зниження при збільшенні часу опори. При цьому зменшується частота кроків. У бігу на довгі дистанції (5000 м) в умовах експерименту падіння швидкості пов'язане зі зменшенням довжини кроків. У фахівців виникає запитання: чи є вказані зміни в техніці бігу помилкою, чи нормальним явищем у стані втомлення. Якщо це помилка, то як її позбутися в процесі тренування, і як слід бігти, особливо на фінішному відрізку – з акцентом на потужне відштовхування і довгий крок чи на короткий, але частий крок.

Далі ми розглядали питання техніки бігу бігунів різної кваліфікації, від

новачків до спортсменів більш високого рівня підготовленості – у першорозрядників і кандидатів у майстри спорту. Біг спортсмена високого рівня при стандартній роботі різної потужності більш ефективний, що виражається у зменшенні енергетично менш вигідних анаеробних процесів ресинтезу АТФ (їх коефіцієнт корисної дії ККД складає 20-30 %) і збільшенні аеробного процесу (ККД якого складає 75 %). Таким чином, енергозбереження бігу з будь якою швидкістю у спортсменів більш високого рівня проходить майже повністю за рахунок дихальних, тобто аеробних, процесів, а у спортсменів низького рівня підготовленості при тій же швидкості – за рахунок невигідних анаеробних реакцій.

Тривалий час серед тренерів існувала думка, що результат в бігові на витривалість визначався функціональними і вольовими якостями бігуна, а технічна підготовка має другорядне значення. За даними італійських учених, результат у бігу залежить на 94% від природних функціональних можливостей і лише на 6% від техніки бігу.

Але дані останніх років змушують засумніватися в цьому. Прикладом можуть бути результати провідних бігунів світу, насамперед спортсменів Кенії й Ефіопії.

Науковцями доведено, що при бігові зі стандартною швидкістю у кваліфікованих спортсменів у фазі польоту м'язи більше часу «відпочивають», а їхня активність менша, що вимагає відповідно меншого кисневого запиту. При бігу у спортсменів високої кваліфікації механічна робота, яка витрачається на вертикальне коливання, була нижчою, ніж у менш підготовлених бігунів, а економічність бігу в цих спортсменів була вищою, що виражається в меншому коефіцієнті активності бігу, тобто відношення часу польоту до часу опори.

Для вивчення техніки було проведене дослідження техніки бігу спортсменів різної кваліфікації. У бігу на 800 м взяло участь 9 спортсменів, у бігу на 5000 м – 6. Аналіз отриманих результатів показав, що під впливом втомлення змінюється технічний малюнок бігу на обох дистанціях. У бігу на 800 м швидкість падала від 6,70 ± 0,50 м/с на початку дистанції до 6,30 ± 040м/с на фініші за рахунок зниження частоти кроків з 3,30 ± 021 до 3,18 ± 017 м/с. Довжина кроків зменшилась на 3,7 % але, як засвідчують літературні джерела, досить часто спостерігається одночасне зменшення і частоти, і довжини кроків. Частота кроків знизилась за рахунок часу опори, який своєю чергою зріс внаслідок збільшення часу гальмування на 18,3 % через постановку ноги під більш великим кутом. У результаті шлях гальмування ЗЦМТ зріс із 37,7 ± 9 до 46 ± 7 см. Ці зміни ведуть до зниження швидкості. Так, на перших 200 м дистанції втрата швидкості була 0,22 ± 0,04 м/с, а на фініші – 0,33 ± 0,15 м/с. Якщо на початку приріст був більший за втрати (0,35 ± 0,07м/с), то на фініші – менший (03 ± 0,08 м/с). Це призводить до прогресуючого падіння швидкості. Причиною втрат швидкостей є зниження потужностей скорочення м'язів через стомлення. Однією з фізіологічних ознак стомлення м'язів є зменшення електронограми, яке спостерігалось зі всіма м'язами ніг. Ступінь подальшого стомлення кожного м'яза можна оцінити на зміні біометричної активності. Так, основним фактором зменшення частоти кроків є стомлення згинача стегна – прямого м'яза. Активність двохголового м'яза знизилась на 12,1 %. У цьому і полягає причина збільшення гальмівного ефекту: через стомлення м'язів-розгиначів стегна бігуни не можуть ставити ногу ближче до З ЦМТ. На третьому місці за стомленням стоїть литковий м'яз: його активність упала на 9 %, бігуни в стані стомлення більше витрачають енергії на гальмування тіла. У фазі відштовхування також виникли нераціональні зміни техніки – поздовжна робота знизилась. Великою помилкою в техніці бігу є збільшення З ЦМТ на 6 см і зменшення польотної фази на 9 см. Це можна ліквідувати,

акцентуючи увагу на частоту кроків з деяким скороченням довжини кроків за рахунок постановки ноги ближче до себе – всього на 5–8 см. Саме це демонстрували олімпійські чемпіонки Н. Олізаренко і Т. Казанкіна, а тепер роблять це кращі бігуни світу. Акцентувати увагу на скороченні бігового кроку спортсменам слід упродовж усієї дистанції, особливо, на фініші, на всіх етапах тренувального процесу.

У бігу на 5000 м швидкість бігу знизилася з 5,5 ± 0,4 м/с на перших колах до 4,95 ± 0,45 м/с перед фінішним ривком через падіння довжини кроків з 1,82 ±0,11 до 1,71 ± 0,13 м внаслідок скорочення часу польоту. Частота кроків не змінилась, час опори зріс з 169 ± 15 до 184 ± 15 м/с за рахунок збільшення часу гальмування і відштовхування. Коефіцієнт активності бігу впав з 0,98 ± 0,11 с до 0,86 ± 0,13 с через зниження потужності відштовхування. Таким чином, бігунам на довгі дистанції можна рекомендувати перед фінішем виконувати установки на потужне відштовхування і довгий крок. Але саме фінішне прискорення слід виконувати за рахунок збільшення і довжини, і частоти кроків. Таку тактику застосовують кращі бігуни світу.

Для виявлення технічних параметрів у бігові було проведено порівняльний аналіз даних у тих же досліджуваних, поділених на дві групи: більш кваліфіковані (група А) і менш кваліфіковані (група Б). Було проаналізовано середині характеристики бігу на дистанції.

Серед бігунів на середні дистанції визначалися такі особливості. Група А показала швидкість бігу 6,76 ± 0,3 м/с., а група Б – 6,25 ± 0,3 м/с.

Серед бігунів на довгі дистанції кваліфіковані спортсмени бігли зі швидкістю 5,39 ± 0,3 , що значно вище, ніж у бігунів групи Б – 5,01 ± 0,3 м/с.

Успіх у бігу на середні дистанції супроводжував більш кваліфікованих спортсменів, які мали кращі функціональні можливості, що виражалось у більшій потужності відштовхування, а також більш ефективній техніці.

У бігу на довгі дистанції виявилась аналогічна закономірність, хоча різниця в техніці бігу виявилась не такою великою. Спільним виявилось те, що обидві групи кваліфікованих спортсменів відрізнялись більшою частотою кроків при несуттєвій різниці в довжині кроків.

Зупинимось на особливостях техніки бігу. У кваліфікованих бігунів на середні дистанції шлях і гальмування при однаковому періоді опори менші відповідно на 9,18. Тому втрата швидкості ЗЦМТ і негативна поздовжня робота менші, особливо при стомлені на 43 % і 31 % і навпаки, час поздовжнього переміщення і приріст швидкості у фазі відштовхування у них більші, відповідно на 21 %, 25 % і 40 %, а кут вильоту менший на 17 %. Тому в більш кваліфікованих спортсменів сумарна потужність відштовхування, а також зовнішня і поздовжня робота є вищою за менших витрат енергії на вертикальне коливання. Таким чином, це є прикладом раціонального використання сил у результаті близької постановки ноги на опору і більш гострого відштовхування; у стаєрів таких особливостей виявити не вдалося. Більш ефективна техніка виявилась у кращому докладанні зусиль під час відштовхування.

Висновки. 1. Практика фахівців і висновки вчених вказує на те, що раціональна техніка в бігові на витривалість є однією з умов високих спортивних показників.

2. Зниження швидкості на фініші викликає нераціональні зміни техніки бігу.

3. Зміна техніки бігу на середні дистанції під впливом втомлення проявляється в більш далекій постановці ноги, що призводить до збільшення витрат енергії, а також до збільшення негативної поздовжньої роботи і зменшення

ефективності зовнішньої роботи.

4. На заключному фінішному відрізкові на середніх дистанціях слід бігти з установкою на частоту кроків і скорочення їхньої довжини за рахунок постановки ноги ближче до ЗЦМТ. При стаєрському бігові перед фінішним прискоренням установка інша – на довжину кроку і потужне відштовхування, при фініші – на довжину і частоту кроків.

5. Оскільки кваліфіковані спортсмени відрізняютьсябільшою частотою кроків, то важливо у процесі тренування, особливо на початкових етапах підготовки надавати перевагу спеціальним вправам, які сприяють розвитку швидкісній витривалості.

6. Практика фахівців і висновки вчених свідчать, що раціональна техніка в бігу на витривалість є однією з умов високих спортивних результатів. На початкових етапах підготовки слід надавати перевагу спеціальним вправам, які сприяють розвитку швидкісної витривалості. Подальші дослідження цієї проблеми будуть пов'язані з визначенням швидкості основних її компонентів упродовж усієї змагальної дистанції на всіх її ділянках. Подібний аналіз дозволить тренерові визначити елементи, які відстають від модельних показників провідних бігунів світу, і в надалі більше приділяти їм уваги.

Список використаних джерел

1. Артюшенко О. Ф. Легка атлетика: Навчальний посібник для студентів факультетів фізичної культури. Черкаси: Брама ІСУЕП, 2000, 316с.
2. Дуднева О., Захаровська. Еволюція методики підготовки бігунів на середні дистанції. Збірник наукових праць студентів та магістрантів. Вінниця, с. 39-42.
3. Костюкевич В. М. Теорія і методика тренування спортсменів високої кваліфікації. Навчальний посібник. Вінниця: Планер, с.208-275
4. Присяжнюк Д. С. Сучасний погляд на підготовкубігуна. Навчальнийпосібник. Вінниця, «Ладно ЛТД», 2013. 249с.
5. Присяжнюк Д. С. Техніко-тактична підготовка бігунів на середні дистанції.: Збірник матеріалів IV міжнародної науково-практичної конференції: «Фізична культура, спорт та здіров'я». Київ, Вінниця, 2000 С. 143-147.

УДК 796.03-053.6

МОТИВАЦІЇ ДО ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ І СПОРТОМ ЯК СПОСІБ САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ПІДЛІТКІВ

Царик Андрій Пилипович – викладач кафедри теорії та методики фізичного виховання КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Анотація. Мотивація підлітків до занять фізичною культурою й спортом на сьогодні є однією з найбільш актуальних соціально-педагогічних проблем. Система освіти потребує якісного та інноваційного підходу до потреб людини, формування стійких мотивацій до фізкультурно-спортивної діяльності як важливої складової частини здорового способу життя й позитивної соціальної поведінки. В статті досліджено фактори, що впливають на розвиток мотивів до занять фізичної культури в підлітковому віці. Визначено мотиви до занять фізичною культурою та спортом.

Ключові слова: підлітки, спорт, фізична культура, мотивація, формування мотивації, здоров'я, педагогіка

Abstract. Motivating adolescents to engage in physical culture and sports is currently one of the most pressing socio-pedagogical issues. The education system requires a qualitative and innovative approach to human needs, the formation of stable motivations for physical culture and sports as an important component of a healthy lifestyle and positive social behavior. This article explores the factors influencing the development of motivations for engaging in physical culture in adolescence. The motives for engaging in physical culture and sports are identified.

Keywords: adolescents, sports, physical culture, motivation, motivation formation, health, pedagogy.

Актуальність проблеми. В умовах сьогодення постають проблеми зниження рухової активності підлітків, рівня фізичної підготовленості, надмірного захоплення гаджетами та спілкуванням у соціальних мережах, відсутності зацікавлення до занять спортом. За даними Міністерства охорони здоров'я України, натепер 90 % підлітків мають порушення здоров'я, понад 50 % – незадовільну фізичну підготовку.

Студенти, особливо на початковому етапі навчання в освітніх установах, мають не достатній потенціал здоров'я, що сприяє розвитку різних функціональних порушень і патологій. Важливим наслідком порушень здоров'я є системні проблемами в навчанні та адаптації до нових умов. В умовах сучасного життя фізичне навантаження зменшується, виникає гіподинамія, в результаті чого актуалізується вплив негативних чинників на здоров'я. Профілактика проблемами гіподинамії реалізується в системних і відповідаючи природі людини заняттях фізичною культурою, яка певний час була є обов'язковою складовою навчання у ЗВО. Але, на жаль, не вся студентська молодь розуміє користь цих занять.

Мотив – це побудник до дії, вчинку, діяльності. Пріорітетні мотиви занять фізичною культурою і спортом для студентів – зміцнення здоров'я, удосконалення форми тіла, досягнення високого спортивного результату, спілкування з друзями й активний відпочинок [3]. Мотивація до фізичної активності – особливий стан особистості, який спрямований на досягнення оптимального рівня фізичної підготовленості та працездатності [5; 6]. Процес формування інтересу до занять фізичною культурою й спортом – це не одномоментний, а багатоетапний процес: від перших елементарних гігієнічних знань і навичок (у дитячому віці) до глибоких психофізіологічних знань теорії і методики фізичного виховання й інтенсивних занять спортом.

Дослідники Р. Пілон та А. Пуні акцентують увагу на мотивації, як на психічному феномені, який спрямовує дії, діяльність та вчинки особи. Мотивація не тільки є стержневою характеристикою особистості і веде її до поставленої мети, але й впливає на характер усіх процесів, що відбуваються в її організмі в ході діяльності (працездатності, реакції на навантаження, відновлення). Головна ж особливість мотивації – її прямий вплив на ефективність діяльності людей, що виразно проявляється у фізичній культурі та спорті. Тому проблема розвитку мотивації до занять фізичної культури в учнів і студентів натепер є досить актуальною проблемою.

Мета. Провести аналіз чинників, які визначають розвиток мотивації до занять фізичною культурою.

Результати. Для найкращого розуміння значимості для здоров'я фізичної культури і відповідно для досягнення спортивних результатів необхідно сформувати системсу мотивацій. Тому природно, що мотивація особи до занять фізичною культурою і спортом є визначальною в здоровому способі життя. Таким

чином, з упевненістю можна сказати, що проблема мотивації до занять фізичною культурою є актуальною психологічною проблемою сучасної студентської молоді.

Мотивації залежить і від ряду психологічних чинників. Не кожна людина може змусити себе займатися спортом. З упевненістю можна сказати, що формування мотивацій – це величезна праця, шлях, який людина повинна пройти і усвідомити, зрозуміти всю серйозність діяльності, перш ніж розпочати заняття спортом. Потреба в русі, потреба в фізичному вдосконаленні, необхідність у збереженні і зміцненні здоров'я є значимими мотиваційними основами занять фізичною культурою і спортом. Студент повинен усвідомлювати всю важливість занять фізичною культурою і спортом, які є значимими складовими здорового способу життя, а також сприяють профілактиці і корекції багатьох порушень, включаючи патологію серцево-судинної та інших систем [1; 3; 4; 6].

Основними негативними факторами, що обумовлюють низький рівень мотивації до збереження здоров'я, респонденти визначають: невисокий рівень професійної підготовленості вчителя фізичної культури; вчитель приділяє не достатню уваги спілкуванню з студентами щодо формування позитивного ставлення до занять фізичною культурою і спортом. Також невід′ємним фактором низького рівня мотивації являється недостатня самооцінка. Згідно з даними вікової психології період формування самооцінки особистості припадає на підлітковий вік, який є критичним станом переходу в дорослий світ. Саме у цьому сенситивному періоді необхідно розвивати ряд фізичних якостей дитини [2; 6]. Активні заняття фізичною культурою у цьому віці можуть позитивно вплинути на формування гармонійно розвинутої особистості.

Процес формування мотивації є стадійним. Стадії характеризуються певними якісними особливостями. Кожній стадії відповідають певні можливості та види мотивів. Мотив є одним зі складових мотиваційної сфери підлітків. Він передбачає спрямованість активності на предмет, розвиток особливого внутрішнього психічного стану, а такоє прямо зв'язаний з об'єктивними характеристиками предмета, на який спрямована активність. Коли мова йде про спеціально організовану рухову активність, необхідно з'ясувати зміст і особисту значимість цієї діяльності. Ціль – це спрямованість активності на проміжний результат, що представляє етап реалізації потреби. Щоб підлітки усвідомлювали мету своїх дій і співвідносили їх з мотивами фізичного самовдосконалення, ціль рухової активності може залишатися тією самою, а зміст повинен змінюватися: стати чемпіоном, бути матеріально забезпеченим, подобатися представникам протилежної статі тощо [3; 4; 5].

Результати дослідження вікової динаміки мотивів занять фізичною культурою і спортом показали, що перше місце як у хлопців, так і в дівчат, займає мотив удосконалення форми тіла, однак розвиток цього мотиву має свої особливості. У хлопців цей мотив іде паралельно зі спортивним мотивом, простежується позитивний взаємозв'язок, тобто заняття спортом асоціюються з гарною фігурою і здоров'ям. Також відбувається чіткий поділ мотивів: мотив удосконалення форми тіла домінує, а спортивний мотив знижується. Дівчата починають звертати увагу на свою фігуру раніше, ніж хлопці. У них у 3 рази вищий мотив боротьби із зайвою вагою, ніж у хлопців. Досить стабільний в усі вікові періоди мотив зміцнення здоров'я.

Висновки. Розглянуті вікові закономірності формування мотивації підлітків до занять фізичною культурою і спортом, що включає виділення зовнішніх і внутрішніх факторів. Це визначило можливість розробки рекомендації для викладачів фізичної культури щодо організації і методики проведення фізкультурно-масової роботи у закладах освіти, а також представити ідеї

удосконалення навчальних програм та реалізувати диференційований підхід до учнів з типологічними особливостями вищої нервової діяльності.

Репрезентована вікова структура мотивів підлітків до занять фізичною культурою і спортом. Представлені фактори, які сприяють формуванню мотивації підлітків до занять фізичною культурою і спортом, а саме: навколишнє середовище, сімейне виховання, поради вчителя, підтримка друзів, агітація через масмедіа, самовдосконалення.

Проаналізувавши результати динаміки мотивів занять фізичною культурою і спортом, можемо сказати, що у хлопців цей мотив іде паралельно з досягненням спортивних результатів, формуванням гарної фігури та покращенням здоров′ям. У дівчат же основним є зміцнення здоров′я, удосконалення фігури зі зменшенням ваги і зовсім мало – досягнення спортивних результатів.

Тож у процесі виховання вчителі та батьки повинні використовувати всі мотиваційні чинники з метою залучення підлітків до занять спортом, що сформує у молодого покоління позитивне ставлення до спорту та сприятиме розвитку здорового способу життя, а також співвідносному суспільному, фізичному та культурному розвитку.

Проведений аналіз не вичерпує проблему мотивації підлітків до фізичного самовдосконалення, а ставить завдання, які стосуються формування пріоритетів культури фізичного здоров'я і мотивації його покращення, починаючи з дитячого віку і закінчуючи старшими віковими групами населення.

Список використаних джерел

1. Бойко О. Теоретичні аспекти впливу мотиваційних складових на підвищення ефективності занять із фізичної культури. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві :* зб. наук. пр. Східноєвроп. нац. ун-ту. ім. Лесі Українки уклад. А. В. Цьось, С. П. Козіброцький. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т. ім. Лесі Укрїнки, 2013. № 1 (21). С. 94-98.

2. Винник В. Д. Особливості формування інтересу та мотивації до занять фізичним вихованням. *Теорія та методика фізичного виховання.* 2010. № 12. С. 39-42.

3. Королінська, С. В. Вивчення мотиваційно-ціннісного ставлення до фізичної культури серед студентів НФаУ. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту:* Наук. моногр. за ред. Є. Є. Єрмакова. Х. 2008 №7. С. 77-79.

4. Круцевич Т. Ю. Фізичне виховання як соціальне явище. Теорія і методика фізичного виховання. під ред. Т. Ю. Круцевич. К., 2008. Т.1. С. 27-46.

5. Фізичне виховання школярів. Х., 2009. 112 с.

6. Ячнюк І., Ячнюк Ю., Ячнюк М. Мотиви до занять фізичною культурою та спортом учнів старших класів. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві:* Збірник наукових праць. Т.2. С. 303-305.

УДК: 373.3.016: 796 (477) (072)

НАВЧАННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ 5-6 КЛАСІВ ЗА ПРОГРАМОЮ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Черпак Юрій Васильович – кандидат педагогічних наук, старший викладач, Київський університет імені Бориса Грінченка,

Пазюк Світлана Андріївна – молодший науковий співробітник, Київський університет імені Бориса Грінченка,

Анотація. Визначено актуальність фізичного виховання підростаючого покоління, сутність тілесного розвитку учнів через свідоме ставлення, діяльнісний підхід, розвиток компетентностей і природних здібностей. Розкрито роль і значення вчителя фізичної культури в Новій українській школі. Представлено особливості навчання й проведення уроків. Висвітлено педагогічні погляди Олександра Костянтиновича Анохіна, київського лікаря-просвітника, першого дипломованого вчителя фізичної культури початку XX століття на основі принципів методик фізичного виховання та розвитку дітей.

Ключові слова: природовідповідність, компетентність, психофізіологія, комунікація, тілесний розвиток, фізичний розвиток, фізичне виховання, рухова активність, свідоме ставлення.

Abstract. The article deals with the relevance of physical education for the younger generation, the essence of physical development of students through a conscious attitude, activity approach, development of competences and natural abilities. It reveals the role and significance of a Physical Education teacher in the New Ukrainian School. The article presents peculiarities of teaching and conducting PE lessons. It also highlights pedagogical views of Oleksandr Kostiantynovych Anokhin, Kyiv doctor-educator, the first certified teacher of Physical Education in the early 20th century, based on the teaching techniques for physical education and development of children.

Keywords: conformity to nature; competence; psychophysiology; communication; body development; physical development; physical education; motor activity; conscious attitude.

У процесі виховання дитини дуже важливо розвивати ті фізичні та духовні сили, які дано їй природою
О.К. Анохін

Актуальність проблеми. Нова українська школа – це ключова освітня реформа Міністерства освіти і науки України, яка покликана до нових змін у підходах ефективного навчання та змісту освіти. Вона окреслює шлях до якісного навчання учнів і професійного становлення, розвитку вчителя фізичної культури.Реформа в галузі «Фізична культура» передбачає створення школи, в якій навчання здобувачів освіти відбувається через діяльність. Основна увага навчання в Новій українській школі спрямована на розвиток компетентностей фізичної культури, набуття рухового досвіду, забезпечення оптимальної рухової діяльності, особистісного фізичного та інтелектуального розвитку,формування культури рухів, можливість обирати освітню траєкторію, а не «отримання оцінки» за контрольні нормативи та «досягнення спортивних результатів».

У Новій українській школі (НУШ) цілеспрямоване фізичне виховання підростаючого покоління визначається нагальним запитом суспільства на

формування здорової, свідомої й морально вихованої особистості, здатної до самореалізації та прийняття самостійних дій і рішень.

Сучасний освітній процес, це, у першу чергу, особистісне зростання учня як у фізичному, так і в духовному розвитку, де давньогрецька «пайдея» формування дорослості базується на відповідності кожного до природних можливостей.

Зазначимо, що важливою умовою процесу фізичного виховання учнів НУШ є врахування принципу природовідповідності дитини, формування світогляду, здатності до моделювання рухової діяльності, набуття теоретичних і практичних знань,підвищення рівня фізичної підготовленості й функціональних можливостей організму. Вчителю в освітньому процесі важливо забезпечувати наступність у навчанні між початковою й базовою освітою, дотримуватися принципів розвивального та практико-орієнтованого навчання. На уроках фізичної культури здобувачі освіти набувають наскрізні знання, компетентності, вміння працювати в команді, опановують рухові вміння і навички для свого подальшого життя [7].

Мета. З'ясування сутності тілесного розвитку учнів на принципах природовідповідності та педагогічного партнерства, визначення шляхів професійного становлення, розвитку вчителя фізичної культури, осмислення історичного досвіду основ фізичного розвитку, виховання дітей у сегменті теоретичних і практичних напрацювань.

Результати. Одним із головних принципів Нової української школи (НУШ) є умотивований, конкурентоспроможний учитель, який має свободу творчості та професійного поступу. Професійна місія вчителя фізичної культури НУШ лежить у площині його готовності до конструктивних і продуктивних змін в освітньому процесі та парадигми навчання. А саме:розуміння сучасних концептуальних засад, тенденцій розвитку фізичної культури і спорту, знання нормативних, медико-біологічних, психолого-педагогічних і методологічних основ фізичного виховання, вияву нових педагогічних ідей, ініціатив, викликів часу, реагування на запити, потреби й інтереси учнів.

Освітній процес у закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО) забезпечує низка освітніх державних законодавчих документів і актів, у яких зазначено вимоги щодо гармонійного фізичного розвитку, обов'язкових результатів навчання і видів навчальної діяльності здобувачів освіти.

Державний стандарт базової середньої освіти (ДСБСО, 2020) визначає мету розвитку природних здібностей, інтересів, обдарувань учнів, формування компетентностей, необхідних для їхньої соціалізації та громадянської активності, виховання культури здорового способу життя учня, створення умов для забезпечення його гармонійного, фізичного, психічного розвитку та добробуту.

У Державному стандарті базової середньої освіти дляосвітньої галузі «Фізична культура» визначено ***Компетентнісний потенціал (додаток 21)*** *та* ***Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів (додаток 22).***

Компетентнісний потенціал реалізує *комплекс ключових компетентностей, сформованих умінь і базових знань.*

Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів передбачають *формування власної психічної та соціально-психологічної сфери особистості засобами фізичного виховання, систематичність у заняттях фізичною культурою, володіння технікою виконання фізичних вправ, усвідомлення значення фізичної та рухової активності для підтримання здоров'я* [1].

Модельна навчальна програма «Фізична культура». 5–6 класи» (2022) для закладів загальної середньої освіти (адаптаційний цикл навчання) розроблена на основі Державного стандарту базової середньої освіти, метою якої є розвиток

природних здібностей, інтересів, обдарувань дітей, формування компетентностей, забезпечення поступового, гнучкого переходу учнів від молодшого шкільного до підліткового (оксамитового) віку. Зазначимо, що зміст програми визначає *алгоритми досягнення очікуваних результатів, організації видів навчальної діяльності учнів* і ґрунтується на ціннісних орієнтирах *поваги до особистості учня, дотримання принципів академічної доброчесності.*

Пріоритети змісту навчання НУШ полягають у самостійному визначенні закладом загальної середньої освіти варіативної складової модулів, яких у навчальній програмі в загальній кількості ***запропоновано 60.*** Із них ***12-16*** пропонують учням, які впродовж навчального року їх опановують (варіативний модуль як вид спорту).

Варіативні модулі обираються завчасно до початку кожної чверті або триместру(частина навчального року, що триває три місяці)в кількості ***3-5.*** Важливо в доборі модулів враховувати рівень технічної та фізичної підготовленості учнів, рівень безпеки, гендерність, історичні регіональні традиції, звичаї,сезонність (заняття на відкритих майданчиках або в спортивних залах), матеріальне й технічне забезпечення спортивної бази. Для навчання протягом чверті або триместру рекомендовано визначати не менше ***3-4*** модулів, які свідомо обрали діти. На одному уроці учні кожного класу можуть опанувати ***2-3 модулі***, що значно підвищує моторну щільність уроку (відношення використаного часу до загального). Доцільно проводити для формування знань, умінь учнів ***ознайомчі уроки (6-9)*** з використанням таких методів: *одночасного, позмінного або колового.*

Зазначимо, що обрані учнями варіативні модулі представлені на всіх уроках, їх доцільно змінювати кожної чверті або триместру. Такі зміни зацікавлюють здобувачів освіти, спонукають їх свідомо ставитись до процесу навчання та забезпечують умотивованість [4]. Періодичність змін варіативних модулів *урізноманітнює види навчальної та рухової діяльності, сприяє набуттю нового рухового досвіду, системного розвитку природних здібностей, розкриттю потенційних можливостей, підвищенню вестибулярної чутливості для впорядкування координаційних рухів учнів засобами практичних вправлянь***.**

Зміст освіти в умовах Нової української школи максимально наближений до практичної діяльності.У навчанні відкриваються нові інтеграційні можливості щодо оволодіння знаннями, уміннями, навичками (ЗУН) з різних навчальних предметів, впровадження практик педагогіки партнерства, конструювання сучасних освітніх програм і проєктування моделей інноваційних методик. Опанування вчителем новітніх методик, технологій,інструментів, технік навчання, форм професійної педагогічної діяльності робить освітній процес логічним, керованим, зрозумілим, ефективним і цікавим [6].

У 5–6 класах фізичне виховання дітей необхідно спрямовувати на свідоме ставлення до власного здоров’я (фізичного, психічного, духовного, соціального), рухової активності, тілесного та морального розвитку. Вчителю важливо структурувати логіку навчального матеріалу зі збереженням наступності, послідовності вивчення навчальних тем, дотримуватись раціонального розподілення часу (time allocation, timing) при поясненні завдань, мінімізуючи інші невиправдані паузи в перебігу уроку. В 6 класі рекомендовано продовжувати опрацювання концептуальних програмних засад для 5 класу.

Для забезпечення гармонійного розвитку дитини доцільно поєднувати уроки фізичної культури, роботу спортивних гуртків, секцій та фізкультурно-оздоровчі заходи в єдиний діяльнісний процес. Такий конгломерат здатен зберегти наступність у навчанні, оптимізувати засвоєння рухових дій, розвивати пізнавальні процеси, закріпити раніше вивчені рухові елементи, удосконалити розвиток

фізичних якостей, формувати практичні навички для самостійних занять і самоконтролю фізичного стану.

Варто зазначити, що, коли діти навчаються разом, вони створюють спільний колективний продукт. У них *краще* реалізуються природні задатки, розкриваються потенційні можливості їхніх здібностей як психомоторного плану, так й інтелектуального. Все це є ще і початком для набуття поведінкових корекцій у власних діях через їхнє осмислення.

Важливим аспектом уроку є індивідуалізація навчання учнів. В освітньому процесі вчитель **враховує** *індивідуальні особливості фізичного розвитку, природні здібності, фізіологічні та психомоторні можливості,* **окреслює** *темп навчання, індивідуальну освітню траєкторію,* **розробляє** *допоміжну індивідуальну програму занять (розвивальну, оздоровчу), рекомендації тощо.*

Зазначимо, що домашні завдання орієнтовані на закріплення рухових елементів нескладних фізичних вправ (їхнє синхронне виконання), досягнення профілактичного, підтримуючого та оздоровчого ефекту, на підвищення функціональних можливостей організму.

Однією з необхідних умов навчання в НУШ є оцінювання досягнень здобувачів освіти. Воно є *формувальним, поточним, підсумковим: тематичне, семестрове, річне.* Семестрове та підсумкове (річне) оцінювання результатів навчання здійснюється за *12-бальною системою*. Результати навчання відповідають назві рівня досягнення орієнтованих критеріїв оцінювання:*(«В» – Високий; «Д» – Достатній»; «С» –Середній; «П» – Початковий)*, де кожен рівень зорієнтовано на*12-бальну систему*.

Оцінка за семестр виставляється за результатами поточного (формувального) оцінювання і контролю загальних результатів. Річне оцінювання здійснюється відповідно до загальної оцінки результатів навчання за І, ІІ семестри. Критерії оцінювання поділяються на такі види: *вербальне, бальне, рівневе, самооцінювання.* Учитель не обмежується тільки виставленням оцінки. Безпосередньо формувальне оцінювання освітніх досягнень учнів 5–6 класів здійснюється вчителем переважно вербально.

Вчитель у перебігу уроку здійснює *систематичне та планомірне оцінювання* освітніх досягнень учнів, *системний поточний контроль,* мета якого – встановлення рівнів опанування учнями навчального матеріалу. Критерії оцінювання зорієнтовані на очікувані результати навчальних досягнень учнів, які вчитель у подальшому фіксує в свідоцтві досягнень. Вчителю фізичної культури рекомендовано враховувати *виражені наскрізні вміння* здобувачів освіти, а саме: *вияв інтересу до навчання, розуміння отриманої інформації, ініціатива, вміння приймати самостійні рішення, прагнення до вдосконалення власних фізичних можливостей* [4].

Відповідно до вимог Модельної навчальної програми «Фізична культура». 5–6 класи» та Інструкції, затвердженої МОЗіМОН України 20.07.2009 № 518/674, здобувачі освіти на уроках фізичної культури розподіляються на такі медичні групи: *основна, підготовча й спеціальна.* Зазначимо, що учні з особливими освітніми потребами можуть відноситися як до *основної,* так і до *підготовчої чи спеціальної групи.* Визначення групи відбувається згідно з довідкою від сімейного лікаря.Учителю фізичної культури важливо знати, що він встановлює допустиме фізичне навантаження для дітей,віднесених до *підготовчої та спеціальної медичної групи*. Всі категорії учнів підлягають оцінюванню.

Оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами (ООП) здійснюються відповідно до висновку районного інклюзивно-ресурсного центру (ІРЦ), де в рекомендаціях зазначається індивідуальна програма

розвитку з обов'язковим урахуванням ***функціональних, життєдіяльнісних*** можливостей ***і здоров'я*** дитини.

Категорія учнів, віднесених до спеціальної медичної групи, оцінюється записом «**зар.» (зараховано)** та звільнених за станом здоров'я ***«зв.»*** **(звільнений (а).** У разі неатестації учня вчитель робить відповідний запис: **н/а (не атестований (а)** [2].

Упровадження ідей та реалізація завдань Нової української школи потребує від педагогів ***осмислених змін своєї свідомості через впровадження й використання оновлених освітніх підходів до навчання фізичної культури***, які спрямовані на гармонійний розвиток фізичної та психічної сфери особистості учня. Нагальною потребою в тілесному вихованні дітей постає питання успадкування вітчизняних методик, збереження національних цінностей,народних традицій, звичаїв.

Таке поєднання суттєво допоможе вчителю окреслити власну траєкторію послідовних кроків і зорієнтуватись у виборі нових форм, засобів навчання та вдосконалити систему фізичного виховання учнів. Все це буде формувати в учнів активну громадянську позицію, патріотизм, повагу до культурних цінностей, історичного та культурного надбання українського народу.

За даними сучасних вітчизняних досліджень стан фізичної підготовленості підростаючого покоління невтішний. Тенденція щодо рухової активності дітей відповідно до норми добової фізичної інтенсивності є негативною за кількісними та якісними показниками. Констатування фактів зростання в учнів гіподинамії (порушення функцій організму, через обмеження рухової активності, зниження сили скорочення м'язів) відбувається все частіше. Тому для вчителя фізичної культури пріоритетним стає завдання залучати здобувачів освіти до вільної рухової активності, коли дитина, в першу чергу, є ініціатором, а педагог – підтримує, намагається врахувати в освітньому процесі її природні психомоторні потреби та бажання [6].

На сучасному етапі суттєвою підтримкою педагогам стане вивчення зарубіжного та українського досвіду фахівців фізичної культури і спорту в сегменті теоретичних і практичних напрацювань фізичного розвитку і виховання дітей. В умовах Нової української школи вчителям фізичної культури важливо не відкидати, а, навпаки, спиратися ще й на перевірений вітчизняний історичний досвід досліджень фахівців із методичних основ фізичного виховання дітей.

Учителям фізичної культури варто осмислено ознайомитися з науковою спадщиною київського лікаря-просвітника, першого дипломованого учителя фізичної культури Наддніпрянської України початку ХХ ст. Олександра Костянтиновича Анохіна. Він активно займався розробками методик фізичного розвитку, систем психофізіологічних рухів (вольова гімнастика, «Нова система»), пошуком систем фізичного і морального виховання, форм, засобів навчання та контролю фізичної підготовленості учнів.

Олександр Анохін стверджував, що «…фізичне виховання відрізняється від фізичного розвитку, адже, розвиваючи тіло індивіда, вдосконалюються наявні в нього фізичні якості, а виховуючи – відбувається вплив, ще й на духовні». На його думку,фізичне виховання має бути «гігієнічним, практичним, національним й індивідуальним». «Вольова гімнастика Анохіна» – це «тільки воля, тільки енергія». Твердження О. Анохіна визначне тим, що для виконання вправ не потрібно атлетичного та іншого обладнання, багато місця й часу. Провідний принцип цієї системи: ***свідомо ставитись до виконання будь-яких фізичних рухів*** [5]. Запропонована Олександром Анохіним система психофізіологічних рухів

допомагає в майбутньому ефективніше формувати осмислену волю, регулювати фізичний та психоемоційний стан, характер і цінності в особистості дитини, дозволяючи впливати на процес її виховання.

Вивчення, осмислення педагогом сучасного та історичного досвіду методичних основ фізичного розвитку і виховання учнів суттєво вплине на якість освітнього процесу. Надбаний досвід допоможе вчителю фізичної культуристворити багатовекторну систему фізичного виховання, впровадити та реалізувати нові педагогічні ідеї, нестандартні підходи, форми навчання учнів. Такий підхід здатен вмотивувати, зацікавити здобувачів освіти до навчання фізичної культури, що й передбачено вимогами Нової української школи.

На сучасному етапі в процесі навчання вчителю фізичної культури рекомендується адаптувати практичні завдання для здобувачів освіти відповідно до їхнього ***стану здоров'я*** (згідно з вимогами щодо розподілу учнів на медичні групи), ***природовідповідності*** (індивідуальних, спадкових фізичних можливостей,вікових особливостей) і ***фізіологічних конституційних типів*** людини. Учителю важливо враховувати, що особистісний розвиток дітей реалізується *через процес набуття ними рухового досвіду та компетентностей*.

А саме:

⇨ практичні уміння, ⇨ життєві навички відповідно до психофізичних особливостей і потреб, ⇨ самостійності, ⇨ допитливості, ⇨ наскрізних знань, світоглядних орієнтирів, ⇨ емоційно-вольових і фізичних якостей.

Для успішного фізичного виховання дітей одним зі складників має стати розвиток, удосконалення базових і спеціальних компетентностей учителів фізичної культури: *історично-педагогічної, професійно-педагогічної, психолого-педагогічної, інноваційно-дослідницької, мовно-комунікативної, анатомо-фізіологічної, соціально-громадянської, загальнокультурної та комунікаційної*. Учителю важливо дотримуватись правил, норм ***комунікації*** (прийняті в суспільстві правила мовного спілкування), які ґрунтуються на засадах педагогічного партнерства (учень-учитель-батьки) та психолого-педагогічних принципах: екологічності, синергії, емпатії, толерантності, резільєнтності (здатність впоратися зі складними життєвими обставинами), перцептивності (пізнання, сприйняття, розуміння один одного в навчанні).

Висновки. *Сучасний освітній процес НУШ забезпечує особистісне зростання кожного учня через такі принципи навчання освітньої галузі «Фізична культура», як безпечність, гендерність, доступність, синергія, емпатія,* толерантність. *Фізичний розвиток і фізичне виховання єпередумовою для якісних змін особистості, тому* важливо дотримуватись розвивального, особистісного, практико-орієнтованого навчання. Необхідноприділяти значну увагу розвитку в учнів продуктивних видів мислення: образного, дискурсивно-інтуїтивного, логічно-дискурсивного, аналітичного, системного, творчого, критичного, конструктивного тощо.

*Саме тому, реалізуючи зазначені принципи Нової української школи, вчителіфізичної культури спонукають кожного учасника освітнього процесу бути конкурентоспроможним, свідомим, відповідальним,*здатним до виконання самостійних дій і прийняття рішень.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти. Постанова Кабінету міністрів України від 30 вересня 2020 року № 898. URL: https://cutt.ly/IWlFZFN

2. Інструкція з ведення класного журналу 5-11(12)-х класів загальноосвітніх навчальних закладів. Наказ МОН України від 03.06.2008 № 496. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/960/

3. Кочерга О. В. Чутливість психофізіологічних систем людини: передумова якісної освіти: І Всеукраїнська науково-практична конференція «Нова українська школа: від теорії до практики», 28 жовтня 2022 року, Чернівці, Україна.URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/43041/
4. Модельна навчальна програма. «Фізична культура. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Педан О. С., Коломоєць Г. А. , Боляк А. А., Ребрина А. А., Деревянко В. В.,Стеценко В. Г., Остапенко О. І., Лакіза О. М., Косик В. М. та інші). Наказ МОН України від 17.08.2022 року № 752. URL: http://surl.li/cvfwy
5. Черпак Ю. В. Вітчизняний громадсько-педагогічний рух за розвиток фізичного виховання дітей і молоді (остання чверть XIX ст. – 1917 р.): дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук: 13.00.01 / Київський ун-т імені Бориса Грінченка. Київ, 2018. 172 с. URL: https://cutt.ly/8MnDpkB
6. Черпак Ю. В.*Особливості навчання фізичній культурі учнів початкових класів НУШ: виклики та можливості*V Всеукраїнська науково-практичної Інтернет-конференція «Реалізація в дошкільній та початковій освіті принципів демократії: зваженість, обізнаність, досвід», 15 вересня 2022 р. Київ. URL: http://surl.li/gaqoc
7. Черпак Ю. В. Форми, методи, прийоми – інструментарій для творчої самореалізації та самовдосконалення вчителя фізичної культури. Збірник матеріалів ІІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції: Компетентнісне спрямування дошкільної та початкової освіти в умовах Нової української школи, 15.12.2020 р. Розділ: Нові можливості творчої самореалізації та вдосконалення педагога в умовах освітньої реформи.

УДК37.091.32:796.071.4-027.235-043.2(045)

CU REFERIRE LA MODELUL CONCEPTUAL AL EDUCAȚIEI CONTINUE A ANTRENORILOR FITNESS

Shvets Natalia – Universitatea de Stat de Educație Fizică și Sport,Chișinău, Republica Moldova

Анотація. Натепер вимоги до фітнес-тренерів вищі, ніж 10 років тому, що рівень знань населення зростає, а фахівець у галузі фізичної активності має бути компетентним у різних дисциплінах. Вбачаємо необхідність удосконалення педагогічного процесу підготовки фітнес-тренерів шляхом створення концептуальної моделі на основі інтеграції міждисциплінарних знань з особистісними якостями фахівця.

Ключові слова: концептуальна модель, фітнес-тренер, безперервна освіта.

Annotation. Nowadays requirements towards fitness trainers are higher than 10 years ago, because the level of knowledge of population increases and a specialist in the field of physical activity has to be competent in different disciplines. We see the need to improve the pedagogical process of the preparation of fitness trainers by creating a conceptual model based on integration of interdisciplinary knowledge with personal quality of the specialist.

Keywords: conceptual model, fitness trainer, continuous education.

Actualitatea cercetării. În lumea contemporană activitatea fizică constituie o parte integrală a modului sănătos de viață. Varietatea informației contradictorii duce la faptul că crește numărul de persoane, care apelează la specialiști cu scopul de a recomanda tipul și încărcătura portivite a antrenamentelor. În legătură cu aceasta, cresc cerințele față de competențele antrenorilor fitness și apare necesitatea de perfecționare a tehnologiilor procesului pedagogic de formare a cunoștințelor, abilităților specialiștilor în domeniul

fitness-ului. Construirea unui model conceptual al întregului proces de formare continuă a antrenorilor poate ajuta în acest sens. Aceasta este o etapă importantă în schema generală a algoritmului de dezvoltare a tehnologiei educației datorită intensității sale semnificative de muncă. Acesta include: definirea și descrierea principalelor componente ale structurii interne a sistemului, descrierea structurii proceselor din sistem și a configurațiilor de flux corespunzătoare, definirea strategiilor și regulilor de gestionare a proceselor din sistem, alcătuirea datelor inițiale și a indicatorilor de ieșire ai modelului, formalizarea modelului [1, 2, 3].

La baza modelului conceptual pe care îl dezvoltăm, stă integrarea cunoștințelor interdisciplinare cu calitățile personale ale antrenorului.

Scopul și organizarea cercetării. Scopul cercetării este dezvoltarea unui model conceptual pentru instruirea antrenorilor de fitness în cadrul unui sistem educațional continuu.

Metodele cercetării. În procesul de cercetare, am utilizat următoarele metode: studierea și analizarea literaturii științifice și metodologice, observarea și proiectarea.

Modelul conceptual al educației continue pentru antrenorii de fitness își propune să dezvolte metode de optimizare a procesului de instruire a antrenorilor prin analizarea factorilor care sporesc eficiența pregătirii specialiștilor. Pentru cercetare, am identificat trei grupuri de antrenori de fitness, bazate pe nivelul lor de pregătire inițială în activitatea profesională.

Grupul 1 – specialiști care au absolvit primul ciclu de învățământ fizic la universitate.

Grupul 2 – specialiști cu primul și al doilea ciclu de învățământ fizic la universitate.

Grupul 3 – antrenori de fitness după cursuri specializate de diferită durată.

Pornind de la aceasta, primul bloc al modelului nostru conceptual pe care îl propunem este "**Educația de bază**". Scopul acestui bloc este de a identifica competențele de bază ale specialistului în domeniul culturii fizice.

Al doilea bloc al modelului nostru conceptual în curs de dezvoltare este "**Educația permanentă**", care include următoarele abordări: interdisciplinară, personală, activă, sistemică, structurală, competențială, cognitivă, de cercetare, motivațională. Scopul acestui bloc este de a îmbina metode, materiale și tehnici care îmbunătățesc eficiența educațională a antrenorului de fitness.

Al treilea bloc al modelului conceptual: "**Rezultat și prognoză**". În cadrul acestui bloc, analizăm rezultatele cercetării antrenorilor de fitness, verificând eficacitatea modelului conceptual propus de noi și previzionăm modalitățile de dezvoltare ulterioară a specialiștilor.

Concluzii și perspectivele cercetărilor viitoare. În prezent, specialistul în domeniul culturii fizice trebuie să dețină competențe, cunoștințe și abilități din diferite domenii, inclusiv teoria și metodologia educației fizice, anatomie, fiziologie, nutriție, psihologie, pedagogie etc. Considerăm că viitorul aparține abordării interdisciplinare, și pe baza acestei presupuneri, planificăm să construim un model conceptual de educație continuă pentru antrenorii de fitness, oferind o tehnologie care va ajuta la îmbunătățirea nivelului de pregătire a specialiștilor.

Bibliografie

1. Nicolaeva N. I., Gumeniuc V. I. Modelul conceptual tehnologiei pedagogice noi de formare a competenței profesionale în domeniul securității pe baza abordării interdisciplinare // Sovremennie problemi nauki i obrazovania. 2012. Nr.6.

2. Abdulgalimov R. M. Modelul conceptual de dezvoltare a viziunii profesionale a studentului universității contemporane // Sovremennie problemi nauki i obrazovania. 2019. Nr.4;

2. Egozina V.I., Ovcinnicov N.D. Modelul conceptual a tehnologiei pedagogice a educației adolescenților // Fizicescaia culitura, Naucino-metodicescii jurnal. 2005. Nr. 3

УДК 37:013.504

ОБҐРУНТУВАННЯ РОЗВИТКУ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ ТА СПІВІДНОСНОГО ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА СУЧАСНОЇ ШКОЛИ

Юнаш Вікторія Володимирівна – доктор філософії, старший викладач кафедри теорії і методики фізичного виховання, КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Анотація. В тезах на основі експериментальних даних репрезентується оцінка здоров'язберігаючого потенціалу навчального процесу школи та аналізуються особливості рухової активності учнів.

Ключові слова: здоров'язберігаючий потенціал, фізична культура, рухова активність, педагогіка, здоров'язбережувальне середовище школи

Abstract. Based on experimental data, theses represent an assessment of the health-preserving potential of the school's educational process and analyze the peculiarities of the motor activity of students.

Keywords: health-preserving potential, physical culture, motor activity, pedagogy, health-preserving school environment

Аналіз наукової літератури показав, що поняття «рухова активність» трактується як біологічна природня потреба в рухах. Високий рівень рухової активності в багатьох випадках визначає функціональний розвиток організму. Оптимально організована рухова активність формує сприятливі умови нормального функціонування організму та довголіття.

Низький рівень рухової активності призводить до розвитку гіподинамії, яка завдає шкоди організму людини. Низька м'язова діяльність, впливає на затримку розвитку організму.

Дехто із науковців, зазначають що має бути баланс рухової активності як у дошкільному, так і у шкільному віці. Також, існує думка, що високий або ж низький рівень рухової активності сприяє розвитку патологічних захворювань та відхилень у стані здоров'я. Оптимальне співвідношення об'єму та інтенсивності рухової активності, тобто виконання різних варіантів вправ та чергування їх із здоров'язбережувальними технологіями, позитивно впливатиме на розвиток як рухових якостей, так і на формування поняття «здоров'язбереження» або ж «культура здоров'я».

Руховий режим дня та рухова активність дітей – обов'язкова умова повноцінного росту та розвитку підростаючого покоління. Сучасна обстановка в країні, обмежена можливість відвідувати школу та секції з видів спорту, страх батьків за життя та безпеку своїх дітей провокують розвиток гіподинамії. Гіподинамія викликає розвиток серцево-судинних захворювань, проблеми із нервовою системою, опорно-руховим апаратом, м'язово-зв'язковим апаратом та викликає багато супутніх захворювань неприйнятних для юного віку.

В ході дослідження нами було здійснено оцінку рухової активності учнів 3-4 класів за допомогою анкетування. Зазначимо, що школярі навчаються офлайн кожного дня, оскільки школа обладнана укриттям. Кожному учневі експериментальної групи було запропоновано оцінити власну рухову активність за адаптованою для дітей шкільного віку схемою.

Науковими дослідженнями Інституту гігієни та медичної екології ім. О. М. Марзєєва встановлено, що рухова активність це не лише чинник високої фізичної працездатності, а й головний чинник психічної працездатності. Рухова активність здійснює тонізуючий вплив на ЦНС та сприяє адаптації організму до навколишнього середовища.

Критерієм оптимальної норми рухової активності людини є економічність та надійність функціонування організму, а також здатність швидко пристосовуватись до мінливих умов зовнішнього оточення. Отже, рухова активність – це сума рухів, яку людина виконує у процесі життєдіяльності.

З метою більш детального аналізу рухової активності учасників експерименту, ми здійснили оцінку рівня рухової активності шляхом розрахунку енерговитрат. Для цього ми використали результати анкетування, у яких учні детально хронометрували власну активність протягом доби разом із батьками, що забезпечило чистоту експерименту.

Отримані дані, порівнювали із шкалою оцінки добових енерговитрат на рухову активність дитини (табл.1).

Таблиця 1. Результати оцінки рухової активності учнів 3-4 класів за енерговитратами на початку експерименту

Групи	**Рівень рухової активності**			
	Дуже низький <10-го центиля	Низький 10-й – 25-й центилі	Середній 25-й – 75-й центилі	Високий > 75 центиля
Табличні дані (хлопчики)	<2 466,25	2466,25 – 2565,00	2656,01 – 2932,50	>2932,50
Результати (n=78)	16,7 %	37,5%	26,5%	19,3%

Як, бачимо зведені дані таблиці 3.3 свідчать про те, що у 16,7 % учнів експериментальної групи встановлено дуже низький рівень рухової активності, а у 37,5 % – низький рівень рухової активності.

Дуже низький рівень рухової активності обумовлений способом життя, відсутністю фізичної активності, станом здоров’я. Зазвичай у таких дітей відзначають морфофункціональні порушення. У дітей із низьким рівнем рухової активності виявлено порушення серцево-судинної системи, ендокринної та кістково-м’язового апарату, які спричинені обмеженням вибору засобів фізичного виховання, браком вільного часу та т.ін.

Для формування більш детального уявлення про організацію навчально-виховного процесу в школі та фізичного виховання зокрема, ми здійснили комплексну оцінку уроків фізичної культури.

Алгоритм оцінки проходив у три етапи. На першому ми проаналізували

Таблиця 2. Результати аналізу уроків фізичної культури на початку експерименту

Інтегральна оцінка	**Рівні відповідності**	**Результати аналізу (n=78), %**
Більше 0,644	Високий	9,3%
Від 0,334 до 0,644	Середній	33,7%
Менше 0,334	Низький	57,0%

урок фізичної культури за 15-ма критеріями; на другому розрахували інтегральну оцінку уроку фізичної культури; на третьому – встановили відповідність отриманих даних шкалі гігієнічної оцінки уроку фізичної культури (таблиця 3.4).

Аналіз даних таблиці 2 свідчить про те, що переважна більшість уроків фізичної культури, а саме 57,0 % має низький рівень відповідності завданням збереження та зміцнення здоров'я школярів. Це пов'язано із тим, що вчитель фізичної культури – класовод, а отже, немає відповідного рухового досвіду, не володіє притаманними для вчителя фізичної культури методиками, не розуміється на інноваційних засобах фізичного виховання.

Проаналізувавши уроки фізичної культури на відповідність здоров'я збереженню, було здійснено оцінку здоров'язберігаючого потенціалу організації навчального процесу учнів школи. Отримані дані свідчать про те, що у загальноосвітній школі наявним є середній рівень здоров'язбережувального потенціалу. Показник «Індексу порушення здоров'я» становить ІЗ=0,55, що свідчить про необхідність цілеспрямованої роботи спрямованої на формування здоров'язбережувального простору.

Список використаних джерел

1. Аксьонова О. П. Формування фізичної культури учнів початкової школи в умовах диференційованого навчання: *дис…канд. пед. наук*. 13.00.07. Запоріжжя, 2005. 236 с.
2. Давидюк І. В. Теоретичний аналіз впровадження здоров'язберігаючих технологій у початкових класах. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова.*Вип. 5. Київ. (61). 2015. С. 74-77.
3. Інформаційний лист про нововведення в системі охорони здоров'я №17–2011. Київ.

РОЗДІЛ IV. НЕЙРОПЕДАГОГІКА, ПЕДАГОГІЧНА НЕЙРОПСИХОЛОГІЯ ТА ПЕДАГОГІЧНА ПСИХОФІЗІОЛОГІЯ В ДЗЕРКАЛІ АНТРОПОЛОГІЧНО-ЦІННІСНОГО ВИМІРУ ПАЙДЕЇ

УДК37.013.3:5]:140.8

СИСТЕМНА ЕНЕРГОІНФОРМАЦІЙНА ПЕДАГОГІКА – ПРОДОВЖЕННЯ ІДЕЙ ПЛАТОНА ПРО ПАЙДЕЙЮ В ОСВІТІ МАЙБУТНЬОГО

Колесник Марина Олександрівна – доктор педагогічних наук, професор, Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, Громацька організація «Громадський науково-дослідний центр універсальних технологій розвитку людини»

Анотація. Енергоінформаційна педагогіка передбачає філософсько-світоглядну підготовку фахівця у роботі з людиною. Система формування індивідуальної програми роботи відповідно до призначення людини складається на основі багаторівневої характеристики її взаємодії із світом.

Ключові слова: системна енергоінформаційна педагогіка, універсальна наукова картина світу.

Abstract. Energy-information alorient ed education requires fundamental (worldvewlevel) philosophic training of a specialist. Teachers' individual curricula oriented onto one's purpose in the world encompass multi-layered characteristics of the human – world relations.

Keywords: systemic energy-informational education, universal scientific worldview.

У розгляді сьогоднішніх реалій освіти, все більш стає очевидним факт тонкої підміни понять, який змінює порядок осмислення ролі справжнього педагога та вчителя у суспільстві. Як відомо, поняття є формою відображення в мисленні єдності існуючих властивостей і відносин предметів, тобто,несе узагальнюючу роль. Поняття несе у собі образ того, що узагальнює.

Мета. Розкрити основну мету освіти майбутнього – формування цінності світоглядного осьового розвитку людини за її призначенням зокрема через приклад напрямку системної енергоінформаційної педагогіки.

У сучасних підручниках з педагогіки та педагогічних словників до сьогодні існує загально прийняте формулювання етимології поняття «педагог». Наведемо кілька прикладів. Педагог у Стародавній Греції (дав. грец. παιδαγωγός, «провідник дитини») – раб, догляду якого в афінських родинах доручалися хлопчики з семирічного віку. Педагог мав супроводжувати свого вихованця до школи чи навчального класу і бути невідлучно при ньому під час виходів з дому.

Запозичене у XVIII ст. з французької, pédagogue через посередництво латинського (paedagogus) сходить до грецького слова paidagogos, утвореного шляхом складання іменника pais (paidos), що має значення «дитина», і причастя agogos зі значенням «провідник» (від дієслова agein .– «проводити»). Отже, буквальне значення: «той, хто веде (виховує) дітей». Походження слова педагог у етимологічному онлайн-словнику

Грецьке «пайдагогос» складено з «пайс» – «дитя», «хлопчик» та «агогос» – «ведучий». Буквально – «дітовод».

Запозичене у XVIII ст. із французької мови де pédagogue (лат. paedagogus), що сходить до грецької – paidagōgos, додавання pais, paidos «дитина, дитя» і agōgos «ведучий» (від agein «вести»).

Педагог (від грец. paidagogos - вихователь) - 1) особа, яка веде практичну роботу з виховання, освіти та навчання дітей та молоді та має спеціальну підготовку в цій галузі (вчитель загальноосвітньої школи, викладач професійно-технічного училища, середнього спеціального навчального закладу, вихователь дитячого садка і т. д.). 2) Вчений, який розробляє теоретичні проблеми педагогіки (Великий енциклопедичний словник).

За Платоном ПАЙДЕЙЯ (грец. παιδεία – формування дитини, освіта, вихованість, культура) – поняття античної філософії, що означає універсальну освіченість (пор. лат. humanitas – всесвітня освіченість як суть людини). Виникло у грецькій софістиці у 5 ст. до н.е., стало предметом спеціальної рефлексії у Ісократа та Ксенофонта та було розроблено Платоном у діалогах «Держава» та «Закони». У поєднанні з вченням про безсмертя душі політична програма Платона, що вважає виховання «вартових» і «правителів» фундаментом правильного державного устрою, є пайдейєю не тільки як сенс політики, але і як сенс життя душі: згідно з «Федоном», душа забирає із собою на той світ лише виховання-пайдейю.

Пайдейя – зміна людини у його суті, розгортання основної установки, з урахуванням визначального цей процес прообразу. Відповідно до причинно-системного підходу за моделлю Універсальної наукової картини світу, ми розкриваємо справжню суть процесу освіти та виховання людини Майбутнього, що і може вмістити в себе справжню Пайдейю Платона про досконалу освіту людини. Таким чином, варто інакше інтерпретувати етимологію слова «педагог», який «розкриває Шлях людини», а отже – того, хто веде шляхом згідно з призначенням кожного вихованця [2].

Системна енергоінформаційна педагогіка передбачає формування шляху людини на основі її призначення та відповідно багатогранної взаємодії людини зі світом. Цей напрямок – один з практичних кроків впровадження основних ідей Концепції універсальної системи освіти України, яка була представлена до обговорення в 2019 році [1, 3]. Пропонується навчальний курс «Системна енергоінформаційна педагогіка». В змісті курсу 7 модулів.

Модуль 1. Енергоінформаційна педагогіка. Призначення людини. Поняття енергоінформаційної педагогіки. Будова енергосистеми людини. 7 рівнів прояву людини у світі та 7 сфер її життя.

Модуль 2. Причинно-системне виховання. Універсальний алгоритм законів природи. Теми-практикуми "Харизма вчителя", "Універсальна педагогіка мовою кінематографа".

Модуль 3. Вікова фізіологія з урахуванням причинно-системного підходу.

Модуль 4. Розвиток чуттєво-логічного сприйняття. Теорія та практика.

Модуль 5. Педагогічна системологія – нова системна дидактика. Теорія та практика (методика) навчання на основі причинно-системного підходу – моделювання освітніх систем.

Модуль 6. Теорія та практика міждисциплінарного синтезу на основі алгоритму універсальних законів природи. Розвиток нестандартного мислення.

Модуль 7. ПАЙДЕЙЯ – шлях розвитку. Практикум: індивідуальна мапа розвитку людини.

Енергоінформаційна педагогіка передбачає філософсько-світоглядну підготовку фахівця у роботі з людиною. Курс буде корисний молодим вчителям, викладачам і всім, хто шукає нові альтернативні шляхи роботи з Людиною.

Список використаних джерел

1. Колесник М. О. Методологія формування універсальної природничо-наукової картини світу у студентів природничих спеціальностей. *Збірник наукових праць «Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах».* Класичний приватний університет. Запоріжжя. № 64. 2019. С.41-46.

2. Колесник М. О., Поляков В. А. Моделювання наукової картини світу на основі універсального алгоритму всезагальних законів природи. *Всеукраїнський науково-практичний журнал «Директор школи, ліцею, гімнізії» - Спеціальний тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору»*. №4. Кн. 2. Том ІІІ (85). К.: Гнозис. 2019. С.405-422.

3. Поляков В. А., Колесник М. О., Жиденко А. О., Жара Г. І., Лісогор Т. М. Концепція універсальної освіти України: базові положення та методологічні орієнтири (проект). *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія: педагогічні науки. Вип. 152. У2-х томах. Том 2*. Чернігів: ЧНПУ. 2018. С.203-214.

УДК 37.048.4

ЧУТЛИВІСТЬ І ГАРМОНІЯ ДІЙ ЛЮДИНИ: ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Кочерга Олександр Васильович – кандидат психологічних наук, доцент Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ

Пазюк Світлана Андріївна – молодший науковий співробітник, Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ

Анотація. Створення умов для дійових чутливих впливів зі змін у керуванні власної поведінки потребує переосмислення в розумінні розвитку їхніх психофізіологічних механізмів. Важливе місце в цьому процесі відводиться «тренуванням» рівня чутливості вестибулярної системи людини як фактора у створенні природного стану рівноваги. Розуміння педагогами механізмів цього процесу дозволить без примусу корегувати стани дитини, розвиваючи її резильєнтність (рівновагу між дезадаптацією та адаптацією) для подолання труднощів при взаємодії в освітньому просторі на засадах ідей античної пайдеї (виховання дітей, процес підготовки громадян).

Ключові слова: чутливість, вестибулярний апарат, психофізіологія, рівновага, пайдея.

Abstract. The creation of conditions for active sensitive influences from changes in the management of one own behaviour requires rethinking in the understanding of their psychophysiological mechanisms' development. An important place in this process is given to "training" the level of sensitivity of the human vestibular system as a factor in creating a natural state of balance. Understanding the mechanisms of this process by educators will allow to correct the - condition without compulsion, developing his resilience (balance between maladaptation and adaptation) to overcome difficulties in interaction in the educational environment based on the ideas of ancient paideia.

Keywords: sensitivity; vestibular apparatus; psychophysiology; balance; paideia.

«…і пізнаєте істину, а істина вас вільними зробить!»
Євангеліє від Іоанна 8:32

Актуальність проблеми. Пошук зважених рішень людини стає актуальним у сучасному світі, де запанувала метафора «чорного лебедя» (важкопрогнозовані, рідкі події, котрі мають значні наслідки) [8], де є певна віртуальність, невизначеність, умовність, швидкоплинність, непередбачуваність та нелінійність дій. Коли все частіше цілісність розуміють як деяку сегментовану модель, а не синергію взаємодії з підсилення дії для якісної зміни особистості людини. Не оминули ці тенденції й освітнього процесу, в якому, як ніколи, постають питання з «олюднення», повернення до витоків розуміння природи людини. Тому актуальним стає втілення ідеї античних філософів про «пайдею» (формування дитини, освіти, вихованості, культури), що дозволяє досягти виховання та універсальної освіченості людини, формуючи цілісність її особистості.

У цій ситуації виникає необхідність адекватного розуміння того, як на сучасному етапі розвитку наукових досліджень краще усвідомити шляхи для втілення ідеї античної філософії «пайдеї» в процесах реформування дошкільної та шкільної освіти в Україні. Починати важливо системно з витоків і підвалин «зародження», які ще тільки означають на ранніх етапах «контури проєктів» майбутніх дій людини, визначають тактику і впливають на формування стратегії її поведінки. Коли ще зароджується безсвідоме і починає прокладати свій шлях до народження свідомого та дозрівання вищого його прояву – усвідомленої осмисленої дії людини.

Мета. Представити шляхи застосування в педагогічній теорії і практиці сучасних уявлень про чутливість і гармонію дій людини розкритих на основі застосування нейпсихологічного і психофізіологічного підходів.

Результати. Результати багаторічних досліджень людини в галузі біології, фізіології, психології, педагогіці вказують на існування реальних потенційних резервів її психофізіологічного розвитку, які з тих чи інших причин недостатньо задіюються належним чином для зміни якості освітнього процесу. У сучасному світі це набуває питомої ваги, пов’язаної з ускладненнями соціального життя людини, її активності взаємодій із навколишнім світом природи, господарськими і технічним змінами, які все більше впливають на світ. Антропогенні фактори суттєво впливають не тільки на світ природи, але і поступово змінюють і ноосферу, і саму людину насамперед. Це в подальшому визначає необхідність та доцільність тих чи інших дій людини, які здатні гармонізувати чи дегармонізувати діяльність у цілому.

Саме тому, спираючись на наші дослідження, логічно допускати можливість того, що чутливість усіх психофізіологічних механізмів є потенційним елементом впливу на зміну пізнавальної та поведінкової діяльності, особистості людини, тобто варіюючи рівень зміни чутливості психофізіологічних систем організму людини, можливо впливати на ступінь якості роботи як фізичної, так і психічної сфери [4; 5]. Вже на рівні безсвідомого можна успішно формувати адекватні врівноважені дії людини. Зрозуміло, що великий обсяг роботи з перевірки цього твердження потребує від дослідника тривалого часу. Тому в нашому дослідженні ми зосередили увагу на особливостях у зміні чутливості дії вестибулярного апарату і психомоторній системі людини.

Вестибулярний апарат людини є унікальним парним органом в організмі, якій координує положення тіла, співвідносячи його з силою земного тяжіння, організовує утримання тіла в тривимірному просторі, щосекундно активізуючи відділи головного мозку для розв’язання сотень просторових задач. Чутливість

вестибулярного апарату до сил гравітації створює адекватні передумови для можливості у підтриманні прямоходіння людини через «потужну» іннервацію відділів її головного мозку. Оцінюючи вагу цього процесу для людини, можна пригадати думку М. Монтессорі про те, що «той, у кого є ці стимули (впливу), легко зможе підтримувати природний розвиток психічного життя дитини…» [6,с. 102].

Отже, легко підтримуючи рівновагу природного розвитку психічного життя дитини за допомогою регулювання чутливості в роботі вестибулярного апарату, маємо природну можливість корегувати баланс дій у психофізіологічних системах організму в цілому, впливати на енергопотенціал, психомоторику, мислення, почуття, уяву як базовий механізм творчих дій. Особливо це важливо для досягнення позитивних результатів без примусу, для корекцій станів дитини, розвитку її резильєнтності (рівноваги між дезадаптацією та адаптацією) в стресових ситуаціях (як то фізичні перенавантаження, соціальні потрясіння, військові дії). Про це свідчать наші багаторічні спостереження за учнями, студентами, педагогами, людьми з особливими потребами. Всі наші дослідження спираються на активне використання в роботі з зазначеними категоріями спеціального приладу – баламетричної дошки лікаря Френка Белгау [4], яка є дійовим, метричним приладом для корекції, еталонного налаштування, підвищення чутливості психофізіологічних систем людини до змін щодо якості їхнього функціонування.

Підґрунтям для цього стала пророча думка давньогрецького філософа Протагора, що «людина є мірою всіх речей, які існують, як вони існують, і не існують, як вони не існують». Отже, один із ракурсів можливого тлумачення цієї думки свідчить, що в самій природі людини вже є «прихований» в її задатках унікальний природний інструментарій для дослідження і вивчення власних потенційних можливостей дії. Фігурально античні філософи вважали, що кожна людина є цілим, безмежним, багатим на вибір дії, унікальним Всесвітом, що здатен до потужного відображення в собі зовнішнього Всесвіту та утворення взаємопов’язану між собою всю цілісність буття, яка існує на засадах усвідомлення, що все є у всьому. Саме тому стає можливою істина: метелик, який робить помах крильцями на одному континенті, здатен викликати потужну бурю на іншому. І це не просто красиве порівняння, а реальні наслідки будь-якої дії (психомоторної чи розумової) людини. Це варто враховувати і брати до уваги при моделюванні власних дій, для уникнення негативних наслідків та розбудови гармонійного освітнього середовища.

В умовах реалізації завдань із розбудови Нової української школи бажано якомога потужніше залучати потенційні, приховані природні можливості людського організму для включення їх в активну дію. Важливо те, що механізми цього залучення є безпечними, природними і суголосними думкам Я. А. Коменського, який вважав, що головним фактором життєздатності будь-якої педагогічної системи є її природовідповідність до потенційних можливостей кожної дитини [3]. Отже, у центрі уваги педагогів має бути не абстрактний успіх дитини, а її латентний і наявний індивідуальний потенціал відповідно до психофізіологічних можливостей дитячого організму.

Для вчителя важливим стає розуміння того, що і як необхідно зробити, щоб освітній процес став більш комфортним та ефективним як для дитини, так і для педагогів, батьків. І це не просто намір чи модне гасло, це повернення до витоків розкриття прихованої сутності природи дій людини та закономірностей роботи психофізіологічних систем її організму. М’язовий каркас тіла є найбільшим функціональним органом людини, що утворює психомоторний механізм і взаємодіє з психофізіологічними системами як живий, швидкозмінний,

пожвавлюючий симбіоз «мислячого тіла», яке готове до вирішення будь-якої звичайної або творчої задачі. А живий рух тіла людини здатен до «опанування простором, підпорядковувати час та свідомо долати зовнішні та внутрішні сили, що роблять опір» [2, 329-330]. І все це відбувається як наслідок пошуку рівноваги тіла людини, яка зміцнює здоров'я людини.

Про розуміння здоров'я і його важливість для освітнього процесу розмірковував К. Д. Ушинській [9, 470], стверджуючи, що «здоровий, нормальний стан органічних чуттів складається з їх *рівноваги:* щоб ні одне з них не брало гору над іншими, ні одне не ставало постійним і тому хворобливим для стану організму, відображуючись в душі однобічно і тому хворобливим настроєм».

Ця думка викликала закономірне запитання: чи може існувати в тілі людини універсальна «точка доступу» до можливого витоку, початку і готовності здійснення запуску, взаємодії та керування психофізіологічними системами організму для підтримання гармонії та рівноваги в її діях? На це складне запитання можна з певною обережністю та ймовірністю відповісти позитивно. Між тим, ми поки ще досить обережно можемо про це говорити. Припускаємо, що це потребує подальших тривалих ретельних досліджень. Проте певного оптимізму, що ми на вірному шляху, додають тривалі спостереження та дослідження Стівена Порджеса [7]. Він декілька десятиліть розробляв свою поливагальну теорію (нейрофізіологічні основи емоцій, прихильностей, спілкування і саморегуляції).

У результаті ним було встановлено, що в процесах керування багатьма фізіологічними процесами важливу роль відіграє вагус (блукаючий нерв). Фізіологічна роль блукаючого нерва не просто значна, але і в певних ситуаціях може бути визначною. Зона його іннервації охоплює голову, шию, грудну та черевну порожнини, а, отже, регулює діяльність серця, шлунково-кишкового тракту, бере участь в голосоутворенні, а також регулюванні артеріального тиску. Топографічно нерв ділять на чотири відділи: головний, шийний, грудний та черевний, кожний з яких дає гілки до органів-мішеней. Виходить, що гладка м'язова тканина внутрішніх органів (серце, легені, шлунок, підшлункова залоза, печінка, кишківник, судини) залежить від роботи саме вагуса (блукаючого нерва).

Цікаво те, що точка початкового виходу блукаючого нерву починається саме з відділу довгастого мозку, головного мозку людини. І саме в довгастому мозку є центри іннервації, які з'єднані з вестибулярним апаратом людини. Тобто іннервація вестибулярного апарату перетинається з роботою блукаючого нерву, а отже є достатньою ймовірністю його можливий вплив на відділи тіла людини, які він пов'язує через парасимпатичний відділ нервової системи. Розуміючи особливості роботи цього симбіозу взаємодій базових систем організму, які впливають на розподіл енергетичної активності та активізацію інших відділів головного мозку, можна говорити про можливість впливу на якість роботи фізичної і психічної сфери людини.

По суті, чутливість вестибулярного апарату людини іннервує сигнали, активізуючи *перший енергетичний блок* (регуляції тонусів для здійснення вищої психічної діяльності), через ретикулярну формацію, лімбічну систему іннервація спрямовується до *другого боку*. Він приймає, переробляє і зберігає екстероцептивну (відчуття, які сигналізують про різні характеристики зовнішнього світу) інформацію, поступово ускладнюючи процес оброблення інформації на рівень сприймання. І досягає *третього блоку* програмування, регулювання і контролю за перебігом свідомої психічної діяльності людини [1].

Висновки. Отже, чутливість вестибулярного апарату здатна впливати, іннервуючи біострум до всіх функціональних блоків головного мозку людини. Це дозволяє без вербального (примусового), медикаментозного впливів створювати

якісні передумови взаємодії мозкових структур із тілом, гармонізуючи їх до майбутніх відповідальних дій людини. Іншими словами, закладати через психофізіологічні механізми елементи вихованості, які трансформуються в процес ненасильницького формування неусвідомлених складових виховання людини.

Сенситивний (чутливий механізм сенсорної інформації) та сензитивний (механізм семантичної інформації) періоди закладання неусвідомлених складових виховання переважно випадає на періоди раннього, дошкільного та молодшого шкільного віку [5, 73]. Хоча, за нашою гіпотезою, часову тривалість сенситивного/сензитивного віку можна продовжувати і навіть навмисно викликати та продовжувати на деякий час за певних умов. І не останню роль у цьому процесі може відігравати чутливість психофізіологічних механізмів тіла людини.

Наші дослідження вказували на те, що навіть нетривале перебування людини на баламетричній дошці починало зміну її чутливості психофізіологічних механізмів тіла та дозволяло набувати позитивних змін у контролі її поведінкових змін до стану фізичної та душевної рівноваги. Саме тому ми вважаємо, що рівновага як фізичний та душевний стан через безсвідомі дії здатна змінюватися та набувати тривалих стійких станів, які суттєво покращують соціальну взаємодію з однолітками, батьками та педагогами, тобто дозволять змінити «атмосферу» взаємодій у групі, класі. Це дозволить перейти до режиму екологічного спілкування, де кожний здатен відчувати стан комфорту.

Отримані результати потребують подальших досліджень у значенні їхніх продуктивних можливостей і прихованих потенційних резервів для подальшого розвитку, пошуку релевантних (важливих, істотних, доцільних) засобів корекційного впливу для досягнення тривалих станів рівноваги людини в її фізичному і душевному плані.

Повернення до пізнавальних потреб людини природним шляхом дозволить уникати примусової педагогіки і дозволить, нарешті, повернутися до педагогіки радості та щастя. Нещаслива дитина – це трагедія для майбутнього країни. Причому щастя – це не миттєвий стан, а тривала робота з почуттями дитини через досягнення рівноваги емоційних коливань. Це не абстракція, а конкретна тривала, системна робота з чутливістю психофізіологічних систем організму людини, де балансування фізичного тіла людини в постійному пошуку рівноваги здатне перезавантажувати параметри чутливості психофізіологічних систем організму, закладаючи енергетичний потенціал подальших творчих дій.

Список використаних джерел

1. Бизюк О. П. Основи нейропсихології. СПб.: Мова, 2005. С. 68-77.
2. Загальна психологія / С. Д. Максименко, В. О. Зайчук, В. В. Клименко, В. О. Соловієнко. За загальною редакцією акад. С. Д. Максименка К.: Форум, 2000. С. 329-330.
3. Коменський Я. А. Материнська школа. М.:Учпедгіз, 1947. 103с.
4. Кочерга О. В., Шорохова В. В. Використання балансувальної дошки доктора Френка Белгау в навчально-корекційної роботі з учнями 1-4 класів з порушеннями психофізичного розвитку. Київ. Видав. дім «Слово», 2015. 64 с.
5. Кочерга О. В. Сензитивність як психофізіологічний стан людини. *Педагогічна освіта: теорія і практика.* 2012. № 17. С. 73.
6. Монтессорі М. Наукова педагогіка II. Елементарна освіта. Париж «Типографія Ларусс, вулиця Монпарнасс,17», 1916. С.102.
7. Porges, S. W. (2011). *The polyvagal theory: Neurophysiological foundations of emotions, attachment, communication, and self-regulation (Norton series on interpersonal neurobiology).* WW Norton & Company.
8. Талеб Н. Н. Чорний лебідь. Про (не)ймовірне у реальному житті. К.: Наш Формат, 2021. 392 с.
9. Ушинський К. Д. Педагогічні твори: У 6т. Т.6., М.: Педагогіка, 1990. С. 470.

УДК: 378.147:796.011.3

КВАНТОВО-ОНТОЛОГІЧНА КОНЦЕПЦІЯ НАВЧАННЯ: МЕТОДОЛОГІЧНО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ

Федорець Василь Миколайович – Комунальний заклад вищої освіти «Вінницька академія безперервної освіти», м. Вінниця

Духовність, свобода і відповідальність – це три екзистенціали людськокого існування
Віктор Франкл

Анотація. В статті представлена ідея та загальні положення розробленої квантово-онтологічної концепції навчання. Концепція є сформованою на основі актуалізації методологічного потенціалу компетентнісної парадигми та інтегративного застосування онтологічного, онтопсихологічного, аксіологічного, екзистенційного підходів, теорії функціональних системи та ідеї умвельту. У системі даної концепції знання, вміння, навички, компетентності розглядаються не виокремлено, а як складові особливих, відносно завершених і гармонійних «внутрішніх світів» – навчальних онтологій, для формування яких, окрім спеціальних знань, необхідними є системи різноманітних навчальних впливів, включаючи, емоційні, естетичні, когнітивні та ін. Актуальною технологічною складовою концепції є педагогічне квантування, ідея якого сформована на основі застосування теорії функціональних систем. Педагогічне квантування є спрямованим на оптимізацію навчання і його природовідповідність.

Ключові слова: педагогічне квантування, навчальні онтології, методологія, вчитель фізичної культури, здоров'язбережувальна компетентність, компетентнісна парадигма

Abstract. The article presents the idea and general principles of the developed quantum-ontological concept of learning. The concept is formed based on the actualization of the methodological potential of the competency paradigm and the integrative application of ontological, ontopsychological, axiological, and existential approaches, the theory of functional systems, and the concept of umwelt. In this concept, knowledge, skills, abilities, and competencies are not treated in isolation but as components of distinct and harmonious "internal worlds" – educational ontologies. These ontologies are formed not only through specialized knowledge but also through various educational influences, including emotional, aesthetic, and cognitive factors. The technological aspect of this concept involves pedagogical quantification, which is based on the application of the theory of functional systems. Pedagogical quantification aims to optimize learning and ensure its genetic correspondence.

Keywords: pedagogical quantification, educational ontologies, methodology, physical education teacher, health-preserving competence, competency paradigm, pedagogy, pedagogical psychophysiology.

Актуальність проблеми. Давньогрецька культурно-освітня система пайдея (дав. грец. παιδεία) [2; 3; 5; 6; 8; 13] базувалася на ідеї особливої природи людини(дав. грец. φύσι ς τουάνθρωπου) [6], яка є відмінною від інших. Указана природа розумілася перш за все онтологічно, як особливе неповторне людське буття, що мало два виміри: духовно-ментальний і тілесний – які гармонійно взаємодіють між собою. Ця гармонія представлялася в формі антропологічного

ідеалу калокагатії (дав. грец. καλοκαγαθία) [6]. Відповідно пайдея розкривала через музичну освіту (освіту муз) духовний вимір людського, а тіло й тілесність проявлялося завдяки гімнастичному спрямуванню освітньої системи. Важливим аспектом, який визначав розвиток людини як істоти,у якої проявлене людське начало у форматі людяності, естетизму й високого розуму, була спрямованість пайдеї на формування цілісної гармонійної особистості,у якої проявлені агате (дав. грец. ἀγαθόν – благо), арете (дав. грец. ἀρετή – доброчинність, довершеність), софрасюне (дав. грец. σωφροσύνη – поміркованість, «чистий розум», гармонійність, одна з арете) [3], евтюмія (дав. грец. εὐθυμία – добрий настрій, душевний спокій) [4] (концепція Демокріта), фронезис (дав. грец. φρόνησις – практична мудрість) [8] (концепція Арістотеля), евдемонія (дав. грец. εὐδαιμονία – щастя, процвітання, блаженство) (концепція Арістотеля) та інші якості. Указані визначальні інтенції пайдеї в своїй сутності є етичними, екзистенційно й онтологічно спрямованими. Пайдея «делікатно» й онтологічно орієнтовано взаємодіяла з людиною як з особливим буттям і унікальним, безмежним, естетизованим і гармонійним світом. Указані духовні, онтологічні,етичні, естетичні, антропологічно-ціннісній екзистенційні аспекти пайдеї, які спрямовані на розкриття людської природи як милосердної, автентичної, розумної, є для нас методологічними орієнтирами при розробці даної педагогічної системи.

Незважаючи на певну сталість педагогічних практик, зумовлених інерційною природою людини, кожна епоха та наявні в ній технологічні й гуманітарні тренди сприяють переосмисленню педагогічних традицій та формуванню інноваційних візій Homo Educandus (людина що навчається), що часто є новим «відкриттям» давно знайомих ідей і уявлень. Відповідно антропологічна «зануреність» і «вкоріненість» педагогічної теоріїй технологій, які можуть бути представлені онтологічно орієнтовано як особливий аутопоезисний й автентичний [11] спосіб буття Homo Educandus, визначають необхідність антропологічно-ціннісної рефлексії навчальних практик співвідносно з накопиченням і систематизацією знань людської природи, а також із застосуванням складних системних поліпарадигмальних методологій. Зазначений методологічний меседж є поліпарадигмальним трансформаціям науки постмодерну. Поліпарадигмальність при формуванні педагогічних систем визначає методологічні можливості до інтегративного застосування потенціалів різних наук, які розкривають природу людини,як фізіологічно орієнтованих так і гуманітарних. Відповідно для формування й удосконалення педагогічних систем як на основі гуманітарного, так і фізіологічного (природничого) осмислення природи людини ми пропонуємо розглянути шляхи інтегративного застосування екзистенційного, онтологічного, онтопсихологічного, системного, аксіологічного підходів та сучасних концепцій нейробіологічного спрямування – теорій функціональних системаутопоезису У. Матурани та Ф. Варелий концепції умвельту [14].

Розглядаючи Homo Educandus крізь призму екзистенційних, онтологічних і онтопсихологічних (А. Менегетті) [10; 11] візій як особливе неповторне буття, ми звертаємо увагу на необхідність актуалізації розуміння людини в освітньому процесі як особливої багатомірної онтології, яка може бути розкрита й осмислена на різних рівнях – когнітивному, емоційному, екзистенційному, ціннісному, темпоральному, особистісному тощо.

Другим антропобіологічно орієнтованим напрямом, значущим для розробки педагогічних систем, є осмислення людської природи на основі ідей аутопоезису [9] У. Матурани та Ф. Варели. Указана теорія системно представляє сутність живого, розглядаючи його як когнітивний аутопоезисний процес.

Наступний нейробіологічний напрям, який ми актуалізуємо при формуванні педагогічної системи, зв'язаний із фізіологічним, нейрофізіологічним і нейропсихологічним розумінням людської природи. Відповідно до вказаних нейрофізіологічних інтенцій,поряд із вище представленим онтологічним аспектом, що визначає методологію, ми актуалізуємо необхідність застосування теорій, які системно розкривають фізіологічний і психофізіологічний виміри людської природи. Як усталену й експериментально підтверджену, ми застосовуємо теорію функціональних систем [1]. На її основі значною мірою сформовані сучасні науково-дисциплінарні напрями – системна психофізіологія, системна фізіологія, педагогічна психофізіологія, акмеологія. Однією з технологічно значущих для вдосконалення педагогіки методологічних перспектив, які розкриваються теорією функціональних систем,є психічна діяльність, що включає професійну поведінку людини як контенуально (дименсіонально), так і дискретно – у форматі квантів діяльності.

У науковій педагогічній літературі інтегративне застосування онтологічного й екзистенційних підходів, концепції аутопоезису та теорії функціональних систем з практично орієнтованою актуалізацію феномену квантування для розробки навчальних систем висвітлено недостатньо. Враховуючи гуманістичнуй аксіологічну спрямованість сучасної педагогічної теорії й практики, у межах якої актуальною залишаються ідея природовідповідності навчання й виховання Я. Коменського та інтенції розкриття людського потенціалу, включаючи збереження й формування здоров'я, ми репрезентуємо вище представлену проблему як актуальну.

Мета. На основі антропологічно-ціннісної рефлексії педагогічних досвідів і практик та інтегративного застосування системи антропологічно орієнтованих методів і теорій розробити основи квантово-онтологічної концепції навчання.

Результати. Результати навчання завжди множинні й багатомірні навіть при умові вивчення відносно вузької проблеми. Це зумовлено багатьма чинниками й перш за все багатомірністю, системністю і складністю людини. У процесі навчання людина змінюється як система й розвивається як особливий цілісний світ. При значних трансформаціях людини, які настають внаслідок навчання, ми можемо говорити про формування її як нового особливого ейдосу, що в розумінні давньогрецьких лікарів представлялася як особлива форма людини. Інтерпретуючи філософські ідеї Платона про ідеальну реальність, можна артикулювати, що людина під впливом навчання набуває особливих, «ідеальних» антропологічних якостей. Використовуючи також для наших міркувань давньогрецьку концепцію мікрокосму чи внутрішнього світу людини, ми вказуємо на можливість її тотальних перебудов у процесі навчання. Тобто результатом навчання є не тільки відносно нейтральні для людської природи знання чи компетентності, а цілий спектр перебудов її внутрішнього світу й подальшої трансформації чи/і розгортання ідеї людини.

Виходячи з вище представлених міркувань, ми інтерпретуємо навчання як системні педагогічні впливи на двох рівнях – як набуття відносно локальних змін в форматі знань, вмінь, навичок, компетентностей, так іяк загальні зміни людини та її буття. Указані вище антропологічно й холістично орієнтовані осмислення визначають основну онтологічну спрямованість нашої концепції, яка полягає в тому, що в процесі навчання й виховання ми маємо конструювати особливі навчальні світи чи *навчальні онтології*, у яких повинні бути враховані багатомірність, системність, гармонійність, аутопоезисність, цілісність, емоційність, когнітивність та інші визначальні аспекти людської природи. Педагогічні дії мають бути спрямовані як на локальний вплив, так і на

трансформацію чи вибудовування певної гармонійної, динамічної, багатомірної внутрішньої реальності – навчальної онтології. Тобто знання чи/і компетентності формуються не виокремлено, а цілеспрямовано й інтегративно конструюються разом з особливим світом,у якому вони існують – навчальною онтологією, що має зовнішній вимір у форматі педагогічної системи й внутрішній (інтернальний) аспект як особливий внутрішній світ.

Який смисл в таких, здавалося, ускладненнях і деталізаціях?! Перш за все це визначається екзистенційною природою людини і багатомірністю її буття, які мають бути проявлені й розкриті в процесі навчання. Людина первинно є істота буттєва, а не інструментальна (у розумінні знання й компетентності як інструменти адаптації у світі) і їй,відповідно, потрібні знання й осмислення себе не як інструменту діяльності, а як самодостатньої, цілісної особистості й особливого безмежного світу, який існує в гармонії з зовнішньою реальністю. Проводячи паралель з антропологічно-ціннісними рефлексіями Макса Шелера [12], згадаємо його сотерологічно орієнтовані ідеї про сутність знань стосовно людської природи. Класик говорить про знання як для «завоювання» світу, так і про знання заради спасіння.

Розкриємо детально деякі сутнісні ідеї, спрямовані на формування навчальних онтологій, які як розкривають, так і певною мірою сприяють конструюванню чи проявленню людського буття. Принцип *конструктивної навчальної різноманітності.* Смисл цього принципу полягає в тому, що в процесі навчання застосовуємо, окрім педагогічних дій, спрямованих на досягнення конкретного навчального результату, також впливи, які діють на різні сфери особистості, вибудовуючи певний «навчально-діяльнісний фон» чи контекст – навчальну онтологію, що включає емоційну, когнітивну, естетичну та інші складові. Конструктивна навчальна різноманітність сприяє формуванню знань і компетентностей як відносно складних психологічних новоутворень, які взаємозв’язані, взаємозалежні й певною мірою детерміновані вказаним фоном (навчальною онтологією), який також має певний чи достатній ступінь складності. Ідея конструктивного навчального різноманіття з позицій системного підходу відповідає закону необхідного різноманіття (англ. the law of requisite variety) У. Ешбі. Відповідно до цього закону, система може існувати як стала при певному ступені різноманітності. Нею можна керувати при умові, коли управлінська система матиме різноманітність, співвідносну тій, яка є наявною в системі, якою керують.

Архетипічний принцип полягає в актуалізації архетипічного рівня свідомості з навчальною і/чи виховною метою за допомогою засобів архетипічної педагогіки [7] й психології для відповідного включення актуалізованих архетипічних феноменів в навчальні онтології.

Принцип достатнього обсягу (об’єму) педагогічних впливів спрямований на застосування значних чи оптимальних «обсягів навчання», які зможуть забезпечити формування не тільки набору певних знань і навичок, а також суму відповідних психологічних контекстів чи навчальних онтологій,у яких відповідні знання й навички формуються, існують та розвиваються. Педагогічні впливи таким чином «конструюють» навички, навчальні онтології інтегративно, як одне ціле, як особливі внутрішні світи.

Наступною методологічною складовою даної навчальної системи є застосування ідеї квантування педагогічних впливів і професійної діяльності, що реалізується шляхом використання теорії функціональних систем [1]. Учення про функціональні системи натепер є усталеною фізіологічною теорією, яка активно застосовується в психофізіології, акмеології, медицині, спорті. Основна ідея цієї

теорії полягає в розгляді організму як системного, темпорального, просторового, пластичного феномену, який під впливом мети й кінцевого результату формується, росте й трансформується, що включає розвиток певних інструментів його діяльності й адаптації представлених у форматі функціональних систем. Зазначені системи формуються й існують як завдяки активному безпосередньому контакту організму з середовищем (функціональні системи II типу), яке,у свою чергу, виступає основним регулятором. Іншим шляхом розвитку й підтримки функціональних систем (функціональні системи I типу) є внутрішнє середовище організму,у якому вони існують і, відповідно, яке й виступає їх основним регулятором. Прикладом функціональних систем першого типу є серцево-судинна. Функціональні системи другого типу представлені різноманітними адаптаційними механізмами й інструментами – від таких «простих», як хода, біг, до складних і соціально та інтелектуально орієнтованих – мовлення, мислення, певні трудові навички, а також знання і компетентності.

Функціональні системи [1] формуються на основі відповідності відстроченої в часі мети й позитивного пристосувального результату. Якщо така відповідність буде відсутня, то функціональна система не сформується. Функціональні системи є динамічними (формуються й існують протягом певного часу). Вони є утвореннями, що формуються на основі певних потреб і включають мотиваційну складову. На основі результативно-цільового принципу у функціональну систему інтегруються ті структури й функції, які спроможні забезпечити кінцевий результат діяльності, що може бути реалізований певним специфічним способом. Наприклад, функціональна система, яка забезпечує біг, формується на основі інтеграції певних рухових зон мозку, нижніх кінцівок, серцево-судинної, дихальної системи та інших складових. Явище інтеграції вказаних структур і функцій, які формують функціональну систему, називають системогенезом. Сформована функціональна система містить певну чи досить значну частину автоматизованих компонентів. Наприклад, ми пишемо слова й букви автоматично, не задумуючись про їх написання, а контролюємо й свідомо визначаємо тільки зміст і смисл написаного.

Діяльність функціональних систему часовій розгортці може бути репрезентована дискретно у форматі квантів дій. Квантування є актуальним тому, що воно може репрезентувати функціональну систему чи їх інтегративну діяльність як послідовну, «ритмічну» чи,навпаки,спонтанну й стохастичну систему певних дій, на основі аналізу яких ми можемо діагностувати особливості її функціонування, а також цілеспрямовано впливати на неї, включаючи її формування, удосконалення чи дезактуалізацію.

Відповідно до теорії функціональних систем ми розглядаємо квантування психічної діяльності, що охоплює навчальну й професійну на основі певної потреби. Для задоволення певної потреби організм мобілізує необхідні ресурси, квантуючи діяльність і таким чином структуруючи («упаковуючи») її в певні «часово-просторо-діяльнісні» фрагменти. Таким чином діяльність адаптується не тільки під мету, але й під певну потребу. Це включає актуалізацію темпоральної, ціннісної, мотиваційної, поведінкової, емоційної, когнітивної та інших складових, які оптимально забезпечують відповідний квант діяльності необхідним ресурсом, а також їх специфічною інтеграцією й проявом. Відповідно квант діяльності має свій специфічний обсяг і розглядається також онтологічно як прояв буття. У кванті діяльності, як у фракталах, проявляється цілісність, різноманітність і багатомірність людської природи та відповідної специфічної діяльності. Важливою методологічною ідеєю є можливість цілеспрямованого застосування квантування діяльності для навчання, професійної діяльності, комунікації.

Квантування з професійною чи навчальною метою може бути здійснене не тільки на основі потребнісного принципу, у форматі задоволення певної потреби чи їх систем. Квантування професійної чи навчальної діяльності можуть бути когнітивні, емоційні, ціннісно-смислові, цільові та інші. У реальності квантування інтуїтивно реалізується – шляхом актуалізації різних аспектів. Наша ідея квантування спрямована на інтеграцію вказаних різних основ (аспектів) квантування з формуванням ефекту цілісності і безперервності навчання, що включає як самопідтримання, так і розвиток.

Структурування на певні фрагменти як навчальної, так і професійної діяльності було завжди, на цьому з давніх часів базується все навчання. Але проводилося це переважно на основі знання і розкриття логіки певної дисципліни (знань, діяльності тощо) або/і формально. Ми ж, окрім визначального чинника – специфіки навчального матеріалу й мети навчання, також пропонуємо враховувати в структуруванні природу людини, включаючи потребнісний принцип, устремління до певної завершеності, цілісностій гармонійності деякого фрагменту навчання – кванту. Наступним аспектом структурування на кванти є потреба в оперативному і швидкому оперуванні, включаючи трансформації та інтерпретації певними знаннями, досвідами й навичками. У психічній реальності це переважно проходить без структурування на теми, напрями, а реалізується як перебір і аналіз певних варіантів – квантів дій.

Як приклад педагогічного квантування є застосування маєвтичного підходу, в межах якого майже вся проблематика, що розглядається в процесі викладання курсу «Розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителя фізичної культури як основа його професійного вдосконалення», нами розкривається в системах питань, в системах задач (кейс-системах), системах наративів.

Висновки. 1. Розглянуті деякі фундуючі положення квантово-онтологічної концепції навчання, які спрямовані на розкриття багатомірної, ціннісної, етичної, когнітивної природи людини, осмисленої як особливе буття й неповторний світ. Дана концепція розроблена на основі онтологічного і темпорального переосмислення компетентнісної парадигми, шляхом антропологічно-ціннісної рефлексії гуманістичних, екзистенційних, естетичних, етичних, онтологічних ідей давньогрецької культурно-освітньої системи пайдеї, а також через застосування фізіологічних і нейрофізіологічних концепцій, які системно описують людину і її діяльність, а саме вчення про функціональні системи, концепцію умвельту, онтопсихології та ін.

2. У межах квантово-онтологічної концепції навчання є формуванням певних *навчальних онтологій,* які відображають багатомірність і складність людської природи, що включає необхідність застосування не тільки вузькопрофесійних знань, але й актуалізацію естетичного, етичного, емоційного та когнітивного потенціалів особистості. Відповідно компетентності, знання, вміння, навички розглядаються не тільки функціонально як інструменти певної діяльності, але й «контекстуально-онтологічно» як такі утворення, що формуються й існують у системах особливих світів – навчальних і професійних онтологій. Указані онтології при умові їх сформованості підтримують, певною мірою формують і сприяють саморозвитку знань та компетентностей, а також є зв'язаними з екзистенційно-особистісним виміром буття людини.

3. Актуальним технологічним аспектом даної педагогічної системи є застосування ідеї квантування навчальної діяльності з метою реалізації природовідповідності навчання та підвищення його ефективності. Педагогічне квантування ми визначаємо як цілеспрямоване структурування педагогічних

впливів на певні фрагменти (кванти), що включає перш за все відбір, репрезентацію, інтеграцію і трансформацію знань, інформації та співвідносних психологічних впливів з метою їх ефективного і природовідповідного включення в структуру компетентностей та в потенціали особистості. Значною мірою специфіка квантування задається самим навчальним матеріалом, його спрямованістю та іншими аспектами. Квантування професійної діяльності ми визначаємо як її цілеспрямоване структурування на певні фрагменти (кванти) з метою їх ефективної і природо відповідної реалізації.

Список використаних джерел

1. Федорець, В. М. (2014). Особливості формування здоров'язбережувальної компетентності вчителів фізичої культури на основі вчення про функціональні системи. *ББК 74.204. 2 К63*, 265.
2. Федорець, В. М. (2019). Антропологічно-ціннісна рефлексія пайдеї як культурно співвідносний шлях удосконалення здоров'язбережувальної компетентності вчителя фізичної культури. *Вісник післядипломної освіти. Серія: Педагогічні науки*, (8), 153-210.
3. Федорець, В. М. (2019). *Аналіз елліністичного феномену софросіне в контексті розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителя фізичної культури*
4. Chaturvedi, S. K., & Parameshwaran, S. (2020). The pursuit of euthymia: are cultural factors relevant?. *World Psychiatry*, *19*(1), 59.
5. Doner, J. (2021). Rebirth of paideia: Ultimacy and the game of games. In *Bildung and Paideia* (pp. 171-179). Routledge.
6. Jaeger, W. (2010). *Paideia: die Formung des griechischen Menschen*. Walter de Gruyter.
7. Mayes, C. (2020). *Archetype, culture, and the individual in education: the three pedagogical narratives*. Routledge.
8. Massey, G. (2022). Teaching wisdom: phronesis, translator education and the learning organization. In *3rd CTER Congress"(Re-) Profiling Translation Pedagogy: Translators, Interpreters and Educators", Krakow (online), 17-18 March 2022*.
9. Maturana, H. R., & Varela, F. J. (1991). *Autopoiesis and cognition: The realization of the living* (Vol. 42). Springer Science & Business Media.
10. Meneghetti, A. (1993). Ontopsychological Pedagogics.
11. Meneghetti, A. (2004). *Introduction to ontopsychology*. Psicologica.
12. Scheler, M. (1996). *Ordo amoris* (Vol. 23). Caparrós editores.
13. Straume, I. (2020). Bildung from paideia to the modern subject. In *Oxford Research Encyclopedia of Education*.
14. von Uexküll, T. (2004). A teoria da Umwelt de Jakob von Uexküll. *Galáxia. Revista do Programa de Pós-Graduação em Comunicação e Semiótica*, (7).

РОЗДІЛ V. ПЕДАГОГІКА ЗДОРОВ'Я ТА ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОГО І ЗДОРОВОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В СВІТЛІ ЛЮДИНОМІРНИХ ІДЕЙ ПАЙДЕЇ

УДК 378.147:613

РОЛЬ ЕКОПЛОГІНГУ У ФОРМУВАННІ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Гнатюк Віталій Васильович – кандидат біологічних наук, доцент, заступник декана факультету фізичної культури, спорту та здоров'я людини з наукової роботи та міжнародної діяльності Бердянський державний педагогічний університет (м. Бердянськ, Україна)*;*

Кушнірук Сергій Георгійович – кандидат наук з фізичного виховання і спорту, професор, заслужений працівник фізичної культури і спорту України, декан факультету фізичної культури, спорту та здоров'я людини Бердянського державного педагогічного університету, м. Бердянськ, Україна).

Анотація. Дана тема розкриває роль екоплогінгу у формуванні здоров'язбережувальної компетентності у сучасному суспільстві. Зачіпаючи актуальну проблему здоров'я та екології, робота аналізує значення екоплогінгу як інструменту для створення умов, які сприяють формуванню екологічної свідомості та поведінки, підтримці здоров'я та збереженню навколишнього середовища.

Ключові слова: плоггінг, екоплогінг, здоров'язбереження, компетентність, педагогка, екологія.

Abstract. This topic reveals the role of eco-logging in the formation of health-saving competence in modern society. Touching on the current issue of health and ecology, the work analyzes the importance of ecologging as a tool for creating conditions that contribute to the formation of environmental awareness and behavior, health maintenance and environmental preservation.

Keywords: plogging, eco-plogging, health care, competence, pedagogy, ecology.

Актуальність проблеми. Важливість формування здорового способу життя, здоров'язбережувальної компетентності у здобувачів вищої освіти та громадян обумовлена розумінням, що лише таким чином можна прищепити основні знання й навички з охорони здоров'я, які згодом перетворяться у важливий компонент загальної культури людини і вплинуть на формування здорового способу життя усього суспільства [1].

Здоров'язбережувальна компетентність за Державним стандартом – це здатність учня, а у нашому випадку і здобувача, застосовувати в умовах конкретної ситуації сукупність здоров'язбережувальних компетентностей, дбайливо ставитися до власного здоров'я та здоров'я інших людей. Ця компетентність включає в себе уявлення і поняття про здоров'я, здоровий спосіб життя та безпечну поведінку; усвідомлення здоров'я як вищої життєвої цінності;взаємозв'язок організму людини з природнім і соціальним оточенням; удосконалення фізичної, соціальної, психічної та духовної складових здоров'я; дбайливе ставлення до свого здоров'я [2].

Щодо фізичного здоров'я, яке є основою психологічної рівноваги і високої якості нашого життя, то воно має весь час підтримуватись та відновлюватися у разі

втрати людиною працездатності. Наріжним каменем у підтримані здоров'я людини є рухова активність, раціональне харчування, особиста гігієна, сон та відпочинок, а також стан навколищнього середовища. Наразі рухова активність, зважаючи на онлайн-навчання, доволі мала, а засміченість територій населених пунктів, не викликають бажання до прогулянок. Тож сучасні виклики існування людської цивілізації, дали поштовх до виникнення нових трендів здорового способу життя.

Здоров'я є першою та найважливішою потребою сучасної людини, яка визначає її здібність до праці і забезпечує гармонійний розвиток особистості. За визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), «Здоров'я – це стан фізичного, духовного та соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних дефектів». Здоровий спосіб життя (ЗСЖ) визначається як спосіб життя, заснований на принципах моральності та є раціонально організований, активний, трудовий, що загартовує і, в той же час, захищає від несприятливого впливу оточуючого середовища, що дозволяє до глибокої старості зберігати моральне, психічне та фізичне здоров'я [3].

Питанню вивчення здоров'я та здорового способу життя приділяли увагу багато науковців минулого та сучасності. Так в одних працях обговорюється саме поняття «здоров'я», в інших досліджуються клінічні аспекти порушень здоров'я, треті присвячені дослідженню факторів, що визначають здоров'я, самостійну групу становлять праці, що розглядають шляхи й засоби відновлення, збереження і розвитку здоров'я. Слід зауважити, що значну роль у вивченні проблем збереження здоров'я здорової людини відіграла інтегральна наука валеологія та дослідження таких науковців як Г. Апанасенка, Ю. Бойчука, І. Брехмана, Е. Вайнера, М. Гончаренко, В. Горащука, М. Гриньової, Е. Казіна, В. Казначеєва, В. Колбанова, В. Кулініченка, Г. Кураєва, І. Муравова, В. Петленка, С. Страшка та ін. [5].

Мета. На основі аналізу наукової літератури дослідити роль екоплогінгу як однієї із сучасних здоровязберігаючих технологій, яка спрямована на фізичну реабілітацію людини та на формування здоров'язбережувальної компетентності.

Результати. Підтримка, або відновлення здоров'я людини, зважаючи на різні чинники, зводиться до різних реабілітаційних заходів. Суть тлумачення поняття «реабілітація» за різними джерелами які містять різні визначення цього терміна, зводиться до одного, що це є відновлення здоров'я, порушених функцій і працездатності хворих або людей з інвалідністю. Наразі існує чимало методів реабілітації, але один із дієвих засобів підтримки та відновлення здоров'я є лікувальна фізична культура (ЛФК). ЛФК є методом лікування який полягає в застосуванні фізичних вправ і природних факторів природи до хворої людини з лікувально-профілактичними цілями. Таким чином, наклавши екологічні виклики сучасності на прогресуючий в суспільстві рух за здоровий спосіб життя із застосуванням різноманітних реабілітаційних технік у тому числі і ЛФК, дало поштовх до виникнення нового тренду – екоплогінгу.

Екоплогінг або плоггінг (англ. plogging) – екологічний рух, при якому біг підтюпцем поєднується зі збором сміття. Слово є результатом словозлиття двох складових – шведського plocka («піднімати», «зривати») та jogging («біг підтюпцем») [3]. Виник цей екологічний рух завдяки швецькому екологу-новатору Еріку Альстрему (Erik Ahlström) який і ввів цей термін – плоггінг. Тож біг підтюпцем або джогінґ (від англ. jogging – біг з «човганням») — це повільний, неквапливий біг зі швидкістю, трохи вищою темпу швидкої ходи, близько 7-9 км/год. Саме слово «джогінг» увійшло в побут у 60-их роках минулого століття, багато в чому завдяки популяризаторської діяльності Артура Леслі Лидьярда, новозеландського бігуна та відомого та той час тренера з легкої атлетики [4].

Слід звернути увагу на те, що під час бігу підтюпцем підвищене навантаження отримують м'язи нижніх кінцівок і серцевий м'яз, знижується навантаження на суглоби ніг, зменшується ризик отримання травми. Такий рух являє собою аеробну циклічну тренування, при якій задіяні всі м'язи, тобто такий біг є ефективний для схуднення особливо тим людям, що мають зайву вагу. Адже під час бігу підтюпцем калорії посилено витрачаються. При цьому, енергетичне забезпечення організму відбувається, в основному, за рахунок наявних жирів. Середній показник витрати калорій при бігу підтюпцем становить 100 кілокалорій протягом 10 хвилин. Додавши такий вид фізичного навантаження в свій щоденний режим, не збільшуючи, при цьому, кількості спожитої їжі, можна реально втрачати зайву вагу десятками кілограмів тим самим покращуючи своє здоров'я.

Висновки. Отже зважаючи на те що еколоігінг, поєднавши у собі елементи ЛФК та екологічної складової, веде до покращення фізичного тонусу мязів і кардіо-респіраторної системи людини – є важливою складовою фізичної реабілітації людини, тобто веде до формування здоров'язбережувальної компетентності як здобувачів вищої освіти так і громадян.

Список використаних джерел

1. Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження : колективна монографія / за заг. ред. проф. Ю. Д. Бойчука. – Харків: Вид. Рожко С. Г., 2017. – 488 с.URL:http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/Kaf_zdor_ta_korr_os/Zagalna_teorija_zdorovia_i_zdorviazberegennja.pdf.
2. Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений Кабінетом Міністрів України від 30 вересня 2020 року № 898. URL:https://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886.
3. Бєлікова Н. О. Основні визначення фізично-реабілітаційної освіти / Фізична, медична, соціальна і спортивна реабілітація людей з інвалідністю. Розділ IV. С311-318. URL: http://ap.uu.edu.ua/article/177.
4. Плоггінг: як бігати із користю для планети //URL:https://www.coca-cola.ua/do-good/world-without-waste/eco-cheat-sheet/plogging-yak-bigati-iz-koristyu-dlya-planeti. Дата звернення 17.10.2022.
5. Гнатюк В. В., Ткаченко Т. І. Екоплогінг як засіб фізичної реабілітації людини. Abstracts of XI International Scientific and Practical Conference. Bilbao, Spain 2023. Pp. 30-32. URL:https://eu-conf.com/ua/events/implementation-of-modern-scientific-opinions-in-practice/.

УДК 378.147

РОЛЬ ВЕБ-КВЕСТІВ У ФОРМУВАННІ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Лутаєва Тетяна Василівна – доктор педагогічних наук, професор, Національний фармацевтичний університет, м. Харків

Фесенко Володимир Юрійович – кандидат історичних наук, доцент, Національний фармацевтичний університет, м. Харків

Анотація. В статті розкриваються методологічні аспекти реалізації веб-квестів у процесі формування здоров'язбережувальної компетентності здобувачів вищої медичної й фармацевтичної освіти.

Ключові слова: веб-квести, здоров'язбережувальна компетентность, здобувачі вищої медичної й фармацевтичної освіти, педагогіка, методологія

Abstract. The article delves into the methodological aspects of implementing web quests in the process of developing health-saving competence among students pursuing higher medical and pharmaceutical education.

Keywords: web quests, health-saving competence, students of higher medical and pharmaceutical education, pedagogy, methodology.

Актуальність проблеми. У Стратегії розвитку вищої освіти України констатовано, що «професії, пов'язані із збереженням здоров'я, освітою, творчістю, наданням індивідуальних послуг, залишаться актуальними» і в майбутньому [6]. Фахівців сфери охорони здоров'я як професіонали та соціально відповідальні громадяни мають володіти сформованими професійними й загальними компетентностями. Передбачено формування у здобувачів медичної й фармацевтичної освіти здорового способу життя як ціннісної орієнтації. Актуалізація педагогіки здоров'я зумовлює необхідність вивчення й популяризацію методологічної і практико-технологічної стратегійу процесі формування здоров'язбережувальної компетентності здобувачів освіти.

Мета. Висвітлити основні методологічні аспекти реалізації веб-квестів у процесі формування здоров'язбережувальної компетентності здобувачів вищої медичної й фармацевтичної освіти.

Результати. Теоретики освітніх й педагогічних наук стверджують, що технологічною основою педагогіки здоров'я, спрямованої на формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців, є здоров'язберігаючі технології [5, с. 86].

Упровадження здоров'язберігаючих технологій дозволяє застосовувати нові та удосконалені практики і методи, забезпечувати працездатність, формувати критичне мисленняздобувачів освіти з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей.

Узявши до уваги визначення поняття «веб-квест» (Webquest) [1; 2], доцільно схарактеризувати названу технологію як таку, що включає елементи ігрової, проєктної, проблемно-орієнтованої, інтерактивної технологій навчання й передбачає використання інформаційних ресурсів Інтернет. Зауважимо, що веб-квести можуть бути класифіковані як: короткочасні та тривалі; за предметним змістом (монопроєкти та міжпредметні), за типом завдань, що виконують здобувачі освіти.

На основі аналізу публікацій освітян-практиків [1] та передового педагогічного досвіду окреслимо алгоритм створення веб-квесту: визначення його типу й назви; обрання шаблону(сайту) в Інтернет мережі для його створення; розробка завдань та окреслення ролей (наприклад, «Аналітик», «Веб-дизайнер», «Інформаційний архітектор», «Серфер», «Керівник проєкту» [1,с. 16], фахівець-теоретик, фахівець-практик тощо); обрання однієї з форм подання результатів виконання завдань здобувачами освіти (у вигляді презентації, інтелект-карти, тексту тощо); підбір візуального матеріалу для оформлення веб-квесту в Інтернет мережі; розробка системи оцінювання; підбір джерел інформації, рекомендованих для користування у процесі пошуку відповідей на завдання веб-квесту; розміщення веб-квесту на сайті; створення методичних рекомендацій для викладачів, які застосовують веб-квест.

У ході співбесід зі здобувачами освіти закладів вищої медичної та фармацевтичної освіти (ЗВМ(Ф)О), нами встановлено доцільність упровадження веб-квестів в освітній процес з метою формування здоров'язбережувальної компетентності фахівців під час організації як аудиторної, так і самостійної роботи [3,с. 16]. Наведемо візитну карту веб-квесту «Роль учених медичного й

фармацевтичного профілю у формуванні здорового способу життя» (табл.1). Зауважимо, що розробляючи завдання означеного веб-квесту, передбачалася міждисциплінарність освітніх програм та свобода вибору тих, хто навчається.

Таблиця 1. Візитна карта веб-квесту [4]

Спрямованість	Для здобувачів вищої медичної й фармацевтичної освіти, фармацевтів-інтернів, аспірантів
Тип	Веб-квест – аналітичне завдання
Мета веб-квесту	Активізувати пізнавальну діяльність здобувачів освіти щодо аналізу особливостей формування здорового способу життя представниками закладу медичної та фармацевтичної освіти
Ролі	прави», «Історик фармації», «Організатор анкетного опитування», еб-майстер», «Функціонер Центру здоров'я, спорту та відпочинку»
Результат	Створення інтелект-карти («Здоров'я – основна цінність»)
Інтернет-ресурси	Посилання на ресурси, що використовувалися для створення веб квесту

Узагальнення досвіду реалізації здоров'язберігаючих технологій на базі НФаУ дозволяє стверджувати, що упровадження веб-квестів в умовах зміни звичного режиму діяльності освітніх установ є чинником формування культури здорового способу життя студентів. Методом спостереження було виявлено, що реалізація наведеного веб-квесту в освітньому процесі ЗВМ(Ф)О забезпечила високу працездатність здобувачів освіти в умовах дистанційного навчання;вияви відповідальності, самостійності та вміння командної взаємодії; створення умов для інтелектуальної і творчої самореалізації; можливості окреслення особистісної траєкторії навчання при виконанні завдань веб-квесту. Позитивним фактором слід вважати варіативність виконання смислових завдань веб-квесту, розвиток у здобувачів освіти вміння сумлінно контролювати власну самоосвіту та відстоювати свою думку, досягати компромісів,розподіляючи ролі між виконавцями квесту, й конструювати спільну доповідь на основі створеної презентації (інтелект-карт).

При проєктуванні веб-квестів рекомендуємо враховувати той факт, що існують, як мінімум, два виміри їх результатів: продуктивний (отримання значущого продукту освітньої діяльності) та психологічний (подолання здобувачами освіти емоційного напруження, негативних емоцій;формування працьовитості, дисциплінованості, відповідальності; розвиток мотивації, комунікабельності, взаємоповаги; розуміння суспільних потреб).

Висновки. Таким чином, установлено, що технологія веб-квест гармонійно впроваджується в сучасний освітній процес ЗВМ(Ф)О, забезпечуючи актуальність, гуманність, активність і доброзичливість його учасників. На основі емпіричних методів дослідження доцільно констатувати, що реалізація веб-квестів в освітньому просторі зумовлює міждисциплінарність освітніх програм, свободу вибору, а також формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів освіти. Отже, вивчення й реалізація основних методологічних аспектів реалізації веб-квестів є доцільним способом формування здоров'язбережувальної компетентності здобувачів вищої медичної й фармацевтичної освіти.

Список використаних джерел

1. Герлянд Т. М. Вебквест у професійному навчанні : методичні рекомендації. Київ : ІПТО НАПН України, 2016. 141 с.

2. Кадемія М. Ю., Ткаченко Т. В, Євсюкова Л. С. Інноваційні технології навчання: словник глосарій : навчальний посібник для студентів, викладачів навчальних закладів : Львів : «СПОЛОМ», 2011. 196 с.
3. Лутаєва Т. В. Науково-педагогічна та громадсько-просвітницька діяльність Володимира Фавра. *Вісник післядипломної освіти : зб. наук. пр.* Серія : Педагогічні науки. Київ, 2016. Вип. 2 (31). С. 73–87.
4. Лутаєва Т. В. Роль учених медичного й фармацевтичного профілю у формуванні здорового способу життя (приклад вебквесту). URl :https://zdorovienphau.blogspot.com/ (дата звернення: 01.02.2023)
5. Переворська О. І., Кобзєва І. М. Здоров'язберігаючі технології в освітньому процесі вищого навчального закладу. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія».* Педагогічні науки. 2018. № 2 (16). С. 85-90.
6. Стратегія розвитку вищої освіти на 2022-2031 рр. : розпорядження Кабінету Міністрів України № 286-р. від 23 лютого 2022 р. URl:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text (дата звернення: 01.02.2023).

УДК: 378.147:796.011.3

МЕТОДОЛОГІЧНО-ЦІННІСНІ РЕФЛЕКСІЇ ВИКОРИСТАННЯ ПРАКТИК ХАТХА-ЙОГИ В ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Олійник Лія Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент, Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Анотація. У статті розглядаються методологічні та практичні аспекти використання хатха-йоги в дошкільній освіті як здоров'язбережувальної та розвивальної практики.

Ключові слова: дошкільна освіта, збереження здоров'я, педагогіка здоров'я, хатха-йога, профілактика, культурологічний підхід, методологія.

Abstract. The article examines the methodological and practical aspects of using hatha yoga in preschool education as a health-preserving and developmental practice.

Keywords: preschool education, health preservation, health pedagogy, hatha yoga, prevention, culturological approach, methodology.

Актуальність проблеми. Співвідносно до поліпаридигмальності й людиноцентризму науки постмодерну в сучасній педагогічній методології актуальним є рецепція і трансформація в освітні практики (здоров'язбережувальні, розвивальні, когнітивні, рефлексивні тощо) результатів міжкультурної взаємодії та ідей антропологічного і культурного поворотів як визначальних парадигмальних трансформацій. Іншим і перш за все психологічним аспектом проблематизації, що визначає необхідність використання різних культурних практик, включаючи здоров'язбережувальні, є надія на особливу їх ефективність. Відповідно до вказаних аспектів проблематизації та враховуючи наявні в освіті тренди, ми звертаємо увагу на необхідності застосування в освітньому процесі тілесних, тілесно-ментальних та духовних практик, притаманним різним культурам. Перш за все це стосується таких знаменитих і знайомих тілесно-ментальних практик, як йога, цигун, кунфу та ін.

Дане дослідження присвячене проблемі застосування хатха-йоги в дошкільній освіті. У попередній проблематизації ми акцентували увагу на культурному аспекті (визначається культурним і антропологічним поворотом

науки постмодерну) як одному з визначальних, який необхідно врахувати при впровадженні елементів хатха-йоги в дошкільну освіту. Важливим аспектом значущості даної проблеми є запит на методики й практики, які мають значну ефективність у збереженні й формуванні здоров'я та є спрямованими на розкриття людських потенціалів.

Натепер існує багата соціальна міфологія,у системі якої йога посідає вагоме місце. Це має досить давню історію: «мода на Схід», «мода на Індію», включаючи індійську культуру та тілесні й духовні практики, з певними перервами існує в Європі з середини XIX століття. Сьогодні, впроваджуючи хатха-йогу,не має смислу пробувати «детально» об'єктивізувати її ефективність з позицій доказової чи спортивної медицини, тому ця система є перш за все не тільки тілесною, але й духовною й ментальною практикою з тисячолітньою історією. Водночас при впроваджені хатха-йоги важливим має бути не тільки чинник моди і новизни заради новизни, але й уважний аналіз цієї системи з позицій сучасних культурологічних, медичних, фізіологічних і психофізіологічних знань.

Проблематиці застосування хатха-йоги в дошкільній освіті як здоров'язбережувальної та розвивальної практики присвячені роботи Бондар Є. В. (2019) [1], Будак О. О .[1], Гордійчук В. [1], Середи І. О. (2019) [4],Jarraya S., Wagner M., etal, (2019) [7], Drillick, A. S. (2010)[6], Augenstein, S. (2013) [5], Sun, Y., Lamoreau, R. etal, (2021) [8], Taran O. (2021) [9] та інших дослідників. Водночас, незважаючи на наявність публікації,проблема застосування хатха-йоги в дошкільній освіті як здоров'язбережувальної та розвивальної практики в науковій педагогічній літературі є розкритою недостатньо. Зазначені аспекти проблематизації разом із значимістю застосування хатха-йоги як особливої тілесно-духовно-ментальної практики для оздоровлення та розвитку дітей в умовах дошкільної освіти дають нам можливість розглянути дану проблему як актуальну.

Мета. З методологічних та практико-орієнтованих позицій проаналізувати особливості застосування хатха-йоги в дошкільній освіті як здоров'язбережувальної і розвивальної практики.

Результати. У культурі Індії хатха-йога є давньою, усталеною системою духовного й тілесного вдосконалення. У ведичній традиції найвищою метою занять йогою є поєднання з божеством, перехід в особливий трансовий стан та споглядання божеств – Брахми, Індри, Вішну. Тобто йога – це специфічна містично-магічна система,сформована на основі панівних вірувань. Отож при виконанні асан (основних статичних вправ йоги) і пранаями (дихальні вправи, а точніше складна і закрита система дихання) рекомендується уявляти Богів, включаючи їхні різні прояви (наприклад, у формі змії чи іншої тварини), проговорювати певні слова, молитви та мантри. Указані духовно-ментальні складові йоги реально є закритими для європейців. Ми в загальних рисах знаємо тільки зовнішній аспект хатха-йоги у вигляді фізичних вправ. Без осмислення цих вищих цілей йоги вона набуває певною мірою формату незвичайної для європейця гімнастики. Особливість і цінність східного підходу до духовної сфери є включення в духовні трансформації як тілесної, так і духовно-ментальної складових людини, які розглядаються цілісно.

У форматі проміжних цілей йога розглядається певною мірою як оздоровча та розвивальна практика. Відповідно цей рівень осмислення хатха-йоги відповідає можливості застосуванню її в освітньому процесі, включаючи дошкільну освіту.

Розглянемо деякі практичні аспекти даної проблеми,аналізуючи їх на основі застосування біологічних, медичних і психологічних знань. Центральним тілесно-руховим феноменом хатха-йоги є асани,тобто особливі положення тіла,у яких певний час має перебувати людина. Асани (особливі відносно сталі

положення тіла) переважно мають назву, яка значною мірою відображає їхню тілесну і духовну сутність. Наприклад, асана кобри (бхуджангасана), сур'ясана (асана сонця), асана павліна (Майюрасана) та ін.

Асани в своїй реалізації призводять до розтягнення зв'язок, м'язів і сухожилок, а також до певного, інколи досить значного, напруження м'язів, що визначає значні тілесні й психологічні ефекти. З позицій сучасних уявлень про рухову сферу асани містять більш чи менш виразний рух, який проявляється як ізометричний,і реалізується через напруження м'язів майже без зміни їх протяжності. Ізометричним, наприклад, буде рух, коли людина пробує штовхнути стіну, яка не піддається її впливу. У певних йогівських вправах (асанах) ізометричних рухів може бути досить багато. Наприклад, є така йогівська асана павлін (Майюрасана). Указана вправа є по суті силовою і, окрім напруження м'язів, буде містити також і натужування, яке є небезпечним для серця та інших систем. Тому вправи такого типу, де домінує ізометричне напруження і натужування, ми не рекомендуємо використовувати. Також не рекомендуємо застосовувати вправи з навіть відносно пасивним розтягненням зв'язок і сухожилків, що значно збільшують рухомість суглобів і можуть призвести до виникнення в них нестабільності.

Указані особливості переважної більшості асан визначають необхідність у їхній модифікації при застосуванні в освітньому процесі, а саме дані вправи мають проводитися: 1) переважно в динамічному режимі (тобто із статичних стають динамічними); 2) при їх виконанні виключається або мінімізується сильне і тривале розтягнення м'язів, сухожилків і зв'язок, а також натужування; 3) вправи мають проводитися в зоні «тілесного комфорту» і в «безбольовій зоні» (тобто виконання вправ має бути для дітей легким, безболісним, комфортним); 4) з метою профілактики порушень серцево-судинної системи спеціальне дихання (пранаяма) під час виконання асан (які проводяться в динамічному режимі) виконується частково або не застосовується взагалі; 5) психотехніки й духовні практики при їх виконанні виключаються або мінімізуються (тобто мантри, молитви й медитація на образах духовних сутностей не застосовується). У результаті ми отримуємо спрощений варіант йоги, який можна застосовувати без шкоди для тілесного здоров'я і психіки дітей.

Як приклад ми пропонуємо застосовувати традиційний комплекс Сур'я Намаскар [10]. Зрозуміло, що з дітьми дошкільного віку цей комплекс проводиться в дуже спрощеному й полегшеному варіанті і у формі гри.

Цей комплекс вправ присвячений Сонцю, а точніше Богу Сонця – Сур'ї. Вправи з 4-ї по 9-ту потрібно виключити або проводити частково – в зоні «тілесного комфорту» і в «безбольовій зоні». При проведенні зазначених асаніз дітьми зменшується їх амплітуда й тривалість перебування в них. Наприклад, вправа № 10 (рис. 1.) має проводитися відповідно до наявної гнучкості учня. Хто з дітей може легко торкнутися головою колін, а рукам підлоги, хай це робить, а хто не може, то виконує це тільки частково. Вправа 5-та потребує силового напруження й натужування. Тому вона виконується частково як легка спроба це зробити або не виконується взагалі.

Висновки. Застосування хатха-йоги в дошкільній освіті як здоров'язбережувальної, здоров'яформувальної та розвивальної методики є ефективним засобом, який потребує подальшого вивчення й модифікації. При впровадженні хатха-йоги в освітній процес дошкільних освітніх закладів необхідно врахувати, що це є специфічна духовно-містична система, сформована на основі релігії індуїзму,у духовно-ментальному аспекті є конкурентна і не співвідносна світській(нерелігійній) свідомості. Тому релігійно-містичний аспект йоги ми не

актуалізуємо й не застосовуємо. Статичні вправи асани переважно проводяться в динамічному форматі з обмеженим використанням дихальних технік (пранаями) та виключенням спеціальних психотехнік (мантри, медитації, молитви). Вправи проводяться в зоні тілесного комфорту і в «безбольовій зоні».

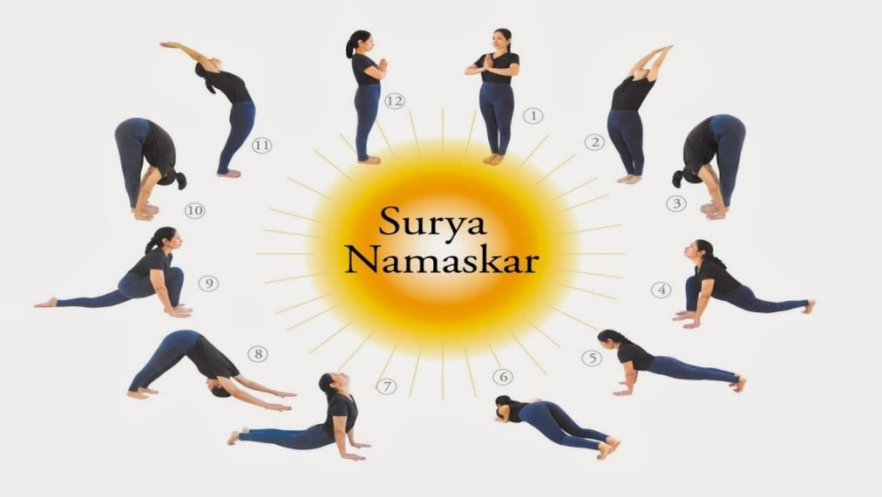

Рисунк 1. Зображення основних положень традиційного комплексу Сур'я Намаскар [10].

Список використаних джерел

1. Бондар, Є. В. (2019). Формування фізичної вихованості старших дошкільників засобом здоров'язбережувальної технології хатха-йоги.
2. Будак, О. О. Використання елементів хатха-йога, як засіб оздоровлення дітей дошкільного віку. *дошкільна освіта: проблеми, пошуки, інновації*, 34.
3. Гордійчук, В. Фізичне виховання у роботі дошкільних навчальних закладів у сучасних умовах. *Сергій Савич Луцький інститут розвитку людини Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»: дорога до знань довжиною у 20 років 18 Розділ І. Історичні, філософські та організаційно*, 241.
4. Середа, І. О. (2019). Використання засобів йоги для розвитку гнучкості дітей старшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання.
5. Augenstein, S. (2013). The Introduction of Yoga in German Schools: A Case Study. In *Yoga Traveling: Bodily Practice in Transcultural Perspective* (pp. 155-172). Heidelberg: Springer International Publishing.
6. Drillick, A. S. (2010, March). Approaches to creative play and art: Applying Waldorf education and yoga philosophy in the classroom. In *Educating the Creative Mind Conference* (pp. 67-69).
7. Jarraya, S., Wagner, M., Jarraya, M., & Engel, F. A. (2019). 12 weeks of Kindergarten-based yoga practice increases visual attention, visual-motor precision and decreases behavior of inattention and hyperactivity in 5-year-old children. *Frontiers in psychology*, 796.
8. Sun, Y., Lamoreau, R., O'Connell, S., Horlick, R., & Bazzano, A. N. (2021). Yoga and mindfulness interventions for preschool-aged children in educational settings: A systematic review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, *18*(11), 6091.
9. Taran, О. (2021). Впровадження інноваційних здоров'язберігаючих технологій в закладах дошкільної освіти. *Innovative Technologies in Preschool Education*, *4*, 227-230.
10. Рисунок взятий з сайту: http://yogaloveskids.blogspot.com/2014/02/surya-namaskar.html.

УДК37.015.3

СТАНОВЛЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО ТА ЗДОРОВОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ НА ОСНОВІ АНТРОПОЛОГІЧНО-ЦІННІСНОЇ РЕФЛЕСІЇ ЛЮДИНОМІРНИХ ІДЕЙ ПАЙДЕЇ

Цибульська Світлана Михайлівна – старший викладач, Київський університет імені Бориса Грінченка

Анотація. У статті здійснено філософське осмислення античних традицій пайдеї, досліджено їх вплив на становлення сучасних ідей формування громадської свідомості та відповідальності, ціннісного ставлення до власного здоров'я. Розкрито зміст і значення безпечного освітнього середовища у формуванні здоров'язбережувальної компетентності особистості.

Ключові слова: пайдея, освіта, виховання, антична культура, гармонійний розвиток, здоров'язбережувальна компетентність, освітній простір, безпечний простір, організація безпечного простору.

Abstract. In the article, a philosophical understanding of the ancient traditions of paideia was carried out, their influence on the formation of modern ideas of the formation of public consciousness and responsibility, and a valuable attitude to one's health was investigated. The content and significance of a safe educational environment in the formation of health-preserving competence of an individual is revealed.

Keywords: paideia, education, upbringing, ancient culture, harmonious development, health care competence, educational space, safe space, organization of safe space.

Актуальність проблеми. Опорою для впевненого поступу вітчизняної освіти шляхом розвитку і прогресу слугує великий досвід, напрацьований кращими представниками попередніх поколінь педагогів, мислителів, філософів. Аналізуючи вчення різних епох, у вимірах сивої давнини і педагогічних теоріях сьогодення незмінними фігурантами постають Учитель і Учень, взаємодія, взаємовплив і взаємозбагачення яких позначалися на інтелектуальному, творчому потенціалі, сприяли розвитку науки, творенню культури, формували світ у його сучасному прояві.

Україна зараз проходить складний шлях, виборюючи своє право на вільне життя, свободу думки і слова, на демократичне майбутнє. Знаходячись на межі двох світів, двох культур: західної, прагматичної, спрямованої на задоволення матеріальних потреб, та східної, схильної до розвитку духовності та споглядання, - квінтесенцією нового розвитку нашої країни має стати створення особливої моделі суспільства з загальнолюдською системою цінностей, яка враховує індивідуальне та суспільне, ціннісне та корисне.

«Розуміння сутності цього принципу вкрай важливе при розробці сучасних стратегій освіти, встановлення пріоритетів виховної діяльності при необхідності вдалого поєднання цивілізації прагматизму та духовності культури» [7, с. 80].

Сучасна освіта (англ, – "education"; грецьк. – "paideia") повинна прагнути до всебічного розвитку особистості, пов'язаного зі здобуттям знань, умінь , навичок, формуванням системи цінностей, які сукупно сприятимуть успішній самореалізації , набуттю позитивного досвіду, опануванню навичок творчої діяльності задля духовно-практичного освоєння світу. Це свідомий суспільний

вибір, творча співпраця учасників освітнього процесу, спрямована на реалізацію сталого розвитку країни, її процвітання та гідного життя. У всі часи освіта вирішувала важливе питання– формування самодостатньої людини, з розвинутим інтелектуальним і творчим началом, цілісною світоглядною позицією та моральними принципами. Особливу увагу мудреців, філософів, науковців привертали основоположні ідеї освітньої системи Стародавньої Греції – пайдеї (дав.-грецьк. «παιδεία»). Її традиції аналізували мислителі Стародавнього Світу (Платон, Арістотель), досліджували основоположники німецької класичної філософії (І. Кант, Г. Гегель), філософи-герменевтики та екзистенціалісти (Г.-Г. Гадамер, М. Хайдеггер, К. Ясперс), видатні вчені сучасності (В. Йєгер, М. Фуко).Універсальні погляди на освіту та виховання особистості, які представлені у цьому вченні, «осмислювали природу людини (дав.-грецьк. «φύσι ς του άνθρωπου»), її турботу про себе (epimelēsthaisautou) (Платон, М. Фуко), пізнання себе (gnothi sautou), арете (дав.-грецьк. «ἀρετή» – «чесноти»), агате (дав.-грецьк. «ἀγαθὸν» – «благо, доброта»), гармонії (дав.-грецьк. «κρασις»), калокагатії (дав.-грецьк. «καλοκαγαθία»), міжкультурної комунікації, толерантності» [5, с. 249]. Власне проблема становлення людини як особистості і визначає основний зміст античної культури – пайдеї, маючи за мету цілісний, гармонійний розвиток вільної, освіченої людини [6, с.1].

Мета. Вивчення та імплементація ідей пайдеї у сучасну систему освіти України.

Результати. Пайдея – це не тільки навчання і виховання дітей. У більш широкому значенні цей термін слід розуміти як освіту загалом, освіченість чи культуру. Мистецтво опанування системою знань, набуття умінь та навичок отримало назву “техне”. Жителі Еллади не прагнули у навчанні дати дітям професійне спрямування до певної сфери, навпаки -готували до громадського життя, виховуючиуніверсальну особистість, яка зможе керувати містом (політик), а в разі небезпеки здатна захистити його (воїн). Унікальна система, центральною ланкою якої є людина, особистість з чіткою системою цінностей, сформованою громадською свідомістю, визначає гуманістичне спрямування пайдеї.

Усвідомлення себе громадянином з відповідальним ставленням до власного здоров’я, здатним до цивілізованої взаємодії з природою, прагнення до самовдосконалення, всебічний гармонійний розвиток особистості визначають основні пріоритети виховання не тільки жителів Еллади, але й наших сучасників.

Особливо у час воєнної агресії для освіти України питання громадянського виховання підростаючого покоління, екологічна грамотність, турбота про збереження та зміцнення здоров’я набувають особливої значущості. Формування активної відповідальної патріотичної учнівської молоді стає пріоритетом і пронизує усі навчальні програми, інтегруючись у зміст різних навчальних дисциплін.

Принципи пайдеї, які у різний час досліджувалися філософами, педагогами, науковцями, охарактеризував О Д. Яценко [7, с.83-84]:

– експлікація духу, духотворчості, що робить можливим буття людини в символьно-семіотичному просторі культури;

– людино орієнтована етико-мотиваційна сфера (Е. Гарена);

– формування особистості, самосвідомості та громадської свідомості (М. Гайдеггера, В. Йєгера, М. Фуко та А. Марру);

– гармонізації особистості, сфера інтеріоризованої свободи, що регламентована усвідомленням відповідальності (І. Кант та Г. Гегель)

– здатність виявляти сутність речей (Е. Гуссерль);

– спосіб орієнтації та стратегії життєдіяльності людини як активної біологічної істоти в динаміці соціокультурних процесів (І. Ф. Гербарт і Ф. В. Дістервег).

У нашому дослідженні ми візьмемо до уваги такі принципи пайдеї, як «формування людського в людині», гармонізацію особистості,формування громадської свідомості та відповідальності. Головними ідеалами ми визначаємо високу місію служіння і турботи як основних факторів організації діяльності людини. Ми вважаємо, що пайдея як антропологічно-ціннісно орієнтована система є унікальним освітнім та культурно-духовним феноменом античності. І в той же час серед великої кількості педагогічних систем та культурних традицій саме еллінська система найбільш близька нашому розумінню щодо ставлення людини до себе, турботи про себе (грец. epimeleia heautou). «Готовність самостійно вирішувати завдання, пов'язані з підтримкою,зміцненням та збереженням здоров'я, як свого, так і оточуючих» визначає сутність здоров'язбережувальної компетентності [2, с. 22]. За визначенням Андрющенка Т. К., здоров'язбережувальна компетентність – це «суб'єктивна категорія, що передбачає свідоме прагнення особистості до здорового способу життя, наявність сукупності знань про здоров'я та чинники його збереження, сформованість здоров'язбережувальних життєвих навичок і здатність до їх адекватного використання у відповідних життєвих ситуаціях» [1, с. 102].

Культ здорового тіла, турбота про фізичний розвиток у гармонійному поєднанні з піднесенням духу, моральністю становили основу виховання у Стародавній Греції. Сила, витривалість,сміливість, фізична загартованість у поєднанні з благородством та вихованістю у мирний час, мужність та доблесть у битві під час воєнних випробувань становили суть поняття «арате». Фізична досконалість, сила, краса тіла і духу були вищими еталонами для жителів Еллади та важили більше, ніж знатне походження і багатство. Важливими цінностями виховної системи пайдеї була віра людини у власні сили, можливості, цінність власного життя. А виховним ідеалом була гармонійна особистість з розвинутими тілом, інтелектом, духом, що демонструє єдність краси і добра.

Війна в Україні позбавила наше молоде покоління можливості повноцінно отримувати знання, займатися спортом, здійснювати особистісну реалізацію. У складних умовах воєнної агресії освітні заклади турбуються не тільки про здобуття вихованцями академічних знань, але у першу чергу дбають про збереження їх життя і здоров'я. Тому освітній простір перетворюється у безпечний та здоров'язбережувальний, де дитина може не тільки навчатися, але й розвиватися, реалізувати особистісну життєву компетентність у різних видах діяльності, тобто розвивати "техне".

За визначенням Г. Сазоненко, «освітній простір – це простір спільного буття, перетворений усіма суб'єктами виховання у фактор інтегративного впливу на процес розвитку і самореалізації особистості» [4, с126]. У сучасних умовах освітянська спільнота трансформує заклад освіти у безпечне для вихованців середовище, де забезпечується не тільки можливість навчатися, але й формуються громадянська та патріотична свідомість, ціннісне ставлення до власного здоров'я, повага до інших. Педагоги покликані керуватися людиноцентристськими ідеалами, джерелом яких має бути висока духовність. Організація діяльності закладу на основі гуманно-особистісного підходу сприяє створенню особливого освітнього простору, у якому вихованець удосконалює та змінює своє життя, а не пристосовується до складних умов, які панують у цей важкий час. Велика відповідальність у створенні безпечного простору покладається на педагогічний персонал закладу освіти, який забезпечує не тільки фізичну невразливість учнів, а

й формує особливу атмосферу емоційної захищеності, створює середовище партнерства, взаємодії, допомоги, «за яких:

– усіх учасників освітнього процесу поважають та захищають;

– налагоджена система взаємопідтримки, стосунки будуються на основі турботи, чуйності, рівності;

– відсутня дискримінація за статтю, віком, національністю, віросповіданням, соціальним становищем тощо;

– унеможливлені будь-які прояви насильства через забезпечення ресурсів для його запобігання;

– дотримані правила і норми соціальної, психологічної, інформаційної та фізичної безпеки» [3, с.13].

Організація безпечного простору має на меті:

– створення умов для успішного оволодіння академічними знаннями та формування компетентностей;

– формування простору для спільної комунікації різновікових груп дітей, визначення ціннісних пріоритетів та встановлення правил життєдіяльності;

– культивування загальнолюдських цінностей;

– створення центру медіації;

– виховання соціально активного ставлення до життя, освоєння безпекових та здоров'язбережувальних знань;

– сприяння зрілому інтелектуальному та духовному ставленню до життя;

– сприяння становленню самостійної особистості, яка володіє критичним мисленням, відповідально ставиться до прийнятих рішень.

Безпечний простір закладу розширює свої функції, пов'язуючи пізнавальну, розвивальну, виховну, культурологічну, профорієнтаційну діяльність зі здоров'язбережувальною. Зауважимо, що теоретико-методологічна база освітньої системи закладу повинна сприяти створенню умов, за яких учні розвиваються, справляються з життєвими труднощами, реалізуючи власний потенціал, набувають якостей, що дозволять у майбутньому плідно працювати задля розвитку суспільства.

Висновки. Для кожного учня відкриваються широкі горизонти щодо вибору власного шляху розвитку, власної ролі в системі відносин: лідер, виконавець, спостерігач. Виховання свідомих громадян України, патріотів з активною позицією повинно відбуватися через формування демократичних цінностей, проголошених ще у стародавніх Афінах. Тому пайдейя як система філософсько-освітніх поглядів єднає наші світи та культури.

І натепер в сучасній Україні ідеї служіння високим ідеалам Добра, Справедливості, Гідності перегукуються з ідеями стародавніх еллінів. Тісний зв'язок особистості з довкіллям, суспільством, культурою, утворюють унікальний освітній простір, у якому гартується молоде покоління нашої держави. Вічні цінності: Людина, Батьківщина, Свобода, - які залишили нам у спадок жителі Еллади, є значущими для кожного українця.

Список використаних джерел

1. Андрющенко Т. К. Теоретико-методичні засади формування здоров'язбережувальної компетентності в дітей дошкільного віку: дис…д-ра пед. наук: 13.00.08. Умань, 2015. С. 263–272.

2. Власенко Л. Організація здоров'язбережувального навчального процесу на уроках і в позаурочний час у початковій школі. Основи здоров'я. 2012. № 4. С. 21–24.

3. «Коли світ на межі змін: стратегії адаптації. Психологічна підтримка вчителів та дітей у часи війни». URL: http://surl.li/eszlb (дата звернення: 10.02.2023).

4. Сазоненко Г. С. Освіта майбутнього: наук.- метод. посіб. К.: Основа, 2008. 363 с.

5. Федорець В. М., Клочко О. В. Антропологічний вимір удосконалення здоров'язбережувальної компетентності соціального працівника в умовах післядипломної освіти. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/visnyk_PO/10_39_2020/pedagog/1Bulletin_10_39_Pedagogika_Vasyl%20Fedorets.pdf (дата звернення: 30.03.2023)
6. Шейко В. М. Пайдея як процес формування культурності. URL: https://subj.ukr-lit.com/kulturologiya-shejko-v-m-3-1-ellinstvo-i-varvarstvo/ (дата звернення: 30.03.2023).
7. Яценко О. Античний принцип пайдеї перед виликами сучасної соціокультури. *Освітній дискурс: зб. наук. праць. Сер. Філософські науки.* 2017. Том 2 (№2): випуск 2. С. 79-89.

УДК 796.012.3-057.874

АНАЛІЗ РІВНЯ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ 3-4 КЛАСІВ

Юнаш Вікторія Володимирівна– доктор філософії, старший викладач кафедри теорії і методики фізичного виховання, КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Леляк Людмила Михайлівна– викладач-методист, голова циклової комісії викладачів фізичного виховання та спортивних дисциплін, КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж

Анотація. У тезах аналізуються показники рухової активності учнів 3-4 класів. Досліджено показники рухової активності школярів протягом доби.

Ключові слова: учні, активність, рухова активність, розвиток, школа, фізична культура

Abstract. Theses analyze indicators of motor activity of students of 3-4 grades. The indicators of motor activity of schoolchildren during the day were studied.

Keywords: students, activity, motor activity, development, school, physical culture

Руховий режим дня та рухова активність дітей – обов'язкова умова повноцінного росту та розвитку підростаючого покоління. Сучасна обстановка в країні, обмежена можливість відвідувати школу та секції з видів спорту, страх батьків за життя та безпеку своїх дітей провокують розвиток гіподинамії. Гіподинамія викликає розвиток серцево-судинних захворювань, проблеми із нервовою системою, опорно-руховим апаратом, та викликає багато супутніх захворювань неприйнятних для юного віку.

В ході дослідження нами було здійснено оцінку рівня рухової активності учнів 3-4 класів за допомогою анкетування.

Зазначимо, що школярі навчаються офлайн кожного дня, оскільки школа обладнана укриттям. Кожному учневі експериментальної групи було запропоновано оцінити власну рухову активність за адаптованою для дітей шкільного віку схемою. Результати анкетування наведені у таблиці 1.

Аналізуючи результати оцінки рухової активності учнів 3-4 класів, можна визначити, що на запитання «Я роблю ранкову гімнастику» лише 15,2 % опитуваних учнів відповіли – «так», натомість 30,7 % дітей не роблять ранкову гімнастику.

Таблиця 1. Результати оцінки рухової активності учнів 3-4 класів

№ з/п	Показник	4 бали	3 бали	2 бали	1 бал
1.	Я роблю ранкову гімнастику	15,2%	23,8%	30,3%	30,7%
2.	Я добираюсь до школи пішки	-	5,5%	15,0%	18,5%
3.	Я добираюсь до школи транспортом	13, 6%	7,1%	23,8	16,5%
4.	На уроках я активний, люблю виходити до дошки	13,4%	13,4%	19,8%	46,6%
5.	На уроках кількаразів відповідаю стоячи	4,6%	19,2%	22,2%	54,0%
6.	Ну уроках разом з классом роблю кілька фізичних вправ (фізкультхвилинка)	33,0%	26,3%	27,5%	13,2%
7.	На перерву виходжу відразу після дзвоника	12,5%	23,8%	25,6%	38,1%
8.	Під час перерви рухаюсь (ігри з друзями, ходьба, біг)	12,5%	23,8%	25,6%	38,1%
9.	Під час великої перерви виходжу на шкільне подвір'я	7,5%	13,9%	18,7%	59,9%
10.	Відвідую уроки фізкультури	43,0%	26,0%	15,8%	15,2%
11.	На уроках фізкультури займаюсь у повну силу	34,8%	23,2%	17,9%	24,1%
12.	Займаюсь у шкільних або позашкільних спортивних секціях	14,5%	14,7%	13,8%	57,0%
13.	На свіжому повітрі гуляю більше 1 години на день	37,0%	40,0%	15,0	–

Переважна більшість опитуваних дітей – 23,8 % дістається до школи транспортом протягом 10-20 хв щодня. Жоден із опитуваних дітей не витрачає на дорогу до школи більше 30 хв., долаючи цей шлях пішки. Пішки долає шлях до школи менше 18,5 % дітей. 13,4% учнів вказали на наявність активності на уроках, тоді як 46,6% зовсім не полюбляють виходити до дошки для усних відповідей. Велика кількість опитуваних школярів – 33,0% та 26,3% відзначили свою активність під час проведення фізкультхвилинок. Однак, лише 12,5 % учнів виходять на перерву зі дзвінком та 23,8 % часто зі дзвінком, але не постійно. Під час великої перерви рухаються із однокласниками постійно – 12,5 %, часто – 23,8 %, інколи – 25,6 %. Постійно виходити на шкільне подвір'я на великій перерві звикли – 7,5 % дітей, тоді як 59,9 % не виходять на двір взагалі.

Уроки фізичної культури відвідують 43,0 % школярів, у повну силу звикли займатись 34,8 % учнів, інколи займаються у повну силу – 17,9 %.

Відвідують спортивні секції 4 рази на тиждень 14,5 % учнів; двічі або тричі на тиждень відвідують спортивні секції 14,7 % учнів; 13,8 % дітей інколи відвідують секції та гуртки та 57,0 % – не займаються взагалі. Однак, прогулянки протягом години майже кожного дня полюбляють 37,0 %; протягом години у

вихідні дні гуляють на дворі 40,0 % школярів та лише 15,0 % дітей інколи гуляють на дворі.

Як бачимо, існують певні проблеми і з нормою щоденної рухової активності. Більшість школярів пересуваються до школи на автомобілях разом із батьками, оскільки живуть за містом. Значний відсоток школярів добирається до школи протягом 5-10 хв, оскільки проживає поруч. Невеликий відсоток учнів полюбляє рухову активність на перервах, та навіть на уроках фізичної культури.

Висновки. Позитивним є той факт, що невелика кількість учнів займається у спортивних секціях та гуртках, що свідчить про наявність в них достатнього рівня рухової активності. На жаль, великий відсоток опитуваних не бажають відвідувати додаткові заняття спортом, оскільки вони займаються у наукових, лінгвістичних, театральних гуртках. Відзначимо, що майже всі опитувані школярі полюбляють проводити вільний час на дворі у компанії друзів за фізичною активністю.

Список використаних джерел

1. Аксьонова О. П. Формування фізичної культури учнів початкової школи в умовах диференційованого навчання: *дис…канд. пед. наук*. 13.00.07. Запоріжжя, 2005. 236 с.
2. Давидюк І. В. Теоретичний аналіз впровадження здоров'язберігаючих технологій у початкових класах. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова.* Вип. 5. Київ. (61). 2015. С. 74-77.
3. Інформаційний лист про нововведення в системі охорони здоров'я №17–2011. Київ.

РОЗДІЛ VI. ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЙ ТА STEM-ОСВІТА В КОНТЕКСТІ АКТУАЛІЗАЦІЇ ГУМАНІСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПАЙДЕЇ

УДК 371.68+371.69

ДИТИНА В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ

Галич Тетяна Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент, КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти» м. Вінниця

Києнко-Романюк Леся Анатоліївна кандидат педагогічних наук, доцент, КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти» м. Вінниця

Анотація. В статті розглядаються актуальні проблеми навчання, виховання, розвитку та формування психологічного і духовного здоров'я дітей умовах інформаційного суспільства.

Ключові слова: виховання, навчання, інформаційне суспільство, моральні орієнтири, духовне здоров'я, педагогічна аксіологія, естетика, педагогіка

Abstract. The article examines the current issues of education, upbringing, development, and the formation of psychological and spiritual health of children in the context of the information society.

Keywords: upbringing, education, information society, moral guidelines, spiritual health, pedagogical axiology, aesthetics, pedagogy.

Розуміння явища «інформаційного суспільства», про яке все частіше говорять, передбачає й об'єктивну оцінку його негативних проявів. Ейфорія, викликана комфортом життя, що несуть інформаційні технології, не дає нам осмислити загрози, небезпеку, тобто перекручує розуміння того, що відбувається. Інформаційне суспільство – те, в якому більшість працюючих займається виготовленням, зберіганням, обробкою та реалізацією інформації. Це визначило провідне місце інформації в соціальних процесах, в тому числі й у вихованні.

Вже сьогодні більшість дітей значну частину свого життя проводять перед монітором: телевізори, комп'ютери, планшети, тощо, або у віртуальному просторі, який формує певні поведінкові установки, які часто вступають у конфлікт з реальним життям. Зрозуміло, що від характеру та якості інформації безпосередньо залежить, який світогляд формується в споживача під впливом цієї інформації [2]. Дітям, наприклад, подобається дивитися мультфільми, але батьки з досвіду знають: не все, що подобається дітям, є корисним. Більша частина сучасної мультиплікаційної продукції для дітей не є зовсім вже корисною та безпечною. Здебільшого батьки дозволяють своїм дітям дивитися мультфільми, яких часто не дивилися самі, хоча мультфільм формує в дитячий свідомості модель навколишнього світу, образи мами, батька, друга та ворога, добра і зла – всього, на що вона буде орієнтуватися в подальшому житті як на духовний компас.

На відміну від дорослих, дитина майже всю інформацію сприймає у вигляді образів, з яких потім вибудовує власну модель світу. Головним у цій моделі є жіночий образ. Через героїнь мультфільмів у дітей формуються певні стереотипи: у дівчат – моделі поведінки; у хлопчиків – матриця, до якої вони будуть прагнути у майбутньому, обираючи супутницю життя. Йдеться як про зовнішність так і про душевні якості. Легко помітити, що майже всі героїні мультфільмів (здебільшого повнометражних закордонних) мають однакові обличчя. Часто з'являючись на

екрані, подібні образи формують певний естетичний стереотип. Відтак, дівчатка намагатимуться виглядати так, як у реальному житті виглядати неможливо. Хлопчики, коли подорослішають, теж шукатимуть те, чого в світі не існує. Відбувається процес створення матриці нової краси, своєрідна уніфікація образу. З іншого боку, в мультфільмах спостерігається й заміна образів, зокрема заміна краси потворством.

В сучасних мультфільмах образу жінки часто притаманний дорослий реалізм, фізіологічність та жорстокість. Навпаки, немодними стають такі якості як сором'язливість, скромність. У фантастичних мультфільмах про роботів, трансформерів, мумій, тощо зовні жіночі образи ведуть себе не просто як чоловіки, а як супермени. За певних умов це може призвести до статевої дезорієнтації дітей, змінити їх психіку. З тих самих екранів часто транслюються сцени вбивств, що призводить до девальвації смерті та перебудовує систему дитячої уяви про світ. Масова обробка дитячої свідомості недитячими образами призводить до явища, яке психологи назвали «романтичний голод» у дітей. Екран для сучасної дитини є не стільки інформатором про побудову світу, скільки його конструктором, який досить агресивно програмує нову мораль, образ життя та систему цінностей.

Іншим важливим фактором духовного нездоров'я сучасної дитини є дисгармонія стосунків у системі «дитина-дитина». Значення дитячої субкультури для повноцінного психічного розвитку дитини полягає в тому, що їй надається особливий психологічний простір, завдяки якому вона і здобуває компетентність серед собі подібних. Дитина повинна оберігатися від руйнівної дії дорослої культури, їй потрібен «експериментальний майданчик» для апробування себе, пізнання своїх можливостей.

Майже зникли групові ігри із «рахувалками», пісеньками, «закликалками» і т.п. – того, що віками складало дитячий фольклор. Комп'ютер витісняє традиційну гру, перш за все, колективну з ровесниками, таку необхідну для нормального психічного та особистісного розвитку. На маленьку непідготовлену людину скидаються величезні обсяги інформації [2]. Зберегти психічне здоров'я та врівноваженість стає надзвичайно складно. Відомо, що людина гине від голоду, але вона вмирає й від переїдання. Необхідно дати дитині орієнтири та критерії [1; 3].

І. Бех розробив нові методологічні підходи до морально-духовного виховання і розвитку особистості. Запропоновані ним виховні інваріанти (формування в суб'єкта здібності і бажання усвідомлювати себе як особистість; культивування цінності іншої людини; формування образу «хорошого іншого»; використання «ефекту присутності» у виховному процесі; культивування у вихованця досвіду свободи приймати особисті рішення) покликані зробити процес виховання більш прогнозованим, а значить і більш розвивально ефективним [1, с. 88-94].

Необхідно замислитися, в який спосіб надати дитині орієнтири щодо розумового продукту, до різноманітної інформації, адже світ людини – це світ моральних та естетичних оцінок. Не можна некритично ставитися до книг,музики, моди, новинам, тощо. Дитині необхідно змалку прищепити гарний смак щодо літератури, живопису, музики. Тут допоможуть музеї, театри, виставки, концерти, спільні подорожі, класика літератури, мультиплікації та кінематографу З боку батьків потрібно бажання і час. Імена авторів і назви творів можуть і повинні бути різними, але принцип має бути один: виховувати гарний смак у дитини до прекрасного необхідно через твори, які пройшли випробування часом і довели таким чином свою цінність. За таких умов можна врятувати дитину від дешевих підробок. Це є одна з найважливіших задач розумних дорослих, у першу чергу, батьків та педагогів.

Список використаних джерел
1. Бех І. Д. Нові методології виховання підростаючої особистості /І.Д.Бех // Український соціум. 2004. № 1 (3). С.88-94.
2. Литовченко І. В., Максименко С. Д. та ін. Діти в інтернеті: як начити безпеці у віртуальному світі. (Посібник для батьків) /І. В. Литовченко, С. Д. Максименко та ін. К.: Вид.: ТОВ «Видавничий будинок «Аванпост-Прим», 2010. 48 С.
3. Тарасенко Г. С. Відкрийте дітям світ природи: порадник для батьків з виховання душі і серця дитини /Г. С. Тарасенко. Вінниця, 2008. 240 С.

УДК 378.14:004

КОЛАБОРАТИВНЕ НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ДО ЗМАГАНЬ З КОМАНДНОГО СПОРТИВНОГО ПРОГРАМУВАННЯ

Клочко Оксана Віталіївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри математики та інформатики, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

Шаригін Олександр – кандидат технічних наук, Project Lead, Компанія Miratech

Анотація. Розглянуто особливості застосування колаборативного навчання в процесі підготовки команд студентів закладів вищої освіти галузі знань 21 «Інформаційні технології» до змагань зі спортивного програмування, напрямипокращення результатівучасті в змаганняхіз використанням колаборативного навчання.

Ключові слова: командне спортивне програмування, колаборативне навчання, предметна олімпіада, платформи спільної розробки проектів.

Abstract. The peculiarities of the use of collaborative learning in the process of preparing teams of university students in the subject area 21 "Information Technologies" for programming contest, directions for improving the results of participation in competitions using collaborative learning are considered.

Keywords: programming contest, collaborative learning, subject Olympiad, subject contest, joint project development platforms.

Філософія освіти давньогрецької пайдейї (грец. παιδεία), її освітні традиції надихають сучасних педагогів до розробки і впровадження нових концепцій, методологій, методик навчання тощо [1]. Фундуючі давньогрецькі освітні концепції самопізнання («know thyself», давньогрец. γνῶθι σεαυτόν, трансліт.: gnōthi seauton) та турботи про себе («take care of your self», давньогрец. πιμλια αντον, трансліт.: epimelesthai sautou) набули розвитку в інтерпретації М. Фуко [1; 2]. Ґрунтуючись на цих концепціях, розглядаємо студента, як особистість, що самостійно будує свою освітню траєкторію, опановує знання, набуваючи практичного досвіду їх застосування, усвідомлює себе частиною колективу, розв’язуючи спільні завдання, на внутрішньому та зовнішньому рівні активності. Оволодіння мистецтвом командної роботи, як і лідерства, креативності та

критичного мислення, є одним з напрямів формування навичок 21 століття, що необхідні для досягнення успіху, забезпечення сталого розвитку [3]. Важливим напрямом набуття навичок спільної роботи є підготовка до предметних олімпіад та участь в предметних олімпіадах. Тут спільна робота може реалізовуватись як взаємодія з наставником та як командна взаємодія.

Метою дослідження є визначення особливостей застосування колаборативного навчання в процесі підготовки команд студентів закладів вищої освіти галузі знань 21 «Інформаційні технології» до змагань зі спортивного програмування та напрямів покращення їх результатів із використанням колаборативного навчання.

Предметні олімпіади надають можливість розвинути пізнавальну діяльність студентів і сприяють розвитку їх аналітичного мислення [4, с. 260].

Командне спортивне програмування є одним із підвидів предметних олімпіад, у якому, зокрема, беруть участь студенти закладів вищої освіти, що навчаються на спеціальностях галузі знань 12 «Інформаційні технології».

Колаборативні засоби навчання (на відміну від традиційних) сприяють підвищенню ефективності роботи всієї команди [5, с. 41], отже, доречно розглянути доцільність використання колаборативного навчання в процесі підготовки до змагань з командного спортивного програмування.

Запропонуємо такі етапи підготовки до змагань з командного спортивного програмування:

1. Формування команди.

2. Визначення ролей та експертних галузей кожного із учасників (наприклад, один з членів команди може мати найбільш досвід із динамічного програмування, а інший – досвід у розв’язанні задач методами теорії графів).

3. Тренування (набуття, удосконалення та розвиток знань з алгоритмізації та програмування, розвиток креативності, критичного мислення, розв’язування проблем, комунікаційних навичок, навичок ведення переговорів, емпатії, адаптації, ініціативності, навичок презентації роботи тощо).

Цей процес, як правило, не є лінійним, з будь-якого етапу процесу може виникнути потреба повернутись на попередній етап, він може бути ітераційним (наприклад, в процесі підготовки склад команд може змінюватись). Це показано на рисунку 1.

Розглянемо детальніше етап тренування з точки зору колаборативного навчання. Під час тренувань доцільно використовувати такі колаборативні методи:

– парне програмування - методологія програмування, у якій два програмісти працюють над однією задачею за допомогою одного комп'ютера. Один програміст пише код, а інший аналізує його, контролює якість, надає поради та допомогу;

– спільна розробка коду - це процес розробки програмного коду, у якому кілька розробників працюють разом над однією програмою або проєктом, використовуючи спеціальні інструменти та технології спільної розробки, щоб допомогти покращити ефективність та якість роботи;

– перегляд коду (перевірка коду, codereview) - процес перевірки програмного коду, який виконується іншим розробником або командою розробників з метою забезпечення якості, виявлення помилокта забезпечення відповідності коду найкращим практикам та стандартам;

– ретроспектива – команда (або декілька команд) збираються один раз на певний проміжок часу (тиждень або два), щоб оцінювати виконану роботу, виділяти сильні та слабкі сторони та розробляти план дій на майбутнє;

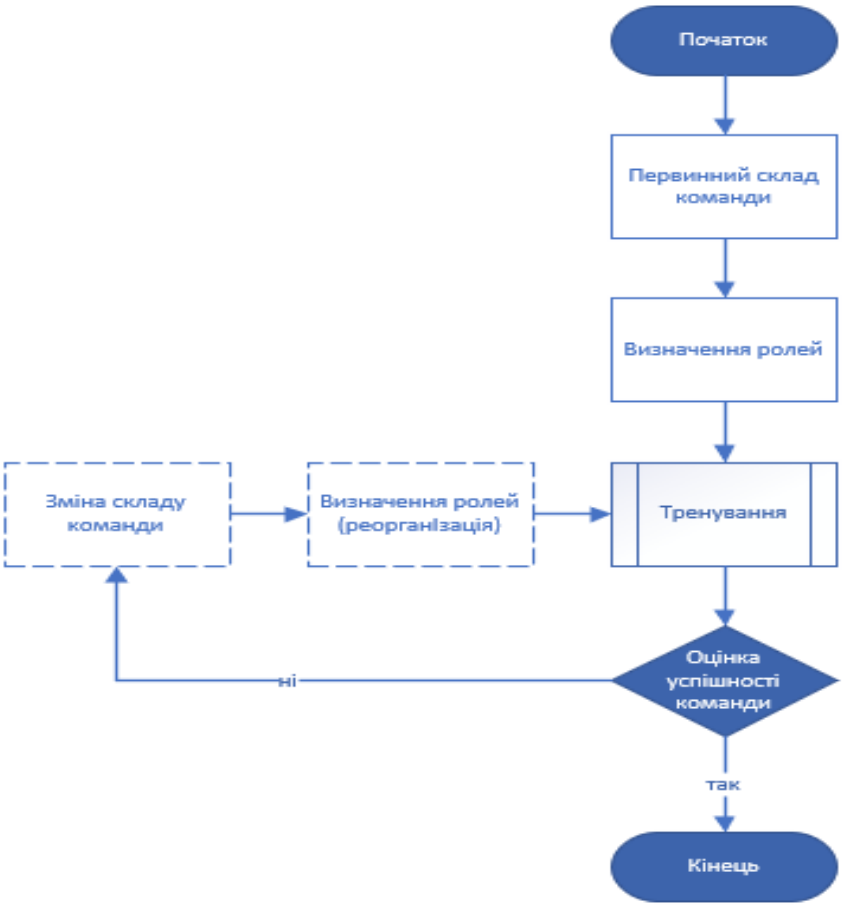

Рисунок 1. Ітеративний процес формування складу команди з спортивного програмування

– код-сесії – програмісти збираються разом, щоб розв'язувати складні задачі або вдосконалювати код вже розв’язаних задач, обговорюють проблеми, що виникають, та діляться знаннями.

Це дає можливість кожному учасникові команди долучитися до розв'язання завдання, отримувати зворотний зв'язок від інших учасників та покращувати свої навички.

Також команда може використовувати онлайн-ресурси та платформи для колаборативного програмування, такі як GitHub, GitLab, Bitbucket, Jira, Confluence та інші. Ці платформи дають можливість команді працювати над проєктом разом, ділитися знаннями та досвідом, використовувати систему контролю версій, розподіляти обов’язки, створювати документацію та реалізовувати інші корисні функції.

Майбутні спеціалісти галузі знань 12 «Інформаційні технології» маютьне лише володіти відповіднимизнаннями, а й умітий бути готовимисамостійно розвиватись, легко адаптуватись до змін. Це пов’язано зстрімким розвитком цієї галузі. Продемонструємо це на прикладі розробки бізнес-застосунків, що працюють в браузерах, і розробляються при використанні стеку веб-розробки NET. Лише за останні 10 років він повністю оновився декілька разів (Таблиця 1).

Таблиця 1. Backend і frontend технології розробки бізнес веб-застосунків при використанні стеку розробки .NET

Backend-технології	Frontend-технології
ASP.NET	HTML/CSS + JavaScript
ASP .NET MVC	RAZOR + фрейморки типу jQuery
.NET WEB API	TypeScript Vue.JS/Angular/React

Як видно з Таблиці 1 frontend- tabackend-, розробникиповинні регулярно оновлювати свої знання.Окрім цього, переосмислюються їх ролі та вклад у фінальний продукт.

Також слід відзначити, що спеціаліст у галузі інформаційних технологій має бути “командним гравцем”, тобто ефективно працювати над загальним результатом як член команди.

Таким чином використання колаборативного навчання в процесі підготовки до командного спортивного програмування надає такі можливості:ділитися знаннями та досвідом між учасниками команди, що дозволяє швидше навчатися та розвиватися;покращувати комунікаційні навички та вміння працювати в команді;підвищувати мотивацію та залучення кожного учасника до процесу навчання;отримувати зворотний зв'язок та коригувати помилки в процесі навчання,а отже, потенційно покращувати результати, які команда досягає в реальних змаганнях.

Список використаних джерел

1. Jaeger W. Paideia: the ideals of Greek culture. Internet Archive. Oxford, B. Blackwell, 1939. URL: https://archive.org/details/paideiaidealsofg0003jaeg (дата звернення : 14.03.2023).
2. Foucault M. Technologies of the Self: Lectures at University of Vermont Oct. 1982. University of Massachusets Press, Cambridge, 1988. P. 16-49.
3. World Economic Forum: Here's why education systems need to start taking a 'skills-first' approach. Mar 30, 2023. URL: https://www.weforum.org/agenda/2023/03/heres-why-educations-systems-need-to-start-taking-a-skills-first-approach/ (дата звернення : 30.03.2023).
4. Махровська Н. А., Погромська Г. С. Застосування онлайн змагань з програмування в системі практичної підготовки студентів спеціальності “Комп’ютерні науки”. Інформаційні технології і засоби навчання, Том 79, №5, 2020. С. 260–275.
5. Бублик В. В., Давиденко А. М. Колаборативні методи в електронному навчанні програмування. Наукові записки НаУКМА. Комп'ютерні науки, Т. 190, 2016. С. 41-45.

УДК 378.14

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ В УМОВАХ МАГІСТРАТУРИ

Махиня Тетяна Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти, ДЗВО «Університет менеджменту освіти Національної академії педагогічних наук України

Анотація. Стаття присвячена аналіз шляхів розвитку інформаційно-цифрової компетентності майбутніх керівників закладів освіти в умовах магістратури

Ключові слова: інформаційно-цифрова компетентність, керівники закладів освіти, педагогіка, вища освіта, інновації

Abstract. The article conducts an analysis of the ways to develop information and digital competence of future educational leaders in the context of postgraduate education.

Keywords: information and digital competence, educational leaders, pedagogy, higher education, innovations.

Підготовка майбутніх керівників закладів освіти в університеті менеджменту освіти відбувається за освітньо-професійною програмою «Управління навчальним закладом» спеціальності 073 «Менеджмент» галузі знань 07 «Управління та адміністрування», затвердженою в установленому порядку Вченою радою ДЗВО «УМО» [1] з урахуванням Стандарту вищої освіти за спеціальністю 073 «Менеджмент» для другого (магістерського) рівня вищої освіти, введеного в дію наказом Міністерства освіти і науки України № 959 від 10 липня 2019 року [2] та професійного стандарту керівника (директора) закладу загальної середньої освіти, затвердженого Міністерством економіки України № 568-21 17 вересня 2021 року [3].

Мета. Провести аналіз шляхів розвитку інформаційно-цифрової компетентності майбутніх керівників закладів освіти в умовах магістратури

Останній документ серед необхідних професійних компетентностей для керівника закладу виокремлює інформаційно-цифрову компетентність, що виявляється у здатності керівника:

– орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук і критично оцінювати інформацію, оперувати нею в управлінській діяльності;

– ефективно використовувати наявні та за потреби створювати нові електронні (цифрові) управлінські ресурси;

– керувати процесами створення ефективного безпечного електронного (цифрового) освітнього середовища закладу та забезпечення умов для його ефективного використання.

Формування і розвиток інформаційно-цифрової компетентності майбутніх управлінців забезпечується рядом дисциплін загально-професійної підготовки та вільного вибору, до 90 % часу від загального навчального навантаження яких відводиться на самостійне опанування матеріалу [4], що обумовлює перегляд підходів до організації самостійної роботи здобувачів.

З урахуванням у здобувачів різного рівня володіння за кожним компонентом цифрової компетентності від А1 – початківець, який усвідомлює потенціал у використанні цифрових технологій для вдосконалення педагогічної та професійної практики до С – лідер-новатор з послідовним та всебічним підходом до використання цифрових технологій, відповідно до Рамки цифрової компетентності педагогічних й науково-педагогічних працівників [5], одним із сучасних інструментів організації індивідуального підходу до самостійної роботи здобувачів виступають масові відкриті онлайн курси [6].

Зокрема, онлайн курс «Цифрові комунікації в глобальному просторі», розміщений на онлайн платформі Prometheus, розрахований на всіх, хто хоче навчитись працювати із інформаційними технологіями на базовому рівні цифрової компетентності та опановувати нові знання й поширювати інформацію за допомогою інструментів цифрових комунікацій та спрямований на набуття практичних навичок забезпечення інформаційної підтримки своїх проектів за допомогою цифрових комунікацій, опанування ключових складників роботи в інформаційному середовищі.

У той же час, представлені на платформі EdEra МВОК «Бери й роби. Змішане та дистанційне навчання», «Про дистанційний та змішаний формати навчання. Онлайн-курс для вчителів та керівників шкіл», «Про дистанційний та змішаний формати навчання. Онлайн-курс для педагогів та керівників закладів професійно-технічної освіти (ПТО)» та «#blend_it: опануємо змішане навчання. Онлайн-курс для викладачів та працівників адміністрації закладів вищої освіти», а також онлайн курси «Візуалізація даних» та «Word та Excel: інструменти і лайфхаки», розміщені на онлайн платформі Prometheus, виводять здобувачів на достатній, високий чи експертний рівні залежно від критерії вскладності професійних завдань, рівня автономності, частоти, системності та ефективності використання цифрових технологій в управлінському та освітньому процесі при викладанні свого предмета у термінах Рамки цифрової компетентності педагогічних й науково-педагогічних [5].

Впровадження в освітній процес зазначених курсів забезпечує не лише індивідуальний прогрес у розвитку цифрової компетентності відповідно до особистих потреб і можливостей здобувачів, а й може бути обов’язковим компонентом в якості одного із індивідуальних завдань з вивчення як нормативних дисциплін навчального плану підготовки майбутніх керівників закладів освіти таких, як «Управління інформаційними зв’язками» та «Освітні технології», так і дисциплін вільного вибору – «Діяльність закладу освіти у сфері зв’язків з громадськістю», «Маркетингові комунікації закладу освіти», «Професійна компетентність керівника закладу освіти» тощо.

Список використаних джерел

1. Освітньо-професійна програма «Управління навчальним закладом»: наказ ДЗВО «УМО» від 13 липня 2021 р. № 10-01/383. URL: https://cutt.ly/7NnPdXe (дата звернення 01.09.2020)

2. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 073 «Менеджмент» для другого (магістерського) рівня вищої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 10 липня 2019 р. № 959. URL: https://cutt.ly/INnIafL (дата звернення 01.09.2020)

3. Професійний стандарт керівника (директора) закладу загальної середньої освіти, затвердженого Міністерством економіки України № 568-21 17 вересня 2021 року URL: https://cutt.ly/ANnIreU (дата звернення 21.10.2022)

4. Навчальний план підготовки здобувачів ОПП «Управління навчальним закладом» другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 07 «Управління

та адміністрування» спеціальності 073 «Менеджмент». URL : https://cutt.ly/WNnO4Ao (дата звернення 12.10.2022)
5. Концептуально-референтна Рамка цифрової компетентності педагогічних й науковопедагогічних працівників https://znayshov.com/FR/10799/2629-frame_pedagogical.pdf (дата звернення 01.10.2022)
6. Махиня Т. А. Інтеграція масових відкритих онлайн курсів у процес підготовки менеджерів освіти в умовах магістратури / Махиня Тетяна // Електронне наукове фахове видання «Адаптивне управління: теорія і практика. Серія «Педагогіка»». № 10 (19). 2020. Режим доступу до журн. : https://amtp.org.ua/index.php/journal/article/view/306/277 (https://doi.org/10.33296/2707-0255-10(19)-17)

УДК 371.3+004.032.6

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ НАВЧАННЯ УЧНІВ СТВОРЕННЮ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ПРЕЗЕНТАЦІЙ НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Мудрак Діана Олександрівна – студентка, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

Анотація. У статті викладені результати аналізу науково-педагогічної та методичної літератури щодо сучасних напрямків педагогічних досліджень, пов’язаних з використанням у навчально-виховному процесі засобів мультимедійних технологій. Проаналізовано сучасний стан використання та створенню мультимедійних продуктів у практиці середньої загальноосвітньої школи. Вказано на основні, з точки зору автора, проблеми створення та ефективного використання освітніх мультимедійних продуктів.
Ключові слова: інтерактивні методи, технології, мультимедійна презентація, інформатика, урок, комп’ютер, ІКТ.

Abstract. The article presents the results of the analysis of scientific-pedagogical and methodical literature on modern directions of pedagogical research related to the use of multimedia technologies in the educational process. The current state of using and creating multimedia products in the practice of secondary comprehensive schools is analyzed. The main, from the author's point of view, problems of creating and effective use of educational multimedia products are indicated.
Keywords: interactivemethods, technologies, multimediapresentation, informatics, lesson, computer, ICT.

Актуальність проблеми. Для поглиблення виховного та розвивального характеру навчально-пізнавальної діяльності на уроці вчителю необхідно створити умови для включення учнів у ситуації, в яких вони повинні доводити власну думку, наводити аргументи, докази, ділитися своїми знаннями з іншими, допомагати іншим, коли в них виникають труднощі, знаходити не одне рішення, а декілька, вільно вибирати завдання різноманітного характеру, урізноманітнювати діяльність, виконувати завдання максимум, розраховане на читання додаткової літератури.

На сьогодні основні методичні інновації пов’язані із застосуванням інтерактивних методів навчання. Тож, як бачимо, процесу навчання необхідна

напружена розумова робота дитини та власна активність під час такого процесу. Процес навчання – це робота, в якій учням необхідно думати, розуміти, мислити, шукати ту інформацію, яка потрібна, відтворити на практиці в певних умовах та вміти сформулювати висновок і відстояти власну думку. Все це можливо отримати за допомогою інтерактивного навчання.

Але розуміти дані технології мало, важче їх організувати на уроці, коли вчитель не знайомий з процесом їх виконання. Кожен вчитель має закласти певний фундамент у навчанні дітей, тобто, уміння і бажання навчатися. Тож, перед урок вчитель має продумати як побудувати урок, зацікавити учнів новим навчальним матеріалом, позитивно вплинути на їх почуття і мислення, спонукати учнів до самостійних пошуків і роздумів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Нині у педагогічній літературі є значна кількість робіт, присвячених проблемам інноваційних технологій [2], управління освітніми системами, інноваційною діяльністю (О. Г. Хмарка, Т. Н. Шамова, Е. А. Ямбург, та ін.); впровадження моніторингу та діагностики інноваційної діяльності (В. А. Кальней, В. П. Панасюк, А. І. Субетто, С. Є. Шишов).

Мета. Дослідження методичних основ навчання учнів створенню мультимедійних презентацій на уроках інформатики в закладах загальної середньої освіти.

Результати. Перетворення в освітній системі сприяли зміні ролі вчителя в освітньому процесі. Сучасний вчитель грає роль наставника і тьютора, який замість готових відповідей на запитання, запропоновані до обговорення, спонукає учнів до самостійного пошуку відповідей та рішень обговорюваних проблем, і навіть до самостійного пошуку того, що ще треба вивчити і освоїти [1]. При такому навчанні створюються умови для розвитку особистої ініціативи учнів і формуються у них комунікативні якості, вміння аналізувати альтернативні думки, навички вибору та прийняття чітко обґрунтованих рішень та ін [3].

Для створення власних мультимедійних освітніх ресурсів найчастіше вчителі використовують презентаційні пакети, такі як MS PowerPoint або OpenOffice.org Impress, які прості в освоєнні, але мають досить потужні можливості для створення якісних інтерактивних мультимедійних презентацій [3]. Зручність та легкість роботи з презентаційними пакетами дозволяє вчителю не лише зменшити час підготовки до уроку, а й при розробці власних інтерактивних мультимедійних презентацій зосередити увагу на методичних аспектах управління самостійною пізнавальною діяльністю учнів, а також на розробці завдань із запропонованими візуальними об'єктами.

Створення інтерактивних мультимедійних презентацій необхідно починати не з технологічного конструювання презентації, як це зазвичай починають робити вчителі, а з аналізу, що відбирається для презентації, змісту навчальної теми та мети, пов'язаного з подальшим формулюванням дидактичних завдань вчителя.

Як відзначають багато дослідників (М. Н. Скаткін, П. І. Підкасистий, І. Я. Лернер та ін.), у дидактиці уроку важливою частиною є цілепокладання, яке найбільш складне і найбільш відповідальне і яке в діяльності вчителя найбільш слабка частина [3]. О. Ю. Заславська процес формування дидактичних цілей розглядає як логіко-конструктивні операції, які включають: аналіз навчальної діяльності; з'ясування потреб та інтересів учнів; виявлення наявних можливостей; формулювання мети.

Вчителю важливо розуміти дидактичну мету, як уявне уявлення їм кінцевих результатів пізнавальної діяльності учнів, які йому необхідно досягати разом із учнями. Спільна діяльність вчителя та учнів дозволяє забезпечувати різнобічний

розвиток як особистості учня, так і професійний розвиток самого вчителя. Тільки за такого підходу можна створити справді якісні мультимедійні освітні ресурси, які стануть ефективним інструментом вчителя для управління спільною чи самостійною пізнавальною діяльністю учнів [1].

Необхідно відзначити нову роль вчителя, як фасилітатора, при організації роботи з подібними інтерактивними дидактичними засобами на уроці [3]. Питання, що підбираються вчителем до інформації, що надається на слайді повинні: «чіпляти» учнів, викликати подив і бажання розібратися в запропонованій проблемі.

Задля більшої дидактичної функції електронних навчальних програм до них пред'являються такі вимоги.

1. Текстові фрагменти можуть супроводжуватись аудіо- або відеоінформацією для виділення смислових акцентів. Для представлення різнорідної чи гіпертекстової інформації рекомендується використовувати багатовіконний інтерфейс.
2. Крім обов'язкового вивчення навчального матеріалу, до електронного навчального курсу може включатися додатковий – довідковий і хрестоматійний матеріал для поглибленого вивчення теми.
3. Найважливіші елементи навчального курсу повинні мати підказки чи пояснення.
4. Після вивчення кожної структурної одиниці навчального матеріалу в електронній навчальній програмі міститься матеріал для узагальнення, що представляє вивчений матеріал у більш короткому вигляді.
5. Електронна навчальна програма має бути відкритою для розвитку.

Зміст та оформлення мультимедійного інтерактивного засобу навчання повинні забезпечити підвищення рівня мотивації навчання та підтримання високого ступеня працездатності учня за рахунок грамотної організації діалогу та дружнього інтерфейсу [3].

Так само як і при звичайному діалозі, коли смислове навантаження несуть не тільки слова, але й жести, міміка та ін., так і в комп'ютерному діалозі застосовуються схожі елементи, наприклад, піктограми питання, вигуки, заборони або ін., виділення окремих слів кольором або зображенням символів, застосування різного колірного оформлення.

При цьому зайва строкатість відволікає і може погіршити сприйняття, тому необхідно вибирати оптимальне поєднання колірного оформлення та виділених елементів.

Зображення інформації в мультимедійних засобах навчання має відповідати вимогам до колірної гами, розбірливості, чіткості та контрастності зображення, ефективності зчитування, зображенню знакової інформації (розмір та яскравість світіння), до просторового розміщення інформації на екрані відповідно до гігієнічних вимог та санітарних норм роботи з технікою.

Викладач повинен мати можливість контролювати стійкість електронного мультимедійного засобу навчання до помилкових та некоректних дій учня, відповідність функціонування програми опису в експлуатаційній документації, захист від несанкціонованих дій, мінімізацію часу на дії користувача, ефективне використання технічних ресурсів, відновлення системної області після завершення роботи програми.

Процес створення мультимедійних дидактичних засобів має відповідати системі психолого-педагогічних, техніко-технологічних, естетичних та ергономічних вимог.

Створення презентацій вимагає творчого підходу з боку вчителя та просто гарного знання комп'ютера, великої попередньої роботи:

• створення слайдів, кожен із яких має логічно вписатися у структуру уроку,

• підбір необхідного роздавального та дидактичного матеріалу.

Презентація проходить червоною ниткою через весь урок, робить його яскравим, образним, наочним, емоційним, що запам'ятовується. Створення уроків-презентацій є творчим стимулом для вчителя. Презентації допомагають задовольнити творчі амбіції вчителів та поповнюють основу методичних розробок уроків. Робота з презентаціями змушує конкретизувати об'ємний матеріал, формулювати свої думки гранично коротко та лаконічно, систематизувати отриману інформацію, представляючи її як короткий конспект. Саме тому я намагаюся підготувати презентації з тих чи інших тем, що вивчаються, і створити банк презентацій за всіма класами [4, с. 32].

Останнім часом почали готувати уроки з використанням комп'ютера разом зі своїми учнями, залучаючи їх до цікавого процесу спільної творчості. Специфіка цих уроків у тому, що використання ІКТ дозволяє активізувати діяльність учнів у процесі оволодіння знаннями. Сучасний підліток сьогодні добре володіє комп'ютером і, як показало анкетування, багато часу проводить біля монітора. Завдання сучасного педагога - використовувати таку зацікавленість учнів, спрямовувати їх у потрібне русло.

Перевага презентації PowerPoint на уроці інформатики:

– у поєднанні різноманітної текстової аудіо- та відеонаочності;

– можливості використання презентації як своєрідної інтерактивної, мультимедійної дошки, яка дозволяє наочно семантизувати новий лексичний і граматичний (а можливо, і фонетичний) матеріал, а також здійснювати опорну підтримку при навчанні всіх видів мовленнєвої діяльності;

– можливості використання окремих слайдів як роздавальний матеріал (опори, таблиці, діаграми, графіки, схеми, колажі);

– можливості управління увагою учнів за рахунок ефектів анімації та гіперпосилань;

– активізація уваги всього класу;

– підтримка пізнавального інтересу учнів, посилення мотивації вчення, а також ефективності сприйняття та запам'ятовування нового навчального матеріалу;

– можливість у здійсненні контролю за засвоєнням нових знань та систематизації вивченого матеріалу;

– можливість поєднання аудиторної та позааудиторної роботи учнів;

– можливість формування комп'ютерної мультимедійної компетентності, як вчителя, так і учня, та розвитку їх креативних здібностей в організації навчальної роботи[4, с. 45].

Висновки. Володіння сучасними педагогічними та інформаційними технологіями – важлива передумова виховання учнів як всебічно розвиненої та підготовленої до життя в сучасному інформаційному суспільстві особистості.

Нині більшість шкіл мають достатню матеріально-технічну базу для того, щоб робота з використанням мультимедійних та інших технологій велася систематично та цілеспрямовано. Ринок навчальної продукції постійно поповнюється новими сучасними технічними розробками (аудіо- та відео-ресурсами, ігровими комп'ютерними програмами), вміле застосування яких допомагає зробити процес навчання іноземної мови, зокрема лексичного матеріалу, цікавішим та ефективнішим.

Список використаних джерел

1. Імбер В. І Використання мультимедійних технологій у процесі підготовки майбутніх учителів початкових класів. URL: http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/5.2/29.pdf

2. Інноваційні технології. Навчання раннього читання за методикою О. Декролі. URL: http://romny-dzvinochok.com.ua/metodichna- skarbnichka/inovacijni-tehnologi/navchannja-rannomu-chytannju-za-metodykoju-dekroli.html.
3. Копняк Н. Створення візуалізації та інфографіки для інтерактивної дошки з навчальною метою : [посібник]. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. С. 34-38.
4. Мультимедійні системи як засоби інтерактивного навчання: посібник/ ав.: Жалдак М. І., Шут М. І., Жук Ю. О., Дементієвська Н. П., Пінчук О. П., Соколюк О. М., Соколов П. К. / За редакцією: Жука Ю. О. Київ: Педагогічна думка, 2012. 112 с.

УДК 371.026

ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР У КОНТЕКСТІ ПЕДАГОГІКИ ПАЙДЕЇ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАННЯ ІНФОРМАТИКИ

Приймук Дарина Олексіївна – студенка, Вінницький державний педагогічний університет ім. Михайла Коцюбинського

Анотація. У тезах описується використання дидактичних ігор на уроках інформатики з відповідністю до педагогіки пайдеї, яка акцентує увагу на розвитку креативності та інтуїції у дітей. Застосування дидактичних ігор на уроках інформатики у контексті даної педагогіки може допомогти підвищити інтерес учнів до предмету та дозволити забезпечити позитивні результати в навчанні, наприклад, розвиток уваги та пізнавальних процесів, і підвищення ефективності навчання учнів у сфері інформаційних технологій.
Ключові слова: дидактичні ігри, педагогіка пайдея, ефективність навчання, ігрові елементи, розвиток особистості, ключові компетенції.

Abstract. The theses describe the use of didactic games in computer science lessons in alignment with the principles of paideia pedagogy, which emphasizes fostering creativity and intuition in children. Implementing didactic games in computer science classes within the context of this pedagogy can enhance students' interest in the subject and yield positive learning outcomes, such as developing attention and cognitive processes, and increasing the effectiveness of teaching information technology skills.
Keywords: didactic games, paideia pedagogy, learning efficiency, game elements, personality development, key competencies.

Актуальність проблеми. В сучасному світі інформаційних технологій, навчання інформатики є необхідним елементом освіти. Проте, не завжди учні досягають високих результатів в цьому предметі. Часто це пояснюється відсутністю зацікавленості до навчання, відчуттям складності матеріалу, недостатнім рівнем підготовки вчителя. Одним із способів розв'язання цієї проблеми є використання дидактичних ігор на уроках інформатики, які є ефективним засобом активізації пізнавальної діяльності учнів під час навчання інформатики [2, с. 55-61].

Мета. Проаналізувати теоретичні засади дидактичних ігор в контексті педагогіки-пайдеї і представити практичні приклади використання дидактичних

ігор на уроках інформатики, а також обґрунтувати їх вплив на розвиток уваги, логічного мислення, креативності та умінь працювати в команді учнів.

Результати. У сучасній педагогіці пайдеї, яка включає в себе ідей висвітлені в теорії Жана Піаже, дидактичні ігри відіграють важливу роль у розвитку когнітивних процесів дітей. Педагогіка-пайдея – це теорія, яка базується на підході до навчання, який базується на спостереженнях та дослідженнях Платона. Один з головних принципів педагогіки пайдеї полягає у тому, щоб зробити навчання цікавим та захопливим для учнів. Це можна досягти шляхом використання різноманітних методів, таких як дидактичні ігри. Використання дидактичних ігор у навчанні інформатики в контексті педагогіки пайдеї дозволяє стимулювати творчу активність та самостійність учнів [1, с. 99-107].

Основним завданням дидактичних ігор є створення оптимальних умов для розвитку особистості та забезпечення максимального ефекту від навчання. На уроках інформатики дидактичні ігри можуть використовуватися як засіб вивчення нового матеріалу, так і для закріплення вже засвоєних знань. Один з принципів використання дидактичних ігор на уроках інформатики полягає у тому, щоб ігри були пов'язані з матеріалом уроку та відповідали конкретним навчальним цілям. Також важливо, щоб ігри були належним чином організовані та проводилися в режимі співпраці та взаємодії між учнями. Дидактичні ігри дозволяють учням активно взаємодіяти з матеріалом, вирішувати проблемні завдання та долати труднощі. Такі ігри можуть стимулювати учнів до дослідницької та творчої діяльності, що сприяє їхньому розвитку та підготовці до подальшого життя та професійної діяльності. Дидактичні ігри у контексті педагогіки пайдеї можуть бути використані як засіб підвищення мотивації навчання інформатики, оскільки забезпечують цікавість та емоційність у процесі навчання. [4, с. 48-53]

Дидактичні ігри можуть бути використані для формування таких ключових компетентностей, як комунікація, творчість, критичне мислення, співпраця та інші. Навчання інформатики з використанням педагогіки пайдеї є ефективним методом формування компетентностей учнів з цієї галузі знань. [2, с. 151-159]

Хочемо переглянути деякі приклади дидактичних ігор, які можна використовувати на уроках інформатики, зокрема, "Логічне розміщення елементів", "Швидкість інформаційного обміну", "Віртуальна мандрівка". Вона зазначає, що такі ігри допомагають учням легше засвоювати матеріал, розвивати логічне мислення та креативність. Детальніше розглянемо ці ігри.

Одним з прикладів є гра "Логічне розміщення елементів", яка передбачає виконання завдання на розміщення елементів у відповідних клітинках, що допомагає розвивати логічне мислення учнів. Даний підхід можна розглядати як відповідний до педагогіки пайдеї, яка вважає, що навчання повинно бути грою та сприяти розвитку дитини як цілісної особистості.

Ще одним прикладом дидактичної гри є "Швидкість інформаційного обміну", що передбачає розвиток уваги та швидкості реакції учнів на певні події. Даний підхід також можна віднести до педагогіки пайдеї, яка акцентує увагу на розвитку креативності та інтуїції у дітей.

Гра "Віртуальна мандрівка", яка допомагає учням ознайомитися з різноманітними технологіями та програмними продуктами. Даний підхід можна розглядати як відповідний до педагогіки-пайдеї, яка прагне забезпечити навчання у формі гри, яка розвиває увагу та пізнавальні процеси.[5, с. 67-71]

Висновки. Педагогіка-пайдея та використання дидактичних ігор на уроках інформатики можуть стати ефективним інструментом для підвищення ефективності навчання. Застосування дидактичних ігор на уроках інформатики допомагає залучити учнів до навчального процесу та стимулює їх активну участь.

За допомогою дидактичних ігор можна здійснити індивідуалізацію навчання та врахувати потреби та інтереси кожного учня.

Використання дидактичних ігор на уроках інформатики також допомагає розвивати логічне мислення, креативність та уміння працювати в команді. Ці навички є важливими в сучасному світі, де інформаційні технології швидко розвиваються.

Однак, для досягнення максимального ефекту від використання дидактичних ігор на уроках інформатики, необхідно планувати їх застосування з урахуванням педагогічних принципів, які викладені у педагогіці-пайдеї. Це допоможе забезпечити зручне та продуктивне середовище для навчання, де учні можуть вільно виражати свої ідеї та думки, а вчителі можуть бути активними посередниками у навчальному процесі.

Отже, використання дидактичних ігор на уроках інформатики в контексті педагогіки-пайдеї є важливим та ефективним інструментом для підвищення ефективності навчання та розвитку компетентностей учнів у сфері інформаційних технологій.

Список використаних джерел

1. Білоус Н., Горобець О., Рибалка І. Дидактичні ігри у навчанні інформатики в контексті педагогіки пайдеї. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* 2018. № 5. С. 99-107

2. Гнатів О., Городиська О., Кривенко І. Використання дидактичних ігор в навчанні інформатики як засіб активізації пізнавальної діяльності учнів. *Наукові записки. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти.* 2018. Т. 1. С. 55-61.

3. Гончаренко О., Кривенко О., Шут Л. Методика навчання інформатики з використанням педагогіки пайдеї: досвід та перспективи. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету.* 2018. С. 151-159.

4. Дерев'янко О., Литвинова О.,Ракова І. Дидактичні ігри у контексті педагогіки пайдеї як засіб підвищення мотивації навчання інформатики. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки.* 2018. Т. 8. С. 48-53.

5. Козинець І. Використання дидактичних ігор на уроках інформатики. *Інформаційні технології в освіті*. 2021. №3. С. 67-71.

УДК 371.14

STEM – КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА ЯК СКЛАДОВА ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Салтановська Надія Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, Комунальний заклад вищої освіти «Вінницька академія безперервної освіти»

Анотація. У тезах автор акцентує увагу на STEM - компетентностях педагога і яку роль відіграє дана підготовка вчителя для формування в учнів ключових компетентностей в цілому, і, зокрема, STEM – компетентностей. Сформовані STEM – компетентності у здобувачів освіти забезпечать свідомий вибір ними STEM – професій у майбутньому.

Ключові слова: STEM-компетентності, STEM-освіта. STEM професії

Abstract. In theses, the author focuses on STEM - the teacher's competences and what role this teacher training plays in the formation of key competences in students in general, and, in particular, STEM - competences. The formed STEM competencies of the students will ensure their conscious choice of STEM professions in the future.

Keywords: STEM- competency, STEM-education. STEM professions

Актуальність проблеми. Впровадження STEM – освіти – це вимога сучасного високотехнологічного, інформаційно ємнісного суспільства, а в найближчому майбутньому ще і її застосування у роботизованих сферах людської діяльності. У освітніх системах США, Канади, Китаю, Японії, Тайваню, Сінгапуру, Австралії питанню STEM – освіти приділяється чільна увага вже протягом 20-ти років. Над розв'язанням цього питання багато працюють і в Україні. Освітяни не лише обговорюють зміст, форми, методи та засоби, якими педагоги навчають здобувачів освіти сьогодні в освітніх закладах, але і впроваджують інноваційні технології, інтегровані та сучасні підходи до освітньої діяльності. І тут доречно згадати вислів відомого американського філософа Джона Дьюї, який сказав: «якщо ми будемо сьогодні навчати так, як навчали вчора, ми вкрадемо в наших дітей завтра». Важко не погодитися з цими міркуваннями.

Багато різних досліджень і узагальнень зроблено науковцями щодо впровадження STEM – освіти. Проте дана тема залишається актуальною як в Україні, так і в тих країнах, які впроваджують найновіші досягнення науки, інноваційних технологій в життя. Підтвердженням висловленої думки є прийняття в Україні «Концепції розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти)» [1], в якій фіксується те, що «Стратегію сталого розвитку України в умовах глобалізації спрямовано на досягнення європейських стандартів життя та забезпечення конкурентоспроможності нашої держави шляхом ефективної взаємодії економіки, науки, освіти, здійснення заходів щодо розвитку людського капіталу, залучення інновацій у всіх сферах діяльності суспільства». І тому важливим є актуалізація проблематики формування та розвитку STEM-компетентностей як в учнів, так і педагогів як актуальної інноваційної практики.

Мета. Проаналізувати шляхи і особливості формування та розвитку STEM-компетентностей як в учнів, так і педагогів

Результати. Аналізували та досліджували різні аспекти впровадження STEM-освіти Андрієвська М., Михайленко Л. [2], Крамаренко Т., Пилипенко О. [3], Валько Н. [4], [5], Ганніченко Т. [6], Горбенко С., Василашко І. [7].

На нашу думку, доцільно звернути увагу на дослідження Кириленко С., Кіян О. (Проблема підготовки вчителя у системі STEM - освіти: розвиток та формування його професійної компетентності) [8], Коваленко В., Стець Н., Варгалюк В. (Інтеграція природничих знань як неодмінний складник STEM-освіти) [9]. Балик Н., Барна О., Шмигер Г. та Олексюк В. у своїх дослідженнях розробили модель STEM-компетентностей для професійної підготовки вчителів та навчання протягом усього життя. Розроблена ними модель включає чотири компоненти, а саме: вирішення проблем, робота з людьми, робота з технологіями, робота з організаційною системою. Врахування цих складових моделі STEM-компетентностей не лише у процесі професійної підготовки вчителів, але і в процесі підвищення їх кваліфікації протягом усього життя сприяє оптимальному розв'язанню педагогами актуальних проблем системи освіти на сучасному етапі її розвитку, і зокрема, в період реалізації Концепції «Нова українська школа».

Одним із шляхів реалізації мети та завдань Концепції нової української школи є STEM - освіта, яка готує учнів до успішного працевлаштування, до освіти після школи або до того й іншого. Для України розвиток STEM-освіти є

пріоритетним. Впровадження STEM в систему освіти також передбачає і розв'язання проблем розвитку як професійних, так і STEM - компетентностей вчителів. Саме STEM - навчання забезпечує формування в здобувачів освіти STEM – компетентностей, які допоможуть подолати прірву між освітою і вимогами сучасного життя. Підготувати здобувача освіти із вказаними компетентностями у навчальному закладі може вчитель, який сформувався як STEM - компетентний фахівець. Тоді організацію освітнього процесу на уроці він здійснює так, що в центрі уваги знаходиться практичне завдання чи проблема. А здобувачі освіти прямо тут і зараз шляхом спроб та помилок вчаться знаходити шляхи їх вирішення. В процесі цієї діяльності у них формуються STEM-компетентності, а саме: готовність до розв'язання комплексних задач; здатність до ефективної взаємодії, організаційні здібності, оцінювання і прийняття рішень; уміння працювати в команді та домовлятися; критичне мислення, креативність, когнітивна гнучкість, емоційний інтелект.

STEM-компетентності у підростаючого покоління формуються в процесі застосування інтегрованого, міждисциплінарного і проєктного підходів до навчання. Найбільшого поширення в освітньому процесі набув проєктний підхід. Застосування проєктної діяльності як на уроках, так і позаурочний час активізує здобувачів освіти. Однією із цікавих тем проєкту є дослідження здобувачами освіти питань містобудування, а саме: професія архітектора і її місце у розвитку STEM-компетентностей; чи всі задуми архітекторів можна здійснити; які будинки можна побудувати; найцікавіші будинки у різних країнах; оригінальні споруди у різних країнах і т.д. З цією професією тісно пов'язані й інші професії, які залишаться необхідними у майбутньому: дизайнери, інженери, мейкери. Таке STEM-навчання передбачає поєднання наукового підходу, сучасних технологій, інженерських навиків та математичного апарату. Сформувати таку багату палітру STEM-компетентностей у здобувача освіти зможе педагог, який використовує такий провідний принцип STEM-освіти як інтеграція. І міжпредметна, і трансдисциплінарна інтеграція формує у здобувачів освіти компетентності якісно нового рівня, які їм необхідні у процесі вибору STEM професій. Сформовані STEM – компетентності у здобувачів освіти сприяють свідомому вибору ними STEM – професій у майбутньому.

В умовах воєнного стану, коли педагоги у закладах освіти часто використовують дистанційні форми навчання в освітньому процесі, і самі вчителі те ж підвищують свій фаховий рівень у формі онлайн, важливо, щоб, в першу чергу вчителі, а потім і учні, володіли новітніми цифровими технологіями. Така вимога спонукає педагогів до навчання протягом життя, впродовж усього періоду їх професійної діяльності. Чільне місце на сучасному етапі розвитку освіти педагог має приділити питанням цифровізації освіти, застосуванню ІТ-орієнтованих засобів навчання та сучасним інформаційним технологіям.

Висновки. Педагоги, у яких сформовані STEM-компетентності на якісно вищому рівні, реалізують інтегрований, міждисциплінарний, трансдисциплінарний і проектний підходи до навчання і, відповідно, формують у підростаючого покоління готовність до змін у суспільстві XXI століття на основі STEM технологій. А використання вчителем провідного принципу STEM-освіти – інтеграції сприяє застосовуванню сучасних технологій з метою формування у здобувачів освіти компетентностей якісно нового рівня, тобто, STEM-компетентностей. Крім того, STEM не тільки навчає учнів критично мислити, креативно вирішувати проблеми, але і готує до вибору STEM професій та роботи в галузях, які є рушіями майбутнього.

Список використаних джерел

1. Концепція розвитку природничо-математичної освіти (STEM- освіти). (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 №960-р.) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2020-%D1%80#Text

2. Андрієвська М., Михайленко Л. Роль математики як навчальної дисципліни у розвитку STEM-освіти. Фізико-математична освіта : науковий журнал / редкол.: М. П. Вовк, М. Г. Воскоглу, Т. Г. Дерека та ін. Суми : Сум ДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. Вип. 3 (25), ч. 1. С. 25–31. URL: https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/9581/1/Andrievska_Mykhailenko_Rol.pdf

3. Крамаренко Т. Г., Пилипенко О. С. Проблеми підготовки учителя до впровадження елементів Stem-навчання математики. Фізико-математична освіта : науковий журнал. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2018. Вип. 4 (18). С. 90–95. URL: https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/6692/1/Kramarenko%20T.G.%2c%20Pylypenko%20O.S.pdf

4. Валько Н. В. STEM-освіта вчителів у країнах Сходу та Австралії. Проблеми інженерно-педагогічної освіти. 2018. № 61. С. 36–47. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pipo_2018_61_6

5. Валько Н. Досвід впровадження STEM-освіти у США та Канаді. Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Сер.: Педагогічні науки. 2018. Вип. 3. С. 9–20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nzbdpu_ 2018_3_3

6. Ганніченко Т. А**.** Аналіз міжнародного досвіду STEM-освіти (на прикладі Австралії). Молодий вчений. 2019. № 4 (2). С. 239–242. URL: http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/4/56.pdf

7. Горбенко С. Л., Василашко І. П. Розвиток напрямів STEM-освіти в системі інклюзивного навчання. Актуальні питання колекційної освіти (педагогічні науки) : збірник наукових праць. 2020. Випуск 16. Том 1. С. 81–91. URL: http://aqce.com.ua/download/publications/591/554.pdf/

8. Кириленко С., Кіян О. Проблема підготовки вчителя у системі STEM - освіти: розвиток та формування його професійної компетентності. STEMосвіта: стан впровадження та перспективи розвитку : матеріали ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції, 9–10 листопада 2017 року, м. Київ. К. : ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», 2017. С. 56–60. URL: http://man.gov.ua/upload/news/2017/12_11/Zbirnyk.pdf

9. Коваленко В., Стець Н., Варгалюк В. Інтеграція природничих знань як неодмінний складник STEM-освіти. Електронний науковий фаховий журнал «Імідж педагога». 2019. № 3 (186).

УДК:373.5.015.3.091.3:005.32:796]:004.032.6

ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ ТА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СУЧАСНИМИ МУЛЬТИМЕДІЙНИМИ ТЕХНОЛОГІЯМИ

Самойленко Вадим Леонідович – старший викладач, Бердянський державний педагогічний університет

Анотація. У статті розглядається питання підвищення мотивації та результативності навчання на уроках фізичної культури за допомогою сучасних мультимедійних технологій. Досліджено ефективність використання відеоматеріалів, комп'ютерних програм та інтерактивних дошок під час проведення занять. Проаналізовано позитивний вплив таких технологій на мотивацію учнів та їх успішність у навчанні фізичної культури. Результати дослідження свідчень про доцільність використання мультимедійних технологій на уроках фізичної культури.

Ключові слова: мотивація, результативність, навчання, фізична культура, мультимедійні технології

Abstract. The article discusses the issue of enhancing motivation and effectiveness of learning in physical education classes through the use of modern multimedia technologies. The effectiveness of using video materials, computer programs, and interactive whiteboards during lessons is investigated. The positive impact of these technologies on students' motivation and their performance in physical education is analyzed. The research results indicate the feasibility of using multimedia technologies in physical education classes.

Keywords: motivation, effectiveness, learning, physical education, multimedia technologies

Актуальність проблеми. У сучасному світі де цифрові технології переповнюють кожен аспект нашого життя, використання мультимедійних технологій на уроках фізичної культури може стати справжньою революцією в процесі навчання. Використання цих технологій може зробити процес навчання більш захоплюючим, ефективним та результативним. Дані технології можуть стати потужним інструментом для підвищення якості навчання та покращення успішності учнів. Особливо важливо, щоб під час використання мультимедійних технологій на уроках фізичної культури учні могли продемонструвати самостійно різноманітні вправи та способи їх виконання, що сприятиме кращому розумінню матеріалу та збільшенню їхньої мотивації до навчання на уроках фізичної культури.

Мета. Дослідити вплив сучасних мультимедійних технологій на підвищення мотивації та результативності навчання на уроках фізичної культури. Для досягнення цієї мети було проведено аналіз наукових джерел та визначено позитивний вплив мультимедійних технологій на навчальний процес учнів.

Результати. Інформаційні технології у сучасному контексті наукових досліджень займають все більш важливе місце. У світі існує велика кількість різноманітних програм та інструментів, які допомагають вчителям створювати цікаві та ефективні уроки фізичної культури з використанням мультимедійних технологій. Серед них можна виділити програми для створення відеоматеріалів, комп’ютерні ігри та інтерактивні дошки, веб-сайти з вправами та забавами для

розвитку фізичної активності, а також соціальні мережі, де можна знайти велику кількість корисної інформації та порад про основи ведення здорового способу життя, види фізичних вправ для самовдосконалення і підвищення рівня фізичного розвитку.

Більшість наукових досліджень присвячено питанням визначення шляхів підвищення інтересу учнів до підвищення рівня рухової активності (С. Гуменюк, О. Гулька, В. Рихель, С. Закопайло та ін.), впровадженням інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес уроків фізичної культури (Ю. Костюк, Г. Данчук, С. Іщенко та ін.), визначення форм та методів використання мультимедійних навчальних засобів на уроках фізичної культури (О. Травенко, І. Філоненко, В. Плужніков, Є. Хоменко та ін.). Актуальним в наш час постає також питання навчання дітей з особливими освітніми потребами і, в свою чергу, підготовка фахівців до роботи в інклюзивному середовищі [2, с. 285]. Дослідження питання підвищення мотивації та результативності навчання на уроках фізичної культури сучасними мультимедійними технологіями залишається мало вивченим і потребує більш детального обґрунтування.

Один з найбільш ефективних способів використання мультимедійних технологій на уроках фізичної культури – це відеоматеріали. Відео демонструє реальний процес виконання вправ та дозволяє учням бачити, як правильно виконувати те чи інше завдання і, в свою чергу, збільшувати мотивацію здобувачів до фізичної культури і спорту взагалі. Крім того, відеоматеріали можуть бути використані для проведення дискусій та аналізу помилок, що також підвищує якість навчання.

Ще один важливий елемент мультимедійних технологій – це комп'ютерні програми та інтерактивні дошки. З їх допомогою вчителі можуть створювати ігрові ситуації, де учні мають можливість самостійно виконувати різні завдання розвивати моторику, координацію рухів та швидкість реакції школярів, і, також, підвищити інтерес до занять фізичними вправами.

Результати досліджень [1, с. 142] показують, що використання мультимедійних технологій на уроках фізичної культури дійсно забезпечує мотивацію та результативність учнів під час виконання вправ. Це особливо важливо для тих здобувачів, які втрачають інтерес до занять фізичною культурою, або мають певні фізичні обмеження. Використання мультимедійних технологій дозволяє надати таким учням можливість взаємодії з матеріалом та розвивати фізичні навички. Однак, важливо зазначити, що використання мультимедійних технологій на уроках фізичної культури не є універсальним рішенням для підвищення якості освітнього процесу. Застосування даних технологій може бути ефективним лише при правильному виборі форм, методів та підходів до навчання. Тому, вчителі фізичної культури повинні знати та вміти правильно підібрати мультимедійні засоби навчання, інструменти та програми для досягнення підвищення мотивації та результативності навчання, а також розуміти технологію їх роботи, щоб досягати найкращих результатів.

Висновки. Отже, використання мультимедійних технологій на уроках фізичної культури може допомогти підвищити мотивацію та результативність освітнього процесу. Програми та інструменти мультимедіа дозволяють вчителям фізичної культури створювати цікаві та ефективні уроки, які сприяють розвитку фізичної активності та здорового способу життя учнівської молоді.

Список використаних джерел

1. Цабан Х., Лаврін Г., Ангелюк І. Можливості застосування сучасних інформаційних технологій у фізичному вихованні. *Проблеми і перспективи розвитку спортивних ігор та одноборств у закладах вищої освіти* : Зб. ст. міжнар.

XIX наук. конф., м. Харків, 3 лют. 2023 р. Харків, 2023. С. 140–145. URL: http://journals.uran.ua/pprsievnz/article/view/273357 (дата звернення: 15.04.2023).
2. Samoilenko I. Contemporary overview on problem of professional training pedagogical specialists to work with children in context of inclusive education. *Scientific papers of Berdiansk State Pedagogical University. Series: Pedagogicalsciences*. 2018. Т. 3. С. 282–291. URL: https://doi.org/10.31494/2412-9208-2018-1-3-282-291 (дата звернення: 15.04.2023).

УДК 378:004.8

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТІ

Спажев Олександр Миколайович – аспірант кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Анотація. Штучний інтелект (ШІ) є сучасною технологією, яка має значний вплив на освітній процес. Він може сприяти покращенню якості та доступності освіти, особливо для вразливих та недостатньо представлених груп населення. Однак, використання ШІ в освіті також ставить перед нами ряд етичних, педагогічних та технічних викликів, які потребують уважного дослідження та обговорення.

Ключові слова: інформаційні технології, чат-бот, штучний інтелект, онлайн-навчання, технології навчання.

Abstract. Artificial intelligence (AI) is a modern technology that has a significant impact on the educational process. It can help improve the quality and accessibility of education, especially for vulnerable and underrepresented groups. However, the use of AI in education also poses a number of ethical, pedagogical, and technical challenges that require careful study and discussion.

Keywords: information technology, chatbot, artificial intelligence, online learning, learning technologies.

Метою дослідження є огляд програмних засобів штучного інтелекту, що можуть бути використані в освітньому процесі.

Вже існує значна кількість програмних засобів, які дозволяють використовувати засоби штучного інтелекту в освіти (рис. 1).

Наприклад, Chat GPT – це інструмент, що дозволяє створювати діалогові системи на основі генеративних моделей мови. Chat GPT може бути використаний для побудови інтерактивних та адаптивних навчальних асистентів, які можуть спілкуватися з учнями на різні теми, надавати їм підтримку та зворотний зв'язок.

Quizlet – це платформа, що допомагає учням та вчителям створювати, навчатися та ділитися навчальними матеріалами. Quizlet використовує ШІ для генерації питань, перевірки відповідей, рекомендації ресурсів та аналізу прогресу.

Duolingo – це додаток, що дозволяє вивчати іноземні мови за допомогою ігрових елементів. Duolingo використовує ШІ для адаптації навчального плану до рівня та інтересів кожного користувача, а також для оцінки його навичок мовлення та письма.

Рис. 1 Програмні засоби штучного інтелекту

Використання ШІ в освіті має великий потенціал для покращення якості та доступності освіти, але також потребує врахування різних аспектів, що впливають на етику, педагогіку та технології

Список використаних джерел

1. Luckin R. Machine learning and human intelligence: the future of education for the 21st century / R. Luckin // London Review of Education, Volume 16, Number 2, June 2018.
2. Norvig P. Artificial Intelligence for Education / P. Norvig // Proceedings of the Twenty-Ninth AAAI Conference on Artificial Intelligence (AAAI-15), January 25–30, 2015.
3. Russell S. J., Norvig P. Artificial Intelligence A Modern Approach / S. J. Russell, P. Norvig. 3rd ed. Prentice Hall, 2010.
4. Мар'єнко М., Коваленко В. Штучний інтелект та відкрита наука в освіті/ М. Мар'єнко, В. Коваленко // Фізико-математична освіта. 2021. № 1 (18). С. 7-15.
5. Глазунова О. Г. Теоретичні засади застосування засобів штучного інтелекту в освітньому процесі,Інформаційні технології і засоби навчання 2019, Том 71, № 5 С 1-15.
6. Klochko O. V., Fedorets V. M., Klochko V. I., Kormer M. V. The Use of Ensemble Classification and Clustering Methods of Machine Learning in the Study of Internet Addiction of Students. In: Proceedings of the 2020 IEEE 11th International Conference on Dependable Systems, Services and Technologies (DESSERT). Kyiv, Ukraine: IEEE; 2020. p. 295-300.
7. Клочко О. В., Федорець В. М. Застосування методів машинного навчання для розв'язання задач регресії в дослідженні освітніх /педагогічних систем. Інформаційні технології в освіті та науці: Збірник наукових праць. 2021;12:373-378.

УДК 37.01/09 : 004.9

ІМЕРСИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ: ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ У ВИЩІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ

Уліщенко Віолетта Валентинівна – доктор педагогічних наук, Національний медичний університет імені О. О. Богомольця, м. Київ

Уліщенко Андрій Борисович – кандидат педагогічних наук, Національний університет харчових технологій, м. Київ

Анотація. В роботі проводиться аналіз шляхів і особливостей використання імерсивних технологій в практиці професійної підготовки майбутніх лікарів.

Ключові слова: імерсивні технології, педагогіка, педагогічні інновації, методологія, професійна підготовка майбутніх лікарів

Abstract. The research examines the analysis of approaches and peculiarities in the utilization of immersive technologies in the practice of professional training for future doctors.

Keywords: immersive technologies, pedagogy, pedagogical innovations, methodology, professional training of future doctors.

Актуальність проблеми. Останнім часом у педагогічній сфері стрімко поширюються нові терміни – імерсія (immersion), що у перекладі з англійської означає «занурення», та «immersive learning technology» – «технологія навчання із зануренням», «immersive learning» – імерсивне навчання. Поміркуймо, про яке педагогічне занурення йдеться і наскільки імерсивні технології навчання цікаві й прийнятні для української освіти.

У мінливому сучасному світі – світі знакових наукових відкриттів, дивовижних винаходів – інтерес до новітніх методів навчання постійно зростає. Починаючи з 2017 року особливу увагу здобули технології імерсивного навчання, що ґрунтуються на активації різних методів занурення у матеріал (*Augmented Reality, Virtual Reality, Mixed Reality, 360 Film*). Незважаючи на досить широке впровадження імерсії в середній, вищій, післядипломній освіті, досі не вщухають дискусії про її користь, доцільність та результативність.

З найдавніших часів навчання відбувалося на основі накопичення людиною життєвого досвіду і, як стверджує Derek Belch [1], це повністю відповідало фізіологічному, поведінковому та психологічному розвитку людини. Пізніше зміст отриманого досвіду було відокремлено від контексту, і навчання здебільшого перетворилося на роботу з підручником. Це збільшило обсяг знань і зменшило можливість персоналізувати практичний досвід. У філософських діалогах Платона «Держава» акцентовано увагу на алегорію печери – держави, де закуті в'язні сприймають реальний світ через тіні об'єктів, що перебувають зовні і час від часу освітлюються. Давньогрецький мислитель вважав, що людям потрібно допомагати звільнятися від обмежень, виходити з уявної печери і відкривати багатоманіття реального світу [2, с. 11]

Сьогодні нагальною потребою освіти є здобуття студентами практичного досвіду (умінь), навичок, сформованих завдяки особистісній умотивованості, знанням і безпечному захопливому навчальному середовищу. Саме симуляція у доповненій, віртуальній, міксованій реальності сприяє змінам у поведінці, набуттю ціннісного ставлення до своїх професійних обов'язків. Не можна навіть

припустити, що лікар або медсестра, у яких не сформовані практичні навички, надаватимуть пацієнтам допомогу. У реальному житті набуття цих навичок без використання на початковому етапі симуляції, імерсії є процесом, що потребує значних коштів і окрім того, може бути небезпечним для пацієнтів.

Мета. Проаналізувати особливості використання імерсивних технологій в практиці професійної підготовки майбутніх лікарів.

Результати. Імерсивне навчання для учнів старших класів середньої школи, студентів вищої та післядипломної освіти надає можливість залучати різноманітні медіаресурси (наприклад, за допомогою програм, що через відсканований QR код доповнюють подану в підручнику інформацію візуалізацією дослідів, іншими цікавими відеофрагментами), використовувати навчальні симуляції, що створюють умови для здобуття практичного досвіду у ситуації, максимально наближеній до реальної.

Імерсивні технології навчання актуальні для online,offline тазмішаного форматів комунікації та потребують від викладачів спеціальних умінь моделювати відповідне навчальне середовище, підготовки сценаріїв рольових ігор, залучення ліцензованих програм для опрацювання студентами конкретної теми, здобуття відповідних практичних навичок.

Платформи віртуальної реальності, що являють собою новий етап розвитку цифрових технологій, відкривають також шлях до організації віртуальних практикумів з іноземної мови, до спілкування у VR середовищі.

Розглянемо переваги імерсивних технологій у порівнянні з традиційними, а також певні проблеми, які необхідно брати до уваги.

– Імерсія (в усіх її варіантах) є потужним мотиваційним чинником, дозволяє довше утримувати увагу учнів та студентів. Інтерес молодої людини напевне викличе можливість виступити іноземною мовою перед віртуальною аудиторією слухачів або опинитися, наприклад, на Північному полюсі, і разом із науковцями проводити певні дослідження.

– Імерсія забезпечує максимально реалістичний досвід, оскільки залучає більшість наших рецепторів (візуальні, тактильні, слухові), що покращує сприйняття навчального матеріалу, робить його виразнішим, ближчим до учня, студента.

– Імерсія сприяє розвитку комунікаційних навичок, допомагає набувати досвід роботи в команді, оскільки в змодельованому (наближеному до реального) середовищі студенти виконують досліди, обмінюються думками, результатами своїх досліджень тощо.

– Імерсія дозволяє нескінченну кількість разів повторювати різні сценарії навчання певних практичних навичок, тобто студент не відчуває обмежень у своїх можливостях відпрацювати певну практичну навичку і в реальному житті продемонструвати її впевнене використання.

Однак слід зауважити:

– Віртуальну реальність (окуляри, шоломи) не радять застосовувати учням, молодшим за 12 років, людям, що мають підвищений тиск, астигматизм, порушення вестибулярного апарату, психічні розлади. Іноді у здавалося б здорової людини під час роботи в окулярах віртуальної реальності може виникати запаморочення. Тож використання окулярів віртуальної реальності має бути дозованим (не більше 15 хвилин на одну особу для учнів старших класів і не більше 20 хвилин - для студентів ЗВО).

– Використання у навчальному процесі доповненої або віртуальної реальності потребує відповідного програмного забезпечення, що є досить дорогим, а також методичної підготовки викладачів, під час якої доцільно робити акцент

зокрема на рефлексію - самоаналіз студентами пройденого шляху пізнання й поведінкових змін.

– Для того, щоб студенти медичних вишів могли працювати із різними віртуальними кейсами – хірургічними, реанімаційними, педіатричними тощо – заклад освіти повинен мати доступ до американських програм OSSOVR.

Висновки. Імерсійні технології навчання – важливий крок вперед для опанування знань, умінь, практичних навичок. Ці технології прийшли в українську освіту переважно в часи Covid-19, а тому ще не отримали достатнього дослідження й упровадження. Через війну і скорочення фінансування не всі навчальні заклади можуть дозволити собі дороговартісне програмне забезпечення, обладнання, але маємо пам’ятати, що наші учні, студенти гідні якісної сучасної освіти у своїй найкращій країні.

Список використаних джерел

1. Derek Belch (disrupting ld with immersive learning. - https://trainingindustry.com/magazine/mar-apr-2019/disrupting-ld-with-immersive-learning/),

2. Платон. Діалоги. Видання друге. Київ. Основи. 1999. С. 11. - https://hromadalib.files.wordpress.com/2016/07/plato_dialogis.pdf

РОЗДІЛ VII. ПСИХОЛОГІЯ І ПАЙДЕЯ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТЕРАПЕВТИЧНІ Й ГАРМОНІЗУЮЧИ ПРАКТИКИ

УДК 316.483

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ КОНФЛІКТІВ У МОЛОДИХ СІМ'ЯХ

Браніцька Тетяна Ромуальдівна – доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедрою педагогічних наук, професійної та початкової освіти, КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти», м. Вінниця

Кучер Ірина Володимирівна – студентка, КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти», м. Вінниця

Анотація. Дослідження присвячено висвітленню причин виникнення конфліктів у молодих подружніх парах. Конфлікти в молодій сім'ї – це один із невід'ємних етапів подружнього життя. Вони можуть провокуватися з різних причин і мати різні масштаби. Факторами сімейних конфліктів вважаються перехідні періоди сімейного циклу, індивідуальні особливості учасників, характер комунікації подружжя.

Ключові слова: молоде подружжя, конфлікт, адаптація, ролі, очікування, цінності, оптимізація, сім'я, сімейні цінності, спілкування, шлюб, розуміння, інтереси, потреби, розлучення, союз, розчарування, невдоволення, труднощі.

Abstract. The study is dedicated to highlightingthe causes of conflictsin young married couples. Conflicts in a young family are one of the integral stages of married life. They can be provoked for different reasons and have different scales. Transitional periods of the family cycle, individual characteristics of the participants, and the nature of communication between spouses are considered factors of family conflicts.

Keywords: young couple, conflict, adaptation, roles, expectations, values, optimization, family, family values, communication, marriage, understanding, interests, needs, divorce, union, disappointment, dissatisfaction, difficulties.

Актуальність проблеми. Проблема конфліктів молодої сім'ї зараз є дуже актуальною, оскільки з кожним роком число розлучених пар, які прожили разом до трьох років стає все більше. Звертаючи увагу на таку статистику, ми можемо бачити, що шлюбно-сімейні цінності поступово займають останнє місце, а кількість людей, які не бажають законно одружуватися стає все більше. Чому ж громадянські шлюби стають все дедалі частішим явищем, напевно тому, що це стало неабияким тягарем і люди бояться брати на себе відповідальність та обов'язки. В результаті: зростає кількість позашлюбних союзів, малий відсоток шлюбної народжуваності, жінки стають незалежними та не потребують опіки чоловіків, релігійна основа шлюбу зводиться до нуля, кількість подружніх зрад значно підвищилась. Проблемі сімейних конфліктів, зокрема різним аспектам розлучень, виявленню причин конфліктів, форм конфліктної взаємодії присвячено праці українських дослідників: Т. В. Говорун, Т. С. Кириленко, О. С. Кочарян. Здебільшого наукові праці стосуються вивченню факторів конфліктної взаємодії у молодих сім'ях: причин розлучення, переживання криз, розподілу сімейних ролей.

Причини конфліктів у молодих сім'ях описують багато дослідників. Проаналізувавши праці різних психологів, а також розглянувши різні форуми, групи у соціальних мережах, ми можемо виділити головні причини сімейних

конфліктів: конкурування та змагання з партнером за лідерство, аби довести, хто головний у сім'ї;неготовність подружжя до серйозності; розчарування у партнері, не виправдав завищених сподівань; байдужість одного з партнерів; труднощі в іншій сфері життя, які спрямовуються злістю та роздратуванням на свого партнера; матеріальне неблагополуччя; пристрасті одного з подружжя до алкогольних, тютюнових або наркотичних виробів, які призводять до витрат грошей або виносу речей з дому; незадовільність сексуальних потреб; неповага, критика до одного з подружжя; відсутність окремого свого житла.

Проблема конфліктів цікавить багатьох дослідників, тому що конфлікти є досить розповсюдженим явищем у нашому повсякденному житті, а з нинішніми обставинами, які відбуваються в Україні, на жаль, це стало досить частим процесом, який подружжя не хоче вирішувати і в результаті конфлікти частіше закінчуються розлученням. Війна, як зовнішній чинник, вплинула на кожного з нас по своєму, постійний стрес та страх позначилися на стосунках. Під час сильного стресу ми не завжди можемо собою оволодіти та інколи перегинаємо палицю по відношенню до близьких людей. При підвищеному рівні тривоги ми не контролюємо свої емоції та дії,звідси виникають постійні сварки, роздратування та конфлікти. На жаль, молоді партнери не завжди можуть змиритися з таким відношенням і починають розривати стосунки.

Через втрату рідних, роботи, житла, у людей почалася паніка, стрес та депресія, що і впливає на розвиток конфліктності. Психологи вважають, що після закінчення війни, на жаль, розлучень стане ще більше, оскільки зараз охочі не можуть цього зробити, тому що багато людей виїхало закордон або знаходяться на війні. Не дарма така велика увага психологів та дослідників приділяється вибраній нами темі, оскільки цю сумну статистику потрібно руйнувати. Конфліктна поведінка партнерів може виявлятися в прихованій і відкритій формах. Показниками схованого конфлікту є: демонстративне мовчання; різкий жест чи погляд, що говорить про незгоду; бойкот взаємодії в якійсь сфері сімейного життя; підкреслена холодність у стосунках. Відкритий конфлікт виявляється частіше через відкриту розмову в підкреслено коректній формі; взаємні словесні образи; демонстративні дії (гуркіт дверима, биття посуду, стукіт кулаком по столі), образа фізичними діями й ін. Психологами розроблено шляхи подолання конфліктів і запобігання їм, але швидкість суспільних змін призводить до постійної трансформації різних видів конфліктів, що, своєю чергою, вимагає нових підходів до їх вирішення (Повалій Л. В., 2005) [5].

Метою статті є визначення типових причин формування конфліктів у подружньому житті на основі аналізу психологічних досліджень сім'ї.

Результати. Конфлікти в молодих сім'ях – доволі поширене явище. Це не є новиною, адже всім відомо, що ми спочатку пізнаємо партнера, пристосовуємося, але коли починаємо жити разом з ним, то на цьому фоні і починаються перші сварки, адже очікування і реальність можуть суттєво відрізнятися. Молоді партнери,звісно ж,хочуть жити згідно своїх правил та поглядів, і часто навіть не хочуть почути думку та ідею іншого, чітко показуючи цим, що він буде авторитетом у сім'ї. На цьому ґрунті і відбуваються сімейні конфлікти. Деякі дослідники переконані, що конфлікт у сім'ї виникає у тому випадку, коли подружжя прагне оволодіти одним і тим самим об'єктом, зайняти одне і те ж місце чи виняткове положення, грати несумісні ролі, досягнути різноспрямованих цілей і ми з цим твердженням не можемо не погодитися (Кругла Т. О., 2017) [5]. Також деякі науковці під трактуванням сімейних конфліктів розуміють конфлікти, які виникають між членами однієї сім'ї як з приводу питань життєдіяльності сім'ї, так і з приводу задоволення різноманітних потреб її членів, відповідності рольової

поведінки очікуванням (Зозуль Т. В. 2016; Кругла Т. О., 2017) [4; 5]. Сімейні конфлікти зазвичай пов'язані з прагненням людей задовольнити ті, чи інші потреби або створити умови для їх задоволення без урахування інтересів партнера. Конфліктна ситуація, як правило, виникає не тоді, коли є одна невирішена проблема, а тоді, коли причин для конфлікту є вже декілька, це все з часом накопичується і в результаті якась маленька дрібничка може спровокувати серйозну сварку.

Українські психологи, які досліджують конфлікти у сімейних відносинах І. В. Ващенко [2] та Л. В. Кондрацька [2] вважають, що найбільш розповсюдженими причинами сімейних конфліктів є такі: матеріальні проблеми; різні інтереси; втручання родичів у подружні стосунки; неповага до партнера; відсутність розуміння, турботи уваги;зрада, ревнощі; пристрасть одного з подружжя до надмірного задоволення своїх потреб (алкоголь, наркотики); різні погляди на виховання дітей; сексуальна дисгармонія партнерів по шлюбу; розбіжності в потребах щодо проведення дозвілля (Ващенко І. В.; Кондрацька Л. В., 2011) [2].

Отже, судячи з досліджень різних психологів та вчених, ми можемо виділити, що причини конфліктів у молодих сім'ях є досить типовими і умовно всіх їх можна поділити на психологічні та соціальні. До психологічних конфліктів можемо віднести такі причини: емоційні (у випадку незадоволення потреби у позитивних переживаннях); конкурування, боротьба за лідерство; психологічна неготовність до шлюбу; різні погляди на спільне життя; різні духовно-моральні орієнтири, система цінностей; протилежні особливості в темпераменті; відсутність довіри і, як наслідок – ревнощі; психосексуальна несумісність подружжя тощо. До соціальних причин сімейних конфліктів можна віднести: економічні проблеми, тобто малі доходи; відсутність окремого особистого житла; відсутність можливостей для задоволення потреб та бажань; погані звички одного із членів сім'ї; соціальне оточення, наявність підтримки «молодої родини»; процес виховання дітей, у випадку різних моделей виховання; втома це теж як фактор конфліктної поведінки.

Отже, сімейний конфлікт – це сигнал про те, що у подружжя є розбіжності у потребах, інтересах та поглядах. Конфлікти між рідними людьми можуть виникати через складні ситуації, труднощі та перешкоди на роботі,об'єктивні обставини, а можуть виникати й суб'єктивні причини: упередження, різні ціннісні орієнтації, звички, особливості характеру, темпераменту тощо. У будь-якому випадку не потрібно ігнорувати часті конфлікти та невдоволення партнером, потрібно завжди спілкуватися один з одним та шукати компроміс.

Для того, щоб вирішувати сімейні конфлікти, сучасна психологічна наука виокремлює декілька форм надання психологічної допомоги, серед яких найпоширенішими є консультування, індивідуальна психотерапія, соціально-психологічний тренінг та групи підтримки і терапія засобами медіації. Психологічне консультування – спільна робота психолога та партнерів, які прагнуть покращити ситуацію у сім'ї. Індивідуальна психотерапія є складним та досить тривалим процесом, спрямованим на вирішення глибинних проблем особистості. Соціально-психологічний тренінг використовують у випадку необхідності розвитку поведінкових навиків, що загалом не передбачає глибокого опрацювання життєвого досвіду клієнта. Терапія засобами медіації – це процес, в якому нейтральна третя сторона, медіатор, допомагає вирішити конфлікт, сприяючи виробленню добровільного угоди між конфліктуючими сторонами. Медіатор полегшує процес спілкування між сторонами, допомагає глибше зрозуміти їх позиції і інтереси, шукає ефективні шляхи вирішення проблеми,

надаючи можливість сторонам прийти власної угоди (Донець О.І., 2014) [3]; Кругла Т. О., 2017) [5].

Усім добре відомо, що гармонійно побудований шлюб задовольняє основні потреби партнерів подружжя та є найліпшим середовищем для дітей, що в ньому зростають. Ключовим елементом у сім'ї є постановка правильних відносин між молодою парою та вдало побудована комунікація. Якщо партнери беруть на себе зобов'язання й відповідальність піклуватися про свої відносини, якісно вирішувати проблеми та конфлікти в межах своєї родини або звертаються до сімейного психолога,поступаються, аби швидше вирішити конфлікт, йдуть на зустріч один одному, то можна стверджувати, що партнери з відповідальністю ставляться до проблем у сім'ї та роблять все для того, аби зберегти відносини та шлюб.

Висновки. Підсумовуючи викладене, можна дійти висновку, що у психології під конфліктом розуміється зіткнення протилежно спрямованих інтересів, цілей, позицій, думок, поглядів суб'єктів взаємодії чи опонентів. Сутністю подружнього конфлікту є зіткнення суперечливих позицій членів сім'ї.

Таким чином, виходячи з вищезазначеного можемо зробити наступні висновки: сімейні конфлікти зазвичай пов'язані з прагненням людей задовольнити ті чи інші потреби або створити умови для їх задоволення без урахування інтересів партнера; причини виникнення сімейних конфліктів мають психологічні та соціальні компоненти.

Основою сімейних конфліктів, на думку фахівців, є розходження між уявленнями партнерів стосовно потреб одне одного, між уявленнями і очікуваннями одного стосовно іншого. Важливим соціально - психологічним чинником подружніх конфліктів є характер спілкування. Дослідження стосунків, які відбуваються всередині сім'ї показують, що можна виділити низку особливостей, які впливають на спілкування подружжя. Партнери мають розуміти, що сімейні взаємини будуть кращими, коли буде присутнє спілкування, за наявності великої кількості спільних очікувань і установок, глибокого взаєморозуміння, високого рівня невербальної комунікації, постійного підтвердження своєї подібності у сприйнятті подружніх ролей та інше. У разі відсутності подібної налагодженої системи міжособистісного спілкування у сім'ї призводить до сімейних конфліктів.

На жаль, не всі конфлікти закінчуються примиренням, деякі сварки призводять навіть до розлучень. Але якщо конфлікти не вщухають, то це дає зрозуміти подружжю, що у них абсолютно різні цінності та принципи у житті, то закінчити такі відносини буде найкращим рішенням щонайменше для двох людей.

Важливі та кардинальні зміни у сімейному житті відбуваються тоді, коли подружжя розуміє, що не потрібно конкурувати та змагатися зі своїм партнером за лідерство та авторитет у сім'ї, навпаки потрібно завжди підтримувати, комунікувати та допомагати своєму партнеру, звісно, до цього потрібно йти поступово і на це потрібен час та терпіння, але якщо в партнерів стоїть за основу збудувати міцні та здорові стосунки ці правила мають стояти на першому місці. Також завжди варто пам'ятати, що конфлікт не руйнує стосунки, це важлива, а іноді неминуча їх частина. Лише потрібно собі нагадувати та пам'ятати, що конфлікт не має ставати просто приводом аби випустити пару та змінити манеру спілкування зі своїм партнером, і тоді в подружжя буде можливість краще зрозуміти себе та свого партнера.

Оскільки дана проблема досить актуальна та поширена в сучасному суспільстві, а питання вирішення ще не досить розкрито, тому це і посприяло на вибір теми нашого дослідження.

Список використаних джерел

1. Андросова, А. С., & Шеленкова, Н. Л. (2019). Специфіка подружніх конфліктів. *Психологічний журнал*, (3). http://psyj.udpu.edu.ua/article/view/195933/196257.
2. Ващенко, І. В., & Кондрацька, Л. В. (2011). Фактори, що сприяють виникненню сімейних конфліктів. *Збірник наукових праць" Проблеми сучасної психології"*, (12).
3. Донець, О. І. (2014). Особливості самосприйняття та самореалізації жінок після розлучення (автореф. дис. канд. психол. наук). *Луганськ, Україна*.
4. Зозуль, Т. В. (2014). Психологічні чинники конфліктів у молодій сім'ї. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені ГС Сковороди. Психологія*, (47), 58-65.
5. Кругла, Т. О. (2017). Сімейний конфлікт: причини виникнення, попередження, врегулювання. *Медсестринство*, *4*, 71-74.
6. Повалій Л. В. (2005). Сучасні тенденції виховання молодого покоління на українських національних традиціях Л. В. Повалій. *Теоретико-методологічні проблеми розвитку особистості в системі неперервної освіти: матеріали методологічного семінару АПН України 16 груд. 2004 р.* Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України. К., 66-71

УДК 159.9:37.013

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ КЛІМАТ У ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОКРАЩЕННЯ

Бобруйко Олександра Костянтинівна – студентка, ДЗВО «Університет менеджменту освіти» Національної академії наук України, м. Київ.

Анотація. В статті аналізуються шляхи формування та особливості соціально-психологічного клімату у закладі загальної середньої освіти. На основі аналізу соціально-психологічного клімату розроблені практичні рекомендації спрямовані на його вдосконалення.

Ключові слова: соціально-психологічний клімат, школа, реформування освіти, психологічне здоров'я, педагогіка здоров'я, психологізація, профілактика конфліктів

Abstract. The article analyzes the ways of forming and peculiarities of the social-psychological climate in a general secondary education institution. Based on the analysis of the social-psychological climate, practical recommendations aimed at its improvement are developed.

Keywords: social-psychological climate, school, education reform, psychological health, health pedagogy, psychologization, conflict prevention.

Актуальність проблеми. В сучасних умовах розбудова національної системи освіти вимагає критичного осмислення досягнутого і зосередження зусиль та ресурсів на розв'язанні актуальних проблем, які стримують розвиток, не дають можливості забезпечити нову якість освіти. Важливим аспектом спрямованим на формування стратегій розвитку закладу загальної середньої освіти є Указ

президента України №195/2020 «Про національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі».

Відповідно до вказаного указу та співвідносно до сучасних тенденцій збереження психологічного здоров'я учасників освітнього процесу як актуальна визначається проблема формування сприятливого соціально-психологічного клімату педагогічного колективу. Соціально-психологічний клімат [1-5] педагогічного колективу відображає рівень комфортності особистості в спільній діяльності та впливає на ефективність навчально-виховного процесу закладу загальної середньої освіти. У колективах зі сприятливим психологічним кліматом великої значущості, крім матеріальних цінностей, набувають і такі, як «творчий зміст роботи», «можливість реалізації себе як професіонала», «наявність друзів, колег-однодумців у колективі» [1-5]. Важливим для педагогічного колективу закладу загальної середньої освіти є рівень його інтегрованості, згуртованості, задоволення власних потреб та інтересів у трудовій діяльності, фізичному, психічному і моральному розвитку.

У сучасних умовах все більше зростає практичний інтерес до вивчення питання мікроклімату всередині колективу, оскільки від цього залежить забезпечення соціальної стабільності в суспільстві. Також сьогодення ставить до педагогічних працівників постійно зростаючі вимоги щодо психологічної сумісності із колективом, бо вміння злагоджено працювати в команді впливає на результати педагогічної діяльності, навчально-виховний процес в закладі загальної середньої освіти. Саме на керівника закладу [6; 7] загальної середньої освіти покладається місія – створення сприятливого психологічного клімату у педагогічному колективі, що включає актуалізацію цінності особистості та важливість гармонійної поведінки. Керівник консолідуючи команду освітян, які розуміють важливість та вплив їх професійної діяльності, моральних цінностей, особистих якостей на формування особистості та на національну свідомость.

Проблемі соціально-психологічно клімату в закладах освіти присвячені роботи Свинецького А, Паригіна Б, Мансурова Н., Шепеля В., Буйняк М. Г. (2019) [1], Воднік В. (2009) [2], Гнізділова К. (2013) [3], Гупал М. О. (2011) [4], Лєскова Л. Ф. (2017) [5], Матійків І. М. (2012) [6], Могіш А. А. (2019) [7], Сороки І. А. (2011) [8] та інших дослідників. Не дивлячись на наявність багатьох публікацій в науковій педагогічній і управлінській літературі проблематика формування сприятливого соціально-психологічного клімату у закладі загальної середньої освіти висвітлена недостатньо. Це разом із значимістю цього питання для оптимального функціонування і розвитку закладу освіти та його іміджу, а також для професійного вдосконалення і буття освітян та збереження їх психологічного здоров'я визначає можливість представити дану проблему як актуальну.

Мета. Проаналізувати шляхи формування та особливості соціально-психологічного клімату у закладі загальної середньої освіти та надати практичні рекомендації з його вдосконалення

Результати. Соціально-психологічний клімат [1-5] в закладі загальної середньої освіти відіграє важливу роль в: організації професійної діяльності і буття, функціонуванні закладу, реалізації його завдань і підтриманні продуктивності праці освітян на високому рівні, формуванні іміджу, психоемоційному стані і психологічному здоров'ї працівників та їх психологічній включеності в трудову діяльність, раціональному і позитивному вирішенні конфліктів [6; 7; 8]. Соціально-психологічний клімат є інтегративним результатом міжособистісних взаємин у педагогічному колективі, він впливає як на продуктивність праці всього колективу, так і на емоційний стан кожного співробітника. Соціально-психологічний клімат позитивно або негативно впливає на особистість і є інтегративним результатом

міжособистісних взаємин у педагогічному колективі та управлінських впливів. У педагогічному колективі, де співробітництво, підтримка й повага є нормою взаємин, педагог відчуває спорідненість із ним, радість від спільної праці. У колективі сприятливий мікроклімат виконує консолідуючу, стимулюючу, стабілізуючу, регулюючу функції.

На сприятливий мікроклімат у педагогічному колективі впливають зміст праці та ступінь задоволеності нею співробітників, умови праці, міжособистісні стосунки, особистість та управлінський стиль керівника. Чинниками які сприяють стабілізації взаємин у педагогічному колективі, є: вміле керівництво [6; 7], що полягає у вмінні знаходити з підлеглими спільну мову, цікавиться їхніми проблемами, згуртовувати колектив навколо себе, створювати особливу атмосферу задоволення педагогічною діяльністю, яка сприяє розвитку творчості, педагогічної майстерності, а також справедливо оцінювати результати праці. Для керівника [6; 7] закладу важливим є уміння поважати людей, тактовність, витриманість, товариськість, справедливість. Такі якості керівника сприяють згуртуванню членів педагогічного колективу, виникненню почуття безпеки, поваги, довіри до адміністрації. Особливо значимим є те, що людяність, доброта, сердечність, взаємодопомога у взаєминах підвищує емоційний тонус, сприяє готовності працювати на совість, докладати максимум зусиль для досягнення поставлених цілей.

Був проаналізований стан соціально-психологічного клімату в Приватному закладі загальної середньої освіти І ступеня «Академія сучасної освіти» з поглибленим вивченням іноземних мов (м. Київ) на основі застосування системи методів: спостережень, індивідуальних зустрічей, опитування педагогічного колективу за системою таких показників як задоволеність взаємовідносинами, задоволеність характером і змістом праці, професійна і соціальна активність, згуртованість, рівень ціннісно-мотиваційної єдності, задоволення щодо систем морального та матеріального стимулювання; стиль управління керівника. В результаті аналізу визначено, що соціально-психологічний клімат у закладі є сприятливий. Досліджуваний колектив характеризується значним рівнем організованості і згуртованості, в ньому працюють люди з великими стажем, їх взаємовідносини вже налагоджені.

Доречно зазначити, що вплив на соціально-психологічний клімат даного колективу чинить такий фактор, як збалансованість колективу за віковими показниками та рівнем фахової підготовки. Значимим і системоорганізуючим чинником формування сприятливого соціально-психологічного клімату є вміле керівництво директора, що сприяє стабілізації взаємин у педагогічному колективі і проявляється у вмінні знаходити з педагогами спільну мову, цікавитися їхніми проблемами, делегувати повноваження, згуртувати навколо себе, створювати особливу атмосферу задоволення педагогічною працею, яка сприяє розвитку творчості, та підвищенню професіоналізму педагогів.

Висновки. Соціально-психологічний клімат перш за все формується і підтримується як внутрішньо шкільний феномен. Сприятливий соціально-психологічний клімат в педагогічному колективі створюється на основі відносин доброзичливості, відвертості, взаємодопомоги, а також зумовлений особистісною орієнтованістю на реалізацію різноплановості педагогічної діяльності та організаційно-методичної роботи з молодими співробітниками, традицією наставництва, продуманою системою мотивації та актуалізацією умов для професійного зростання педагогів, врахуванням інтересів і потреб всього колективу та окремих його членів. Для підтримання сприятливого соціально-психологічного клімату рекомендуємо цілеспрямовано застосовувати тренінги та

семінари, співпрацю з психологами закладу, підвищувати психологічну культури співробітників, запобігати психотравмуючим конфліктним ситуаціям; адміністрації закладу актуалізувати стратегії цілепокладання як для колективу для оптимальної реалізації місії закладу так і індивідуально для працівників, які спрямовані на їх професійне зростання і реалізації, мотивувати педагогів до самоосвіти, саморозвитку, самоактуалізації. Здійснення керівником активних дій щодо формування соціально-психологічного клімату є одним з приорітетних напрямів його діяльності, яка оптимізує управлінську працю, формує позитивний вплив на всіх учасників освітнього процесу, актуалізує професійний і особистісний потенціали, визначає ефективність і результативність діяльності освітян, сприяє реалізації місії закладу та його розвитку і формуванню позитивного іміджу.

Список використаних джерел

1. Буйняк, М. Г. (2019). Вплив психологічної готовності вчителя до інклюзивного навчання на соціально-психологічний клімат в інклюзивному класі.
2. Воднік, В. (2009). Структура соціально-психологічного клімату колективу, шляхи його регуляції та формування. *Бюлетень.-2009.-5.-С*, 36-70.
3. Гнізділова, К. (2013). Корпоративна культура і соціально-психологічний клімат педагогічного колективу. *Витоки педагогічної майстерності. Серія: Педагогічні науки*, (12), 45-50.
4. Гупал, М. О. (2011). Сприятливий соціально-психологічний клімат у педагогічному колективі та шляхи його формування.
5. Лєскова, Л. Ф. (2017). Формування сприятливого соціально-психологічного клімату у колективі установи соціальної сфери. *Молодий вчений*, (4), 98-103.
6. Матійків, І. М. (2012). Роль конфліктологічної компетентності керівника у створенні безпечних психологічних умов праці у педагогічному колективі. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія психологічна*, (2 (1)), 434-444.
7. Могіш, А. А. (2019). *Вплив стилю керівництва на соціально-психологічний клімат педагогічного колективу* (Doctoral dissertation, МДУ).
8. Сорока, І. А. (2011). Позитивний соціально-психологічний клімат як засіб профілактики конфліктів у педагогічному колективі. *Правничий вісник Університету КРОК*, (9), 150-154.

УДК 364.62-47-057.36

ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕЗИЛЕНТНОСТІ МОЛОДІ СТУДЕНТСЬКОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ ПСИХОВАЛЕОЛОГІЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ

Жа́ра Ганна Іванівна – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри біологічних основ фізичного виховання, здоров'я і спорту Національний університет "Чернігівський колегіум" імені Т. Г. Шевченка

Анотація. Збройна агресія росії проти України спричиняє негативний вплив на психологічний стан молоді студентського віку. У статті показано спосіб формування психологічної резилентності студентів під час війни у процесі психовалеологічного консультування за допомогою методики проекційної десенсибілізації.

Ключові слова: студентська молодь, психологічна резилентність,

психовалеологічне консультування, методика проекційної десенсибілізації.

Summary. Russia's armed aggression against Ukraine has a negative impact on the psychological state of student-aged youth. The article shows the method of forming the psychological resilience of students during the war in the process of psychovaleological counselling using the technique of projection desensitization.

Keywords: student youth, psychological resilience, psychovaleological counselling, projective desensitization technique.

Актуальність проблеми. Збройна агресія росії проти України спричиняє негативні наслідки для психічного здоров'я молоді [3, с. 5]. Розроблена МОЗ «Національна програма психічного здоров'я та психосоціальної підтримки» передбачає надання, серед інших, медико-соціальної та психологічної підтримкитим, хто її потребує [2, с. 5; 4, с. 26].

Мета: розкрити алгоритм психовалеологічного консультування за методикою проекційної десенсибілізації для формування у студентів психологічної резилентності з подолання наслідків стресу війни.

Результати. Переживання катастрофічного стресу, спричиненого війною, часто викликає патологічні реакції, такі, як дистрес – стан, коли людина проявляє дезадаптивну поведінку [3, с. 5]. За наявності патологічних реакцій на сильний дистрес людина потребує направлення на професійне консультування або спеціалізовану допомогу [3, с. 2–3].

В умовах військової агресії у студентської молоді найчастіше спостерігаються емоційні, сомато-вегетативні, когнітивні та поведінкові порушення, спричинені дистресом. Тому для виходу з дистресу людині важливо розвивати психологічну гнучкість, яка передбачає здатність до зміни способів адаптації до негативних подій на більш ефективні [3, 5]. Фахівці з психічного здоров'я радять застосовувати когнітивно-поведінкову терапію як ефективний засіб формування психологічної гнучкості у стресових станах.

Для розвитку психологічної пружності нами було використано адаптовану методику проекційної десенсибілізації [1, с. 267–271] у напрямі розвитку психологічної резилентності – процесу і результату успішної адаптації до складних життєвих обставин, особливо через розумову, емоційну та поведінкову гнучкість й адаптацію до зовнішніх і внутрішніх вимог (визначення APA Dictionary of Psychology).

Проекційна десенсибілізація – це різновид десенсибілізації (від лат. *de* – усунення, віддалення та *sensibilis* – чутливий), що передбачає проектування травматичного чинника (або позитивної установки) на долоню оператора для досягнення клієнтом зміненого стану свідомості, з наступним переусвідомленням (або закріпленням) установок і корекцією поведінкових реакцій (визначення автора). Система консультування базується на психосоматичному підході і передбачає розв'язання глибоких внутрішніх конфліктів особистості, які спричиняють симптоматичні або стійкі порушення здоров'я психосоматичної природи, або зменшення чутливості до стресових чинників.

Основні етапи консультування за методикою проекційної десенсибілізації наведено нижче (напівжирним шрифтом виділені ті частини, які були змінені/доповнені під час коректування методики та її адаптації для клієнтів, що страждають від дистресу війни):

1. Підлаштування оператора до клієнта: контроль розслаблення скелетних м'язів, частоти дихання, жестів, емоційних проявів, контакт рук. **У нових умовах – фізичний контакт тільки за потребою клієнта! (клієнт сам має визначити**

комфортну для себе дистанцію з оператором)
2. Діагностика ситуації: виявлення психотравматичного переживання, напруженого стану, травматичного чинника. **У нових умовах – не стимулювати клієнта переповідати травматичну ситуацію (розповідь про неї має бути добровільною, якщо клієнт до цього готовий). Краще розпитувати не про подію, а про відчуття і стани, які нею спричинені.**
3. Збір інформації про психосоматичну основу стану клієнта, виявлення причинно-наслідкових зв'язків: місця локалізації симптому в організмі і його психологічної причини. **У нових умовах – додатково діагностика ступеня впливу травматичного чинника на відчуття клієнта – за 10-бальною фізичною шкалою (показати руками відносно зросту клієнта).**
4. Усвідомлене прийняття консультованим рішення про необхідність зміни власних установок, думок, поведінки.
5. Проектування травматичного чинника на долоню оператора (від цього прийому походить назва методики) – введення клієнта в трансовий стан, розфокусування очей для досягнення ним зміненого стану свідомості.
6. Десенсибілізація (від лат. *de* – усунення, віддалення та *sensibilis* – чутливий) – зменшення чутливості клієнта по відношенню до зовнішнього або внутрішнього травматичного чинника: «договір», «прощення» або «удар у відповідь». **У нових умовах – «перспективи розвитку», «відпочинок» тощо.**
7. Рефреймінг – практичне переосмислення, переусвідомлення, переробка негативних установок на позитивні. **У нових умовах – етапи 5, 6, 7 можуть бути повтореними декілька разів для досягнення кращого результату.**
8. Залучення ресурсу – системи переконань і диспозицій для саморегуляції та запуску психосоматичних змін.
9. Контроль і самоконтроль психоемоційного та фізичного стану клієнта.
10. Вихід з контакту.

Висновки. Адаптовану методику проекційної десенсибілізації можна застосовувати для розвитку психологічної резилентності студентської молоді в умовах війни.За її допомогою можна досягти переходу постраждалого зі стану дистресу через еустрес в стан резилентності, що дає сприятливі результати в умовах відсутності патологічних реакцій на сильний дистрес.

Список використаних джерел

1. Жара Г. І. Теоретичні та методичні основи формування компетентності індивідуального здоров'язбереження вчителя в системі неперервної педагогічної освіти : дис… доктора пед. наук. спец. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Чернігів : Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, 2021. 659 с. URL : https://drive.google.com/file/d/1yVyq2OlSi7nvVmjyHWKQ8aCVndEisr2c/view
2. Мартинова Л. Психічне здоров'я в умовах війни. *Нейро News: психоневрологія та нейропсихіатрія,* 2022. № 3-4 (134). С. 5.
3. Можливості подолання стресу, спричиненого війною: проблеми та шляхи їх вирішення. *Інфо Бюлетень Нейро News: психоневрологія та нейропсихіатрія*, 30 червня 2022 р. С. 2–6.URL :https://neuronews.com.ua/ua/bulletin/2022/cherepno-mozkova-travma/article-3/mozhlivosti-podolannya-stresu-sprichinenogo-viynoyu-problemi-ta-shlyahi-yih-virishennya#gsc.tab=0
4. Хаустова О. О. Психосоціальна реабілітація: проблеми і шляхи вирішення. *Нейро News: психоневрологія та нейропсихіатрія,* 2016. № 2 (76). С. 25–29.
5. Чабан О. С. Психічне здоров'я в умовах війни: як його зберегти й не потрапити в «день бабака»? *Медична газета «Здоров'я України 21 сторіччя».* № 5-6 (522-523),

Липень 2022 р. (13.07.2022). С. 2–3. URL : https://health-ua.com/article/70068-psihchne-zdorovya-vumovah-vjni--yakjogo-zberegti-j-nepotrapiti--vden-babaka

УДК: 316.658.2.663.5

КОРОНАВІРУСНА ПАНДЕМІЯ COVID-19: ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ У ДІТЕЙ

Каменщук Тетяна Дмитрівна – старший науковий співробітник лабораторії психологічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами, Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи

Анотація. В статті розглядаються сутнісні характеристики психологічних проблем дітей зумовлені коронавірусною пандемію Covid-19 та розкриваються шляхи їх профілактики і корекції, а також представляються стратегії розвитку психологічного здоров'я та формування гармонійної особистості.

Ключові слова: психологічне здоров'я, профілактика, психокорекція, педагогіка здоров'я, пандемія Covid-19, порушення психологічного здоров'я, педагогіка, практична психологія

Abstract. The article examines the essential characteristics of psychological issues faced by children due to the Covid-19 coronavirus pandemic and explores the ways of prevention and correction, as well as presents strategies for promoting psychological well-being and fostering a harmonious personality.

Keywords: psychological well-being, prevention, psycho-correction, health education, Covid-19 pandemic, psychological health disorders, pedagogy, practical psychology.

Актуальність проблеми. Аналіз рівня індивідуального та громадського здоров'я населення свідчить про несприятливі психологічні тенденції щодо психологічного стану дітей під час навчання. Тривожним є, як підвищення захворюваності на гостру та хронічну патологію, так і значне зростання відсотка дітей із дезадаптивними станами. Інтенсифікація освітнього процесу, нові форми та методи навчання, особливості режиму праці і відпочинку, фізичної активності та харчування, висувають підвищенні вимоги до дитячого організму.

В науковій літературі за напрямом психологія і педагогіка проблематика збереження психологічного здоров'я дітей співвідносно з розвитком гармонійної особистості в умовах коронаровірусної інфекції розкрита недостатньо. Висвітлення цієї проблеми для формування особистісного і громадського здоров'я є значимим, що визначає її як актуальну.

Мета. Проаналізувати психологічні проблеми дітей зумовлені коронавірусною пандемію Covid-19 та представити шляхи їх профілактики і корекції, а також розглянути стратегії розвитку психологічного здоров'я та гармонійної особистості.

Результати. Сучасні науковці під впливом змін в інформаційному просторі, вдалися до нових форматів комунікації та провели Всеукраїнську психопедагогічну інтернет-акцію «Толока анти-COVID-19», наукові думки реалізувалися в фаховому інтернет-виданні [4]. На значні психологічні виклики за наслідками пандемії COVID-19 вказують численні праці вітчизняних психологів, зокрема:

Кремень В. Г., Максименко С. Д., Панок В. Г., Рибалка В. В. та ін., які своєчасно долучилися до моніторингу психологічних проблем суспільства, аналізу переважаючих тенденцій та пошуків шляхів вирішення питань зі зниження негативних наслідків пандемії COVID-19.

Академік Максименко С. Д. актуалізує значення психологічної цілісності особистості та звертає увагу на генетико-моделюючий підхід. «Тому можливо в майбутньому наука про особистість повинна мати справу з самою істотною її властивістю – унікальністю її психологічної організації», - як зазначає автор, «прогрес у науковому пізнанні психології особистості пов'язаний з необхідністю організації досліджень, які б фіксували особливості самого предмета вивчення (логіка об'єкта в його цілісності і унікально-специфічної складності. Природа особистості така, що вона існує як факт лише в русі, в розвитку. Отже, адекватним її вивчення буде або генетико-моделюючий підхід, або генетико-моделюючий метод» [2, с.92].

Науковець Панок В. Г. вказує на формування явища дискримінації і стигматизації як результату дії коронавірусної пандемії на особистість.Серед найбільш гострих проблем особистості в роботах згадується: булінг, психосоматичні розлади, конфлікти в учнівських колективах, бойкот, вияви агресивної поведінки, алкоголізація і наркотизація і та ін. [3, с.76].

Ключову роль у гармонійному існуванні особистості та суспільства в умовах перманентної пандемії різноманітних загроз має відігравати освіта, програми і методи якої повинні мати ноосферну спрямованість, – зазначає автор Рибалка В. В. «Ноосфера прокладе дорогу до стану, коли справжньою валютою на планеті стануть не стільки енергія та інформація, скільки духовні, моральні цінності. Про дезінтегрованість світової економіки свідчать неперервні й майже фатальні світові економічні кризи та підйоми, в чому щоденно має орієнтуватися кожна доросла особистість [6, с.15].

Орієнтиром виховного процесу, спрямованого на духовно-культурний розвиток молоді, має стати психологічна модель особистості з високим духовним потенціалом, як вказує Помиткін Е. О. Автором акцентується увага на тому, що вслід за епохою домінантності інтелектуального розвитку людства настає час розвитку свідомості, духовно-культурних цінностей. Відповідні зміни мають відбутися у сфері освіти, у процесі навчання та виховання молоді [5, с.15].

Як свідчить практика, фактори освітнього середовища, що пов'язані з навчальною та позашкільною діяльністю під дією пандемії COVID-19, мають стресогенну дію на дитячий організм. Надмірне учбове навантаження, активна позашкільна діяльність, порушення розпорядку дня призводить до значної втомлюваності школярів, погіршення самопочуття, спостерігається психологічне та емоційне напруження учнів із підвищенням ситуативної та особистісної тривожності та зниженням соціально-психологічної адаптованості. Виявлені фактори сприяють активації різноманітних психологічних проблем, що значно знижують успішність в навчальній діяльності учнів.

Позитивне функціонування особистості в нових умовах проживання у посттравматичний період пропорційне рівню психологічного благополуччя, яке можливе за умови невідкладної систематичної психологічної підтримки з боку фахівців-психологів у різних формах групової взаємодії [1, с.564].

Висновки. Отже, враховуючи психологічні зміни у дітей, пов'язані з наслідками пандемії COVID-19, в освітній галузі варто зважати на численні розробки науковців психологів та необхідність своєчасного моніторингу змін у психологічному стані дітей, змінювати вектор вимогливості до рівня засвоєння знань учнів та вектор соціалізації та психологічного благополуччя, підвищувати

рівень обізнаності педагогічних працівників та батьків щодо методів виховання та навчання дітей.

Список використаних джерел

1. Каменщук Т. Д. Психологічне благополуччя як індикатор позитивного функціонування особистості. Грааль науки : за матеріалами III Міжнародної науково-практичної конференції «Scientific researches and methods of the ircarryingout: world experience and domesti crealities», 27 травня 2022 року, ГО «Європейська наукова платформа» (Вінниця, Україна), ТОВ «International Centre Corporative Management» (Відень, Австрія). 719 с. С. 561–564. DOI: doi.org/10.36074/grail-of-science.27.05.2022.101.

2. Максименко С. Д. Соціальні та природні екстремальні виклики – психологічний захист населення Психологія і педагогіка у протидії пандемії COVID-19: Інтернет-посібник / за наук. ред. В. Г. Кременя ; [координатор інтернет-посібника В. В. Рибалка ; колектив авторів]. Київ : ТОВ «Юрка Любченка», 2020. 243 с. С.89-100.

3. Панок В. Г. Роль практичної психології і соціальної роботи у протидії пандемічній загрозі Вплив пандемії коронавірусу COVID-19 на права, свободи і безпеку людини в інформаційній сфері : Матеріали другої науково-практичної студ. конф. м.Київ, 18 листоп. 2020 р. р. / Упоряд. : В. М. Фурашев, С. Ю. Петряєв, О. А. Самчинська. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського», Вид-во «Політехніка», 2020. 96 с.С.75-76.

4. Помиткін Е. О. Підготовка майбутніх психологів до самореалізації в екстримальних умовах. Авіаційна та екстремальна психологія у контексті технологічних досягнень: збірник наукових праць / за заг. ред. Л. В. Помиткіної, О. М. Ічанської. К.: «Кафедра», 2021. С.48-51.

5. Психологія і педагогіка у протидії пандемії COVID-19: Інтернет-посібник / за наук. ред. В. Г. Кременя ; [координатор інтернет-посібника В. В. Рибалка ; колектив авторів]. Київ : ТОВ «Юрка Любченка», 2020. 243 с.

6. Рибалка В. В. Ноосферно-особистісний підхід у розумінні природи глобальної коронавірусної пандемії та шляхів її подолання Вплив пандемії коронавірусу COVID-19 на права, свободи і безпеку людини в інформаційній сфері : Матеріали другої науково-практичної студ. конф. м. Київ, 18 листоп. 2020 р. р. / Упоряд. : В. М. Фурашев, С. Ю. Петряєв, О. А. Самчинська. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського», Вид-во «Політехніка», 2020. 96 с. С.9-17.

РОЗДІЛ VIII. ЛЮДИНОМІРНІ ІДЕЇ ПАЙДЕЇ ЯК ШЛЯХИ ГУМАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

УДК 371.111

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЇ В СТРАТЕГІЧНОМУ УПРАВЛІННІ РОЗВИТКОМ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Таран Тетяна Сергіївна – студентка, Державний заклад вищої освіти «Університет менеджменту освіти» Національної академії наук України, м. Київ

Анотація. В статті аналізуються шляхи та особливості використання цифрових технології в стратегічному управлінні розвитком закладу загальної середньої освіти.

Ключові слова: цифрові технології, стратегічне управління розвитком закладу загальної середньої освіти, стратегічний менеджмент, освітній менеджмент, планування в освіті

Abstract. The article analyzes the ways and peculiarities of using digital technologies in the strategic management of general secondary education institutions' development.

Keywords: digital technologies, strategic management of general secondary education institutions' development, strategic management, educational management, planning in education.

Актуальність проблеми. Ефективне функціонування будь-якої освітньої системи залежить від управління нею. У зв’язку із суттєвими змінами в політичному та суспільно-економічному житті суспільства особливої актуальності в останній час набули проблеми удосконалення управління закладом загальної середньої освіти. На сучасному етапі розвитку управління закладом освіти об’єктивно виникає необхідність вирішення принципово нових проблем, в основу яких покладено пошук ефективних методів, способів і шляхів досягнення та утримання конкурентних позицій, розробку стратегії і тактики забезпечення довгострокового успіху тощо. Натепер зрозуміло, що управління, яке базується на традиційних засадах, не відповідає вимогам сьогодення і вимагає модернізації і доповнення. Відповідно, як актуальний і по суті інноваційний напрям такої модернізації, представляється стратегічне управління розвитком закладу загальної середньої освіти на основі використання цифрових технологій.

Використання цифрових технологій розкриває нові управлінські можливості перед керівниками закладів загальної середньої освіти. Відповідно на новий якісний рівень переходить управління різними процесами, зокрема провідною діяльністю – освітньою. Цифрові технології дозволяють вдосконалити процеси обміну даними та прийняття ефективних управлінських рішень шляхом налагодження ефективної комунікації. Вони створюють умови для налаштування електронного документообігу, віддаленого зберігання файлів будь-якого формату, здійснення спільної роботи з документами, використання доступних якісних програмних застосунків, незалежно від апаратних характеристик комп’ютера, без необхідності їхньої інсталяції та внесення додаткової оплати тощо.

Проблематиці стратегічного управління освітою та упровадженню інноваційних підходів включаючи цифрові технології в управлінську діяльність закладів освіти присвячені роботи Большукіної А. В.; Волосюк А. А.; ГуралюкаА. Г.; Мартиненко В. В.; Тертички С. М.; Калашнікова С. (2013) [1]; Лебідь О. В. (2016) [2]; Мармаза О. І. (2007) [3]; Мартиненко М. М. і Ігнатьєва І. А. (2006) [4]; Ніколаєнко С. М. (2009) [5]; Audebrand L. K. (2010) [6]; Latorre-Medina M. J. Et Blanco-Encomienda F. J. (2013) [7], Yaakob M. F. et al. (2019) [8] та ін..

Не дивлячись на наявність досліджень в науковій літературі з освітнього менеджменту, проблематика застосування цифрових технологій в стратегічному управлінні розвитком закладу загальної середньої освіти розкрита недостатньо. Враховуючи значимість вирішення вказаної проблеми для інноваційного розвитку освіти, включаючи підвищення ефективності навчання, ми представляємо її актуальну.

Мета. Проаналізувати шляхи та особливості застосування цифрових технології в стратегічному управлінні розвитком закладу загальної середньої освіти

Результати. Орієнтація на забезпечення довгострокового успіху навчальних закладів різних рівнів освіти в мінливих умовах зовнішнього середовища обґрунтовує перехід до стратегічного управління як одного з найбільш перспективних управлінських нововведень в освіті. Основними складовими стратегічного освітнього менеджменту є: стратегії; структура управління, зорієнтована на впровадження стратегії; організаційна культура; стратегічне планування. Стратегія управління освітньою системою (закладом) це формалізований довгостроковий напрям розвитку закладу освіти, який формується на основі аналізу наявного стану ресурсів, стратегічного планування та прогнозування результатів діяльності і який інтегрує цілі, норми, організаційну культуру та діяльність організації в єдине ціле, забезпечуючи оптимальну реалізацію її місії, існування та розвиток. Визначальними складовими стратегії є: цілепокладання; формування планів, програм, сценаріїв розвитку; визначення стану ресурсів для забезпечення освітньої системи, враховуючи її внутрішні переваги і недоліки; масштабне передбачення місії організації та реалізації довгострокових цілей розвитку; формування сукупності правил для ухвалення рішень, які організація використовує у своїй діяльності. Розробка стратегії управління освітньою системою починається безпосередньо з визначення довгострокових орієнтирів освітньої діяльності, а також основних принципів побудови організаційної культури для пояснення місії.

Із стратегічного планування починається процес стратегічного управління і формується управлінське рішення. Будучи функцією управління, стратегічне планування є основою функціональної структури системи управління; інструментом, за допомогою якого формується система цілей функціонування закладу загальної середньої освіти і об'єднуються зусилля всього колективу для її досягнення, та представляє собою шлях забезпечення завчасного врахування всіх внутрішніх й зовнішніх факторів, які формують сприятливі умови для нормального функціонування та розвитку закладу загальної середньої освіти. Основними завданнями стратегічного планування в закладі загальної середньої освіти є: забезпечення стратегічного управління закладом загальної середньої освіти та реалізації функції управлінської діяльності; забезпечення підтримки стратегічної відповідності між цілями закладу загальної середньої освіти і його потенційними можливостями; визначення стратегічних цілей і завдань в сфері освіти та наукових, методичних і навчальних розробок; поліпшення якості навчання; диверсифікація

освітніх послуг; вихід на нові ринки освітніх послуг; використання нових моделей управління; застосування інноваційних технологій, включаючи цифрові технології навчання; забезпечення запитів здобувачів освіти та їх батьків; розробка комплексних заходів, які визначають послідовність досягнення цілей з урахуванням можливостей найбільш ефективного використання ресурсів закладом загальної середньої освіти; збільшення різноманітності і розширення гнучкості навчальних програм. Окрім того, стратегічне планування спрямовано на: зниження невизначеності майбутнього; моделювання майбутньої успішної діяльності і розвитку закладу загальної середньої освіти; розкриття нових можливостей, ресурсів і перспектив розвитку закладу загальної середньої освіти; оптимізацію витрат; швидке реагування на зміну умов зовнішнього і внутрішнього середовища закладу загальної середньої освіти; реалізацію багатоваріантності стратегічного планування, що проявляється у розробці різних сценаріїв досягнення поставлених цілей і кількох варіантів стратегічних планів; визначення можливості корекції показників за результатами діяльності; актуалізацію ресурсів.

Впровадження цифрових технологій в управлінську діяльність дозволяє організувати керівнику такі види діяльності, як реєстрація, збір, накопичення, зберігання, опрацювання та передавання достатньо великих обсягів даних у різних формах. Використання цифрових технологій в стратегічному управлінні закладом загальної середньої освіти дають можливість оптимізувати управлінську діяльність шляхом реалізації: миттєвого зворотного зв'язку між суб'єктами комунікації; здійснення комп'ютерної візуалізації управлінських відомостей про об'єкти та суб'єкти управління; забезпечення архівного зберігання великих обсягів управлінських даних із можливістю їх передачі у потрібний момент; оптимізації і автоматизації обчислювальної, інформаційно-пошукової діяльності, а також опрацювання результатів із можливістю передачі їх у відповідні інстанції; забезпечення легкого доступу користувача до центрального банку даних; оптимізацію роботи з інформаційно-методичним забезпеченням освітнього процесу в закладі загальної середньої освіти; оптимізацію і формалізацію організації управління навчально-виховною роботою з колективом, включаючи контроль за результатами якості.

В результаті проведення стратегічного аналізу «Стратегія розвитку Академічного ліцею № 1 Української міської ради Обухівського району Київської області на 2021-2026» визначено, що вказана стратегія розроблена на основі нормативних документів, інноваційних та гуманістичних підходів, є документом, який визначає розвиток закладу освіти на найближчу перспективу 2021-2026 роки.

Висновки. Перевагами використання цифрових технологій в стратегічному управлінні закладом загальної середньої освіти, а саме в організації та плануванні діяльності закладу загальної середньої освіти є: підвищення ефективності освітнього процесу; можливість управління з використанням результатів попередньої роботи; прийняття більш ефективних управлінських рішень; забезпечення активної участі батьків в освітній діяльності закладу загальної середньої освіти; більш ефективне управління пізнавальною діяльністю здобувачів освіти; можливість прийняття більш виважених рішень, які стосуються підвищення результативності навчання; підвищення об'єктивності в оцінюванні діяльності педагогів; оперативний доступ до організаційної інформації стосовно діяльності закладу загальної середньої освіти; економія як матеріальних, так і людських ресурсів; вільний час на вирішення важливих питань; скорочення обсягу рутинної роботи.

Список використаних джерел

1. Калашнікова, С. (2013). Професійний розвиток керівників вищих навчальних закладів: діяльність європейської платформи модернізації вищої освіти. *Вища освіта України*, (2), 95-101.
2. Лебідь, О. В. (2016). Стратегічне планування в контексті стратегічного управління загальноосвітнім навчальним закладом.
3. Мармаза, О. І. (2007). Менеджмент в освіті: дорожня карта керівника. *Х.: Основа*, 24-37.
4. Мартиненко, М. М., & Ігнатьєва, І. А. (2006). Стратегічний менеджмент: підручник. *К.: Каравела*, *320*.
5. Ніколаєнко, С. М. (2009). Теоретико-методологічні основи управління інноваційним розвитком системи освіти України: дис. ... доктора пед. наук: 13.00. 06/ Ніколаєнко Станіслав Миколайович. *Держ. вищийнавч. заклад «Університет менеджменту освіти». К.* / Станіслав Миколайович Ніколаєнко. К.: Нац. торг.-екон. ун-т, 2008. 419 с.
6. Audebrand, L. K. (2010). Sustainability in strategic management education: The quest for new root metaphors. *Academy of Management Learning & Education*, *9*(3), 413-428.
7. Latorre-Medina, M. J., & Blanco-Encomienda, F. J. (2013). Strategic management as key to improve the quality of education. *Procedia-SocialandBehavioralSciences*, *81*, 270-274.
8. Yaakob, M. F. M., Musa, M. R., Habibi, A., & Othman, R. (2019). Strategic management and Strategic Planning in school: Is it worth for teachers?. *Academy o fStrategic Management Journal*, *18* (3), 1-6.

УДК 371.111:17.22.1

РОЗВИТОК ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПОЦЕНТРИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ

Цишевська Юлія Василівна – студентка Державний заклад вищої освіти «Університет менеджменту освіти» Національної академії наук України, м. Київ.

Анотація. В статті аналізуються особливості формування позитивного іміджу керівника закладу загальної середньої освіти в умовах європоцентричних трансформацій української освіти.

Ключові слова: імідж керівника закладу загальної середньої освіти, лідерство в освіті, імідж-менеджмент, реформа освіти, європеїзація

Abstract. The article analyzes the peculiarities of forming a positive image of the head of a general secondary education institution in the context of Eurocentric transformations in Ukrainian education.

Keywords: image of the head of a general secondary education institution, educational leadership, image management, education reform, Europeanization.

Актуальність проблеми. Позитивний імідж керівника освітньої організації є важливою складовою іміджу організації в цілому [1]. Наявність позитивного іміджу керівника закладу освіти є важливою умовою успішної роботи закладу. Імідж керівника визначається його особистісними якостями, професійним рівнем,

здібностями до спілкування зі співробітниками, батьками та учнями [5-6] та іншими чинниками.

Вимоги до освіти у 21 столітті змінили позицію директора школи як управлінця: йому все більше потрібні знання фінансового менеджменту та шкільної економіки. Ефективний керівник сучасної школи вирішує важливе завдання – забезпечення випереджувального характеру освіти. Він ставить цілі, які важливі сьогодні і які стануть ще важливішими завтра, шукає шляхи їх вирішення. Керівник освітньої організації є однією з ключових постатей у забезпеченні ефективних змін у сфері освіти. Імідж директора є важливим аспектом управління освітнім процесом та педагогічним колективом.

Для підтримки необхідного рівня спілкування та функціонування школи директор має бути одночасно і педагогом і організатором, а також мати юридичні та економічні знання. Керівник повинен дбати про освітян у довіреному йому колективі, сприяти їх розвитку та особистісно-професійному зростанню. Для створення комфортних умов навчання і роботи керівник освітньої організації повинен володіти глибокими знаннями в галузі педагогіки, психології, а також різних педагогічних та управлінських технологій. Директору освітньої організації необхідно бути дипломатом, який встановлює, у тому числі шляхом актуалізації позитивного іміджу організації формує педагогічно доцільні відносини між суб'єктами освітнього процесу. Відповідно він – є лідер, з якого беруть приклад підлеглі і колеги. Лідерство безпосередньо зв’язано з іміджем директора [2; 6].

Дослідженню проблематики іміджу та лідерства присвячені роботи Бондарчук О. І. (2008) [1], Толкованова В. В. (2013) [2], Ховрич М. О. і Ховрич Н. Я. [3], Bass B. MetAvolio B. J (1990) [4]; Javidan M. andWaldman D. (2003) [5]; Smircich L. And Morgan G. (1982) [7], Андерсон Б., Боулдінг К, Вільямс С., Груніг Дж., Джефкінс Ф., Почепцов Г., Шепель В., Резван О., Фельдштейн Д. та ін.

В науковій літературі з освітнього менеджменту і педагогіки проблематика формування позитивного іміджу керівника закладу загальної середньої освіти висвітлена недостатньо. Це разом із розглядом значимості даного питання для оптимального функціонування і розвитку навчального закладу, для професійного зростання його працівників і відповідно для реалізації законодавчо визначених цілей організації визначає можливість представити проблему формування позитивного іміджу керівника закладу загальної середньої освіти як актуальну.

Мета. Проаналізувати особливості формування позитивного іміджу керівника закладу загальної середньої освітив умовах європоцентричних трансформацій української освіти.

Результати. Формування позитивного іміджу керівника закладу загальної середньої освіти є системоорганізуючою, визначальною і значимою складовою успішної роботи і розвитку закладу освіти [3] та професійного і особистісного зростання педагогічного колективу, чинником його конкурентоздатності та інвестиційної і спонсорської привабливості, а також його репутації організації. Для того, щоб стати успішним лідером [5-7] і мати позитивний імідж, необхідно сформувати таку систему компонентів професійної діяльності в якій відображені професійно-особистісні якості та досвіди, інтенції, цінності і етичні установки керівника. На основі нашого дослідження система компонентів професійної діяльності керівника, які є визначальними в формуванні його іміджу і відповідно визначають і відображають його ефективну професійну і громадську діяльність представлена наступними компонентами: комунікативним (ефективна взаємодія з учнями та вчителями), управлінським (ефективне керівництво), професійним

(сприянням розвитку закладу, вмінням підтримувати успіх), транспарентністю (бути прозорим у своїй діяльності) і професійною етикою.

Комунікативний компонент іміджу включає професійні і соціальні здатності керівника до комунікації як з громадою так і навички міжособистісного спілкування, доступність для спілкування з батьками, учнями, вчителями, спонсорами, інвесторами та іншими зацікавленими сторонами. Це представлено сформованими комунікативними навичками включаючи здатність слухати і розуміти інших. Важливою складовою успішного формування позитивного іміджу керівника є його ефективна взаємодія з учнями та вчителями. Керівник повинен дбати про те, щоб вчителі отримували належну підтримку та мотивацію, а учні були задоволені якістю наданої освіти. Важливо також враховувати інтереси батьків учнів та забезпечувати їм доступну та актуальну інформацію про роботу закладу та успіхи їхніх дітей.

Управлінський компонент іміджу проявляється в ефективному керівництві, в мистецтві і навичках планування, в розумінні ризиків і викликів, в розвитку метакогнітивної якості цілепокладання, в здатностях досягти поставлених цілей та мотивувати і керувати своєю командою, а також в психолого-емоційних і управлінських вміннях забезпечувати розвиток та підтримку вчителів та інших співробітників. Керівник закладу освіти повинен мати чіткі візії та стратегії розвитку закладу. Це сприяє підвищенню репутації закладу та його популярності серед батьків, учнів та громадськості.

Професійність (професійний компонент) спрямована на розвиток закладу та підтримка його успіху в наданні освітніх послуг. Керівник повинен мати високу кваліфікацію та знання у галузі освіти, бути в курсі останніх освітніх трендів та нових технологій та дотримуватися етичних норм. Він має бути здатним працювати над розвитком закладу і сприяти цьому, що включає забезпечення відповідного фінансування, господарську діяльність, планування, розвиток інфраструктури, та оптимальну організацію методичної і навчальної роботи. Керівник повинен бути відкритим до змін та удосконалень. Важливим є підтримка успіхів, що включає вміння залучати учнів та вчителів до проектів, які можуть допомогти закладу підвищити його репутацію та досягти успіхів в різних областях.

Актуальним аспектом іміджу керівника є професійна етика і транспарентність (прозорість). Керівник повинен бути прозорим у своїй діяльності та відкрито ділитися інформацією з батьками та громадськістю про відкриті проекти, досягнення та проблеми закладу. Важливо мати розвинену етику та моральні принципи, що сприяє створенню позитивного іміджу серед співробітників та громадськості. Для успішного формування позитивного іміджу керівника, він повинен дотримуватися високих стандартів професійної етики та розвивати свої знання та навички в галузі освіти..

Важливим аспектом іміджу керівника є вміння працювати зі спонсорами та донорами. Керівник повинен мати здатність відстоювати інтереси закладу та переконувати інших в необхідності інвестувати в освіту. Він також має бути здатний співпрацювати з батьками учнів, громадськістю та спонсорами, що дозволить підвищити репутацію закладу та забезпечити необхідне фінансування для його розвитку

Висновки. Формування позитивного іміджу керівника закладу загальної середньої освіти залежить від багатьох факторів серед яких ключовими є – розвинені лідерські навички, прозорість, етика, відкритість до змін, комунікативність та здатність мотивувати і розвивати свою команду. Загалом, формування позитивного іміджу керівника закладу загальної середньої освіти є складним і тривалим процесом. Цей процес вимагає від керівника вмінь та знань у

багатьох сферах. Якщо керівник зосередиться на розвитку своїх лідерських якостей, комунікативних навичок та взаємодії з учнями, вчителями та громадськістю, то він зможе створити свій позитивний імідж та імідж свого закладу.

Список використаних джерел

1. Бондарчук О. І. Соціально-психологічні основи особистісного розвитку керівників загальноосвітніх навчальних закладів у професійній діяльності : монографія / О. І. Бондарчук. К. : Наук. світ, 2008. 318 с.
2. Управлінське лідерство:виклики сьогодення: колективна монографія ; за заг. ред. В. В. Толкованова. Хмельницький : ПП Мельник А. А., 2013. 600 с
3. Ховрич М. О., Ховрич Н. Я. Імідж директора як складова частина іміджунавчального закладу. URL: erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/4189/1/імідж%20директора%20як%20складова%20частина%20іміджу%20навчального%20закладу.pdf
4. Bass, B. M & Avolio, B. J (1990). Transformational Leadership development: manual for the multifactor leadership questionnaire. New York: Free Press, 65p.
5. Javidan M. and Waldman D., "Exploring charismatic leadership in the public sector: Measurement and consequences," Public Administration Review, vol. 63, no. 2, pp. 229-242, 2003.
6. Leadership Theories and Styles // IAAP 2009 Administrative Professionals Week Event, April 28, 2009. [Електронний ресурс]. Режим доступу : https://www.etsu.edu/ahsc/documents/Leadership_Theories.pdf.
7. Smircich, L. and G. Morgan, Leadership: The management of meaning. The Journal of applied behavioral science, 1982. 18(3): p. 257-273.

УДК 911.3

РОЗВИТОК ІМІДЖУ ЗАКЛАДУ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ В УМОВАХ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА

Цісар Вікторія Вікторівна – студентка, Державний заклад вищої освіти «Університет менеджменту освіти» Національної академії наук України, м. Київ

Анотація. В статті аналізуються шляхи та особливості розвитку іміджу закладу професійної (професійно-технічної) освіти в умовах конкурентного середовища.

Ключові слова: імідж, імідж закладу професійної освіти, іміджелогія, управління іміджем

Abstract. The article analyzes the ways and peculiarities of developing the image of a vocational (professional-technical) education institution in a competitive environment.

Keywords: image, image of a vocational education institution, imageology, image management.

Актуальність проблеми. ХХ століття ознаменувало розвитком фундаментальних теорій, відкриттів передусім у галузі психології та соціології. У цей час робляться й перші кроки у вивченні «іміджу». Зокрема, у соціології увагу зосереджено на вивченні іміджу соціальних груп та соціальних інститутів, на

перше місце виходять соціальні чинники, що формують імідж. В економіці завдяки іміджу визначається особність фірми, товару, послуги серед інших, тобто імідж вказує на корпоративну ідентичність у конкурентному середовищі для привернення уваги та одержання економічного зиску. Проблемам формування корпоративного іміджу присвячені праці І. Алешиної, О. Бінецького, К. Боулдінга, Г. Даулінга, Б. Джи, Д. Дороті, Б. Жан-Пьєра, Ф. Котлера, Г. Почепцова, Ю. Смирнової, Т. Томілової, В. Шепеля та ін. Наприкінці 80-х рр. XX ст. імідж став об'єктом суспільної уваги, а з часом виникла окрема наука – іміджологія. [1]

Початок XXI ст. в Україні позначений вагомими політичними, економічними та соціальними змінами, включно трансформаціями в освіті. У сьогоденні це характеризується модернізацією її змісту, форм і методів, розробкою та апробацією новітніх освітніх і управлінських технологій. Зазначені зміни, відповідно вимагають від керівника постійного вдосконалення власного іміджу та іміджу закладу. Останніми роками поняття «імідж» міцно ввійшло в науковий вжиток і в практику управлінської діяльності. Багатогранність та унікальність цього явища викликали інтерес до цього поняття в системах різних наук, що, з одного боку, сприяло появі великої кількості визначень, а з іншого – ускладнило розуміння його суті. Імідж є міжгалузевою категорією, що постійно зазнає трансформації та модифікації. Перші дослідження іміджу сягають своїм корінням античності й належать таким мислителям, як Арістотель, Платон, Сократ, їхнім середньовічним послідовникам – Св. Августину, Ф. Аквінському, І. Дамаскіну – та представникам Відродження – Джованні Піко делла Мірандолі, Лоренцо Валлі, які вивчали зв'язок душі й тіла, красу, гармонію. Розглядають імідж окремої людини, організації, підприємства, професії, освіти, товару, послуги тощо.

Проблематиці розвитку іміджу освітніх закладів присвячені роботи Сергеєва Л. М.; Бандурка О.; Землянської Л.; Алексєєвої А.; Громової В.; Арбузової Ю. В. (2014) [1]; Барна Н. В. (2008) [2]; Барна Н. В. і Уланова С. І. (2012) [3]; Гільова Є. А. [4]; Грабовської С. (2003) [5]; Живаєва Т. (2003) [6]; Олійника В. В. (2010) [7]. Попри суттєві дослідження розробленість проблематики іміджу в бізнесі, політиці, психології, менеджменті питання формування іміджу закладу професійної (професійно-технічної) освіти в науковій літературі висвітлено недостатньо.

Відповідно можна вказати на важливу системоорганізуючу роль та інноваційне значення іміджу закладу професійної (професійно-технічної) освіти для сталого розвитку організації, що включає перш за все її конкурентоспроможність на ринку освітніх послуг, розкриття можливостей щодо залучення інвестицій, встановлення та розширення партнерських зв'язків, а також позитивний вплив на організацію освітнього процесу і особистісне та професійне зростання педагогів і студентів. Вказані аспекти проблеми формування іміджу закладу професійної (професійно-технічної) визначають можливість репрезентувати дане дослідження як актуальне.

Мета. Проаналізувати шляхи та особливості розвитку іміджу закладу професійної (професійно-технічної) освіти в умовах конкурентного середовища.

Результати. В основі іміджу закладу професійної (професійно-технічної) освіти лежить система, представлена різними чинниками: зовнішніми (стосовно до закладу), внутрішніми, матеріальними (стан споруди, організація освітнього простору тощо), нематеральними (управлінські, психологічні, соціально-психологічні, культурні та ін.). Імідж, як інформаційний і соціальний феномен, стає визначальним чинником існування та розвитку закладу освіти в суспільстві знань, де інформація є такою ж дієвою силою, як і матеріальні ресурси. Нормативно-правова база є правовою основою формування і підтримання іміджу закладу

професійної освіти. Відповідно фундуючими і визначальними нормативними документами є: Закон «Про професійну (професійно-технічну) освіту», Закон України «Про освіту», Концепція реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року». Вказані документи, в яких перш за все відображені європейські цінності, визначають ідеологію, стратегії і спрямування розвитку та існування закладу освіти, включно з таким традиційним і значимим для Західного світу напрямом як формування іміджу. Відповідно зазначена правова основа регламентує реалізацію таких важливих напрямів діяльності і трансформації закладу освіти, які безпосередньо чи опосередковано формують і впливають на його імідж, а саме: приведення діяльності закладів освіти у відповідність до європейських стандартів, з потребами сучасного життя та запитами суспільства щодо надання якісних освітніх послуг; особисту реалізацію учасників навчального процесу; розвиток ключових компетентностей, включно з інформаційно-комунікаційною компетентністю і громадянськими та соціальним компетентностями, пов'язаними з ідеями демократії, справедливості, рівності, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей; упровадженням інклюзивного навчання та ін.

Важливим аспектом формування іміджу закладу професійної освіти є його системоорганізуюча управлінська складова. В управлінській моделі іміджу виділяють три компоненти: мотиваційно-цільовий, змістовий, технологічний. Мотиваційно-цільовий компонент включає: вивчення потреб усіх суб'єктів педагогічної практики у формуванні іміджу закладу професійної освіти як всередині, так і зовні; ефективне цілепокладання і рефлексію результативності; психологічну готовність до діяльності щодо формування іміджу. В змістовому компоненті розкривається структура іміджу, характеристика його структурних складових, шляхи і критерії відбору змісту і форми інформаційних матеріалів. Технологічний компонент представлений: формуванням етапності й послідовності розвитку іміджу; технологічною готовністю суб'єктів діяльності; формуванням стратегій, рекомендацій та ціннісною і імідж-орієнтованою рефлексією освітніх і управлінських практик з розвитку іміджу.

На структуру, зміст управління, формування іміджу закладу професійної освіти впливають такі чинники: ситуація на ринку праці; інноваційний розвиток економіки; зростання вимог до рівня кваліфікації робітничої професії; потреби споживачів освітніх послуг; скорочення бюджетного фінансування закладів професійної освіти; перехід від державної до комунальної форми власності; зростання відкритості й демократичності суспільства тощо. Завдання, які потрібно вирішувати закладу професійної освіти у сучасних умовах, спонукають змінювати управлінські підходи, орієнтуючись передусім на вимоги споживачів освітніх послуг та потреби ринку праці, що включає актуалізацію іміджу.

Було досліджено стан сформованості іміджу Київського вищого професійного училища технологій та дизайну одягу. Дослідження проводилося на основі аналізу діяльності закладу з вивченням наявності переваг. У якості моніторингу каналів просування реклами було розглянуто вебсайт, соціальні мережі та канал YouTube. З метою визначення ставлення споживачів до закладу освіти, рівня їх задоволеності та мотивації було здійснено анкетування здобувачів освіти, батьків та педагогів. У результаті аналізу даних анкетування визначено позитивну оцінку діяльності закладу освіти. На основі інтерпретації отриманих результатів дослідження можна зробити висновок про високий рівень сформованості позитивного іміджу Київського вищого професійного училища технологій та дизайну одягу.

Висновки. Формування іміджу закладу професійної освіти – процес, у ході якого створюється спланований образ закладу на основі актуалізації наявних ресурсів. Метою створення іміджу є підвищення конкурентоздатності, залучення інвестицій, встановлення та розширення партнерських зв'язків, актуалізація ресурсів на виконання місії організації. Імідж закладу професійної освіти формується у відповідності до очікувань, інтересів і потреб цільових аудиторій. При формуванні іміджу мають бути враховані особливості соціальної психології та психології особистості, ідеологія, панівні погляди, культура, традиції. Критерієм успішності формування позитивного іміджу закладу професійної освіти є оригінальність, активність, поєднання раціональних та емоційних аспектів. У сучасних динамічних конкурентних умовах заклади професійної освіти мають активно працювати не тільки над формуванням іміджу, а й над його підтримкою. Це включає активне використання «паблік рілейшнз» (англ. public relations, PR) із застосуванням соціальних мереж, вебсайтів, засобів масової інформації, а також цілеспрямовану організацію заходів, спрямованих на підтримання і формування іміджу.

Список використаних джерел

1. Арбузова Ю. В. Формування позитивного іміджу навчального закладу / Ю. В. Арбузова, Н. В. Ротань [Електронний ресурс] // Інформаційні технології в науці та виробництві. 2014. Вип. 2 (7). с. 273-280. Режим доступу : http://sbornik.college.ks.ua/downloads/ sbornik2_7/pdf/29.pdf.
2. Барна Н. В. Іміджелогія: Навч. посіб. для дистанційногонавчання / За наук. ред. В. М. Бебика. К.: Університет «Україна», 2008. С. 14.
3. Барна Н. В., Уланова С. І. Естетика іміджмейкінгу : монографія. Київ : Слово, 2012. 176 с.
4. Гільова Є. А. Імідж сучасного навчального закладу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tme.umo.edu.ua/docs/Dod/2_2010/giljova.pdf – Загол. з екрана.
5. Грабовська С. Створення позитивного іміджу навчального закладу засобами комунікативного менеджменту С. Грабовська // Освіта України 2003. 26 лип., № 14 – 15.
6. Живаєва Т. Імідж освітнього закладу та особистість керівника Т. Живаєва // Гуманітарні науки. 2003. III. с. 18 – 19.
7. Олійник В. В. Управління розвитком професійно-технічного навчального закладу: навч.-метод. посіб./ В. В. Олійник, Л. М. Сергеєва. К.: АртЕк, 2010. 176с.

РОЗДІЛ ІХ. ПАЙДЕЯ, СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА Й ІНКЛЮЗІЯ ЯК КОГЕРЕНТНІ ТА ВЗАЄМОДОПОВНЮВАЛЬНІ НАУКОВО-ДИСЦИПЛІНАРНІ ШЛЯХИ ГУМАНІЗАЦІЇ КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

УДК 616.831-009.11-053.2

ЕТІОЛОГІЯ, ПАТОГЕНЕТИЧНІ МЕХАНІЗМИ ТА КЛІНІЧНІ ПРОЯВИ ЦЕРЕБРАЛЬНОГО ПАРАЛІЧУ У ДІТЕЙ

Бекас Ольга Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри медико-біологічних основ фізичного виховання і фізичної реабілітації Вінницький державний педагогічний університет імені М. Коцюбинського, м. Вінниця

Береженна Ліна Юріївна – викладач, Вінницький державний педагогічний університет імені М. Коцюбинського, м. Вінниця

Анотація. Стаття присвячена сучасним поглядамна етіопатогенез дитячого церебрального паралічу та узагальненню питання клінічних форм ДЦП і властивих їм проявів. Акцентується увага на комплексному підході до вирішення проблеми зростання поширеності дитячого церебрального паралічу у дитячій популяції населення України.

Ключові слова: дитячий церебральний параліч, причини ДЦП, механізм розвитку ДЦП, клінічні форми ДЦП, комплексний підхід.

Annotation. The article is devoted to modern views on the etiopathogenesis of childhood cerebral palsy and generalization of the issue of clinical forms of cerebral palsy and their characteristic manifestations. Attention is focused on a comprehensive approach to solving the problem of increasing prevalence of cerebral palsy in the children's population of Ukraine.

Keywords: children's cerebralpalsy, causes of cerebralpalsy, mechanism of development of cerebralpalsy, clinical forms of cerebralpalsy, complex approach.

Актуальність проблеми. Несприятливі демографічні процеси в Україні супроводжуються різким погіршенням здоров'я дітей. ДЦП є найчастішою причиною дитячої інвалідності, яка порушує соціальну адаптацію та якість життя хворих [1, с.84; 5, с. 46]. ДЦП зустрічається з частотою в середньому 2-4 випадки на 1000 дітей. Як показує статистика, в останні роки тенденції до зниження захворюваності, на жаль, не відзначається [6, с. 7-8].

Проблема відновлення порушених функцій у хворих на дитячий церебральний параліч не втрачає своєї актуальності через багатокомпонентність, тобто вона складається з медичного, психологічного та соціального компонентів і потребує комплексного підходу до її вирішення.

Мета. Розширити та поглибити знання з етіопатогенетичних механізмів дитячого церебрального паралічу як медико-соціальної проблеми сучасності.

Результати. Дитячий церебральний параліч (ДЦП) – це група захворювань, що виникають унаслідок пошкодження головного (рідше спинного) мозку, під час пренатального розвитку плода, в момент пологів або в ранньому післяпологовому періоді і зберігаються протягом усього життя. Слід наголосити, що ДЦП представляють собою резидуальні стани, що протікають без прогресування. Вперше ДЦП описав у 1843 році хірург-ортопед Вільям Літтль, а термін «дитячий

церебральний параліч» належить Зигмунду Фрейду – знаменитому лікарю-психіатру і психоаналітику 19 століття [7, с. 182].

Як свідчить медична статистика, у більшості випадків встановити точну причину ДЦП досить складно, дуже часто ураження нервових структур пов'язане з багатьма факторами[4, с. 28-32]. Основні фактори ризику, які підвищують ймовірність розвитку церебрального паралічу у дітей це – пренатальні, натальні та постнатальні фактори. Виявлення причин ураження мозку і факторів ризику розвитку ДЦП безсумнівно полегшує ранню діагностику і профілактику цього захворювання. Вчені констатують, що значна кількість випадків ДЦП належать до групи не відомої або не встановленої етіології (за даними окремих авторів, це до 30 % випадків) [2, с. 40].

Клінічні прояви ДЦП різноманітні, їх діапазон коливається від незначних симптомів до виражених порушень. Дослідники наголошують, що важкість захворювання пов'язана з характером, ступенем і локалізацією пошкодження структур центральної нервової системи. Перші прояви можуть бути очевидними одразу після народження дитини, а явні ознаки ДЦП – вже в грудному віці. Клінічні прояви ДЦП, на жаль, не обмежується ураженнями лише моторної сфери, тобто рухових функцій, а, як правило, включають у себе широкий спектр інших патологічних змін. У більшості таких діток виявляються ознаки інтелектуального і мовленнєвого недорозвитку, погіршення уваги, пам'яті, емоційної нестійкості, особистісних відхилень. Однак, як зауважує відомий в Україні та за її межами професор Козявкін В. І. [4, с. 25], розвиток у дитини з ДЦП конкретних психопатологічних синдромів залежить не лише від періоду часу, в якому відбувається патологічний вплив на ЦНС, або локалізації і ступеня тяжкості ураження головного мозку, але й від особливостей подальшого виховання дитини, характеру міжособистісних взаємостосунків між дорослими членами сім'ї. Ці фактори зумовлюють тип сприйняття батьками захворювання своєї дитини, адекватність чи неадекватність оцінки ними життєвих перспектив дитини, правильне розуміння своєї ролі в лікувально-реабілітаційному процесі.

Проблема розвитку дітей із ДЦП залишається в світлі уваги медиків упродовж кількох століть. Через різноманітність і комплексність синдромів при ДЦП, ученим важко було виділити окремі види ДЦП. Перша, чітко сформована і, яка стала основою усіх послідуючих класифікацій ДЦП, належить З. Фрейду [7, с. 182]. В основі її лежать клінічні критерії. З.Фрейд виділив наступні види ДЦП:

- спастичний церебральний параліч (подвійна геміплегія, тетраплегія);
- спастична диплегія (синдром Літтля);
- дитяча геміплегія (геміплегічна форма);
- дискінетичний церебральний параліч (дистонічний, гіперкінетичний);
- атаксичний церебральний параліч (тонічно-астенічна форма);
- інший вид ДЦП (змішана форма).

Також співробітники інституту проблем медичної реабілітації, заснованого доктором медичних наук Козявкіним В.І., виділяють такі типи церебральних паралічів у дітей:

– спастичні (пірамідні) форми – виникають при ураженнях певної ділянки моторної зони кори головного мозку: підвищення м'язового тонусу є визначальним симптомом цього типу, м'язи є напруженими, тугими (спастичними), а рухи є незграбними або неможливими;

– в залежності від того, яка частина тіла уражена, спастичні форми ДЦП поділяються на: диплегію (обидві ноги), геміплегію (одна сторона тіла) або тетраплегію (все тіло).

Спастичні форми є найпоширенішими і на них припадає біля 70-80 % випадків;

– дискінетична (екстрапірамідна) форма проявляється порушенням координації рухів і пов'язана з патологіями взаємовідносин підкоркових рухових центрів головного мозку, зокрема базальних гангліїв, мозочка.

Виділяється два їх основні підтипи:

а) атетоїдна (гіперкінетична) форма проявляється повільними або швидкими неконтрольованими рухами, які можуть проявлятися у будь-якій частині тіла, включаючи обличчя, рот та язик. Приблизно 10-20 % випадків ДЦП належать до цього типу;

б) атактична форма характеризується порушенням рівноваги та координації. Якщо такий хворий може ходити, то хода є невпевнена і хитка. Пацієнти з цією формою мають проблеми із виконання швидких рухів та рухів, які вимагають тонкого контролю, наприклад, письмо. Така форма складає 5-10 % випадків ДЦП;

– змішані форми є комбінацією різних форм церебральних паралічів. Поширеним є поєднання спастичних форм з атетоїдними або атактичними.

Дитина з церебральним паралічем отримує через свої пропріорецептори відчуття тільки патологічного м'язового тонусу, патологічних поз і рухів. Дитина відчуває надмірне напруження при намаганні зробити будь-які цілеспрямовані рухи, тобто її сенсорно-руховий досвід уже з раннього дитинства є патологічним. У подальшому це сприяє виробленню патологічних рухових зразків і формуванню контрактур та деформацій. У ранньому віці, коли тонус м'язів та активність вроджених рефлексів не дуже високі, а дитина ще не має патологічного рухового стереотипу, набагато легше допомогти дитині виробляти правильні рухи та зменшити м'язовий тонус, таким чином запобігати інвалідності. Арсенал наукових досліджень та зібраний досвід професіоналів-практиків дозволяє стверджувати, що фізична терапія при лікуванні дітей з ДЦП починається переважно ще у перші роки життя дитини, відразу після встановлення діагнозу [1-4; 6; 7] . При цьому застосовують комплекси терапевтичних вправ та масажу, спрямовані на дві важливі цілі – не допустити ослаблення та атрофії м'язів внаслідок недостатнього їхнього використання та уникнути контрактури, при яких напружені м'язи стають малорухомими та фіксуються в патологічному положенні.

Висновки. Результати бібліосистематичного огляду літературних джерел вказали на те, що дитячий церебральний параліч – це неврологічне рухове захворювання, яке може бути результатом декількох основних механізмів під час внутрішньоутробного життя дитини або в період новонародженості.

Діти з ДЦП постійно потребують як медико-психологічної, так і соціальної реабілітації, в основі якої лежить корекція та вдосконалення рухової сфери дитини. У фізичній терапії дітей із ДЦП застосовується великий комплекс засобів та методів реабілітації, головним у якому залишається застосування терапевтичних вправ та реабілітаційного масажу.

Розуміння механізмів, що призводять до ДЦП, значно полегшує подальшу реабілітацію дитини.

Список використаних джерел

1. Бекас О., Бекас В., Сулима А., Мацейко І. Вдосконалення рухових функцій у дітей з нижнім спастичним парапарезом засобами фізичної реабілітації. *Фізична активність і якість життя людини: зб. тез доп. IV Міжнар.наук.-практ. інтернет-конф.* Луцьк, 2020. С. 84–85.

2. Желізний М. М. Корекція функції рівноваги у дітей з спастичними формами церебрального паралічу. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми*

фізичного виховання і спорту. 2012. №2. С. 40–44. URL: https://sportpedagogy.org.ua/html/journal/2012-02/12zmnfcp.pdf
3. Западнюк А., Стовбецька Я. Вибір методів фізичної реабілітації у дітей зі спастичною та дискінетичною формами ДЦП. *Фізична культура, спорт та фізична реабілітація в сучасному суспільстві* :*зб. Х Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції.* Вінниця, 2017. С. 208–212.
4. Козявкін В. Методика проф. В. Козявкіна. Система інтенсивної нейрофіозіологічної реабілітації. Блок кінезіотерапії. *Міжнародна клініка відновного лікування.* Трускавець, 2019. 125 с.
5. Марченко О., Кривошлик Ю. Дитячий церебральний параліч як соціально-економічна проблема. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту.* 2011. № 4. С. 46–48.
6. Церебральний параліч та інші органічні ураження головного мозку у дітей, які супроводжуються руховими порушеннями. Адаптована клінічна настанова, заснована на доказах. 2013. 122 с.
7. Scholtes V. Effectiveness of functional progressive resistance exercise training on walking ability in children with cerebral palsy: a randomized controlled trial. *Res. Dev. Disabil.* 2022. P.181-188.

УДК 149.376.-051.4-056.:11263

ПОЛОЖЕННЯ ПАЙДЕЇЇ В РОБОТІ З ДОРОСЛИМИ ОСОБАМИ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Кравець Ніна Павлівна – кандидат педагогічних наук, доцент, Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ

Анотація. Розглянуто сутність пайдеї. Звернено увагу на корекційно-компенсаторне значення пайдейї для роботи з дорослими особами з інтелектуальними порушеннями. Виокремлено основні положення пайдейї, яких варто дотримуватися в корекційно-компенсаторній роботі з дорослими особами з інтелектуальними порушеннями помірного і тяжкого ступенів.

***Ключові слова*:** принципи пайдеї, дорослі особи з інтелектуальними порушеннями, клієнти, команда психолого-педагогічного супроводу, батьки.

Abstract. The essence of paideia is considered. Attention is drawn to the corrective and compensatory value of the paideia principles for working with adults with intellectual disabilities. The main paideia principle are highlighted to adhere during the corrective and compensatory work with adults with moderate and severe intellectual disabilities.

Keywords: paideia principles, adults with intellectual disabilities, team of psycological and pedagogical support, parents.

Актуальність проблеми. Основним завданням 21-го століття є забезпечення прав людини. Стосується це й осіб з особливими освітніми потребами.

Питання допомоги особам з порушеннями психофізичного розвитку розглянуто в ряді робіт українських вчених: О. Гаврилов, Ю. Галецька,

В. Синьов – сфера психокорекційної педагогіки; С. Литовченко – навчання осіб з порушеннями слуху у закладах вищої освіти; О. Купреєва – психологія особистості дорослих інвалідів з ампутацією кінцівок; Є. Синьова – робота тифлопсихолога з дорослими з порушеннями зору.

Належним чином надання допомоги дорослим особам з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень сприятиме дотримання принципів пайдейї, основоположником і натхненником якої вважають Мішеля Фуко. Пайдейя є підготовкою людини до щасливого й успішного життя у суспільстві, насамперед через адекватну самоідентифікацію з власним поколінням [3, с.72].

Мета. Розкрити значення пайдеї для корекційної, компенсоторно-розвиткової роботи з дорослими особами з інтелектуальними порушеннями.

Результат. За О. Яценко пайдейя – це процес соціалізації, адаптації, індивідуалізації до умов соціального середовища, що функціонує за певними принципами пристосування до умов навколишньої дійсності. Античний принцип пайдеї сповідує найважливіші принципи людського гуртожитку, які акумулюються завдяки дотриманню особистої свободи та свободи інших на базі соціальної відповідальності, що передбачає соціалізацію та комунікацію як передумови існування суспільства [5, с. 84, 87].

П. Саух доводить, що під час організації групової діяльності як в навчальному процесі (робота в малих групах, креативні технології навчання, інтерактивні дискусії, майстер-класи) так і в різноманітних видах позанавчальної роботи варто виховувати потребу бачити себе лідером. Такий підхід дозволяє не лише ставити вихованця в позицію лідера, навчити лідерству, а й основне – закласти фундамент мистецтва соціальної адаптації та самооцінки [2, с. 91]. На це важливо звертати увагу педагогам, які працюють з дорослими особами з інтелектуальними порушеннями помірного і тяжкого ступенів. Адже завдяки принципам пайдеї формується життєва компетентність, яку В. Федорець розглядає як атрибутивну характеристику людини, як значимий і системо-організуючий аспект її природи, насамперед індивідуально-психологічну, онтогенетичну, здоров'язбережену складові та діяльності, включаючи трудову й освітню діяльності [4, с. 182].

Ю. Галецька, працюючи з дітьми з інтелектуальними порушеннями помірного і тяжкого ступенів, визначила провідну роль ігрових технологій щодо створення умов для опори в корекційній роботі на емоційну сферу дітей, яка в цієї категорії дітей відносно більше збережена, ніж інтелектуальна. Автор довела, що викликані грою позитивні емоції слугують основою для встановлення контакту з дітьми і є одним із важливих засобів у використанні їхніх компенсаторних можливостей [1, с. 64]. Як свідчать наші спостереження, застосування ігрових технологій позитивно впливає і на дорослих осіб з інтелектуальними порушеннями.

Результат опори на принципи пайдеї. Ще свого часу Арістотель висловив ідею пайдеї як тілесно-духовне формування людини, що реалізує всі її здібності. Цього намагаються дотримуватися у Громадському благодійному товаристві допомоги особам з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень «Джерела» (м Київ) під час організованого підтримуючого проживання вказаної категорії осіб. У Богуславі – древньому українському містечку з неповторною українською природою (Київська область) знаходиться «Будинок транзитного перебування», куди клієнти «Джерел» виїздять на оздоровлення. Разом з ними перебувають і батьки. Проєкт «Життєздатність допомоги особам з інтелектуальними порушеннями та їхнім сім'ям» реалізується за підтримки та фінансової допомоги японської асоціації AAR Japon. З дорослими клієнтами працює команда психолого-педагогічного супроводу, насамперед корекційні педагоги, які отримали

спеціальну освіту, оскільки переважна більшість з них навчалася на факультеті спеціальної та інклюзивної освіти НПУ імені М. П. Драгоманова (тепер УДУ імені Михайла Драгоманова). Освітнє середовище створене з дотриманням педагогіки партнерства відзначається толерантним ставленням до дорослих клієнтів та їхніх батьків (співчуття, емпатія). Батьки спостерігають за змінами в поведінці дорослих дітей, запобігають різноманітним непорозумінням. Взаємодія у природних умовах батьків з дорослими дітьми з інтелектуальними порушеннями, з членами команди психолого-педагогічного супроводу підвищує психолого-педагогічну культуру батьків. Організовується продуктивна співпраця педагогів, клієнтів та їхніх батьків, оскільки клієнтів з допомогою педагогів та батьків навчають посильно працювати в силу їхніх фізичних та інтелектуальних можливостей на прибудинкових грядках, клумбах. Також з метою ознайомлення клієнтів з навколишньою природою усією командою ходять на екскурсію в поле, в ліс, що дуже гарний на околицях Богуслава. Педагоги здійснюють емоційну підтримку батьків, які наче іншими очима дивляться на своїх дорослих дітей: як ті спілкуються, взаємодіють з такими ж як вони однолітками, намагаються допомагати один одному, як спілкуються з членами команди психолого-педагогічного супроводу, та як завдяки ігровим технологіям відбувається корекція й компенсація притаманних клієнтам порушень.

Висновки. Завдяки корекції освітнього середовища з опорою на положення пайдейї та всебічній взаємодії членів команди психолого-педагогічного супроводу і батьків дорослих осіб з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень відбувається фізичний, емоційно-розвитковий та психологічний вплив на дорослих осіб у процесі дотримання педагогіки партнерства і особистісно-орієнтованого підходу до кожного клієнта.

Список використаних джерел

1. Галецька Ю. В. Ігрові технології як форма роботи з дітьми з помірною та тяжкою розумовою відсталістю. *Актуальні питання корекційної освіти* (педагогічні науки): збірник наукових праць. Вип.10 /за ред. В. М. Синьова, О. В. Гаврилова. Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2017. С. 55-64.
2. Саух П. Ю. Філософія – освіта – виховання. Трикутник успіху навчально-виховного процесу. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка.* Вип. 5 (94). Серія: Педагогічні науки, 2018. С. 88-97.
3. Стратегії вищої освіти в умовах інтернаціоналізації для сталого розвитку суспільства: монографія /за ред. В. Зінченка. К.: Інститут вищої освіти НАПН України, 2020. 356 с.
4. Федорець В. М. Антропологічна ціннісна рефлексія пайдейї як культурно співвідносний шлях удосконалення здоров'язбережувальної компетентності вчителя фізкультури. *Вісник післядипломної освіти*. Вип. 8(37). Серія «Педагогічні науки», 2019. С. 153-210.
5. Яценко О. Д. Античні принципи пайдейї перед викликами сучасної соціокультури. *Освітній дискурс*: філософські науки. Вип. 2. Част. ІІ, 2017. С. 79-89.

УДК ДК 376.1:364.026

АКСІОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ ІНКЛЮЗИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УМОВАХ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ

Луцинкевич Людмила Анатоліївна – викладач кафедри теорії та методики фізичного виховання КЗВО «Вінницький гуманітарний коледж», м. Вінниця

Анотація. Проблема модернізації національної системи освіти в Україні на гуманістичних загальноєвропейських засадах обумовлює зміни в сучасній початковій школі, зокрема, через її інклюзивність: толерантне ставлення до відмінностей, визнання цінності кожної людини, її прав і свобод, до розуміння потреби в наданні широких можливостей для навчання, виховання, соціалізації дітей. Організація освітнього процесу в умовах інклюзивної освіти, створення культурно-освітнього середовища залежить від спеціальної підготовки майбутніх учителів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: аксіологічний підхід, інклюзивна освіта, інклюзивне навчання, компетентність, інклюзивна компетентність вчителя.

Abstract. The problem of modernizing the national education system in Ukraine based on humanistic European principles necessitates changes in contemporary primary schools, particularly through inclusivity: a tolerant attitude towards differences, recognition of the value of every individual, their rights, and freedoms, and understanding the need to provide broad opportunities for the education, upbringing, and socialization of children. The organization of the educational process in the context of inclusive education and the creation of a culturally and educationally supportive environment depend on the special preparation of future teachers to work with children with special educational needs.

Keywords: axiological approach, inclusive education, inclusive teaching, competence, inclusive teacher competence.

Актуальність проблеми. Розбудова демократичного, відкритого громадянського суспільства в Україні пов'язана з подальшим розвитком системи інклюзивної освіти. Ґрунтується цей процес на визнанні важливих міжнародних документів про рівні й невід'ємні права та свободи людини, що зафіксовано на конституційному рівні, в освітньому законодавстві, зокрема в Законі України «Про освіту» наголошено, що метою освіти є забезпечення всебічного розвитку людини як особистості й найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України, її європейського вибору. Інклюзивне навчання гарантується державою й базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини [5].

Проблеми інклюзивної освіти, навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами, різні підходи до формування інклюзивної компетентності вчителів в Україні досліджували В. Бондар, О. Гордійчук, І. Демченко, Л. Коваль,

А. Колупаєва, О. Мартинчук, Ю. Найда, С. Наход, Т. П'ятакова, М. Сварник, В. Синьова, Н. Софій, О. Таранченко, З. Удич, З. Шевців та ін.

В науковій педагогічній літературі проблема застосування аксіологічного підходу у формуванні інклюзивної компетентності майбутніх вчителів початкових класів в умовах педагогічного коледжу висвітлена недостатньо. Вказане разом із значимістю даної проблеми для педагогічної теорії і практики визначає можливість представити її як актуальну.

Мета. Обґрунтувати та проаналізувати особливості формування інклюзивної компетентності майбутніх вчителів початкових класів в умовах педагогічного коледжу на засадах аксіологічного підходу.

Результати. Аналіз педагогічної літератури, результатів досліджень науковців, інших джерел дав підстави стверджувати, що немає єдиного трактування понять «інклюзивна освіта», «інклюзивне навчання», «компетентність», «педагогічна компетентність», «інклюзивна компетентність вчителя».

А. Колупаєва вважає, що інклюзивна освіта (інклюзія – inclusion (англ.) – залучення), передбачає створення освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку. Розглядаючи інклюзивну освіту, як систему освітніх послуг, вчена наголошує, що її забезпечує інклюзивна школа – заклад освіти, що адаптує навчальні програми та плани, фізичне середовище, методи та форми навчання, використовує наявні в громаді ресурси, залучає батьків, фахівців для надання спеціальних послуг відповідно до потреб кожної дитини, забезпечує сприятливий клімат в освітньому середовищі [4, с. 47-48].

Поняття «компетентність» розглядають як динамічну комбінацію знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [2, с. 10], а педагогічну компетентність як систему наукових знань, інтелектуальних і практичних умінь і навичок, особистісних якостей і утворень, яка при достатній мотивації та високому рівні професійності психічних процесів забезпечує самореалізацію, самозбереження, самовдосконалення особистості педагога в процесі професійної діяльності [3].

У контексті проблеми, яку ми розглядаємо, актуальним є визначення інклюзивної компетентності вчителя запропоноване З. Шевців у професіограмі фахівця з інклюзивної освіти закладу загальної середньої освіти (далі ЗЗСО). Науковиця зауважує: «соціально-педагогічна (інклюзивна) компетентність витлумачена нами як показник інтегрованого особистісного новоутворення, що характеризується синтезом теоретичних соціоінклюзивних знань, практичних навичок і вмінь, особистісно значущих і професійно важливих якостей, необхідних для готовності успішно проводити соціально-педагогічну діяльність і здатності послуговуватися ними для розв'язання стандартних і нестандартних соціально-педагогічних ситуацій і проблем, пов'язаних із навчанням різноманітних учнів в інклюзивному класі ЗЗСО» [6, с. 247].

Відповідно, у формуванні інклюзивної компетентності майбутніх вчителів початкових класів актуалізується аксіологічний підхід, врахування його провідних ідей: універсальність й фундаментальність гуманістичних цінностей, єдність цілей та засобів, пріоритетність прав і свобод людини [1]. Результати аналізу науково-педагогічних джерел та власного педагогічного досвіду дають підстави стверджувати, що формування у майбутніх вчителів початкових класів ціннісного ставлення і стійкої мотивації до інклюзивної освіти, інклюзивного навчання дітей, у числі яких й діти з особливими освітніми потребами, здатностей до позивної

взаємодії з усіма учасниками інклюзивного освітнього простору забезпечується через надання процесу навчання ціннісної спрямованості, окремими шляхами й умовами якого є:

– якісна змістова складова підготовки студентів. В навчальних планах коледжу поряд з загальними важливими дисциплінами (філософія, безпека життєдіяльності, основи медичних знань, валеології та охорони здоров'я, анатомія і фізіологія дітей, соціальна психологія тощо), передбачені спеціальні дисципліни (корекційна педагогіка, основи інклюзивної педагогіки) та педагогічна практика, що сприяє розумінню студентами цінностей інклюзивної освіти, оволодінню системою знань, умінь і здатностей у сфері організації та впровадження інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами;

– суб'єкт-суб'єктний характер освітнього процесу. Проведення навчальних занять (лекційних, семінарських, практичних, лабораторних) та практичної підготовки студентів здійснюється шляхом використання активних, діяльнісних методів навчання, інтерактивних способів роботи, що забезпечують умови для партнерства, активної співпраці викладача і студентів, командної діяльності, діалогу. Активна позиція студента в навчанні, залученість до проєктування, прийняття параметрів освітніх процедур, їх реалізації формує у нього компетентності до інклюзивного навчання учнів, створення культурно-освітнього середовища на основі дитиноцентризму, толерантності, гуманізму;

– інтегроване навчання та підготовка майбутніх вчителів до його організації в початковій школі як умови формування ціннісних орієнтацій, мотивів, цілей у дітей, формування їх цілісної картини світу (моделювання на заняттях та в різних видах практики, проведення інтегрованих і тематичних уроків, тематичних тижнів, виконання освітніх проєктів, проведення круглих столів, дискусій, ігрових програм, ігор, розробка кейсів, презентацій тощо);

– підвищення рівня продуктивної та творчої діяльності студентів у ході їх самостійної роботи, педагогічної практики (аналіз типових, нестандартних і творчих педагогічних ситуацій, розв'язання диференційованих проблемних, пошукових, дослідницьких завдань, самостійне визначення способів освітньої діяльності, розробка індивідуальних програм розвитку, траєкторій навчання, адаптацій і модифікацій для учнів з особливостями психофізичного розвитку), що сприяє формуванню у студентів професійно-ціннісної мотивації до інклюзивної освіти, її ідеалів і цінностей, особистої позиції в інклюзивному середовищі, прийнятті педагогічних рішень, а також, потреби в самоосвіті, саморозвитку і самовдосконаленні;

– застосування рефлексії на всіх етапах фахової підготовки здобувачів вищої освіти. Студенти вчаться усвідомлювати сенс власної діяльності, аналізувати, оцінювати, переосмислювати свої здібності, якості й властивості (гуманність, толерантність, емпатія, відкритість до різноманіття, до інновацій тощо), особисті досягнення, контролювати результати навчальних і професійно-педагогічних дій (предметних, методичних, прогностичних, діагностичних та ін.). В умовах інклюзивного навчання здатність вчителя початкових класів до рефлексії має вагоме значення для самого вчителя, кожної дитини в класі, їх батьків, інших учасників команд супроводу.

Висновки. Отже, аксіологічний підхід у формуванні інклюзивної компетентності майбутніх вчителів початкових класів забезпечує розуміння ними ціннісної сутності інклюзії, психологічну та мотиваційну готовність до роботи в умовах інклюзивної освіти, набуття знань, практичних навичок і вмінь, здатностей до організації інклюзивного навчання та безпечного інклюзивного культурно-освітнього середовища на засадах гуманізму і морально-етичних цінностях.

Список використаних джерел

1. Вітвицька С. С. Аксіологічний підхід до виховання особистості майбутнього вчителя // *Креативна педагогіка.* Наук.-метод. журнал. Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. Вінниця, 2015. Вип. 10. С. 63-67. URL: http://eprints.zu.edu.ua/17059/.pdf
2. Концепція «Нова українська школа» : Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/ zagalna% 20 serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf
3. Концепція педагогічної компетентності майбутніх учителів у системі ступеневої підготовки спеціалістів початкової ланки освіти / Л. В. Банашко, О. М. Севастьянова та ін. URL: http://www.kgpa.km.ua/?q=node/233
4. Колупаєва А. А., Таранченко О.М. Інклюзивна освіта : від основ до практики. Монографія. Київ : ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с.
5. Про освіту. Закон України. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19
6. Шевців З. М. Професіограма фахівця інклюзивної освіти закладу загальної середньої освіти // *Актуальні питання гуманітарних наук.* Педагогіка. Вип. 31, том 4, 2020. С. 244-248.

УДК:376.011.3-051:005.412]:37-056.2/.3

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ СПЕЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА

Самойленко Інна Олександрівна – асистент, Бердянський державний педагогічний університет.

Анотація. Стаття присвячена розгляду інноваційних підходів до професійного розвитку спеціальних педагогів в умовах інклюзивного середовища. У роботі розглянуто необхідність підвищення рівня кваліфікації педагогів, які працюють з дітьми з особливими потребами. Також визначено основні види інноваційної діяльності, для підвищення рівня професійної підготовки фахівців у роботі в інклюзивному середовищі. Стаття має на меті визначити ключові технології та засоби, які можуть бути застосовані для покращення якості освітнього процесу дітей з особливими потребами. Крім того, у науковому дослідженні охарактеризовано необхідність співпраці педагогів з батьками та іншими фахівцями, які працюють з учнями з особливими потребами, для забезпечення найбільш оптимального рівня їхнього розвитку.

Ключові слова: інклюзивна освіта, спеціальні педагоги, професійний розвиток, інноваційні підходи, інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), діти з особливими освітніми потребами (ООП).

Abstract. This scientific article is dedicated to examining innovative approaches to the professional development of special educators in inclusive environments. The paper addresses the necessity of enhancing the qualifications of educators working with children with special needs. Additionally, it identifies the main types of innovative activities aimed at improving the professional preparation of specialists working in inclusive settings. The article aims to determine key technologies and tools that can be applied to enhance the quality of the educational process for children with special needs.

Furthermore, the research highlights the importance of collaboration between educators, parents, and other professionals working with students with special needs to ensure the most optimal level of their development.

Keywords: inclusive education, special educators, professional development, innovative approaches, information and communication technologies (ICT), children with special educational needs (SEN).

Актуальність проблеми. У сучасному світі особливу увагу приділяють професійному розвитку спеціальних педагогів в умовах інклюзивного середовища. Інклюзивна освіта – це новий рівень розвитку педагогічної практики, який забезпечує індивідуальний підхід до кожного учня незалежно від його особливостей та вмінь. Тому педагоги повинні постійно вдосконалювати свої знання та навички, щоб ефективно працювати з дітьми з особливими освітніми потребами [1, с. 6].

Мета. Визначення інноваційних підходів до професійного розвитку спеціальних педагогів у контексті інклюзивного навчання.

Результати. Одним із інноваційних підходів до професійного розвитку спеціальних педагогів є використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в освітньому процесі. Інтерактивні дошки («TWIDDLA», «Padlet»), комп'ютерні програми («Learning Apps», «Kahoot!», «TuxPaint»), онлайн-курси, які дозволяють педагогам створювати різноманітні інтерактивні завдання та вправи і забезпечувати гармонійний розвиток дітей з особливими потребами. Також ІКТ надають можливість збереження та обробки великих обсягів інформації про учнів, що дозволяє фахівцям ефективніше аналізувати та оброблювати отриманні данні.

Використання у професійній діяльності різних методик та технологій навчання, зокрема – проектного методу, інтерактивного навчання, різноманітних тренінгів, семінарів. майстер-класів та інших форм професійного розвитку, дозволяє педагогам активно взаємодіяти і розвивати у дітей навички співпраці та творчого мислення. Також, важливим елементом професійного самовдосконалення є розвиток мережевої співпраці в системі інклюзивної освіти. Це, в свою чергу, систематична взаємодія між педагогами для обміну знаннями та досвідом. Такий підхід дозволяє фахівцям з різних регіонів країни обмінюватися досвідом, методиками та ідеями щодо вирішення проблем, пов'язаних з навчанням дітей з особливими освітніми потребами. Даний вид технологій дозволяє педагогам бути в курсі останніх тенденцій у галузі інклюзивної освіти та розвивати своїх професійні навички.

Невід'ємним елементом професійного розвитку педагогів – є самовдосконалення. Сюди можна віднести читання фахової літератури, участь у конференціях та семінарах, співпраця з колегами-фахівцями тощо. Самовдосконалення дозволяє педагогам поліпшувати свої знання та навички, а також розвивати нові підходи до роботи з дітьми з особливими потребами. На основі вище сказаного, можемо зазначити, що використання інноваційних підходів у професійному розвитку спеціальних педагогів в умовах інклюзивного середовища є одним із головних елементів підготовки фахівців до роботи з учнями з особливими потребами. Використання інформаційно-комунікаційних технологій, різноманітних методик та технологій навчання, співпраця з іншими фахівцями та самовдосконалення педагогів дозволяє забезпечити ефективну підготовку вчителів до роботи з учнями з особливими потребами та забезпечити їх успішну адаптацію.

Професійний розвиток педагогів у цьому напрямку є невід'ємною складовою процесу інклюзивного навчання та забезпечує якісну освіту для всіх здобувачів освіти [2, с. 316].

Нові технології та методики навчання дозволяють педагогам працювати з різними категоріями дітей з особливими потребами. Наприклад, використання інтерактивної дошки, спеціального програмного забезпечення для навчання, віртуальних ігор та симуляторів дозволяє фахівцям розвивати навички учнів та сприяти їхньому розвитку. Крім того, застосування інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє забезпечити доступність матеріалів для учнів з особливими потребами, а також забезпечити доступ до онлайн-ресурсів та навчальних курсів.

Умови інклюзивного навчання також вимагають співпраці педагогів з батьками та іншими членами команди, які працюють з дитиною з особливими потребами. Фахівці повинні мати знання та розуміння про потреби учнів,зокрема, знати як співпрацювати з психологами, медичними працівниками, соціальними педагогами. Взаємодія між освітянами та іншими членами команди дозволяє підвищити якість освітнього процесу та забезпечити успішну адаптацію та соціалізацію дітей з особливими освітніми потребами до освітнього простору.

Висновки. Інклюзивне навчання вимагає від педагогів нових знань, навичок та підходів, щоб забезпечити якісний рівень освіти для учнів з особливими потребами. Професійний розвиток педагогів, у цьому аспекті, є важливою складовою процесу інклюзивного навчання та забезпечення найкращих умов для розвитку учнів. Інноваційні підходи до професійного розвитку спеціальних педагогів у контексті інклюзивного навчання, такі як застосування нових технологій та методик, співпраця з батьками та іншими членами команди, а також самовдосконалення, дозволяють педагогам підвищити якість навчання та забезпечити успішну адаптацію учнів з особливими потребами до навчального процесу. Забезпечення доступності та рівності можливостей для всіх учасників освітнього процесу є головним призначенням інклюзивного навчання, і в цьому питанні важливу роль потрібно надавати сучасним інформаційно-комунікаційним технологіям.

Список використаних джерел

1. Берегова М. І. Дидактико-практична підготовка майбутніх корекційних педагогів до роботи в умовах освітнього інклюзивного простору : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.03. Київ, 2019. 19 с. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/27609(дата звернення: 15.04.2023).
2. Садова І. Особливості підготовки майбутнього вчителя до навчання дітей з особливими потребами в умовах інклюзивної освіти (2015). *Каталоги | Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського*. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=apgnd_2015_14_45 (дата звернення: 15.04.2023).

УДК 150.9

СОЦІАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ЛЮДЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

Сулима Алла Станіславівна – кандидат з фізичного виховання і спору, старший викладач, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського;

Сулима Ольга Станіславівна – студентка, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського;

Кандаєв Віталій Русланович – студент, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,

Анотація. У тезах обґрунтовано поняття «соціальна реабілітація», охарактеризовано сутність інклюзивного туризму як одного із видів соціальної реабілітації людей з обмеженими можливостями. Встановлено, що соціальна реабілітація передбачає створення умов для повернення особи до активного життя у суспільстві, відновлення її соціального статусу й здатності до побутової адаптації.

Ключові слова: людина з обмеженими можливостями, соціальна реабілітація, інклюзивний туризм.

Abstract. The thesis revealed the essence of the concept of "social rehabilitatio n", characterizes the essence of inclusive tourism as one of the types of social rehabilitat on of people with disabilities. It has been established that social rehabilitation involves the creation of conditions for a person's return to an active life in society, restora tion of his social status and ability to adapt to everyday life.

Keywords: a person with disabilities, social rehabilitation, inclusive tourism.

Згідно документації Всесвітньої організації охорони здоров’я, робота із людьми з обмеженими можливостями передбачає зміцнення їх здоров’я, профілактику хвороб, лікування наявного захворювання та фізичну терапію [5: 6]. Варто зазначити, що процес фізичної терапії включає відновлення фізичних і психічних можливостей людини з обмеженими можливостями, професійну, культурну, соціальну реадаптацію, реінтеграцію в професійне й соціальне середовище.

Мета статті полягає у з’ясуванні сутності поняття «соціальна реабілітація», характеристиці досвіду в галузі соціальної реабілітації людей з обмеженими можливостями.

Проаналізувавши наявну науково-методичну літературу [1; 5; 7], ми дійшли висновку, що серед науковців і практиків на сьогодні все ще немає цілісного розуміння поняття «соціальна реабілітація». У Законі України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» знаходимо наступне визначення вищезгаданого поняття: «це система заходів, спрямованих на створення і забезпечення умов для повернення особи до активної участі у житті, відновлення її соціального статусу та здатності до самостійної суспільної і родинно-побутової діяльності шляхом соціально-середовищної орієнтації та соціально-побутової адаптації, соціального обслуговування задоволення потреби у забезпеченні технічними та іншими засобами реабілітації» [3]. Іншими словами, соціальна реабілітація передбачає подолання відчуття соціальної неповноцінності людини з обмеженими можливостями, усунення зосередження її уваги на своєму каліцтві або хворобі,

коригування її ставлення до сім'ї та суспільства, а також виховання у неї навичок до самообслуговування й самостійного проживання в майбутньому [5].

У «Енциклопедії для фахівців соціальної сфери» [2] соціальну реабілітацію визначено як систему заходів, спрямованих на «відновлення соціального досвіду і встановлення соціальних зв'язків, норм поведінки, спілкування, емоційної стабільності, активного соціального життя, поновлення соціального статусу, інтеграцію у відкритий соціум, розширення і поглиблення соціальних контактів, входження в культуру, відновлення професійних якостей і навичок, соціального досвіду і соціальних функцій, психічного, фізичного і духовного здоров'я дезадаптованих осіб; це процес відновлення здатності людини до життєдіяльності у соціальному середовищі, а також самого соціального середовища і умов життєдіяльності людини, які були обмежені чи порушенні з певних причин».

Згідно літературних джерел [1; 5; 6], соціальну реабілітацію людей з обмеженими можливостями проводять медико-соціальні установи (будинки-інтернати для людей похилого віку, інвалідів і дітей-інвалідів), територіальні центри соціального обслуговування людей похилого віку й інвалідів, відділення соціальної допомоги вдома, спеціальні заклади освіти (психолого-медико-педагогічні консультації, реабілітаційні центри, кабінети психолого-педагогічної корекції).

Серед завдань, які реалізовують вищезгадані установи, варто виділити наступні: пристосування житла для конкретної особи відповідно до її обмежених потреб; допомога у забезпеченні робочим місцем; консультування з питань реалізації прав інваліда; соціально-психологічна робота з людиною з обмеженими можливостями та її оточенням [1; 5; 7].

Серед сучасних видів соціальної адаптації людей з обмеженими можливостями варто виділити інклюзивний туризм, який передбачає участь в туристичній діяльності будь-якої людини, незважаючи на її фізичні можливості. Адже, як свідчать результати досліджень [4], вищезгаданий вид туризму дозволяє людині з обмеженими можливостями змінити соціальну роль у суспільстві, соціально активізуватись у процесі туристичної діяльності, оволодіти технологіями ефективного функціонування в різних умовах перебування, «перебудувати» свій світогляд, розвинути навички самообслуговування й догляду за собою в умовах навколишнього середовища, навчити організовувати власний побут у екстремальних умовах.

Отже, соціальна реабілітація передбачає відновлення соціальної значущості людини з обмеженими можливостями в суспільстві, можливість розвитку їх власного потенціалу, покращення їх фізичного розвитку, участь у заходах на рівні з іншими членами суспільства, формування навичок самообслуговування з метою їх незалежності. Інклюзивний туризм дозволяє відновити фізичний, соціальний, духовний, творчий та інтелектуальний рівень людей із обмеженими можливостями з метою сприяння подальшої їх інтеграції в суспільство.

Список використаних джерел

1. Все про соціальну роботу [Текст] : навчальний енциклопедичний словник-довідник / за науковою ред. д.с.н., проф. В. М. Пічі. Вид. 3-тє, виправлене, перероблене і доповнене. Львів: «Новий Світ – 2000», 2014.
2. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. 2-ге видання / за заг. ред. проф. І. Д. Звєрєвої. Київ, Сімферополь: Універсум, 2013.
3. Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні». Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2961-15.

4. Макаренко С. В. Інклюзивний реабілітаційно-соціальний туризм – новий вид реабілітації інвалідів в Україні. *Матеріали І Міжнародного симпозімуінклюзивногго туризму*. 27-29 жовтня 2016 р.
5. Хобзей М. К., Іпатов А. В., Коробкін Ю. І., Мороз О. М. Аналіз сучасного стану реабілітації інвалідів в Україні. *Медичні перспективи*. 2010. Т. XV, №4. С. 1-6.
6. Шевчук В. І., Яворовенко О. Б., Беляєва Н. М., Шевчук С. В. Реабілітація інвалідів: монографія. Вінниця: ФОП Данилюк В.Г., 2012. 216 с.
7. Creatingan Inclusive Society: Practical Strategiesto Promote Social Integration (2009). Режим доступу: http://www.un.org/esa/socdev/egms/docs/2009/Ghana/inclusive-society.pdf.

УДК: 37.043.2-056/.3/477

АНАЛІЗ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ, СОЦІАЛЬНИХ І ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ІНКЛЮЗІЇ

Туряк Оксана Миколаївна – студентка, Державний заклад вищої освіти «Університет менеджменту освіти» національної академії педагогічних наук україни, м. Київ

Анотація. В статті проводиться аналіз нормативно-правових, соціальних і педагогічних тенденцій інклюзивної політики в освіті.

Ключові слова: інклюзія, діти з особливими освітніми потребами, нормативно-правова база, гуманізація, навчання, виховання, управління інклюзією

Abstract. The article analyzes the normative, social, and pedagogical trends of inclusive policies in education.

Keywords: inclusion, children with special educational needs, normative framework, humanization, teaching, education, inclusive management.

Актуальність проблеми. Протягом тривалого часу в країні вважалося, що дітям з обмеженими фізичними та інтелектуальними можливостями варто навчатись в спеціалізованих освітніх установах. Заклади загальної середньої освіти були для них закритими і, як наслідок, відсутність досвіду взаємодії з особливою категорією людей породило низку дискримінацій в державі. Люди з особливими освітніми потребами ще й досі залишаються вдома в чотирьох стінах та мають так зване «індивідуальне навчання». Не всі учні загальноосвітніх шкіл знають як себе поводити поряд з особливим учнем, взаємодіяти з ним та досить часто проявляють зухвалість, неповагу, ігнорування, пригноблення та жалість. Така модель взаємодії серед українців є неефективною, особливо, коли мова йде сьогодні про прагнення України стати країною, де кожен повинен мати вільний доступ до освіти та можливість долучитися до життя країни, а не спостерігати за усім через вікно будинку, з якого не може вийти, оскільки на візку, чи дістатися до школи.

Проблема інклюзії та соціалізації осіб з особливими освітніми потребами представлена у працях українських дослідників: Колупаєва А [4], Кобильченко Т., Скрипник Т., Сак О., Данілавічютє А. [1], Синьов В. і Шевцов А. [5] та ін. Актальними з даної проблематики є роботи зарубіжних вчених Тім Лорман, Джоан Деппелер, Девід Харві та ін. [3], Гетцельс і Джексон , Аргал, Картледж і Мілбурн,

Ф. Амстронг та Б. Барбер, В. Шмідт, Г. Беккер, роботи П. Бурдьє, Дж. Девіса, К. Дженкса, Х. Кербо, М. Крозьє, та ін.

Не зважаючи на значний обсяг робіт з проблеми реалізації інклюзивної політики вона в неповній мірі розкрита в науковій педагогічній літературі. Вказаний аспект та освітня і соціальна значимість даної проблеми дає нам можливість представити її як актуальну.

Мета. Провести аналіз нормативно-правових, соціальних і педагогічних тенденцій інклюзивної політики в освіті.

Результати. Розглянемо важливі віхи формування нормативно-правової бази інклюзивного навчання, які, значною мірою, співпадають із трансформацією суспільної свідомості, спрямованої на розвиток гуманного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами. У грудні 2015 року Україна ратифікувала основні міжнародні документи у сфері забезпечення прав дітей згідно зі світовими стандартами освіти, соціального захисту та охорони здоров'я. Передусім йдеться про статтю 24 Конвенції ООН про права інвалідів, в якій визначено обов'язок держави щодо реалізації інклюзивної моделі освіти, тобто створення такого предметно-просторового спеціального середовища, яке б дало змогу всім дітям бути однаково рівними учасниками освітнього процесу в єдиному освітньому просторі відповідно до їхніх особливостей, потреб та можливостей.

5 липня 2017 року Президент України законодавчо затвердив інклюзивне навчання в нашій державі, підписавши ухвалений 23 травня цього ж року – Закон України № 2053-VIII від 23.05.2017 "Про внесення змін до Закону України "Про освіту" щодо особливостей доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг" [2]. Відтепер українські діти з особливими освітніми потребами мають повне право здобувати освіту в усіх закладах освіти, зокрема, й безкоштовно в державних та комунальних, незалежно від «встановлення інвалідності». Також для цих дітей передбачено можливість запровадження дистанційної та індивідуальної форм навчання, отримання психолого-педагогічної та корекційно-розвиткової допомоги, створення інклюзивних та спеціальних груп (класів) у закладах загальної середньої освіти та «прилаштування» шкіл і класів під їхні потреби – тобто здійснення відповідних архітектурних перепланувань, наймання додаткових працівників (корекційних педагогів, тьюторів, психологів), адаптація навчальних планів і програм, методів та форми навчання, використання ресурсів спеціальної освіти, партнерство з громадою тощо.

Інклюзивна освіта в загальноосвітніх закладах відображає одну з головних демократичних ідей – усі діти є цінними й активними членами суспільства. Інклюзія означає розкриття потенціалів кожного учня за допомогою освітньої програми складність якої відповідає його можливостям і здібностям. Вона враховує потреби, а також спеціальні умови та підтримку, яка забезпечується медико-соціальним та психолого-педагогічним супроводом. Але саме головне – дитина вчиться життєдіяльності і життєтворчості в оточенні здорових дітей, що формує спрямованість до повноцінного життя, до усвідомлення власної спроможності, підвищення якості власного буття.

На 2017 рік український уряд вперше виділив субвенцію (цільова дотація з Державного бюджету) на інклюзивну освіту у розмірі 209,4 мільйонів гривень, а в Держбюджеті на 2018-й закладено вже понад 500 мільйонів гривень такої субвенції. При цьому Кабмін змінив первісний розподіл коштів субвенції на проведення занять і придбання корекційних засобів (з 80% та 20% відповідно на 65/35) та схвалив їхню закупівлю для спільного користування, якщо у закладі освіти є одночасно кілька дітей з однаковими хворобами.

Представмо деякі важливі практично орієнтовані аспекти роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Важливими стратегіями і особливостями реалізації інклюзивної освіти є: здобуття якісної освіти дитини з особливими освітніми потребами серед учнів з типовим розвитком; реалізація своїх здібностей та всебічний розвиток; знаходження в спеціально створеному інклюзивному середовищі в умовах закладу загальної середньої освіти; сприяння міжособистісному спілкуванню всіх дітей незалежно від їх особливостей; різноманітний, ефективний і необхідний психолого-педагогічний супровід; активна консультативна допомога і співпраця з родинами дітей з особливими освітніми потребами; забезпечення якісної освіти за допомогою відповідних стратегій викладання, розробки навчальних планів, організаційної роботи; застосування командного підходу у навчанні та вихованні дітей; адаптація навчальних програм, як і освітнього процесу, під потреби дитини; активне впровадження сучасних практик, досліджень в інтеграції інклюзивної освіти;

Важливою соціально-комунікативною умовою реалізації інклюзивного навчання є розвиток інклюзивного дискурсу і активного динамічного комунікативного простору (середовища), які є значимою складовою формування та підтримання безпечного і здорового освітнього середовища закладу загальної середньої освіти. В системі вказаного середовища, як важливі, виділяємо такі значимі комунікативні потоки, які є наявними між: членами команди супроводу; членами команди супроводу і дітьми з ООП; членами команди супроводу і колективом школи; членами команди супроводу і адміністрацією закладу; членами команди супроводу і батьками дітей з ОПП. Актуальними аспектами комунікативних потоків команди супроводу є їх спрямованість на: тісну співпрацю з батьками; концентрацію уваги на інтересах дитини; повазі до її особливостей і врахуванні їх в організації освітнього процесу (створення спеціальних умов); організацію консолідованої командної роботи; розподілу обов'язків із визначенням сегментів ефективної діяльності і зон командної взаємодії; обміну досвідом і його трансформацією в ефективну діяльність; визначення реальних цілей відповідно до особливостей дитини; психолого-педагогічний супровід дитини з ООП; раннє виявлення порушень; фахову оцінку особистості дитини; формування інклюзивних установок та компетентностей учасників освітнього процесу; розвиток психологічної готовності дитини, її батьків, однолітків; формування ефективної інклюзивної комунікації.

Українські педагоги та міжнародні експерти зазначають, що в питанні розвитку інклюзивного навчання Україна зробила потужний крок уперед. Але попри численні зміни у законодавчих і нормативно-правових актах, ступінь реальної поширеності інклюзивної освіти в Україні ще доволі низький. У 2016/2017 навчальному році в інклюзивних класах навчалися лише 2720 дітей з особливими освітніми потребами – а це лише 5,8% від загальної кількості. Більшість таких дітей (32,6 тисяч осіб) поки продовжують навчатися у спеціальних школах-інтернатах. Загалом же понад 50 тисяч дітей з особливими освітніми потребами ще перебувають поза якісною освітою та соціалізацією. Тому на сьогодні питання впровадження інклюзивної освіти в закладах освіти привертає увагу багатьох науковців.

Висновки. Інклюзія, як системний тренд сучасності, є соціально та психологічно орієнтованою ідеологією і соціальною практикою спрямованою на реалізацію ідей демократії, рівності і свободи в умовах освітнього процесу. Інклюзивна освіта в закладу загальної середньої освіти відображає одну з головних і визначаючих суспільний та освітній розвиток гуманістичних і демократичних ідей

про те, що усі діти, не залежно від їх особливостей та стану здоров'я, є цінними, рівноправними, рівними, повноцінними й активними членами суспільства.

Інклюзія означає наявність системних можливостей (правових, соціальних, освітніх, психологічних), спрямованих на розкриття потенціалів кожного учня за допомогою адаптованих освітніх програм. Натепер в Україні сформована нормативно-правова база для реалізації інклюзивної політики в освіті і в соціокультурній сфері. Відповідно, відбулися співвідносні до змін законодавства гуманістично орієнтовані трансформації в суспільній свідомості та в професійній сфері, які на професійному і соціальному рівнях визначають можливості для ефективної реалізації інклюзивної політики. Військовий стан в Україні став додатковим викликом для надання освітніх послуг дітям з інвалідністю.

Список використаних джерел

1. Данілавічютє Е. А. Закономірності виникнення, сутність та місце інклюзії у єдиній системі освіти в Україні. *Дефектологія. 2013. № 1.* С. 2–8.

2. Закон України № 2053-VIII від 23.05.2017 "Про внесення змін до Закону України "Про освіту" щодо особливостей доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг", https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2053-19#Text.

3. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі: практ. посіб. / [Тім Лорман, Джоан Деппелер, Девід Харві та ін.]; пер. з англ. Київ: СПД-ФО Парашин І.С., 2010. 296 с.

4. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: Монографія Київ: Самміт-Книга, 2009. 272 с.

5. Синьов В., Шевцов А. Нова стратегія розвитку корекційної педагогіки в Україні. Дефектологія. 2004. № 2. С. 6-11.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ, ВИКОРИСТАНИХ ДЛЯ ОФОРМЛЕННЯ ЗБІРНИКА МАТЕРІАЛІВ КОНФЕРЕЦІЇ

1. Світлина Мішеля Фуко (сторінка 6). Рисунок взятий з сайту: Photos of Foucault on Pinterest. URL: https://michel-foucault.com/gallery/photos-of-foucault/.

2. Підпис Мішеля Фуко (сторінка 6). Рисунок взятий з сайту: Archivo:Michel Foucault signature.svg. URL: https://es.m.wikipedia.org/wiki/Archivo:Michel_Foucault_signature.svg.

3. На обкладинці (спереду) збірника матеріалів конференції представлена світлина фрески Рафаеля Санті «Афінська школа» в станці делла Сеньятура («Зал Указів») Ватиканського палацу. Рисунок взятий з сайту Musei Vaticani: Collections: Museums: Raphael's Rooms. https://www.museivaticani.va/content/museivaticani/en/collezioni/musei/stanze-di-raffaello/stanza-della-segnatura/scuola-di-atene.html.

ДОДАТОК І. ЗАКЛАДИ ОСВІТИ І ОРГАНІЗАЦІЇ – ОРГАНІЗАТОРИ КОНФЕРЕНЦІЇ

1. Міністерство освіти і науки України;
2. Департамент освіти і науки Вінницької обласної державної адміністрації;
3. Департамент освіти і науки Вінницької міської ради;
4. Національна академія педагогічних наук України;
5. Комунальний заклад вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»;
6. Комунальний заклад вищої освіти «Вінницька академія безперервної освіти»;
7. Державний заклад вищої освіти «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України;
8. Національний університет фізичного виховання і спорту України;
9. Інститут психології Німецького університету спорту Кельну, м. Кельн, Німеччина;
10. Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка;
11. Аріельський Університет, м. Аріель, Ізраїль;
12. Криворізький державний педагогічний університет;
13. Державний університет фізичного виховання і спорту, м. Кишинів, Молдова;
14. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського;
15. Ленкоранський державний університет, м. Ленкорань, Азейбаржан;
16. Комунальний вищий навчальний заклад Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти;
17. Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка;
18. Київський національний університет технологій та дизайну;
19. Київський університет імені Бориса Грінченка;
20. Бердянський державний педагогічний університет;
21. Вище професійне училище № 42 м. Погребище;
22. Стебницька загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 18 Дрогобицької міської ради Львівської області;
23. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини;
24. Європейська асоціація науки і освіти, м. Берлін, Федеративна республіка Германія.

ДОДАТОК № 2. ОСВІТНІ ПРОЄКТИ

Конференція організована відповідно до плану реалізації проектів:

1. «Інтегративний розвиток здоров'язбережувальної та інноваційної компетентностей вчителя фізичної культури в умовах післядипломної освіти на основі антропокультурного підходу і концепції сталого розвитку» (Державний реєстраційний номер: 0120U103213 від 29.10.2019).
Керівник проекту: Василь Миколайович Федорець

2. «Формування моделей здорового способу життя студентської молоді» (Державний реєстраційний номер: 0121U113259 від 11.10.2021).
Керівник проекту: Юлія Григорівна Паламарчук

3. «Інтегративне формування фахової та здоров'язбережувальної компетентностей майбутніх вчителів інформатики на основі інноваційного дискурсу» (Державний реєстраційний номер: 0119U103550 від 29.10.2019)
Керівник проекту: Оксана Віталіївна Клочко

ДОДАТОК 3. ПРОБЛЕМНІ НАПРЯМИ КОНФЕРЕНЦІЇ

- Розвиток дискурсу Перемоги України та формування національної свідомості, ідентичності і патріотизму на основі актуалізації етичного потенціалу пайдеї.
- Філософсько-педагогічна рефлексія та культурно-освітнє осмислення педагогічних і освітніх ідей та наративів Мішеля Фуко.
- Пайдея як світоглядна основа освіти й виховання. Методологічно-ціннісна рефлексія теорії і практик Нової української школи на основі дитиноцентричних ідей педагогіки-пайдеї.
- Змістовний інваріант пайдеї та його конкретно-історична варіативність.
- Європоцентричні трансформації української освіти, педагогіки, спеціальної педагогіки та інклюзії в контексті актуалізації гуманістичного і методологічного потенціалів пайдеї.
- Статус пайдеї на початку XXI століття: утопія, популістський інструмент чи робоча модель?
- Загрози й виклики сучасної епохи, що стоять на заваді особистісному становленню людини.
- Від особистісної капіталізації до капіталізації суспільства й людства: чому тривіальна формула не поспішає втілюватися в життя?
- Перспективи подолання деструктивності і дисгармонійності: чинники гармонійного розвитку індивіда в епоху антропологічної кризи.
- Криза сучасного світопорядку як ігнорування світоглядно-аксіологічних настанов пайдеї.
- Педагогіка-пайдея в фізичній культурі, спорті, педагогіці здоров’я і реабілітології.
- Система підготовки спортсменів в спортивних єдиноборствах в контексті практико-технологічного осмислення ідей пайдеї.
- Розвиток творчості, інтелекту та формування здоров’язбережувальної компетентності і безпечного та здорового освітнього середовища на основі антропологічно-ціннісної рефлексії людиномірних ідей пайдеї.
- Потенціал педагогіки-пайдеї в психології, етиці, естетиці, мистецтві, історії, менеджменті, інформатиці та екології.
- Антропологізація, етизація, естетизація і аксіологізація культурно-освітнього простору та професіоналізація фахівця на основі актуалізації методологічного і антропологічно-ціннісного потенціалів пайдеї.

ЗМІСТ

Передмова……..... 3
Світлина Мішеля Фуко……..... 6

РОЗДІЛ І. Людинотворчий потенціал пайдеї в педагогічній теорії і практиці…….. 7

1. Semerikov Serhiy O. (Семеріков С.О.) – Paideia in ukraine:a Critical examination of Eurocentric influences……. **7**

2. Branitska T. R., Logutina N. V. (Браніцька Т.Р., Логутіна Н. В.) – The impact of distance learning on the educational process in higher schools of Ukraine…….…… **15**

3. Гаращук О. В., Куценко В. І. – Якісна освіта як інвестування у формування інтелектуального потенціалу та людського капіталу: шляхи зростання ……..... **17**

4. Гельбак А. М. – Формування професійно важливих якостей майбутніх поліцейських в традиціях пайдеї……..……... **19**

5. Глебова Н. – Середовищні впливи на професійне самовизначення старшокласників…….. **22**

6. Гончаренко А. М. – Середовище великого міста як гармонізуючий ресурс виховання громадянина……... **24**

7. Гріньова М. В., Гріньов Р. С. – Актуалізація методологічного потенціалу пайдеї в процесі викладання природничих дисциплін……..... **26**

8. Каплінський В. В., Дамзін О. В., Тетерук Р. О. – Особливості загальнопедагогічної підготовки здобувачів вищої освіти заочної форми навчання, спрямованої на особистісно-професійне становлення майбутнього педагога……..……... **29**

9. Мхитарян О. Д. – Формування духовного світу учня-читача як відображення дитиноцентричних ідей педагогіки-пайдеї…… **31**

10. Нагаєв В., Новікова В., Чалий І. Нагаєва Г. – Формування стратегії самоуправління самостійною роботою студентів в умовах дистанційного навчання……..... **34**

11. Нежданова Л. І. – Формування громадянської школярів компетентності засобами предметів мовно-літературної освітньої галузі (на прикладі повісті Івана Франка «Захар Беркут»)……..……... **40**

12. Сагіна Н. О. – Актуальні аспекти інтеграції українських дітей-біженців в швейцарські школи…….……..…. **49**

13. Сіданіч І. Л. – Методологічне осмислення шляхів використання феномену софрасюне в процесі професійної підготовки викладачів предметів духовно-морального спрямування…… **52**

14. Тарасенко Г. С. – Формування в сучасної людини екологічного світогляду на засадах античного принципу калокагатії в контексті ідей пайдеї ……..... **54**

15. Плохута І. С. – Етапи, мета, види навчальних занять для розвитку діагностувальної компетентності у майбутніх докторів філософії…….. **57**

16. Фарамарзов Азер Суратулла Оглі – Використання людиномірних ідей пайдеї для розвитку позитивної мотивації до вивчення англійської мови……..…… **60**

РОЗДІЛ ІІ. Філософія освіти та розвиток національної ідентичності і патріотизму в контексті розкриття етично-ціннісногопотенціалу пайдеї та ідей Мішеля Фуко……..……... **63**

1. Самчук З. Ф. – Науково-освітня політика у дзеркалах викликів сучасності та задзеркаллях відсутності адекватних відповідей…….. **63**

2. Бень В. О. – Етичний потенціал пайдеї в розвитку дискурсу Перемоги України…… **72**

4. Жиденко А. О., Паперник В. В. – Вплив систем освіти, як державних структур на виховання громадян……..……. **79**

5. Мищенко В. С. – Деградація політичного лідерства як детермінанта кризи світо порядку……...……... **83**

6. Рожнова Т. Є. – Значення пайдеї в організації освітнього процесу закладу вищої освіти в умовах європейського простору……. **90**

7. Рубан В. О. – Роль і значення давньогрецької системи виховання та навчання дітей «пайдеї» для військового сьогодення України…….. **92**

8. Свинарчук В. М. – Формування патріотичних почуттів студентської молоді під час вивчення навчальної дисципліни «захист України» в контексті національних цінностей та людиноцентричних ідей пайдеї…….....… **95**

9. Талько Т., Сорочук Л. – Громадянська релігія як підгрунтя розвитку освіти-пайдейї в Україні…… **99**

10. Товстоган В. С. – Вплив ідей Мішеля Фуко на сучасну освіту. **102**

РОЗДІЛ ІІІ. Пайдея та фізична культура, спорт і реабілітологія як людинотворчі та гуманізуючі практики……... **105**

1. Аксьонова О. П., Ганчева В. В. – Розумна фізкультура: інноваційна технологія з фізичного виховання дітей дошкільного віку… **105**

2. Aftimichuk O. (Афтемчук О.), Polyakova V. (Полякова В.) – Rolul fitness-ul ca parte componentă a unui stil de viață sănătos al populației din republica moldova……... **109**

3. Білогур В. Є. – Розвиток спортивної культури як чинника духовного та фізичного вдосконалення людини в умовах глобалізації…. **115**

4. Кара С. І., Хатунцева С. М. – Психологічні та педагогічні аспекти формування мотивації студентів до занять з фізичного виховання……...……... **117**

5. Паламарчук Ю. Г., Здрилюк А. В. – Статеві особливості фізичної роботоздатності та аеробних можливостей студентів педагогічного коледжу, які ведуть різний спосіб життя…….. **120**

6. Паламарчук Ю. Г., Майданик О. В., Козачковська І. В. – Вплив ендогенно-гіпоксичного дихання на функції респіраторної системи дзюдоїстів 10-11 років……...……... **126**

7. Присяжнюк Д. С., Мартинюк Ю. Г., Сізова В. Ю. – Аналіз техніки бігу на витривалість……... **129**

8. Царик А. П. – Мотивації до занять фізичною культурою і спортом як спосіб самовдосконалення підлітків……...……... **133**

9. Черпак Ю. В., Пазюк С. А. – Навчання фізичної культури учнів 5-6 класів за програмою нової української школи……. **137**

10. Shvets Natalia (Швець Наталія) – Cu referire la modelul conceptual al educației continue a antrenorilor fitness……..... **143**

11. Юнаш В. – Обґрунтування розвитку рухової активності учнів та співвідносне формування здоров'язбережувального середовища сучасної школи……. **145**

РОЗДІЛ IV. Нейропедагогіка, педагогічна нейропсихологія та педагогічна психофізіологія в дзеркалі антропологічно-ціннісного виміру пайдеї……..……..…….... 148

1. Колесник М. О. – Системна енергоінформаційна педагогіка – продовження ідей Платона про пайдею в освіті майбутнього..... **148**

2. Кочерга О. В., Пазюк С. А. – Чутливість і гармонія дій людини: психофізіологічний аспект……...……..… **150**

3. Федорець В. М. – Квантово-онтологічна концепція навчання: методологічно-концептуальні аспекти…….. **155**

РОЗДІЛ V. Педагогіка здоров'я та формування безпечного і здорового освітнього середовища в світлі людиномірних ідей пайдеї 162

2. Гнатюк В. В., Кушнірук С. Г. – Роль екоплогінгу у формуванні здоров'язбережувальної компетентност……..…..... **162**

3. Лутаєва Т. В., Фесенко В. Ю. – Роль веб-квестів у формуванні здоров'язбережувальної компетентності здобувачів освіт……....…… **164**

4. Олійник Л. М. – Методологічно-ціннісні рефлексії використання практик хатха-йоги в дітей дошкільного віку…….. **167**

5. Цибульська С. М. – Становлення безпечного та здорового освітнього середовища закладу освіти на основі антропологічно-ціннісної рефлексії людиномірних ідей пайдеї……...……. **171**

7. Юнаш В., Леляк Л. – Аналіз рівня рухової активностіучнів 3-4 класів…….. **175**

РОЗДІЛ VI. Цифрові технологій та STEM-освіта в контексті актуалізації гуманістичного потенціалу пайдеї……... 178

1. Галич Т.В., Києнко-Романюк Л. А. – Дитина в інформаційному просторі…….…….. **178**

2. Клочко О. В., Шаригін О. А. – Колаборативне навчання у процесі підготовки до змагань з командного спортивного програмування…….. **180**

3. Махиня Т. А. – Шляхи розвитку інформаційно-цифрової компетентності майбутніх керівників закладів освіти в умовах магістратури……...……. **184**

4. Мудрак Д. О. – Методичні основи навчання учнів створенню мультимедійних презентацій на уроках інформатики в закладах загальної середньої освіти……...… **186**

5. Приймук Д.О. – Використання дидактичних ігор у контексті педагогіки пайдеї для підвищення ефективності навчання інформатик…… **190**

6. Салтановська Н.І. – STEM - компетентності педагога як складова його професійної підготовки……...……... **192**

7. Самойленко В. Л. – Підвищення мотивації та результативності навчання на уроках фізичної культури сучасними мультимедійними технологіями……..... **196**

8. Спажев О. М. – Використання штучного інтелекту в освіті…… **198**

9. Уліщенко В. В., Уліщенко А. Б. – Імерсивні технології навчання: перспективи провадження у вищій освіті України……. **200**

РОЗДІЛ VII. Психологія і пайдея як соціокультурні терапевтичні й гармонізуючи практики……... 203

1. Браніцька Т. Р., Кучер І. В. – Причини виникнення конфліктів у молодих сім'ях……. **203**

2. Бобруйко О. К. – Соціально-психологічний клімат у акладі загальної середньої освіти та шляхи його покращення…….. **207**

3. Жа́ра Г. І. – Формування психологічної резилентності молоді студентського віку у процесі психовалеологічного консультування…….……..... **210**

4. Каменщук Т. Д. – Коронавірусна пандемія Covid-19: психологічні проблеми у дітей……... **213**

РОЗДІЛ VIII. Людиномірні ідеї пайдеї як шляхи гуманізації освітнього менеджменту……..... 216

1. Таран Т. С. – Використання цифрових технології в стратегічному управлінні розвитком закладу загальної середньої освіти……..... **216**

3. Цишевська Ю. В. – Розвиток позитивного іміджу керівника закладу загальної середньої освіти в контексті європоцентричних трансформацій української освіти……. **219**

4. Цісар В. В. – Розвиток іміджу закладу професійної (професійно-технічної) освіти в умовах конкурентного середовища……..……. **222**

РОЗДІЛ IX. Пайдея, спеціальна освіта й інклюзія як когерентні та взаємодоповнювальні науково-дисциплінарні шляхи гуманізації культурно-освітнього простору……. 226

1. Бекас О. О., Береженна Л. Ю. – Етіологія, патогенетичні механізми та клінічні прояви церебрального паралічу у дітей……..... **226**

2. Кравець Н. П. – Положення пайдеї в роботі з дорослими особами з інтелектуальними порушеннями……..... **229**

3. Луцинкевич Л. А. – Аксіологічний підхід у формуванні інклюзивної компетентності майбутніх вчителів початкових класів в умовах педагогічного колледжу ……..... **232**

4. Самойленко І.О. – Інноваційні підходи до професійного розвитку спеціальних педагогів в умовах інклюзивного середовища……... **235**

5. Сулима А. С., Сулима О. С., Кандаєв В. Р. – Соціальна реабілітація людей з обмеженими можливостями……..... **238**

6. Туряк О. М. – Аналіз нормативно-правових, соціальних і педагогічних тенденцій інклюзії ……... **240**

Список джерел використаних для оформлення збірника матеріалівконференції…… 244

Додаток 1. Заклади освіти і організації – організатори конференці……... 245

Додаток 2. Освітні проекти…… 246

Додаток 3. Проблемні напрями конференції……..... 247

Зміст…… 248

Наукове видання

ПАЙДЕЯ В ДЗЕРКАЛІ ЄВРОПОЦЕНТРИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ УКРАЇНСЬКОГО КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ ПРИСВЯЧЕНОЇ 97-Й РІЧНИЦІ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ МІШЕЛЯ ФУКО

(16–17 березня 2023 року, м. Вінниця)

Головний редактор: В. М. Федорець
Заступники головного редактора: Ю. Г. Паламарчук, О. В. Клочко, Т. Р. Браніцька
Комп'ютерний набір і верстка: В. М. Федорець, О. В. Клочко, Ю. Г. Паламарчук,
Дизайн: В. М. Федорець, О. В. Клочко, Ю. Г. Паламарчук, Т. Р. Браніцька
Відповідальний за випуск: В. М. Федорець

Пайдея в дзеркалі європоцентричних трансформацій українського культурно-освітнього простору: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. присвяч. 97-й річниці з дня народження Мішеля Фуко (16–17 берез. 2023р.) / Комунал. закл. вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж», Комунал. закл. вищої освіти «Вінницька академія неперервної освіти», Держ. закл. вищої освіти «Університет менеджменту освіти» Нац. акад. пед. наук України; за заг. ред.: В. М. Федорця, Ю. Г. Паламарчук, О. В. Клочко, Т. Р. Браніцької. Вінниця : Видавництво: ТОВ «Друк плюс», 2023. 252 с.

Підписано до друку 02.10.2023 р.
Формат 60х84/8. Папір офсетний 80 гр/м2.
Друк цифровий. Ум. друк. арк. 14,65 .
Times New Roman. Зам. № 02-10/23.
Наклад 100 примірників.
Виготовлено: ТОВ «ДРУК-ПЛЮС»,
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
Державного реєстру видавців серія ДК 7838
м. Вінниця, вул. 600-річчя, 25 Б,
тел.: +38(0432) 46-51-17,
+38(067) 773-51-09